

George R. Knight:
Potraga za identitetom

Maruševec
2014.

Nakladnik
Adventističko teološko visoko učilište
Maruševac 82, 42243 Maruševac

Naslov izvornika
George R. Knight,
A Search for Identity: The Development of Seventh-day Adventist Beliefs,
Review and Herald® Publishing Association, Hagerstown, MD 21740, USA, 2000.

© 2014. Adventističko teološko visoko učilište

Urednik
Dragutin Matak

Prijevod
Dobriła Szabo

Lektura i korektura
Darko Filčić

Priprema za tisak
PIStudio, Zagreb

Tisak
Znaci vremena, Zagreb, 2014.

ISBN 978-953-6033-23-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 872601

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način
reproducirati za dalju distribuciju bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

GEORGE R. KNIGHT

Potruga za identitetom

Razvoj adventističkih vjerovanja

Sadržaj

Kratice biblijskih prijevoda	2
Predgovor	7
Napomena	9
Popis kratica	11
PRVO POGLAVLJE	
Dinamična narav „sadašnje istine“	13
Sadašnja istina je dinamična, a ne statična	14
Izbjegavanje nepromjenjivog Vjerovanja	15
Put progresivnog razumijevanja	17
DRUGO POGLAVLJE	
Adventizam nije rođen u zrakopraznom prostoru	20
Adventistički teološki korijeni	20
Viđenja tisućgodišnjice/milenija	24
TREĆE POGLAVLJE	
Mileritska teološka osnova	25
Millerova uporaba Biblije	26
Miller o drugom dolasku	27
Poruke prvog i drugog anđela	29
Pokret sedmoga mjeseca i veliko razočaranje	31
ČETVRTO POGLAVLJE	
Što je u adventizmu adventističko? (1844.-1885.)	34
Središnji značaj nauka o zatvorenim vratima i potraga za identitetom	34
Narod ‘Knjige’	36
Kretanja k razumijevanju Svetišta	37
Subota i poruka trećeg anđela	39
Konačni doktrinarni stup: uvjetna besmrtnost	42
Sažetak	44
Pojašnjenje poruka prvog i drugog anđela	45
Teološko pojašnjenje nakon 1850. godine	48
Pregled	50
PETO POGLAVLJE	
Što je u adventizmu kršćansko? (1886.-1919.)	52
Pozadina neslaganja	52
Još uvijek „narod Knjige“? – Problem autoriteta	54
Uzdici Isusa: Opravdanje vjerom i poruka trećeg anđela	57
Uzdici Isusa: Trojstvo, potpuno Isusovo božanstvo i osobnost Svetog Duha	63
Uzdici Isusa: Dva paralelna smjera u istraživanju Kristove ljudske naravi	67
Pregled svega izrečenog	71
ŠESTO POGLAVLJE	
Što je u adventizmu fundamentalističko? (1919.–1950.)	73
Polarizirani teološki kontekst	73
Adventizam zauzima čvršći stav prema pitanju nadahnuća	75
Narod Knjige ili narod knjiga?	78

Oživljeno zanimanje za opravdanje vjerom	80
Ključna uloga M. L. Andreasena i njegove teologije o „posljednjem naraštaju“ ..	81
Nastojanje da se adventizam učini sličnijim kršćanstvu.....	86
Pregled.....	88

SEDMO POGLAVLJE

Adventizam u teološkoj napetosti (1950.-)	90
Neka značajna kretanja	90
Prvi smjer: Potraga za povijesnim adventizmom	92
Drugi smjer: Potraga za značenjem 1888.	100
Treći smjer: Potraga za ulogom i autoritetom Ellen White	103
Četvrti smjer: Potraga za teorijom nadahnuća	105
Pregled.....	108

OSMO POGLAVLJE

Što sve ovo znači?	111
Pouke o podijeljenosti	111
Pouke o „teološkoj ukočenosti“	113
Pouke o teološkim bitnostima	113
A što je s dolaskom?.....	114

DODATAK.....

DODATAK.....	115
Temeljna vjerovanja adventista sedmog dana.....	115
1. Sveto pismo.....	115
2. Sveto Trojstvo	115
3. Bog Otac.....	115
4. Bog Sin	116
5. Bog Sveti Duh.....	116
6. Stvaranje.....	116
7. Ljudska priroda	116
8. Velika borba.....	117
9. Kristov život, smrt i uskrsnuće.....	117
10. Iskustvo spasenja.....	117
11. Crkva	118
12. Ostatak i njegova zadaća	118
13. Jedinstvo Kristova Tijela	118
14. Krštenje	118
15. Gospodnja večera	119
16. Duhovni darovi i službe.....	119
17. Dar proroštva	119
18. Božji zakon	119
19. Subota - dan odmora.....	120
20. Upraviteljska služba.....	120
21. Kršćansko vladanje	120
22. Brak i obitelj.....	120
23. Kristova služba u nebeskom Svetištu	121
24. Kristov drugi dolazak.....	121
25. Smrt i uskrsnuće	122
26. Tisućgodišnjica i kraj grijeha	122
27. Nova zemlja	122

Ovu knjigu posvećujem sveučilišnim studentima i studentima teologije kojih je bilo gotovo 4000. Oni su me poticali na razmišljanje, preispitali moje ideje i pročistili moja stajališta o „oblikovanju“ adventizma.

Predgovor

Imao sam prednost tijekom 55 godina, od ukupno 150, koliko pokriva ova knjiga, promatrati i osobno sudjelovati u adventističkoj potrazi za teološkim identitetom. Zanimanje mi je pobudila širina proučavanja te pomno istražen sažetak dr. Georgea Knighta. Tri puta sam pažljivo pročitao knjigu kako bih bio siguran da mogu mudro i iskreno napisati ovaj predgovor.

Pročitajte cijelu knjigu, a ne samo dijelove koji privuku vašu pozornost. Učinite li tako, siguran sam da ćete se složiti kako je ova knjiga rezultat opsežnog istraživanja. Knjiga je učena, obavijesna, provokativna i poučna. Pisac prati teološki put Adventističke crkve koji je pun skrivenih opasnosti, potajnih doktrinarnih stranputica i opasnih teoloških stupica. U svom istraživanju postavlja mnoga zamršena, a ipak osnovana pitanja, a zatim na njih daje zadovoljavajuće odgovore.

Na samom početku dr. Knight postavlja hipotetičku dilemu. Ističe kako bi većina adventističkih utemeljitelja i pionira oklijevala pri pridruživanju današnjoj Crkvi kada bi se morala složiti s 27 adventističkih temeljnih vjerovanja. „Sadašnja istina“ je u ranim razvojnim danima crkvene zajednice uključivala Božje zapovijedi, subotu, poruku o Svetištu, istinu o nepostojanju besmrtnosti duše, poruku trojice anđela iz Otkrivenja 14 i drugi dolazak Isusa Krista.

Ova knjiga jasno pokazuje kako su adventisti sedmog dana od svojih početaka bili pripravnici prilagođavati, mijenjati i preispitivati svoja vjerovanja i običaje ako bi našli dobar razlog za to u Svetom pismu. Stoga rečenica u predgovoru crkvene Izjave o temeljnim vjerovanjima glasi: „Promjene ovih izjava mogu se očekivati na zasjedanjima Generalne konferencije kada Sveti Duh povede Crkvu k potpunijem razumijevanju biblijske istine ili ona pronađe bolji jezični izričaj za izražavanje učenja svete Božje riječi.“

Jedan od crkvenih učenjaka našeg vremena zamjećuje: „najistaknutija osobina adventizma jest činjenica da vjerujemo kako je istina napredujuća, a ne statična.“ Adventizam stoga nastavlja tražiti, istraživati i moliti u uvjerenju da Bog može prosvijetliti i proširiti razumijevanje povijesti spasenja. Ova knjiga podupire činjenicu da je Crkva adventista sedmog dana proročki pokret s proročkom porukom i proročkim poslanjem.

Iako sam se smatrao prilično dobro obaviještenim, moram priznati da je dr. Knight izoštrio moja uvjerenja. Duboko sam zadivljen njegovim povezivanjem osoba i problema, te vještinom kojom je prikazao suodnose tijekom putovanja koje je trajalo 150 godina.

Na zadnjim stranicama dr. Knight objašnjava što znači biti kršćanin adventist sedmog dana: „...osobitost adventizma sedmog dana ne nalazi se toliko u razlikovnim doktrinama, niti u onima koje dijeli s ostalim kršćanima, već u spoju obaju načina razumijevanja unutar okvira teme velike borbe koju nalazimo u apokaliptičkoj jezgri Knjige Otkrivenja 11,19 pa sve do kraja 14. poglavlja. Upravo ovaj proročki uvid odvaja adventiste sedmog dana od ostalih adventista, od ostalih svetkovatelja subote i od svih ostalih kršćana.“

*Neal C. Wilson,
bivši predsjednik Generalne konferencije adventista sedmog dana (od 1979. do 1990. godine).*

Napomena

Ovo je druga u nizu knjiga o adventističkom naslijeđu. Prva knjiga je *A Brief History of Seventh-day Adventists* (1990.) koja prati opći razvoj Crkve od njezina početka, stvarajući tako podlogu za knjige ovog niza koje se bave užim područjima. Ova knjiga istražuje povijesni razvoj teologije adventista sedmog dana. Iz naslova je vidljivo da se to otkrivanje smatra potragom za identitetom. Potraga je povezana s brojnim krizama s kojima se Crkva suočila, te s pitanjima što ih je u adventističkim krugovima stvorila svaka od tih kriza. Tako je kriza zbog velikog razočaranja koje se dogodilo u listopadu 1844. nametnula pitanje: „Što je u adventizmu adventističko?“, kriza u propovijedanju Evanđelja je na zasjedanju Generalne konferencije 1888. godine iznijela na vidjelo problematično pitanje: „Što je u adventizmu kršćansko?“, kriza nastala uslijed sukoba modernizma i fundamentalizma u 1920-im stavila je u središte pitanje: „Što je u adventizmu fundamentalističko?“, a mnoge promjene u Crkvi tijekom 1950-ih nametnule su sva tri prethodna pitanja i dovele adventizam u stanje teološke napetosti i u desetljećima nakon 1950-ih. Odgovori na pitanja i probleme koji su nastajali u različitim krizama, a s kojima se crkvena zajednica suočavala tijekom vremena, stvorili su osnovu za trajni razvoj teologije adventista sedmog dana nakon 1950-ih godina.

Raspravu o temama pokušao sam održati što je moguće kraćom kako bi bila u skladu s nakanom niza knjiga o adventističkom naslijeđu (Adventist Heritage Series). To znači da sam se na mnogim mjestima na kojima bih najradije napisao trideset stranica ograničio na tri. Kratkoća me stoga nagnala da se držim glavnih smjerova teološkog razvoja, a samo ukratko spomenem značajne ideje i pokrete, vrlo često zanimljive i bitne, ali ne i središnje za adventistički teološki razvoj. Ovu sam teološku povijest iz tog razloga napisao u grubim crtama, umjesto s mnogo pojedinosti. Prednost su ovakvog pristupa jasno istaknute glavne crte razvoja, a nedostatak je umanjivanje nekih pojedinosti i nijansi obrađene teme. Smatrajući kako ova knjižica ipak ima svoje svrhovito mjesto, nadam se kako ću ova razmatranja u budućnosti (možda u mirovini) proširiti u četiri veća sveska koji će omogućiti dovoljan prostor što ga zaslužuje široko razmatranje ovih tema.

Mnogi adventisti sedmog dana vjerojatno nisu razmišljali o tome da su se crkvena vjerovanja tijekom vremena mijenjala. Većina vjerojatno vjeruje kako su utemeljitelji adventnog pokreta imali isto doktrinarno razumijevanje koje ima sadašnji adventizam na početku dvadeset prvog stoljeća. Ovakav pristup sadrži dosta istine, no u njemu je skrivena i ozbiljna zabluda. Prvo poglavlje ove knjige ukazuje na vjerovanje adventističkih pionira kako je „sadašnja istina“ dinamična (a ne statična) i može se promijeniti dok Sveti Duh bude vodio Crkvu u prouča-

vanju Biblije. I suvremeni adventizam ima isto stajalište. S druge strane, neka od temeljnih vjerovanja što su ih adventisti držali toliko su bitna da određuju adventizam kao takav te ne mogu biti promijenjena a da se ne stvori sasvim drugačiji vjerski entitet. Stoga je povijest adventističke teologije stalna promjena u kontekstu stabilnosti.

Ova je knjiga prvi pokušaj sveobuhvatnog pregleda razvoja adventističke teologije. Tematski najbliža studija je *Movement of Destiny* koju je napisao L. E. Froom, no on je imao sasvim drugačiju nakanu. Još nekoliko doktorskih disertacija djelomično pokriva ovu temu, a najsadržajnije od njih, naslovljenu „Change in Seventh-day Adventist Theology: A Study of the Problem of Doctrinal Development“, napisao je Rolf J. Pöhler. Sužena obrada ove tematike pojavljuje se u doktorskim istraživanjima koja su proveli Roy Adams, Merlin D. Burt, P. Gerard Damsteegt, Armando Juarez, Jerry Moon, Roy McGarrell, Juhyeok (Julius) Nam, Alberto Timm, Gilbert M. Valentine, Eric Webster, Woodrow Whidden i drugi, te u knjigama koje se bave teološkim problemima iz 1844. ili 1888. godine. Dodatne uvide možemo pronaći u životopisima adventističkih vođa, u djelima koja se bave općom adventističkom poviješću, te u kratkim člancima o različitim stranama adventističke teologije. Moje knjige o milerizmu (*Millennial Fever and the End of the World*) i o zasjedanju Generalne konferencije 1888. godine (*From 1888 to Apostasy: The Case of A. T. Jones; Angry Saints; A User-friendly Guide to the 1888 Message*) bave se dubljom teologijom određenog vremenskog perioda, no užeg su žarišta od ove knjige.

Tematika ostalih planiranih knjiga ovog niza o adventističkom naslijeđu jest povijesno proučavanje rasta adventističke crkvene organizacije, razvoja adventističkog misijskog programa, razvoja adventističkog načina života te razvoja adventističkih programa na područjima odgoja/obrazovanja, zdravlja i izdavaštva.

Niz knjiga o adventističkom naslijeđu usko je povezan s mojim nizom knjiga o Ellen White: *Meeting Ellen White: A Fresh Look at Her Life, Writings, and Major Themes* (1996); *Reading Ellen White: How to Understand and Apply Her Writings* (1997); *Ellen Whites World: A Fascinating Look at the Times in Which She Lived* (1998); *Walking With Ellen White: The Human Interest Story* (1999). Ovim dvama nizovima namjeravam dati adventistima, i onima izvan adventističkih krugova, pregled onoga što adventizam „doista jest“. Nastojao sam to učiniti kratko i točno. Svaki sam svezak pisao imajući na umu adventističko čitateljstvo no jednako sam nastojao i širem čitateljstvu dati pravi uvod u tematiku koja slijedi. U skladu s kratkoćom kao obilježjem ovog niza knjiga, bilješke se nalaze u samom tekstu, te su vrlo kratke ali dostatne.

Osobe kojima izričem svoju zahvalnost jesu: Neal C. Wilson, pisac predgovora ovoj knjizi; Bonnie Beres koja je utipkala rukopis; Wilmore Eva, Jerry Moon, Juhyeok (Julius) Nam, Robert W. Olson i Woodrow W. Whidden koji su čitali rukopis i ponudili savjete za poboljšanje; Gerard Wheeler i Jeannette R. Johnson koji su se brinuli za rukopis pri izdavanju. Zahvaljujem upravi Sveučilišta Andrews za novčanu potporu i omogućavanje vremena za istraživanje i pisanje.

Vjerujem da će *Potruga za identitetom* pomoći čitateljima pri pokušaju stjecanja boljeg razumijevanja adventističke teologije i njezina povijesnog razvoja.

GEORGE R. KNIGHT
Andrews University
Berrien Springs, Michigan

Popis kratica

1919 BC	1919 Bible conference transcript
A&D	<i>William Miller's Apology and Defence</i>
AdvRev	<i>Adventist Review</i>
AGD	Arthur G. Daniels
AH	<i>Advent Herald</i>
AHer	<i>Adventist Heritage</i>
AM	<i>Advent Mirror</i>
AR	<i>Advent Review</i>
AShield	<i>Advent Shield</i>
AS	<i>Angry Saints</i> (G. R. Knight)
CEH	Claude E. Holmes
CM	<i>Colporteur Ministry</i> (E. G. White)
COL	<i>Christ's Object Lessons</i> (E. G. White)
CR	<i>Christ and His Righteousness</i> (E. J. Waggoner)
CT	<i>Counsels to Parents, Teachers, and Students</i> (E. G. White)
CWE	<i>Counsels to Writers and Editors</i> (E. G. White)
DA	<i>The Desire of Ages</i> (E. G. White)
DS	<i>Day Star</i>
Ed	<i>Education</i> (E. G. White)
EGW	Ellen G. White
ESH	<i>Evidence From Scripture and History of the Second Coming</i> (W. Miller)
Ev	<i>Evangelism</i> (E. G. White)
EW	<i>Early Writings</i> (E. G. White)
GC	<i>The Great Controversy</i> (E. G. White)
GCB	<i>General Conference Bulletin</i>
GIB	George I. Butler
G in G	<i>The Gospel in the Book of Galatians</i> (E. J. Waggoner)

HM	<i>Home Missionary</i>
JL	Josiah Litch
JS	<i>Jubilee Standard</i>
JSW	J. S. Washburn
JVH	Joshua V. Himes
JW	James White
LC	<i>Letters to the Churches</i> (M. L. Andreasen)
LS	<i>Life Sketches</i> (E. G. White)
MC	<i>Midnight Cry</i>
MF	<i>Millenial Fever and the End of the World</i> (G. R. Knight)
Min	<i>Ministry</i>
MLA	Millian Lauritz Andreasen
MS	Manuscript
MW	Mary White
NB	Notebook
QOD	<i>Question on Doctrine</i>
PT	<i>Present Truth</i>
RH	<i>Review and Herald</i>
SDA	Seventh-day Adventist
SDS	<i>The Seventh Day Sabbath: A Perpetual Sign</i> (J. Bates)
SG	<i>Spiritual Gifts</i> (4 sveska E. G. White)
SM	<i>Selected Messages</i> (3 sveska E. G. White)
SNH	S. N. Haskell
ST	<i>Signs of the Times</i>
T	<i>Testimonies for the Church</i> (9 sveska E. G. White)
TM	<i>Testimonies to Ministers</i> (E. G. White)
TMC	<i>True Midnight Cry</i>
US	Uriah Smith
VSDS	<i>Vindication of the Seventh-day Sabbath</i> (J. Bates)
VT	<i>Voice of Truth</i>
WC	<i>World's Crisis</i>
WCW	W. C. White
WLF	<i>A Word to the Little Flock</i>
WM	William Miller
WMC	<i>Western Midnight Cry</i>
WMH	W. M. Healey
YI	<i>The Youth's Instructor</i>

PRVO POGLAVLJE

Dinamična narav „sadašnje istine“

Većina utemeljitelja adventizma sedmog dana ne bi se mogla pridružiti današnjoj Crkvi kada bi se morali složiti s „27 temeljnih vjerovanja“ (vidi dodatak).

Želimo li biti još određeniji, oni ne bi mogli prihvatiti vjerovanje broj dva, koje govori o doktrini o Trojstvu. Joseph Bates je doktrinu o Trojstvu smatrao nebiblijskom (*Autobiography*, 204, 205), za Jamesa Whitea bio je to „stari trinitarni apsurd“ (RH, 5. kolovoza 1852, 52), a za M. E. Cornella to je bio plod velikog otpada, zajedno s krivim naukom o svetkovanju nedjelje i o besmrtnosti duše (*Facts for the Times*, 76).

Na sličan bi način većina osnivača adventizma sedmog dana imala problema s temeljnim vjerovanjem broj četiri, u kojemu se govori da je Isus vječni i istinski Bog. J. N. Andrews je držao kako je „sin Božji... imao Boga za Oca, i imao je, u jednom trenutku u prošlosti u vječnosti, početak svojih dana“ (RH, 7. rujna 1869, str. 84). E. J. Waggoner, poznat po 1888. godini, 1890. je napisao kako je 'postojalo vrijeme kada je Krist proizašao i potekao od Boga, ...no to vrijeme je bilo toliko daleko u prošlosti vječnosti da je ograničenom razumijevanju to praktično bez početka' (CR 21, 22).

Većina tadašnjih vodećih adventista ne bi mogla priznati temeljno vjerovanje broj pet koje govori da je Sveti Duh Osoba. Uriah Smith, primjerice, nije samo nijekao Trojstvo i vječnost Sina, poput većine vjernika u njegovo vrijeme, već je, kao i oni, slikovito opisivao Svetoga Duha kao 'onu božansku, tajnovitu emanaciju kroz koju oni [Otac i Sin] ostvaruju svoje veliko i beskonačno djelo'. Drugom je prigodom Smith napisao kako je Sveti Duh 'božanski utjecaj' a ne 'osoba poput Oca i Sina'. (1891 GCB 146; RH, 28. listopada 1890, 664).

Ne samo što bi se na ovim trima područjima većina ranih adventista razilazila sa svojim suvremenim baštinicima, već je jedno od njihovih središnjih vjerovanja bila i teorija zatvorenih vrata koja je isticala kako je u listopadu 1844. godine prestalo vrijeme probe i završilo opće evangelizacijsko poslanje Crkve. Ovakvo je stajalište, kako ćemo kasnije vidjeti, zauzimala i Ellen White. Kao i većina adventista, tijekom kasnih 1840-ih i ranih 1850-ih, i ona je vjerovala

kako subota počinje u 18.00 sati u petak i traje do 18.00 sati u subotu, te kako je dopušteno jesti svinjetinu i meso drugih životinja što su u Ponovljenom zakonu proglašene nečistima (vidi Min, listopad 1993., 10-15).

Vjerojatno se sada već pitate jesu li gornje tvrdnje istinite, a ako doista jesu, kako je onda Crkva od ranijeg razumijevanja adventizma stigla do sadašnjih doktrinarnih stajališta. Ova knjiga govori upravo o ovim pitanjima. Kako bismo pravilno razumjeli adventistički doktrinarni razvoj moramo ispitati tri koncepta kojih su se pridržavali najraniji vođe i mislioci adventizma sedmog dana: (1) njihovo razumijevanje dinamičnosti „sadašnje istine“, (2) njihov stav prema ispovijedanju Vjerovanja kršćanske vjere i (3) njihov pogled na kretanje k progresivnom razumijevanju.

Sadašnja istina je dinamična, a ne statična

Joseph Bates, te James i Ellen White (troje utemeljitelja adventizma sedmog dana) imali su dinamičan koncept pojma „sadašnje istine“. Uporaba ovog pojma nije bila svojstvena samo njima. Mileriti su ovaj pojam rabili za skori Isusov povratak (MC, 24. kolovoza 1843., 8). Kasnije je primjenjivan i na „pokret sedmoga mjeseca“ (tijekom jeseni 1844. objavljivano je kako će se drugi dolazak dogoditi 22. listopada iste godine [VT, 2. listopada 1844., 144]). Čak se i u mileritskoj uporabi pojma „sadašnja istina“ vidi progresivna dinamika razumijevanja.

Bates je pojam „sadašnja istina“ već u siječnju 1847. primijenio na subotu (SDS [1847], iii). Drugi put je ovu zamisao proširio na cjelokupnu poruku trećeg anđela iz Otkrivenja 14 (*Seal of the Living God*, 17). Sadašnja istina je uključivala subotu, Svetište i srodne pojmove što su ih nakon listopada 1844. otkrili adventisti koji su držali subotu.

Nakon što je naveo riječi iz 2. Petrove 1,12 koje govore o učvršćenosti „u SADAŠNJOJ ISTINI“ James White je 1849. godine napisao kako „je u Petrovo vrijeme postojala sadašnja istina ili istina primjenjiva na tadašnje vrijeme. Crkva je uvijek imala sadašnju istinu. Sadašnja istina pokazuje sadašnju dužnost i ispravan stav nama koji ćemo uskoro svjedočiti vremenu nevolje.“ On se u potpunosti slagao s Batesom po pitanju sadržaja sadašnje istine. Prva dvojica anđela iz Otkrivenja 14. već su se oglasila, a sada je došao red na trećeg (PT, srpanj 1849., 1).

Tvrdeći tijekom 1857. kako su neki vjernici „skloni odvlačenju od velikih istina povezanih s trećom [anđeoskom] porukom k točkama koje nisu od životne važnosti“, James White se požalio kako je „pojedince bilo nemoguće dovesti do zaključka kako je sadašnja istina *sadašnja*, a ne buduća, te kako Riječ, poput svjetiljke, daje jasnu svjetlost na mjestu gdje se nalazimo, a manje jasnu na udaljenom putu“ (RH, 31. prosinac 1857., 61).

Ellen White je, kao i njezin suprug, imala progresivno razumijevanje sadašnje istine. U odnosu na sedmi dan, subotu, rekla je: „Sadašnja istina, koja predstavlja ispit za ljude ovog naraštaja, nije bila ispit za naraštaje ljudi u dalekoj prošlosti“ (2T 693). Drugom je prigodom o nekim teološkim problemima koji su se pojavili na zasjedanju Generalne konferencije 1888. godine rekla kako „ono što Bog daje svojim slugama da govore danas, možda prije dvadeset godina ne bi bilo sadašnja istina, no to je Božja poruka za ovo vrijeme“ (MS 8a, 1888.). Ovakvo progresivno razumijevanje sadašnje istine pojavljuje se i u dvama izjavama koje je napisala u vremenskom razmaku od 53 godine. Godine 1850. kategorički je tvrdila kako „mi imamo istinu, znamo je, slava Gospodinu“ (E. G. White bratu i sestri Hastings, 11. veljače 1850.). S

druge strane je u srpnju 1903. napisala kako će još „biti napretka u razumijevanju, jer se istina može stalno širiti... Naše je istraživanje istine još nedovršeno. Prikupili smo tek nekoliko zraka svjetlosti“ (EGW za P. T. Magana, 27. siječnja 1903.).

I Bates i Whiteovi su u svojoj potrazi za istinom bili otvoreni za daljnji razvoj. Stoga progresivna osvjedočenja o vjerovanjima, primjerice o uporabi svinjskog mesa, nisu u ranom adventizmu bila uzrokom sablazni. Upravo nam problem nečiste hrane daje izvrstan uvid u način na koji je Ellen White gledala na napredak Božje istine. Ona je 1858. ukorila S. N. Haskela što je od toga napravio problem. Napisala mu je da, ako smatra kako je pogrešno jesti svinjsko meso, to mišljenje treba zadržati za sebe, da ne bi unosio razdor. Zatim je, što je vrlo znakovito, dodala: „...ako je dužnost crkve uzdržavati se od svinjskog mesa, tada će Bog to otkriti većem broju osoba, a ne samo trima ili četirima. Bog će svoju *crkvu* poučiti njezinoj dužnosti. Bog izbavlja narod, a ne nekoliko samostalnih pojedinaca ovdje ili ondje, jednog koji vjeruje jedno, a drugog koji vjeruje drugo... Treći anđeo vodi i pročišćava narod koji treba ići s njime u sluzi... Vidjela sam da Božji anđeo neće voditi Božji narod brže no što on bude mogao primiti važne priopćene istine i po njima postupiti“ (1T 207). Isto ovo razumijevanje je ponovila i 1905. kada je zabilježila da nas Bog „vodi korak po korak“ (CWE 29).

Mlade vođe su se razvijale pokazujući istu otvorenost kao i utemeljitelji. Uriah Smith je, primjerice, 1857. godine pisao kako su nakon 1844. sabatarijanci otkrili napredujuću istinu. „Omogućeno nam je“, napisao je, „radovati se istinama koje su daleko ispred onih koje smo dotada zamijetili. No ni u kom slučaju ne mislimo kako sve već imamo. Vjerujemo kako ćemo još napredovati, naš put će postajati sve svjetliji i svjetliji sve do konačnog dana. Stoga zadržimo istraživačko stanje uma, tražeći više svjetla, više istine“ (RH, 30. travnja 1857, 205). Na sličan je način i J. N. Andrews uzviknuo kako bi „tisuću pogrešaka zamijenio za jednu istinu“ (2 SG 117). Nakon opaske da su sabatarijanski adventisti izmijenili svoj pogled na ispravno vrijeme početka subote James White je izjavio kako bi oni „promijenili i druge točke svoje vjere kada bi dobar razlog za to mogli naći u Pismu“ (RH, 7. veljače 1856, 149).

Izbjegavanje nepromjenjivog Vjerovanja

Prihvatajući koncept napredujuće progresivne sadašnje istine rani su se adventisti usprotivili stvaranju Vjerovanja ili službenih izjava o doktrinarnim vjerovanjima upravo zbog njihove pretpostavljene nepromjenjivosti. Upravo je uvjerenost u mogućnost daljeg razvoja sadašnje istine navela Jamesa Whitea, i ostale rane adventističke vjernike, na suprotstavljanje stvaranju Vjerovanja. Konačno, nisu li mnogi adventistički vjernici sredinom 1840-ih godina bili isključeni iz postojećih crkvenih zajednica upravo stoga što su u svojim Biblijama otkrili nove istine i odbili o tome šutjeti? Zbog ovakvih su iskustava rani sabatarijanski adventisti smatrali kako njihovo jedino Vjerovanje treba biti Biblija.

Na sastanku održanom 1861. godine, na kojemu su sabatarijanci organizirali svoju prvu konferenciju na državnoj razini, John Loughborough je istaknuo probleme koje su rani adventisti vidjeli u Vjerovanju. Prema Johnu Loughboroughu „prvi je korak prema otpadu bio stvoriti Vjerovanje koje će nam reći što ćemo vjerovati. Drugi, učiniti to Vjerovanje ispitom zajedništva. Treći, iskušavati vjernike tim Vjerovanjem. Četvrti, proglasiti krivovjercima one

koji ne prihvaćaju Vjerovanje. I peti, početi takve progoniti“ (Isto, 8. listopada 1861., 148).

Onda je progovorio James White, primjećujući kako je „stvaranje Vjerovanja postavljanje prepreka i zaprečivanje puta svakom budućem napretku. „Zalažući se za stalno vodstvo Svetog Duha u nove istine, White je prigovorio kako su neki ljudi stvaranjem Vjerovanja „Svemoćno-me odredili stazu. Oni su doslovno rekli kako Gospodin ne smije učiniti ništa više od onoga što je naznačeno u Vjerovanju...“. „Biblija je“ - zaključio je – „naše Vjerovanje. Odbacujemo sve što ima oblik ljudskog Vjerovanja.“ Želio je da adventisti ostanu otvoreni za ono što bi im Gospodin mogao „povremeno“ otkrivati (Isto).

Konferencijski su zastupnici nakon nadahnete rasprave jednodušno izglasovali usvajanje „crkvenog zavjeta“, umjesto Vjerovanja. Zavjet je glasio: „Mi, dolje potpisani, ovime se zajedno udružujemo kao Crkva, uzimajući ime adventisti sedmog dana i zavjetujući se na držanje Božjih zapovijedi i vjere Isusa Krista“ (Isto). Ta je kratka izjava o temeljnim vjerovanjima nastojala izbjeći jezik nepromjenjivih Vjerovanja, a istodobno ispuniti odgovornost skupine koja je u svrhu dobrobiti vjernika i onih izvan Crkve trebala nešto reći o svom vjerovanju.

Adventizam se tijekom svoje 150-godišnje povijesti odupro kušnji da načini kruto Vjerovanje, no s vremenom je oblikovao svoja „temeljna vjerovanja“. Od nastanka prve konferencijske organizacije 1861. godine, Crkva adventista sedmog dana imala je samo tri Izjave koje su sadržavale nabrojana vjerovanja te koje su postigle određeni stupanj službene prihvaćenosti, a samo je jedna od njih i službeno izglasovana na zasjedanju Generalne konferencije. Proglas o Vjerovanjima Uriaha Smitha iz 1872. godine bio je prvi u nizu, drugi je bila Izjava o vjerovanjima iz 1931. godine, a treći je bio niz Temeljnih vjerovanja usvojen na zasjedanju Generalne konferencije 1980. godine.

Ne znajući za snažne dokaze koje je iznio James White, te J. N. Loughborough i još neki utemeljitelji Crkve, pojedinci su u različitim trenucima povijesti adventizma sedmog dana snažno nastojali staviti crkvena vjerovanja u „zacementirano Vjerovanje“, no dotad se Crkva uspješno opirala takvim nastojanjima. Od početka 1930-ih do 1980-ih u crkvenim godišnjacima i crkvenim priručnicima pojavljivala se Izjava o vjerovanjima iz 1931. godine, te je na taj način dobila određeni službeni status unatoč činjenici da je oblikovana pomalo nespretno i da nikada nije bila službeno usvojena na zasjedanju Generalne konferencije. No, na zasjedanju Generalne konferencije 1946. godine izglasovano je „da nikakve promjene Izjave o temeljnim vjerovanjima, koja se sada pojavljuje u Priručniku, neće biti izvršene ni u jednom trenutku osim na zasjedanju Generalne konferencije“ (Isto, 14. lipnja 1946., 197). Tako je ovo izglasavanje bilo temelj potrebe za službenim djelovanjem Generalne konferencije u prihvaćanju nove izjave iz 1980. godine. Glasovanje izvršeno 1980. godine učinilo je crkvenu Izjavu o temeljnim vjerovanjima službenijom od ičega što je Crkva do tada imala.

No, predgovor je vjerojatno najčudnija i najvažnija stvar u Izjavi o temeljnim vjerovanjima iz 1980. Predgovor započinje povijesnom adventističkom tvrdnjom kako „adventisti sedmog dana prihvaćaju Bibliju za svoje jedino Vjerovanje i smatraju određena temeljna vjerovanja učenjem Svetog pisma“, no ostavlja otvorena vrata daljim promjenama.

U duhu dinamične naravi ranog adventističkog koncepta sadašnje istine, predgovor završava sljedećom rečenicom: „Promjene ovih izjava mogu se očekivati na zasjedanju Generalne

konferencije kada Sveti Duh povede Crkvu prema potpunijem razumijevanju biblijskih istina ili ona pronade bolji jezični izričaj kojim će iznijeti učenja svete Božje riječi." (vidi Dodatak; kurziv nadodan)

Ova značajna tvrdnja sadrži srž učenja Jamesa Whitea i drugih adventističkih pionira. Nepromjenjivost Vjerovanja, po njihovu viđenju, nije bila samo istinsko zlo, već je nijekala činjenicu da Crkva ima živog Gospodina koji ju nastavlja voditi u istinu.

Očito je ipak kako su se pojedinci na sastancima 1980. godine protivili otvorenosti za mogućnost promjene, vjerojatno u strahu od gubitka sadržaja povijesnog adventizma. No taj je strah još više naglasio pogrešno poimanje naravi povijesnog adventizma koji je sadržavao koncepte o živome Bogu i progresivnoj sadašnjoj istini. Sama dinamika progresije pojavljuje se zapravo u samom redosljedu nastupanja trojice anđela iz Otkrivenja 14,6-12 – što je središnji tekst adventističke povijesti. Stoga se pojam progresivne promjene nalazi u srži adventističke teologije.

Put progresivnog razumijevanja

Mogućnosti dinamične promjene vjerovanja, prema stavu utemeljitelja Crkve adventista sedmog dana, nisu bile neograničene. Postojala su vjerovanja o kojima se ne raspravlja. Napetost između vjerovanja o kojima se ne raspravlja i obveze ustrajavanja u potrazi za istinom vjerojatno je najvidljivija u spisima Ellen White. Kako bismo zamijetili ovu napetost potrebno je na tri razine ispitati njezino mišljenje o određenoj temi. Prvo, u umu svojih čitatelja ona nije ostavljala nikakvu dvojbu o tome kako će se adventisti, uz to što trebaju rasti u razumijevanju, morati i odreći nekih dugo održavanih pogrešaka. „Nitko nema isprike za zauzimanje stava kako više nema istine koju treba otkriti“ - pisala je 1892. godine - „i kako su sva naša tumačenja Pisma bez pogreške. Činjenica što je naš narod neke doktrine godinama smatrao istinitima nije dokaz nepogrešivosti naših zamisli. Vrijeme ne pretvara pogrešku u istinu, a istina si može priuštiti da bude poštena. Ni jedna istinita doktrina ne može ništa izgubiti ako ju se pomno istraži“ (CWE 35).

Istu napomenu o potrebi istraživanja ponovno je naglasila riječima: „kada Božji narod raste u milosti, tada će stalno dobivati jasnije razumijevanje Njegove riječi... No, kada je istinski duhovni život u opadanju, uvijek postoji sklonost k prestanku napredovanja u spoznaji istine. Ljudi se odmaraju, zadovoljni već primljenom svjetlošću iz Božje riječi i obeshrabruju bilo kakvo dalje istraživanje Pisma. Takvi postaju konzervativni i nastoje izbjeći raspravu... Mnogi će se sada, kao i u davna vremena, ... držati tradicije i štovat će nešto, a ni sami neće znati što... Kada je Božji narod u dokolici i zadovoljan svojim trenutnim prosvjetljenjem, možemo biti sigurni da On to ne odobrava“ (isto, 38-41). Drugom prigodom, početkom 1890-ih, dala je primjedbu nekim adventistima koji su se obazirali unatrag, kako su „Bog i nebasa jedini nepogrešivi. Oni koji misle kako se nikada neće morati odreći svog omiljenog stajališta, te kako nikada neće imati priliku promijeniti svoje mišljenje, bit će razočarani“ (isto, 37).

Druga razina koju treba proučiti, kada je riječ o napetosti nastaloj zbog potrebe za progresivnim razumijevanjem, vidljiva je u uvjerenju Ellen White (i ostalih utemeljitelja adventizma) kako sabatarijanci imaju neporecivu istinu. „Činjenica je“, napisala je 1894. godine, „kako

imamo istinu i moramo se do u potankosti držati stajališta koja se ne mogu poljuljati; no, ne smijemo sumnjičavo gledati na neku novu svjetlost koju bi Bog mogao poslati, i reći 'Doista ne vidimo da nam je potrebno više svjetlosti osim starih istina koje smo dosada primili i u kojima smo utvrđeni'" (RH, 7. kolovoza 1894., 497). Četiri godine prije toga napisala je kako „ne smijemo misliti, 'Dobro, imamo svu istinu, razumijemo glavne stupove svoje vjere i u tom znanju možemo počivati.' Istina je napredujuća i moramo koračati prema sve većoj svjetlosti... U svojim srcima moramo imati živu vjeru i posezati za većim znanjem i naprednijom svjetlošću" (Isto, 25. ožujka 1890., 177).

Treću razinu u ovoj napetosti, koja je ujedno i ključ za otključavanje prividnog paradoksa – naime osnivači adventizma bili su uvjereni kako imaju istinu, ali ne cijelu – nalazimo u pojmu „glavni stupovi“ spomenutom u prethodnom ulomku. S njihovog stajališta, stupovi njihove vjere - biblijska učenja koja su ih definirala kao narod – bili su u Pismu temeljito istraženi i potvrđeni osvjedočujućom silom Svetog Duha. Ellen White je to izrekla ovako: „Kada Božja moć posvjedoči o tome što je istina, tada ta istina treba zauvijek stajati kao istina... Pojavljivat će se ljudi s tumačenjima Pisma koja su za njih istinita, no koja nisu istina. Nama je za temelj vjere Bog dao istinu za ovo vrijeme. Sam Bog nas je poučio što je istina. Pojavit će se jedna osoba, pa druga, s novom svjetlošću koja se protivi svjetlosti koju je Bog dao pod utjecajem Svog Svetog Duha“ (CWE 31, 32).

Kao što ćemo u četvrtom poglavlju vidjeti, prvi adventisti su u stvari imali samo nekoliko učenja koja su po važnosti smatrali središnjima ili temeljnima za adventizam. Ellen White se dotakla ove teme u raspravama oko opravdanja vjerom krajem 1880-ih kada su mnogi tvrdili kako nove zamisli razaraju stupove vjere. O ovakvom načinu razmišljanja rekla je: „vrijeme koje je prošlo 1844. godine bilo je razdoblje velikih događaja, otkrivajući našim začuđenim očima čišćenje Svetišta koje se događa na Nebu, i odnosilo se, bez dvojbe, na Božji narod na Zemlji, a [isto tako] i na poruke prvog i drugog anđela, i trećeg koji je razvio zastavu na kojoj je pisalo: 'Zapovijedi Božje i vjera Isusova.' Jedan od međaša u ovoj poruci bio je Božji hram što ga je Njegov istinoljubivi narod vidio na Nebu, te Kovčeg koji je sadržavao Božji zakon. Svjetlost subote iz četvrte zapovijedi bacala je svoje snažne zrake na put prekršitelja Božjeg zakona. Stari međaš je i učenje o tome da zli nisu besmrtni. Ne mogu dozvati u sjećanje više ništa što bi moglo pripadati skupini starih međaša. Sva ova vika o mijenjanju starih međaša je u potpunosti izmišljena“ (isto, 30, 31).

Takozvani doktrinarni „međaši“ su u adventizmu označavali učenja o kojima se ne raspravlja. Adventisti su svako takvo učenje brižljivo proučili u Bibliji i zajednički priskrbili identitet sabatarijanskim adventistima, a kasnije i adventistima sedmoga dana. Ellen White i ostali utemeljitelji su stavili i doslovni, vidljivi, predmilenijski drugi Kristov dolazak na popis svojih nekoliko međaša. Ellen White je ovaj međaš izostavila u gornjem navodu stoga što nitko nije ni pomišljao preispitivati nešto što je bilo toliko važno za svakoga tko je bio adventist.

Jasno je kako su utemeljitelji Crkve adventista sedmoga dana imali dinamičan koncept „sadašnje istine“, suprotstavljali se nepromjenjivom Vjerovanju i bili otvoreni za nova teološka razumijevanja izgrađena na doktrinarnim međašima koji su ih učinili narodom. Njihovo razumijevanje je istodobno omogućavalo prostor i teološkom kontinuitetu i promjenama. Ro-

bert M. Johnston je shvatio što je srž napetosti između trajnosti i promjene u adventističkoj teologiji prepoznavši „najizrazitiju odliku adventizma“. „Ne odbacujući Gospodnje vodstvo u prošlosti adventizam nastoji bolje razumjeti kakvo je to vodstvo bilo. Uvijek je otvoren za bolju pronicavost u učenju, za traganje za istinom kao za skrivenim blagom.“ Johnston smatra kako su adventisti „još uvijek putnici na doktrinarnom putu koji ne uklanjaju putokaze, ali se ni ne zaustavljaju pored njih“ (AdvRev, 15. rujna 1983., 8).

Mi ćemo se sada okrenuti tom progresivnom putu. No, prije no što u potpunosti prijedemo na stvar, potrebno je pogledati kontekst iz kojega je adventizam proizašao. Konačno, ništa ne potječe iz zrakopraznog prostora.

DRUGO POGLAVLJE

Adventizam nije rođen u zrakopraznom prostoru

Douglas Frank je napisao: „Jednoć sam čitao o nekom primitivnom plemenskom narodu čiji su pripadnici, na pitanje kako se dogodilo da žive baš na tom području zemaljske kugle, znatijelnog antropologa obavijestili da su njihovi preci sišli s neba po vinovoj lozi. Ja sam odrastao misleći nešto vrlo slično o tome otkuda potječu evangelici. Mi smo, jednostavno, bili trenutano očitovanje Crkve iz prvog stoljeća koju je protestantska reformacija nakon dugog razdoblja rimske tame nešto malo izmijenila. No, točan način na koji smo ovdje stigli zaodjenut je velom tajne čije istraživanje, čini se, nikoga nije zanimalo“ (*Less Than Conquerors*, vii).

Frankova nesigurnost oko podrijetla njegove evangeličke baštine vjerojatno nije daleko od položaja u kojemu se nalaze mnogi adventisti kada je riječ o njihovoj teološkoj pozadini. U ovom i sljedećem poglavlju istražiti ćemo dvije razine teološkog konteksta ranog adventizma: prva razina je sveopći teološki svijet iz kojega je adventizam potekao, a druga razina je mileritski doprinos adventističkoj teologiji. Većini čitatelja vjerojatno će biti poznatija ova druga grupacija.

Adventistički teološki korijeni

Sjevernoamerički protestantizam devetnaestog stoljeća bio je dijete reformacije iz šesnaestog stoljeća. Mnogi su adventisti svjesni ove činjenice, no pogrešno su zaključili kako je njihova Crkva sljednica onih grana reformacije koje su započeli Martin Luther, John Calvin ili Ulrich Zwingli. Iako je točno da je adventistički koncept spasenja milošću po vjeri došao preko glavnih reformatora, ipak je teološko usmjerenje adventizma u stvarnosti najbliže onome što crkveni povjesničari nazivaju radikalnom reformacijom ili anabaptistima.

Glavna struja reformacije zadržala je vjerovanja poput krštavanja novorođenčadi i državne potpore Crkvi, a anabaptisti su odbacili obje doktrine stoga što nisu biblijske. Namjesto toga su zahtijevali vjerničku Crkvu gdje je krštenje dolazilo nakon vjere i gdje se zastupala odvojenost Crkve i države. Iako su koncept *sola scriptura* (samo Pismo) razvili većinski reformatori,

anabaptisti su smatrali kako velike reformacijske Crkve nisu bile dosljedne tom vjerovanju. Anabaptizam se nastojao u potpunosti vratiti biblijskim učenjima. Smatrao je pogrešnim zaustaviti se tamo gdje su se teološki zaustavili Luther, Calvin i Zwingli. Anabaptizam se pokazao u najboljem svjetlu kada se odmaknuo od crkvene predaje i propisanih vjerovanja, te krenuo prema idealima novozavjetne Crkve.

Iako anabaptizam nije nikada imao velik institucionalni utjecaj na ranu američku religiju s početka devetnaestog stoljeća, duh anabaptizma je u doslovnom smislu prozeo tadašnje evanđeoske Crkve. To se nigdje drugdje nije pokazalo toliko točnim kao u pokretu kojega su crkveni povjesničari nazvali restoracionizam (obnoviteljstvo). Restoracionizam (ponekad nazvan i primitivizam) (primitivizam u značenju: prvobitan, najstariji, rani – napom. prev.) bio je pokretačka snaga mnogih američkih vjerskih pokreta s početka devetnaestog stoljeća. Započinjući neovisno jedan o drugome u nekoliko dijelova Sjedinjenih Američkih Država oko 1800-te godine ovaj pokret je imao za cilj reformiranje crkava obnavljanjem svih novozavjetnih učenja. Restoracionisti su odbacili stav da je reformacija nešto što se dogodilo samo u šesnaestom stoljeću. Smatrali su kako je reformacija započela u šesnaestom stoljeću, no neće biti dovršena sve dok ne nestane i posljednji ostatak predaje, a biblijska (osobito novozavjetna) učenja ne budu čvrsto stajala na svom mjestu u Crkvi. Zadaća restoracionističkog pokreta bila je dovršiti nedovršenu reformaciju.

Poput anabaptista i restoracionisti su prigrlili radikalni stav *sola scriptura*. Željeli su biblijske dokaze za svako stajalište koje su iznosili. Biblija je trebala biti njihova jedina knjiga-vodič vjere i prakse. Kada je Pismo progovaralo i oni bi govorili, a gdje je Biblija šutjela i oni bi bili tihi. Restoracionistički pokret se protivio i stvaranju Vjerovanja. Nije se držao nijednog Vjerovanja osim same Biblije.

Duh restoracionističkog pokreta pripremio je tlo velikom dijelu teološkog programa većine američkih protestanata s početka devetnaestog stoljeća. Iako su neke crkve izravno iznikle iz pokreta restoracionizma (primjerice Disciples of Christ, Churches of Christ, Christian Church) njegov je najveći utjecaj nedvojbeno bilo promicanje stajališta o povratku Bibliji. Njime je bio prožet američki protestantski način razmišljanja tadašnjeg vremena.

Jedan ogranak restoracionističkog pokreta bio je za adventiste sedmoga dana osobito važan, a to je ogranak zvan Christian Connexion (Kršćansko srodstvo). James White i Joseph Bates (dvojica od troje utemeljitelja adventizma) bili su članovi Christian Connexiona. Štoviše, i Joshua V. Himes (drugi najutjecajniji mileritski vođa) bio je propovjednik Christian Connexiona.

Sve u svemu, Christian Connexion je imao osobito snažan utjecaj na mileritski adventizam i na kasniji sabatarijanski adventizam. Mimo općeg obrasca zaključivanja, dva će nam primjera ovdje morati biti dovoljna. Prvi je primjer Batesa, vjesnika subote koji će sedmi dan, subotu, istaknuti kao jednu od stvari koje u Crkvi trebaju biti obnovljene prije no što se Krist bude mogao vratiti (SDS [1847], 60). Drugi primjer su Bates i White koji su iz svoje restoracionističke pozadine u adventizam donijeli antitrinitarizam. Neki restoracionisti su isticali kako Biblija nigdje ne spominje riječ “Trojstvo”. Na kraju se Trojstvo počelo smatrati jednom od onih doktrina koje je kršćanstvo usvojilo tijekom srednjeg vijeka a koja je bila proizvod „velikog otpada“ od Pisma (vidi peto poglavlje).

Treći smjer koji je tvorio značajan dio ranog adventističkog teološkog konteksta bio je metodizam. Metodistički ili wesleyevski pokret osobito je važan adventistima sedmoga dana stoga što je Ellen G. White, treća u skupini adventističkih utemeljitelja, odrasla u Metodističkoj episkopalnoj crkvi. Slično restoracionizmu i metodistička je teologija prožimala Ameriku na početku devetnaestog stoljeća. Ne samo što je bila najbrže rastuća denominacija toga vremena, već je (protivno predestinacijskom stajalištu puritanskog naslijeđa) upućivala na slobodnu volju, što je, kako se čini, bilo usklađeno s iskustvom nacije koja je odrastala uz način razmišljanja (frontier mentality) po kojemu se sve može postići ako netko ima htijenje i ako na tome radi.

Metodizam je zastupao sljedeće zamisli: Krist je umro za sve ljude, a ne samo za predodređene izabranike; ljudi imaju slobodnu volju, a ne predodređenu; Božji Duh djeluje na svakog pojedinca prethodećom milošću (koja prethodi spasonosnoj milosti) kako bi ga probudio za osjećaj vlastite potrebe obraćenja Kristu; ljudi mogu prihvatiti spasenje ako vjerom odgovore Božjem Svetom Duhu; čovjek se može oduprijeti milosti i otvrdnuti srce; kršćanin se otpadničtvom može odvrgnuti od milosti. Ova teološka poimanja su bila u oštroj suprotnosti s naslijeđenim puritanskim/kalvinističkim načinom razmišljanja koje je prevladavalo u kolonijalnom kršćanstvu. No, metodističko je razumijevanje imalo smisla u okruženju u kojemu su ljudska djela i odluke nešto značili, te gdje je oživljavanje pomoglo ljudima da svoje srce i sebe predaju Kristu. Adventizam sedmoga dana je rođen s metodističkim poimanjima u svojoj srži.

Još jedan metodistički doprinos koji je duboko utjecao na sveopće američko kršćanstvo na početku devetnaestog stoljeća, a posebice na adventizam sedmoga dana, bila je zamisao Johna Wesleya o posvećenju. Wesley (1703.-1781.) je potpuno prihvatio reformacijsku zamisao o opravdanju vjerom, no protivio se onima koji su je prenaglašavali i tako doveli do antinomijazma (doktrine koja je vodila k zanemarivanju poslušnosti u kršćanskom životu). Wesley je, kako bi to popravio, naglašavao posvećenje kao proces postajanja sličnim Isusu. Za njega je opravdanje bilo djelo trenutka, dok je posvećenje bilo cjeloživotni posao. Opravdanje je dolazilo uračunatom pravednošću, a posvećenje udijeljenom pravednošću.

Wesley je isticao i kršćansko usavršavanje karaktera. No njegovo razumijevanje usavršavanja nije bilo poput srednjovjekovnog/monastičkog pojma savršenstva u smislu konačne i potpune bezgrješnosti u kojoj se pojedinac nakon dostizanja određenog stupnja više nikada ne mijenja, već je označavalo dinamičan biblijski koncept po kojemu pojedinac živi u napredujućem stanju savršene ljubavi prema Bogu i ostalim ljudima (vidi moju knjigu *Pharisee's guide to Perfect Holiness*, 156, 163-166).

Ellen White je u adventizam donijela wesleyevsko/metodističko naglašavanje posvećenja i savršenstva (vidi na pr. COL 67.-69.; Matej 5, 43-48). Bila je sklona uporabi wesleyevskog rječnika i pojmovnih značenja, iako se s Wesleyem nije slagala oko toga da kršćanin može biti trenutno usavršen u određenoj vremenskoj točki svoga zemaljskog iskustva, ili pak oko toga da takvi usavršeni kršćani mogu biti svjesni svoga vlastitog savršenstva. Adventisti su kasnije vodili bespotrebne rasprave stoga što su od Ellen White preuzeli wesleyevsku uporabu pojma „savršenost“ a tumačili su ga u okviru srednjovjekovnog (i luteranskog i kalvinističkog) značenja.

Važno je prepoznati utjecaje anabaptističkog načina razmišljanja, restoracionizma i wesleyevstva na adventističko promišljanje te na razvoj adventizma. Iako su ovi teološki smjerovi igrali glavnu ulogu, oni ipak nisu bili jedini utjecaj na rano adventističko mišljenje. Četvrti

utjecaj bio je, čudno je za reći, deizam. To je skeptičko vjerovanje koje odbacuje kršćanstvo zbog čuda i vjerovanja u nadnaravnu Bibliju. Deizam je svojim vrhovnim autoritetom smatrao ljudski razum a ne Bibliju. Ovo je vrlo bitno za razumijevanje adventističkog teološkog naslijeđa stoga što je William Miller bio deist. Miller i njegov naraštaj živjeli su u svijetu koji je visoko cijenio razumski pristup svemu, pa i religiji. Ovakav logički pristup religiji Miller će uporabiti i u svom proučavanju Biblije. Stoga će svoje iskustvo s Pismom nakon obraćenja na kršćanstvo nazvati „gozdom za um“ (A&D 12). Millerove su evangelizacijske metode, povodeći se za time, otvoreno ciljale na glave slušatelja, a ne na njihovo srce ili osjećaje.

Ovakav intelektualistički pristup religiji dobio je središnju ulogu u sabatarijanskom adventizmu, a u konačnici i u adventizmu sedmoga dana. I danas, kada adventist kaže da netko „zna istinu“, to uglavnom znači kako on ili ona ima intelektualno poznavanje doktrina, umjesto šireg, iskustvenog značenja pojma „znanje“ koje nalazimo u Bibliji. Pozitivna strana je to što ljudi koji su si uzeli vremena za proučavanje razumljivosti doktrina adventizma sedmoga dana uglavnom zaključuju kako su one veoma logične.

Peti element koji je oblikovao dio teološke pozadine ranog adventizma bio je utjecaj puritanizma koji je odigrao veliku ulogu u oblikovanju misaonog svijeta Amerikanaca tijekom devetnaestog stoljeća. Puritanci su isticali važnost autoriteta Biblije i kršćanske odgovornosti spram Zakona, a osobito su naglašavali važnost strogo poštivanja subote (u stvari prvog dana tjedna ili onog kojega su nazivali „dan Gospodnji“, a prema kojemu su se odnosili kao prema suboti te ga svetkovali kao biblijski sedmi dan – subotu). U stvari, ni jedna skupina u povijesti kršćanske crkve, od prvog stoljeća pa sve do početka devetnaestog, nije snažnije od puritanaca isticala važnost sabatarijanizma.

U američkom puritanizmu kršćanska subota nije bila samo dan za štovanje već je imala i zavjetni prizvuk što je uz vjernost Bogu podrazumijevalo i cjelokupni način života. Zavjetno razmišljanje počiva na zamisli da će Bog blagosloviti društvenu zajednicu koja mu je vjerna, a ako je neposlušna Božjim putovima, On će joj uskratiti blagoslove. Za puritance je poštovanje subote, kako zamjećuje Winton Solberg, bilo „trajni znak“ njihove vjernosti (*Redeem the Time*, 37, 282-297). Puritanci su smatrali kako je uloga organiziranog kršćanstva preoblikovati i na taj način iskupiti društvo, pa je takav način razmišljanja vodio do toga da su u puritanskim društvima postojali stalni pokušaji ozakonjenja kršćanskog morala. Jedna od posljedica takvog spajanja zamisli bilo je poticanje na ozakonjenje nedjelje koje su započeli puritanci u Engleskoj, a nastavili njihovi nasljednici u Sjevernoj Americi.

Puritanske zamisli koje su se odnosile na važnost svetosti nedjelje te kršćanske odgovornosti za ozakonjenje morala u konačnici su nadišle i sam puritanizam. Do devetnaestog stoljeća puritanske su zamisli o sabatarijanizmu prozele mišljenje većine vjernika u Sjedinjenim Američkim Državama. Ukratko, sabatarijanizam je postalo ne samo crkveno već i društveno i političko pitanje. Isto tako je podsjetilo i prve sabatarijanske adventiste na značaj subote. Štoviše, priskrbilo im je temelj za tumačenje posljednjeg sukoba iz Otkrivenja 12,17 i 14,12 koji će se dogoditi zbog držanja Božjih zapovijedi.

Uz već navedene religijske i intelektualne trendove u pozadini ranog adventizma nalazilo se i povjerenje u sposobnosti „obične osobe“ da se bavi gotovo svime, pa tako i teologijom. Nekada je teologija uglavnom bila područje školovanih stručnjaka, no utjecaj radikalnije demo-

kracije otvorio je početkom devetnaestog stoljeća mogućnost laicima da preuzmu inicijativu u vođenju. Ovo je značajno za adventizam stoga što ni William Miller ni prvi sabatarijanski vođe nisu bili školovani teolozi. Kao što je sam Miller rekao, Bog može voditi vjerne ljude pri otkrivanju istine iako „oni možda ne razumiju hebrejski ili grčki“ (MC, 17. studenog 1842., 4).

Početak devetnaestog stoljeća širio se i Baconov empirizam ili nešto što bismo mogli smatrati klasičnom znanstvenom metodom. Sve više ljudi otkrivalo je znanstvene činjenice istraživanjem svijeta oko sebe i gomilanjem podataka o svijetu prirode, a nakon toga bi stvarali zaključke. Amerika devetnaestog stoljeća će istu ovu metodologiju primjenjivati i na Bibliju. Prema toj zamisli trebalo je prikupiti sve relevantne biblijske činjenice (ili tekstove) o određenoj temi i tada će tumačenje biti ispravno.

Viđenja tisućgodišnjice/milenija

Već spomenuti intelektualni trendovi postojali su u američkim okolnostima koje je Ernest Sandeen nazvao „pijanim od milenija“ (*Roots of fundamentalism*, 42). Ispadi Francuske revolucije praćeni „znakovima vremena“, poput Lisabonskog potresa, pobudili su dotad neviđeno zanimanje proučavatelja Biblije za događaje na kraju vremena, pa tako i za početak tisućgodišnjice.

Zanimanje za posljednje događaje bilo je praćeno buđenjem koje je u Sjevernoj Americi trajalo od 1790-ih do ranih 1840-ih godina. Bilo je to takozvano Drugo veliko buđenje praćeno valom društvenih i osobnih promjena u svrhu usavršavanja društvenog poretka i pojedinaca kako bi tisućgodišnjica mogla početi. Stoga je 1835. godine Charles Finney, najveći evanđelist toga vremena, mogao izjaviti: „Ako Crkva izvrši svoju dužnost, tisućgodišnjica u ovu zemlju može doći za tri godine“ (*Lectures on Revivals*, 282).

Baptistički vjernik imenom William Miller započeo je svoje propovijedanje u ovom ozračju iščekivanja tijekom 1830-ih. No, Miller se uvelike razlikovao od ostalih po svom razumijevanju tisućgodišnjice. Vjerovao je kako će se Isus vratiti na početku tisućgodišnjeg razdoblja opisanog u Otkrivenju 20, dok su gotovo svi njegovi suvremenici vjerovali kako se advent neće dogoditi sve dok ne prođe 1000 godina. Tako je Miller bio predmilenijalist, a ne postmilenijalist. Vjerovanje da će Isus doći za nekoliko kratkih godina dalo je njegovu propovijedanju osobitu uvjerljivost.

TREĆE POGLAVLJE

Mileritska teološka osnova

Mileritski je adventizam rođen, kao što smo u drugom poglavlju napomenuli, u vrijeme ludila nastalog zbog djelovanja i špekulacija oko tisućgodišnjice. Doprinos Williama Millera (1782.-1849.) teologiji njegova vremena bilo je učenje o Isusovu povratku na početku umjesto na kraju tisućgodišnjeg razdoblja. Ovo učenje nije bilo novo. Bilo je to prevladavajuće stajalište tijekom prva tri ili četiri stoljeća kršćanske ere, no unatoč izgubljenosti središnje uloge u srednjem vijeku dobilo je novi život u doba reformacije. Međutim, postmilenijsko stajalište je krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama toliko potvrđivano da je gotovo potpuno pomračilo predmilenijalizam.

Millerova predmilenijska učenja uglavnom su bila u skladu s učenjima ostalih predmilenijalista u prošlosti. Najvažnija razlika bila je u tome što je proučavanjem biblijskih proročanstava zaključio kako će se Isus vratiti „oko godine 1843.“

Određivanje datuma nije bilo ništa novo u Sjevernoj Americi. Neki od tamošnjih najistaknutijih teologa određivali su datume početka tisućgodišnjice. Jonathan Edwards (1703.-1758.) predviđao je 1866. godinu, a Cotton Mather (1663.-1728.) predlagao je 1697., zatim 1716. i konačno 1736. godinu. No, iako prijašnje predviđanje datuma nije uzburkalo maštu puka, Millerovo jest. Popularnost mu je nedvojbeno proizašla i iz matematičke točnosti njegovih proročkih izračuna u okruženju gdje se matematička pismenost proširila tek tijekom 1820-ih i 1830-ih. Millerova su učenja bila utjecajna i stoga što su ih njihovi zagovornici propovijedali s velikom snagom dok je milenijalizam bio u središtu kršćanske misli zahvaljujući široko rasprostranjenom buđenju koje je počelo početkom stoljeća. (Vidi moju knjigu *Millennial Fever and the End of the World* za potpuniju raspravu o milerizmu.)

Millerova će učenja u konačnici stvoriti teološki temelj adventizma sedmoga dana. Četiri su teme osobito važne za razumijevanje tog temelja: Millerova uporaba Biblije; njegova eshatologija (nauk o posljednjim događajima); mileritsko viđenje prve i druge anđeoske vijesti; te pokret sedmoga mjeseca i ono što je postalo poznato pod nazivom „veliko razočaranje“.

Millerova uporaba Biblije

Miller je bio vrlo načitan budući da je bio deistički intelektualac, no nakon obraćenja na kršćanstvo 1816. godine Miller je postao čovjek jedne knjige – Biblije. U to vrijeme izjavio je kako je Pismo „postalo moj užitak i u Isusu sam našao prijatelja“ (A&D 5). Šesnaest godina kasnije pisao je svom mladom prijatelju koji je bio propovjednik: „moraš čitati *Bibliju* [,] sve stvari moraš dokazati *Biblijom* [,] moraš propovijedati *Bibliju*, moraš uzdizati *Bibliju*, moraš moliti *Bibliju*, i voljeti *Bibliju*, i činiti sve što je u tvojoj moći kako bi privolio druge na ljubav prema *Bibliji*“ (W. M piše T. Hendryxu, 26. ožujka 1832.).

Drugom je prigodom rekao kako je Biblija „blago koje svijet ne može kupiti“. Ne samo što donosi mir i „čvrstu nadu u budućnost“ već i „održava um“ i „daje nam moćno oružje za slamanje nevjere.“ Štoviše, „govori nam o budućim događajima i otkriva neophodnost pripreme za susret s njima“. Mlade je propovjednike tjerao na intenzivno proučavanje Biblije umjesto da budu indoktrinirani u „nekom sektaškom Vjerovanju... ja bih ih natjerao da Bibliju proučavaju za sebe... Ali, ako nisu imali pameti, ožigosao bih ih umom onoga drugoga, napisao im na čelu licemjer i poslao ih van kao *robove!*“ (MC, 17. studeni 1842., 4).

Miller nije samo druge upućivao na Bibliju, već je u svom životu primjenjivao ono što je propovijedao. Sveobuhvatno proučavanje Biblije dovelo ga je do vrlo zadivljujućih zaključaka. Pristup mu je bio temeljit i sustavan. Što se tiče njegova ranog proučavanja Biblije, prokomentirao je kako je započeo s Postankom i pročitao svaki redak „ne nastavlajući dalje prije no što bi značenje nekoliko odlomaka bilo tako jasno“ da bi se osjećao „slobodnim od neugode u odnosu na bilo kakvu tajnovitost ili protuslovlje.“ „Kad god sam neku stvar smatrao nerazumljivom“ - pojasnio je - „običavao sam je usporediti sa svim popratnim odlomcima; i uz pomoć CRUDEN-a [Crudenove konkordancije] ispitao bih sve tekstove iz Pisma u kojima bi se nalazila bilo koja od istaknutih riječi sadržanih u nejasnom dijelu. Zatim bih svakoj takvoj riječi dopuštao pravilan odnos prema predmetu teksta i kada bi moj pogled na tu riječ bio u skladu sa svakim popratnim odlomkom u Bibliji tada bi ona prestala biti poteškoćom“ (A&D 6).

Millerovo proučavanje Biblije nije bilo samo intenzivno već i sveobuhvatno. Prvi put mu je, čini se, bilo potrebno dvije godine punog radnog vremena provedenog u proučavanju kako bi prošao cijelu Bibliju. U tom je trenutku bio „u potpunosti zadovoljan što je [Biblija] svoj vlastiti tumač“ - te što je - „Biblija sustav otkrivenih istina, tako jasnih i jednostavnih, da ‘putnik, makar bio i priglup, ne mora pogriješiti“ (Isto). Do 1818. godine Miller je proučavanjem Biblije došao do zaključaka koje će propovijedati do kraja života, iako će svoje razumijevanje i tijekom narednog desetljeća nastaviti obogaćivati proučavanjem Biblije.

Budući da je bio sustavna osoba koja je smatrala Bibliju gozdom za um (isto 12) Miller je razvio dobro osmišljen niz pravila za tumačenje Pisma koja su podijeljena u dvije skupine. Prvih pet pravila bave se općim načelima tumačenja cijele Biblije, dok se drugih devet osobito bave tumačenjem biblijskih proročkih spisa.

Središnja zamisao Millerovih općih načela tumačenja Biblije bila je „nužnost Pisma u cjelini“, te zamisao kako se u potrazi za istinom ne smije preskočiti ni jedan dio Biblije. Štoviše, čvrsto je vjerovao kako će Bog svoju volju zasigurno otkriti onima koji marljivo i s vjerom proučavaju Njegovu riječ. Kako bi pojedinac razumio doktrinu trebao je „skupiti sve tekstove o određenom predmetu o kojem je želio nešto saznati, zatim je trebao svakoj riječi dopustiti

pravilan utjecaj, te ako uzmogne oblikovati svoju teoriju bez kontradiktornosti, tada ne može biti u krivu.“ Odražavajući restoracionistički način razmišljanja tadašnjeg vremena Miller je smatrao kako Biblija treba biti svoj vlastiti tumač. Pojedinaac može razotkriti značenje Biblije uspoređivanjem biblijskog teksta s biblijskim tekstom. Na taj je način Biblija autoritet za tog pojedinca. No, ako Vjerovanje, druge osobe, ili pak njihovi spisi služe kao osnova autoriteta, tada izvanjski autoritet postaje važniji od samih biblijskih učenja (MC 17. studeni 1842., 4).

Millerova pravila za tumačenje proročanstava temeljila su se na konceptima iznesenim u njegovim općim pravilima. Nastojao je da proučavatelji prikupe sva biblijska učenja o određenoj proročkoj temi i usporede ih na takav način da tumačenje proizađe iz Biblije umjesto da se u nju učitava. Isti proces uspoređivanja preporučio je i pri tumačenju simboličkog jezika i likova. Smatrao je kako proučavatelji proročanstva trebaju uspoređivati događaje iz svjetovne povijesti sa svojim proročkim tumačenjem kako bi potpuno razumjeli svoje mjesto u proročkoj povijesti (isto).

U želji da Bibliju učini svojim vlastitim tumačem Miller je izostavio sva ljudska tumačenja i time se uklopio u restoracionističko geslo povratka Bibliji. Njegova načela bila su povezana i s Jacksonovom vjerom u sposobnost običnih ljudi da razumiju Bibliju i bez pomoći stručnjaka. Josiah Litch (vođeci mileritski i metodistički propovjednik) sažeo je mileritski pristup autoritetu Biblije napisavši kako je milerizam „Crkvi i svijetu dao jednostavan, jasan i zdravorazumski sustav tumačenja svetog kanona, kako bi svatko tko se potruđi čitati Bibliju i uspoređivati njezine različite dijelove mogao razumjeti Božju riječ“ i bez pomoći učenih autoriteta bilo koje vrste (A Shield, svibanj 1844., 90).

Milerizam je svakako bio pokret „Knjige“. Biblija je za Millera i njegove sljedbenike bila vrhovni autoritet u svim stvarima vjere i nauka.

Millera je zanimala cijela Biblija, no proročanstva su bila njegovo osobito područje. Prema Milleru „postoje dvije važne točke o kojima ovisi sve proroštvo, kao grozdovi o stabljici: prvi i drugi Kristov dolazak; prvi Kristov dolazak kako bi objavio Evanđelje, osnovao svoje kraljevstvo, trpio zbog grešnika i donio vječnu pravednost. Kristov drugi dolazak, u kojemu je središte gorljive vjere i svetog nadanja Božjeg djeteta koje je na ispitu i kušnji, a svrha mu je potpuno izbjavljenje od grijeha, opravdanje i proslavljanje obećano svima koji očekuju Njegovo pojavljivanje, te uništenja zlog i mističnog Babilona, grozote cijele zemlje“ (ESH [1842], 5).

Sada ćemo se okrenuti Millerovom razumijevanju posljednjih događaja (eshatologiji).

Miller o drugom dolasku

Milerizam je u svojoj biti bio pokret koji je imao samo jednu doktrinu: vidljivi, doslovni, predmilenijski Isusov povratak na nebeskim oblacima. Do 1818. došao je do „ozbiljnog zaključka kako će za oko 25 godina od tog trenutka [1843.] svi poslovi sadašnjeg stanja biti završeni; sav ponos i moć, pompoznost i taština, zloća i ugnjetavanje doći će svome kraju; a umjesto kraljevstva ovog svijeta, pod cijelim nebom bit će uspostavljeno mirno i dugo očekivano Mesijino kraljevstvo“ (A&D 12).

Miller nije bio jedini koji se zanimalo za proročanstva o drugom Isusovom dolasku ili za temeljna načela prema kojima su se tumačila vremenska proročanstva u Bibliji. Nečuveno podizanje Francuske revolucije u 1790-ima bio je jedan od činitelja zbog kojih su proučavatelji

Biblije svoj pogled usmjerili na proročanstva iz Daniela i Otkrivenja. Prilazeći Bibliji prema historicističkom pristupu tumačenja, (tj. zamisli kako su apokaliptička proročanstva u Bibliji započela u prorokovo vrijeme i nastavila se sve do kraja vremena, kao što se očituje u Danielu 2,7 i 8) i prema razumijevanju kako je jedan proročki dan jednak jednoj godini stvarnog vremena, biblijski su učenjaci diljem svijeta počeli s obnovljenim žarom proučavati vremenska proročanstva iz Daniela i Otkrivenja.

Mnoge je učenjake osobito zanimalo proročanstvo o 1260 proročkih dana iz Daniela 7,25; 12,7 i Otkrivenja 11,3; 12,6.14; 13,5, te proročanstvo iz Daniela 12,4 koje govori o tome kako će Danielova knjiga biti zapečaćena ili zatvorena sve do „vremena svršetka“. Tijekom vremena svršetka mnogi će ipak „tumarati“ po Danielovim proročanstvima i znanje o njima će „se umnožiti“.

Rabeći historicistička načela tumačenja te načelo dan za godinu, mnogi su zaključili kako kraj proročanstva o 1260 dana označava početak „vremena svršetka“ iz Daniela 12,4. Mnogi su učenjaci taj događaj smjestili u 1790-e. Miller je vjerovao kako je vrijeme svršetka započelo 15. veljače 1798. kada je francuski časnik Berthier „ušao u Rim s francuskom vojskom..., svrgnuo Papu, [i] ukinuo papinsku vlast“ (ESH [1836.], 74).

Početak devetnaestog stoljeća svjedočio je dotad nevidenom zanimanju za proučavanje proročanstava. Iz tiska je izašao velik broj knjiga s tematikom biblijskih proročanstava. Nakon što su na vlastito zadovoljstvo razriješili vremenska proročanstva o 1260 proročkih dana iz Daniela 7, bilo je sasvim prirodno to što su proučavatelji proročanstava preusmjerili svoju pozornost na razrješavanje zagonetke o 2300 dana iz Daniela 8,14 - proročkog simbola koji je bio „zatvoren“ ili zapečaćen i čije će se značenje pronaći tek „dalekih dana“ u „vrijeme svršetka“ (Daniel 8,26. 27.17). Le Roy Froom je dokazao činjenicu kako je više od 65 tumača na sva četiri kontinenta između 1800-te i 1844-te godine predvidjelo da će se proročanstvo o 2300 dana/godina ispuniti između 1843. i 1847. godine. No dok je po pitanju vremena ispunjenja proročanstva postojala opća suglasnost, mišljenja su se široko razilazila oko događaja koji se trebao zbiti na njegovu završetku. Neki su, primjerice, u tome vidjeli povratak Židova u Palestinu, dok su drugi tumačili kako je to početak sudnjeg dana, pad islama, početak tisućgodišnjice, čišćenje Crkve, obnova pravog bogoslužja ili početak Armagedona (vidi Froom, *Prophetic Faith of Our Fathers*, svezak 4, 404. 405).

Miller se usuglašavao s vremenom završetka 2300 dana „oko godine 1843“, no imao je vlastite zamisli o događaju koji će se tada zbiti. U Danielu 8,14 („Još dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara; tada će Svetište biti očišćeno“) postoje tri simbola koja je trebao otkriti. S obzirom da je po pitanju obuhvaćenog vremenskog perioda Miller bio usuglašen s drugim tumačima svoga vremena, trebao je još pokazati kako je razumio što je „Svetište“ i „čišćenje“.

Svoje razmišljanje o tome pojasnio je u letku od 16 stranica naslovljenom *Letter to Joshua V. Himes, on the Cleansing of the Sanctuary*. Ova mala knjižica važna je ne samo stoga što ističe njegove zaključke, već i stoga što prikazuje način na koji je do njih došao. Čitatelj gotovo da može vidjeti Millera koji pred sobom ima Bibliju i konkordanciju. On najprije istražuje identitet Svetišta. Zatim nabraja sedam stvari koje nalazi pod nazivom Svetište: Isus Krist, Nebo, Juda, Hram u Jeruzalemu, Svetinja nad svetinjama, Zemlja i Crkva. Zatim počinje uklanjati one što se ne uklapaju u ispunjenje Daniela 8,14 koje se ima dogoditi u 1840-ima: ne uklapa se

„Krist, jer On nije *nečist*“. Nije ni „*Nebo*, jer ni ono nije *nečisto*“, i nastavlja dalje na isti način. Miller konačno zaključuje kako „postoje još dvije stvari koje se mogu nazvati Svetištem, a koje se mogu čistiti ili će im nekada trebati čišćenje; to su ZEMLJA i CRKVA“ (str. 1-8).

„Sljedeće pitanje koje nam se nameće jest“ – napisao je – „kako će se Zemlja očistiti? Ja odgovaram: vatrom! 2. Petrova 3,7: ‘A sadašnja nebesa i sadašnju zemlju ista je riječ pohranila za oganj i čuva ih za dan Suda i propasti bezbožnika.’“ Millerovo konačno pitanje moralo je biti pitanje o tome kada će Zemlja i bezbožnici biti spaljeni ognjem. „Ja odgovaram: kada naš Gospodin dođe“ (str. 9,13). Stoga je zaključio kako će se Krist vratiti na kraju 2300 dana što je „oko godine 1843.“. Ovaj zaključak će oblikovati ostatak njegova života dok bude nastojao upozoriti svijet na predstojeću propast. Miller je uz proročanstvo o 2300 dana iz Daniela 8,14 imao još nekoliko načina računanja kojima bi došao do 1843. godine, no, za njegovo je stajalište bio najvažniji upravo ovaj tekst.

Ostali biblijski tekstovi koji su osobito oblikovali njegovo razumijevanje jesu: Kristova velika propovijed o Njegovu drugom dolasku iz Mateja 24 i 25, te poruka prvog anđela iz Otkrivenja 14,6. i 7. o dolasku časa suda. Osim općenitog zanimanja za Matej 24 i 25, Miller i njegovi sljedbenici smatrali su kako usporedba o deset djevica (Matej 25,1-13) pomaže u razumijevanju poslanja za posljednje vrijeme. Na poseban su način bili privučeni tekstu 6. retka: „U ponoći odjeknu glas: ‘Zaručnik dolazi! Izidite mu u susret!’“

Tumačeći ovu usporedbu na historicistički način čitali su ju kao proročanstvo o propovijedanju drugog dolaska u njihovo vrijeme. Miller je smatrao kako se deset djevica odnose na „opće čovječanstvo u vrijeme kušnje“, pet mudrih djevica su bili „oni koji su vjerovali u Boga“, pet ludih djevica nevjernici, svjetiljke su značile Božju riječ, ulje je bilo vjera, zaručnik Krist, a zaručnikova svadba drugi dolazak. Miller je u opremanju svjetiljkama vidio Bibliju i misionarska udruženja koja su se pojavila krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća kako bi se Biblija i njezina poruka proširile u udaljene zakutke Zemlje te bi na taj način cijeli svijet bio pripremljen za propovijedanje drugog dolaska (ESH [1842.], 235.-238).

Dva simbola iz prispodobe o deset djevica imala su istaknuto mjesto u Millerovu tumačenju. U Mateju 25,10 piše kako su lude djevice otišle kupiti ulja a za to vrijeme „dođe zaručnik: koje bijahu pripravne, udoše s njim na svadbu, te se *zatvoriše vrata*.“ Zatvaranje vrata protumačio je kao „zatvaranje posredničkog kraljevstva i završetak evandeoskog razdoblja.“ Ukratko, zatvorena vrata smatrao je svršetkom vremena probe, događajem koji će se zbiti u vrijeme kratko prije svadbe, odnosno drugog dolaska (isto, 237).

Miller je smatrao osobito važnim glas iz Mateja 25,6 koji je odjeknuo u ponoć. Smatrao je kako su taj glas primili vjerni propovjednici koji su upozoravali svijet o skorom dolasku njihova Gospodina. Miller je sebe smatrao jednim od tih vjernih „stražara“ (isto, 238). Ponoćni glas o dolasku zaručnika bio je u stvari ista poruka kao i čišćenje Svetišta. Obje su poruke ukazivale na Isusov drugi dolazak.

Poruke prvog i drugog anđela

Uz poruku o čišćenju Svetišta iz Daniela 8,14 i o ponoćnom glasu iz Mateja 25 bila je vezana i vijest prvog anđela iz Otkrivenja 14,6 i 7, koji je „vikao jakim glasom“ objavljujući „radosnu vijest“ te činjenicu kako je „došao čas njegova [Božjeg] Suda“. Miller je vjerovao kako živi u

vrijeme „kada posred neba leti anđeo koji ima vječno Evanđelje koje treba propovijedati, a Bog preko svog Svetog Duha dovršava posljednji veliki posao na Zemlji“ (*Vermont Telegraph* MS br. 8). Miller je vjerovao kako poruka prvog anđela predstavlja „slanje misionara i Biblija u sve dijelove svijeta koje je započelo 1798.“ (ST, 1. srpnja 1840., 50), a njegovi su sljedbenici smatrali propovijedanje o „času njegova suda“ danom suda kada će se Isus vratiti da izvrši žetvu drugog dolaska iz Otkrivenja 14,14-20.

Tako su mileriti pod izrazom „čas njegova suda“ podrazumijevali advent, a ne predadventni sud. Zbog toga su počeli izjednačavati „jaki glas“ prvog anđela s ponoćnim glasom i s porukom o čišćenju Svetišta. Sve troje je ukazivalo na isti događaj: drugi dolazak Isusa Krista na nebeskim oblacima.

Nakon što su mileriti počeli povezivati poruku prvog anđela sa svojim vlastitim poslanjem, prirodno je bilo što su se neki od njih počeli baviti porukom drugog anđela iz Otkrivenja 14,8: „Pade, pade veliki Babilon koji vinom srdžbe i vinom svoga bluda napoji sve narode!“ Kako bismo razumjeli mileritsko tumačenje ovog teksta trebamo pogledati odnos između mileritskog učenja i većinskog, postmilenijskog učenja tadašnjeg vremena.

Pod vrlo jakim utjecajem restoracionizma koji je početkom devetnaestog stoljeća prevladavao u protestantskoj misli, jedan od motiva za propovijedanje predmilenijskog adventa bilo je obnavljanje biblijskog učenja o toj temi. Miller je ranije pomalo naivno mislio kako će svećenici i vjernici rado prihvatiti njegova otkrića kada im se predoče biblijski dokazi. Iako pomalo prigušeno, ovo početno oduševljenje ipak je u određenoj mjeri imalo vrijednost u 1830-ima kako je sve veći broj crkava većine protestantskih denominacija otvarao svoja vrata za njegovo učenje. Miller nije zamijetio kako većinu njih nije toliko zanimalo njegovo „čudno“ učenje o drugom dolasku koliko ih je zanimala njegova sposobnost dovođenja novih obraćenika koji će napuniti njihove crkve. Milleru je tek postupno postalo jasno kako su ga oni u tu svrhu zloupotrijebili. U stvari sama narav njegove poruke učinila je tu spoznaju nužnom.

Konačno, jedna je stvar bila propovijedati Millerovu vijest o 1843. u vrijeme dok ta godina još nije bila tako blizu, a sasvim druga kada se približila. Vijest koja je krajem 1830-ih izgledala vrlo neopasnom, približavanjem 1843. postala je prijatna koja izaziva razdor u crkvama. Kako se „godina svršetka“ bližila, tako su mileriti postajali sve agresivniji u evangelizaciji pa su se njihovim nastojanjima usprotivile mnoge crkve i pastori. Ne smijemo zaboraviti kako milerizam u to vrijeme nije bio poseban pokret. Velika većina onih koji su povjerovali u predmilenijski drugi dolazak zadržala je svoje članstvo u različitim protestantskim crkvama. No, bez obzira na članstvo u crkvama mileriti su vjerovali kako Božji zahtjevi izneseni u Bibliji nadilaze zahtjeve crkvene zajednice. Stoga su osjećali sve veću potrebu da svoje crkvene zajednice provociraju zbog njihova pogrešnog razumijevanja drugog dolaska, a pastore zbog nevjernosti jasnom biblijskom učenju.

U takvim okolnostima prirodno dolazi do usijanja. I kako se „godina svršetka“ bližila, tako su mileritskim adventistima sve više zabranjivali da o svojim vjerovanjima govore u svojim crkvama. Kada bi nastavljali govoriti, crkve bi ih vrlo često isključivale. K tome je velik broj crkvenih zajednica otpustio svoje pastore koji su bili skloni mileritskom nauku, a sve je više crkava zatvaralo svoja vrata bogoslužjima o drugom dolasku. Događaji su ubrzano dosegali kritičnu točku.

U tom je kontekstu Charles Fitch, vodeći milerit, u srpnju 1843. iznio propovijed koja je postala jednom od najpoznatijih mileritskih propovijedi. Dao joj je naziv: „Izađite iz nje, narode moj“, a temeljila se na tekstovima iz Otkrivenja 18,1-5 i 14,18. Ovi apokaliptički tekstovi govore o padu Babilona i nastaloj potrebi Božjeg naroda da pobjegne iz pokvarenog sustava koji on predstavlja.

Sve do ljeta 1843. mileriti su tvrdili (u skladu s većinom protestanata tadašnjeg vremena) da je Rimokatolička crkva Babilon. Fitch je preispitao to stajalište. Nakon što je izjednačio Babilon s antikristom, Fitch je nadalje rekao „tko god se suprotstavlja OSOBNOM VLADAVINI Isusa Krista nad ovim svijetom na Davidovu prijestolju, jest ANTIKRIST.“ Tu su bili uključeni, smatrao je on, rimokatolici ali i protestanti koji su odbacili učenje o predmilenijskom drugom Kristovom dolasku. Protestantske crkve pale su tako što su poput svoje prethodnice, Katoličke crkve, postale okrutne i zanijekale biblijsku istinu („Izađite iz nje,“ 9-11, 16).

Fitch zatim nastavlja izjavljujući kako „izaći iz Babilona znači biti obraćen k istinskoj biblijskoj doktrini o Kristovu osobnom dolasku i kraljevstvu.“ Nije vidio načina kako netko može biti kršćanin a zaobići adventnu istinu. Stoga, pozvao je on, „ako ste kršćani, *izađite iz Babilona!* Želite li biti kršćanin kad se Krist pojavi, *izađite iz Babilona*, i to ODMAH!... Usudite se vjerovati Bibliji“ (isto, 18, 19).

Bližeći se zaključku, Fitch je zamijetio da Knjiga Otkrivenja uči kako oni koji ostanu u Babilonu moraju biti uništeni. Stoga u konačnom pozivu moli svoje slušatelje neka „izađu iz Babilona ili će propasti... Nitko spašen ne može ostati u Babilonu“ (isto, 24).

Nisu svi bili zadovoljni Fitchevim tumačenjem. Himes i još nekoliko istaknutih vođa nisu ga prihvatili sve do kraja ljeta 1844. godine, a Miller ga nikada nije prihvatio smatrajući ga razornim za navješćivanje drugog dolaska. S druge strane, brojni propovjednici i vjernici su ga prihvatili. Konačno, oni su se morali suočiti sa stvarnošću izbacivanja iz svojih crkava i zabranom javnog govorenja o biblijskom učenju koje se nalazilo u središtu njihova sustava vjerovanja.

Fitch je svojim adventnim vjernicima dao logičan teološki temelj za odvajanje od crkava. Teško se može preneglasiti utjecaj koji je na adventistički pokret izvršio Fitchev poziv na izlazak iz Babilona. To je krajem 1843. i početkom 1844. bilo jedno od središnjih obilježja milerizma. Do listopada 1844. godine po nekim procjenama više od 50 000 mileritskih vjernika napustilo je svoje crkve (vidi MF 157).

Pokret sedmoga mjeseca i veliko razočaranje

Miller se u početku opirao prevelikoj potankosti u određivanju točnog vremena Kristova povratka. Njegova je poruka isticala vrijeme „oko 1843. godine“. No do siječnja 1843. godine je na temelju vremenskih proročanstava i židovskog kalendara zaključio kako će se Krist vratiti negdje između 21. ožujka 1843. i 21. ožujka 1844. godine.

Bespotrebno je reći da je Millerova „godina svršetka“ prošla. Proljetno razočaranje ipak nije previše utjecalo na pokret budući da je određeni datum bio pomalo provizoran. S druge strane, mileriti su bili manje ili više malodušni dok je prolazilo kasno proljeće i ljeto 1844., što su oni nazivali „vremenom čekanja“ (nazvanim tako zbog odugovlačenja ili čekanja spomenutog u tekstovima poput Mateja 25,5 i Habakuka 2,3).

Milerizam je našao novu životnu snagu u Exeteru, u New Hampshireu, na sastanku pod šatorima održanom sredinom kolovoza 1844. Na tom je sastanku S. S. Snow (do tog trenutka relativno nepoznat mileritski propovjednik) dokazivao na temelju biblijske tipologije kako su mileriti pogriješili kad su očekivali da Krist dođe u proljeće 1844. Smatrajući starozavjetne ceremonijalne subote tipom, a Kristovu službu antitipom, Snow je iz Novog zavjeta dokazao kako je Krist ispunio blagdane Pashe, Prvina i Duhova (proljetnih praznika) u točno određeno vrijeme u godini kada su bile godišnje svetkovine. Tako se dogodilo stoga što se „Bog *drži točnog vremena*“. Snow je zatim istaknuo kako se „tipovi koji su se trebali svetkovati u sedmom mjesecu još nisu ispunili u antitipu“ (TMC, 22. kolovoza 1844., 4).

Zatim je godišnji Dan pomirenja povezo s drugim Kristovim dolaskom. Snow je dokazivao kako je „važna točka ovog tipa *dovršenje* pomirenja pri *dolasku* velikog svećenika iz Svetinje. Veliki svećenik je bio tip Isusa, našeg Velikog svećenika; Svetinja nad svetinjama tip samog Neba; a izlazak velikog svećenika je bio tip drugog Isusova dolaska kako bi blagoslovio ljude koji ga očekuju. Ovo se zbivalo desetoga dana sedmoga mjeseca, stoga će na taj dan Isus zasigurno doći, budući da *ni jedna točka* Zakona ne smije ostati neispunjena. *Sve se mora ispuniti*.“ Povezujući to otkriće sa svojim zaključkom kako proročanstvo o 2300 dana iz Daniela 8,14 završava 1844. godine (a ne 1843.), Snow je izjavio kako će Krist doći „*desetoga dana sedmoga mjeseca*“ i to „*ove 1844. godine*“ (isto).

Prema kalendaru i računanju karaitskih Židova, deseti dan sedmoga mjeseca godine 1844. padao bi na dan 22. listopada. Taj se datum uskoro našao u središtu zanimanja milerita.

Novo je razumijevanje pripremljeno podlogu za izmijenjeno tumačenje usporedbe o zaručniku iz Mateja 25. poglavlja. Pronašlo je svoj izričaj u naslovu što ga je Snow odabrao za časopis koji je osnovao kako bi širio poruku sedmoga mjeseca: *The True Midnight Cry*. Novo tumačenje nije više smatralo kako deset djevica predstavljaju sveukupno čovječanstvo, već one koji tvrde kako vjeruju u advent. Stoga su se neki mileriti morali probuditi prije no što bude prekasno.

Zanimljivo je da Snow nije bio prvi koji će dati naslutiti jesenski datum iako je bio prvi koji je obznanio svoja otkrića prije proljetnog razočaranja. Ta će čast pripasti Milleru koji je u pismu upućenom Himesu u svibnju 1843. dokazivao kako su „ceremonije tipskog zakona koje su se svetkovale u prvom mjesecu... svoje ispunjenje imale u Kristovu prvom dolasku i patnjama; no sve ostale svetkovine i ceremonije iz sedmoga mjeseca... mogu imati svoje ispunjenje samo u Njegovu drugom dolasku.“

Onda je nastavio dalje ističući kako je u židovskom kalendaru pomirenje obavljano desetoga dana sedmoga mjeseca te kako je to pomirenje „zasigurno tipsko u odnosu na pomirenje koje Krist sada čini za nas.“ Nadalje je zamijetio kako je veliki svećenik blagoslivljao narod nakon izlaska iz Svetinje nad svetinjama. „Tako će i naš Veliki svećenik... Ovo se događalo u sedmom mjesecu, desetoga dana.“ „Ako ovo bude istina“ – zaključio je – „onda njegovo slavno pojavljivanje ćemo vidjeti tek nakon jesenjeg ekvinocija“ (ST 17. svibnja 1843., 85).

Tijekom 1843. Miller nije slijedio ovaj uvid do njegova logičkog zaključka. On i J. V. Himes su u stvari oklijevali prihvatiti tumačenje koje je ponudio Snow. Sve do 6. listopada 1844. ova dvojica istaknutih vođa mileritskog pokreta nisu prihvatila zaključke koje je dao Snow iako ih je do tog vremena već prihvatila većina pokreta. No, kada su Miller i Himes konačno prihvatili tumačenje o 22. listopada, učinili su to s velikim oduševljenjem. „U pokretu sedmoga mjese-

ca vidim slavu,“ – pisao je Miller 6. listopada – „kakvu nikada prije nisam vidio. Iako mi je Gospodin prije godinu i pol pokazao tipsko značenje sedmoga mjeseca, ja ipak nisam shvatio njegovu snagu. Sada, neka bude blagoslovljeno Gospodnje ime, vidim u Pismu ljepotu, sklad i slogu, za što sam dugo molio, no do danas nisam vidio. – Zahvaljui Bogu moja dušo. Neka brat Snow, brat Storrs i drugi budu blagoslovljeni što su bili sredstva za otvaranje mojih očiju. Uskoro ću biti kod kuće. Slava! Slava! Slava!!! Vidim da je vrijeme točno (MC, 12. listopada 1844., 121).

George Storrs je uvelike doprinio širenju pokreta sedmoga mjeseca. Sredinom rujna 1844. napisao je: „Nažalost, svi smo *drijemali i spavali* - i *mudri* i *nerazumni*; no naš Spasitelj nam je rekao da će tako biti; i tako se ‘ispuni Pismo’, a to je zadnje proročanstvo koje se odnosi na događaje koji će prethoditi *osobnom dolasku* našega Gospodina; sada dolazi ISTINSKI ponoćni glas. Prethodni je bio samo *upozorenje*. SADA ODJEKUJE ONAJ PRAVI; O, kakvog li svečanog trenutka“ (isto, 3. listopada 1844., 97).

Iako je očekivanje drugog dolaska sve vrijeme bilo vrlo napeto, 22. listopada 1844. bio je vrhunac milerizma. Ali, Isus nije došao. Taj dan je došao i prošao! Ohrabrio je rugače i strašljive, a milerite je ostavio u potpunoj pometnji. Točan dan i njihovo bezgranično povjerenje u njega samo su povećali njihovo razočaranje.

„Čekao sam cijeli utorak [22. listopada]“ – zabilježio je Henry Emmons, „a dragi Isus nije došao; čekao sam u srijedu prije podne, i tjelesno sam se dobro osjećao kao uvijek, no nakon 12 sati počeo sam osjećati slabost, te sam prije mraka trebao nekoga da mi pomogne otići gore do moje sobe budući da me prirodna snaga vrlo brzo napuštala, pa sam ispružen ležao dva dana bez ikakvog bola – no bolestan od razočaranja“ (DS, 25. listopada, 1845., 6). Litch je Milleru i Himesu 24. listopada pisao kako je „ovdje oblačan i tmuran dan – ovce su se raštrkale – a Gospodin još nije došao“ (JL upućuje WM i JVH, 24. listopada 1844.).

Već je dovoljno strašno bilo to što su vjernici bili razočarani, a uz to im je krajem listopada život otežavao i dodatni teret suočavanja sa svijetom koji im se rugao. I kao što je to Miller rekao: „Izgleda kao da su se svi demoni iz jame bezdana okomili na nas. Isti oni, uz mnoštvo drugih, koji su prije dva dana molili za milost, sada su se pomiješali sa svjetinom [sic]¹ i rugali, podsmjehivali i prijetili na najboghulniji način“ (WM piše I. O. Orru, 13. prosinca 1844.).

„Zbunjenost“ i „smetenost“, dvije su riječi koje pomažu boljem razumijevanju raspoloženja i stroja mileritskog adventizma nakon 22. listopada 1844. godine. Iako je jednoć ovaj pokret točno znao kamo ide te imao dobre zamisli o načinu postizanja svojih ciljeva, sada se nalazio u stanju nesigurnosti. *Došlo je vrijeme smetenosti*. Nakon listopada 1844. milerizam se našao u stanju krize. Tijekom mjeseci i godina koje su uslijedile nakon listopada 1844. adventisti su se našli u *potrazi za identitetom*, na zadatku za koji nikada nisu mislili da će ga morati obaviti i za koji su na više načina bili nepripremljeni.

¹ U tekst navoda je stavljena lat. oznaka ‘sic’ uz riječ koja je, kao u izvorniku, napisana s pravopisnom pogreškom – napom. prev.

ČETVRTO POGLAVLJE

Što je u adventizmu adventističko? (1844.-1885.)

Mileritski adventizam se nakon razočaranja nastalog 22. listopada nalazio u potpunom raspadu. Većina vjernika napustila je vjeru dok su se preostali podijelili u nekoliko skupina.

Središnji značaj nauka o zatvorenim vratima i potraga za identitetom

Prvenstvena zadaća različitih milerita tijekom zadnjeg dijela 1844. i cijele 1845. bila je pronaći smisao ili otkriti što znači biti adventist. Osnovna teološka crta podjele među njima bila je usmjerena na pitanje je li se 22. listopada uopće išta dogodilo. Oni koji su zastupali stav da se nikakvo proročanstvo nije ispunilo nazvani su adventistima „otvorenih vrata“, a oni koji su tvrdili da se proročanstvo ispunilo smatrani su adventistima „zatvorenih vrata“.

Oznaka otvorenih i zatvorenih vrata potjecala je od mileritskog razumijevanja Mateja 25,10 gdje piše kako su mudre djevice ušle na svadbu nakon dolaska zaručnika a za sve ostale vrata su se zatvorila. Smatrajući kako ulazak na svadbu označuje drugi advent, Miller je zaključio da je zatvaranje vrata završetak vremena probe. Slijedeći Millerovo vodstvo bostonska Generalna konferencija mileritskih adventista je 1842. godine donijela odluku kako je „zamisao o vremenu probe poslije Kristova dolaska prijevara koja vodi u propast te je u potpunosti protivna Božjoj riječi koja pouzdano naučava kako se vrata zatvaraju kada Krist dođe te stoga oni koji nisu spremni ne mogu ući“ (ST, 1. lipnja 1842., 69). Prema toj logici, a još uvijek vjerujući kako se 22. listopada ispunilo određeno proročanstvo, Miller je 18. studenog 1844. napisao: „Mi smo uradili [dovršili] naš posao upozoravanja grešnika“ (AH, 11. prosinca 1844., 142).

Ukratko, pravi problem bilo je pitanje je li se u listopadu 1844. ispunilo neko proročanstvo, na što su oni koji su vjerovali u zatvorena vrata odgovarali potvrdno, a zagovornici otvorenih vrata niječno. Ovakvo razumijevanje stvari bilo je usko povezano s njihovim poimanjem poslanja. Adventisti otvorenih vrata došli su početkom 1845. do uvjerenja kako još uvijek imaju zadaću upozoravati svijet na predstojeće uništenje, dok su adventisti zatvorenih vrata zaključili kako su svoje poslanje čovječanstvu dovršili te kako im je jedina dužnost poticati i poučavati ostale adventiste koji su bili dijelom pokreta iz 1844. godine.

Joshua V. Himes je postao vodeća osoba među adventistima otvorenih vrata. Brzo je zaključio kako se 22. listopada 1844. ništa nije dogodilo. Smatrajući kako su bili u pravu u odnosu na očekivani događaj, (tj. drugi Isusov dolazak) zaključio je da su pogriješili u računanju vremena. Himes je 4. studenog 1844. napisao kako „sada znamo da se za *točno određeno vrijeme* ne možemo osloniti na autoritete na kojima smo temeljili svoje izračune.“ Iako smo „blizu kraja,... nemamo spoznaju o *utvrđenom datumu* ni o *točno određenom vremenu*, ali čvrsto vjerujemo kako trebamo bdjeti i iščekivati Kristov dolazak kao događaj koji se može ostvariti u svakom trenutku“ (MC, 7. studenog 1844., 150). Ova je skupina pod Himesovim vodstvom u travnju 1845. u Albanyju, u državi New Yorku, poduzela korake kako bi se organizirala u odvojeno adventističko tijelo. Da bi umakao fanatizmu *nekih* među adventistima zatvorenih vrata, Miller je prešao u tabor adventista otvorenih vrata (vidi MF 267-293).

Adventisti otvorenih vrata su se u Albanyju uspjeli ujediniti, a zamisao o zatvorenim vratima na kraju je urodila dvama vrlo različitim smjerovima. Prvi smjer, „spiritualisti“, dobio je ime po tome što je nudio spiritualizirano tumačenje onoga što se dogodilo 22. listopada. Smatrajući kako su mileriti bili u pravu u odnosu na oboje, i na vrijeme i na događaj na kraju 2300 dana, spiritualisti su zaključili kako se 22. listopada Krist vratio na Zemlju. No taj dolazak je bio duhovni dolazak u srca vjernika umjesto vidljivog pojavljivanja na nebeskim oblacima. Redovi spiritualista bili su okruženi fanatizmom i karizmatskim ispadima (vidi MF 245-266).

Druga struja adventizma zatvorenih vrata složila se sa spiritualistima da se 22. listopada ispunilo proročanstvo o 2300 dana i noći iz Daniela 8,14, no nisu se s njima slagali u odnosu na narav tog ispunjenja. Ukratko, ovi posljednji su zaključili kako su mileriti bili u pravu u odnosu na vrijeme, no pogriješili su u odnosu na događaj koji se trebao dogoditi. Došli su do spoznaje da čišćenje Svetišta nije značilo drugi dolazak, no istodobno su se nastavili držati vjerovanja o zatvorenim vratima/završetku vremena probe. Da bi stvari bile gore, propustili su zamijetiti činjenicu kako se Millerovo razumijevanje završetka vremena probe na kraju 2300 dana zasnivalo na pogrešnom tumačenju značenja čišćenja Svetišta smatrajući ga drugim dolaskom. Tek dolaskom do nove spoznaje o čišćenju Svetišta mogli su napustiti pogrešnu zamisao o zatvorenim vratima. No, kao što ćemo vidjeti, to će razumijevanje dolaziti vrlo postupno. Proći će gotovo cijelo desetljeće prije no što uspiju razriješiti taj problem.

U ovoj posljednjoj ili trećoj skupini nalazimo buduće vođe onoga što će se u konačnici razviti u adventizam sedmoga dana. Njima se činilo da je većina iz Himesove skupine napustila adventističku poruku odbacivanjem valjanosti pokreta iz 1844. godine, te da su s druge strane spiritualisti zanjekali integritet Biblije spiritualizirajući njezine najjasnije tvrdnje. Iako prvobitno najmanja među postmileritskim skupinama, ova se skupina počela smatrati pravom sljednicom nekad moćnog mileritskog pokreta.

Od triju dijelova milerizma o kojima smo prethodno govorili treći se pojavio posljednji. U stvari, između listopada 1844. i 1847. ili 1848. godine još nije bio oblikovan ni vidljiv. Na početku su budući sabatarijanski adventisti bili samo nekolicina raštrkanih proučavatelja Biblije u potrazi za značenjem svoga adventističkog iskustva. Osobno se nisu poznavali sve do 1846. ili 1847. godine. U tom početnom razdoblju bili su jedinstveni u maločemu osim u potrazi za identitetom. U kontekstu kaotičnih prilika nakon milerizma iz 1844. zadaća im je bila iznova istražiti Bibliju kako bi otkrili svoje mjesto u proročkoj povijesti (vidi MF 295-325). Stoga je u

produženom prijelaznom razdoblju od milerizma k sabatarijanizmu njihova prva zadaća bila odrediti što je u adventizmu adventističko. Osnovno sredstvo u tom pothvatu bila im je Biblija.

Narod 'Knjige'

Temeljno pitanje svake religijske skupine jest pitanje izvora autoriteta. Onima koji su bili na putu da postanu sabatarijanci to je bila potpuno jasna tema. Početkom 1847. James White je rekao: „Biblija je savršeno i potpuno otkrivenje. *Ona je naše jedino pravilo vjere i prakse*“ (WLF 13; kurziv dodan).

Kao što ćemo vidjeti na kraju ovog poglavlja, sabatarijanci su svoja razlikovna vjerovanja razvili na temelju proučavanja Biblije. Ta činjenica njihovim kleveticima nije uvijek bila očita. Miles Grant je, primjerice, 1874. u *World's Crisis* (vodećem časopisu adventista prvoga dana) ustvrdio kako „adventisti sedmoga dana tvrde da se Svetište spomenuto u Danielu 8,13. i 14 koje treba biti očišćeno na kraju 1300 [2300] dana, nalazi na Nebu, te da je čišćenje započelo u jesen 1844. godine po Kristu. Ako se treba pitati zašto oni tako vjeruju, odgovor bi bio da su te podatke dobili preko jednog viđenja gospođe E. G. White“ (WC, 25. studeni 1874. u RH, 22. prosinca 1874., 204).

Uriah Smith je žustro odgovorio na ovu optužbu. Ustvrdio je: „O toj temi [o Svetištu] napisane su stotine članaka. Ni u jednome od njih se ni jednom nije upućivalo na viđenja kao autoritet u ovom području ili izvor iz kojeg je proisteklo ikoje stajalište koje zastupamo. Po ovom pitanju ni jedan propovjednik nikada nije upućivao na njih. *Svejednako se pozivamo na Bibliju*, gdje se nalazi obilje dokaza za stajališta koja zastupamo u odnosu na ovu temu“ (RH, 22. prosinca 1874., 204; kurziv dodan).

Potrebno je naglasiti kako je Smith izjavio da svaka osoba koja je voljna pogledati u ranu literaturu adventista sedmoga dana to može potvrditi ili osporiti. Na temu Svetišta to je i učinio Paul Gordon u svom radu *The Sanctuary, 1844, and the Pioneers* (1983.). Njegovi nalazi potvrđuju Smithove tvrdnje. I dok su mnogi kasniji adventisti bili skloni oslanjanju na autoritet Ellen White u svrhu dokazivanja ili u najmanju ruku zbog pomoći u podupiranju svojih stajališta o različitim doktrinama, rani su adventisti izričito bili narod „Knjige“. Sadašnji adventisti svih osvjedočenja trebaju zamijetiti ovu činjenicu dok tragaju za otkrivanjem pravog povijesnog adventizma.

James White se dotaknuo jedinstvene uloge Biblije u oblikovanju doktrina tijekom 1847. godine nakon što je ustvrdio kako je Pismo „naše jedino pravilo vjere i prakse.“ U kontekstu proročke službe njegove supruge, on je napisao kako se „istinska viđenja daju da nas vode k Bogu i njegovoj pisanoj Riječi, a viđenja u kojima se daju nova pravila vjere i prakse koja su različita od Biblije, ne mogu biti od Boga i treba ih odbaciti“ (WLF 13).

Četiri godine kasnije ponovno je pojasnio istu točku. Napisao je kako „svaki kršćanin ima obvezu uzeti Bibliju za savršeno pravilo vjere i dužnosti. Takav se treba usrdno moliti za pomoć Svetoga Duha *pri traženju cijele istine i svih svojih dužnosti u Pismu. On se ne smije okrenuti od Pisma kako bi svoje dužnosti učio preko bilo kojega od darova. Onog trena kad tako učini, tvrdimo da postavlja darove na pogrešno mjesto* te sebe dovodi u krajnje opasan položaj. Riječ treba biti ispred, a pogled Crkve treba biti upravljen na nju kao na pravilo kretanja i temelj mudrosti iz kojega se treba učiti obvezi 'svih dobrih djela'“ (RH, 21. travnja 1851., 70; kurziv dodan).

Ukratko, pri oblikovanju svoje doktrine prvi adventisti su odbacili tradiciju, crkveni autoritet, pa čak i darove Duha. Oni su bili narod „Knjige“, kao što ćemo to vidjeti i u ostatku ovog poglavlja.

Što se tiče načela tumačenja, vjerovali su kako su Millerova „Pravila tumačenja“ bila ispravna. Uspoređivanje Pisma s Pismom, dopuštanje svakoj riječi i rečenici da ima svoj pravi značaj, te uporaba proročkog paralelizma, tipologije i tumačenja simboličnih likova onako kako ih je Miller opisao u svom vrlo savjesnom pristupu proučavanju Biblije, postali su temeljno stajalište u odnosu na to kako su sabatarijanci promatrali Pismo. Suvišno je reći kako su sabatarijanci nastavili tumačiti proročanstva iz historicističke perspektive (umjesto iz preterističke prema kojoj se proročanstvo ispunilo u vrijeme proroka, ili pak futurističke, prema kojoj će se većina proročanstava ispuniti tek neposredno prije drugog dolaska). Sabatarijanski adventisti su, kao u slučaju Millera, nastavili smatrati proročanstva slijedom povijesnih ispunjenja započetim u vrijeme biblijskih proroka i produženim kroz povijest, sve do kraja svijeta. Svoju teologiju izgradili su na Millerovoj proročkoj podlozi.

Kretanja k razumijevanju Svetišta

Sabatarijanski adventisti nisu samo slijedili Millerova načela tumačenja Biblije već su nastavili prihvaćati i njegovu temeljnu eshatologiju. Osobito su vjerovali u predmilenijski Kristov povratak na nebeskim oblacima. Na taj način preuzeli su središnju milerističku doktrinu.

U mjesecima nakon velikog razočaranja oblikovali su drukčije doktrinarno razumijevanje. Taj je drugi stav uključivao značenje Svetišta koje je trebalo biti očišćeno na kraju 2300 dana. Postajalo im je sve jasnije kako čišćenje Svetišta iz Daniela 8,14 nije moglo biti čišćenje Zemlje, kao što je Miller naučavao, te da čišćenje nije značilo drugi dolazak. Ipak, jedno je bilo doći do ovih niječnih zaključaka, a sasvim nešto drugo odrediti stvarnu narav Svetišta i njegova čišćenja. Sabatarijanci su se do 1847. složili po pitanju naravi Svetišta, no suglasje o značenju čišćenja neće postići sve do sredine 1850-ih godina.

Josiah Litch je izrazio dvojbe o Millerovu tumačenju čišćenja Svetišta nakon razočaranja u proljeće 1844. „Nije dokazano“, napisao je u travnju, „da je čišćenje Svetišta koje se trebalo dogoditi na završetku 2300 dana bio Kristov dolazak ili čišćenje Zemlje“. Boreći se sa značenjem nedavnog razočaranja, zamijetio je kako su najvjerojatnije „pogriješili u odnosu na događaj koji je označavao njihov završetak“ (AShield, svibanj 1844., 75, 80).

Takav način razmišljanja ponovno će iskrsnuti kratko nakon listopadskog razočaranja. Stoga je početkom studenog Joseph Marsh mogao napisati: „S radošću priznajemo kako smo pogriješili po pitanju *naravi* događaja koji smo očekivali da se dogodi desetoga [dana] sedmoga mjeseca; no još ne možemo priznati kako naš Veliki svećenik *upravo toga dana* nije dovršio *sve* što bi nam tipski bilo opravdano očekivati“ (VT, 7. studenog 1844., 166).

U jednom članku iz siječnja 1845. Apollos Hale i Joseph Turner slijedili su Marshovo zaključivanje. Izjednačili su događaj od 22. listopada s dolaskom Krista k Pradavnome (Bogu) iz Daniela 7 gdje nalazimo prikaz suda. Hale i Turner zaključili su kako je „dolazak zaručnika“ ukazivao na „određenu promjenu djelovanja ili službe našega Gospodina“. Krist će se vratiti na Zemlju kako bi skupio svoje izabranike *nakon* što je dovršena Njegova služba „iza zavjese... kamo je otišao pripremiti nam mjesto“. Zbog toga „mora proteći određeno vrijeme“ između

dolaska zaručnika k Pradavnome i dolaska u slavi. Hale i Turner išli su još dalje i izjavili: „Sud je tu!“ (AM, siječanj 1845.,3).

Misaoni slijed koji su predlagali Litch, Marsh, Hale i Turner razvili su do njegove pune širine neki dotada nevažni sudionici adventne drame. Hiram Edson, metodistički poljodjelac iz Port Gibsona u New Yorku, je 23. listopada 1844. na molitvenom sastanku s drugim vjernicima bio osvjedočen kako „treba osvijetliti i objasniti razočaranje“.

Ubrzo poslije toga je sa svojim prijateljem (moguće O. R. L. Crosierom) pošao hrabriti svoje prijatelje u vjeri. Dok su prolazili poljem Edson je izvijestio: „Zaustavio sam se na pola puta“ i „izgledalo je kao da se Nebo otvorilo pred mojim očima... jasno i određeno sam vidio kako naš Veliki svećenik umjesto da izađe [što je bio uobičajeno očekivanje milerita] iz Svetinje nad svetinjama u nebeskom Svetišću kako bi desetoga dana sedmoga mjeseca na završetku 2300 dana došao na Zemlju. On je toga dana po prvi put ušao u drugi dio toga Svetišća; prije dolaska na ovu Zemlju trebao je obaviti posao u Svetinji nad svetinjama.“

Uskoro su pozivi njegova prijatelja, koji je otišao daleko ispred njega, dozvali Edsona natrag u stvarnost polja kojim je hodao. Na pitanje „što nije u redu?“, Edson je odgovorio kako mu je „Gospodin odgovarao na jutrošnju molitvu dajući svjetlost u odnosu na naše razočaranje.“

Edsona je ovaj uvid uskoro potaknuo na produbljeno proučavanje Biblije s Crosierom i dr. F. B. Hahnom. Slijedili su Millerov pristup otkrivanja značenja Pisma uz konkordanciju i zaključili kako Svetište iz Daniela 8,14 koje je trebalo biti očišćeno nije bila Zemlja ni Crkva, već Svetište na Nebu! Zemaljsko Svetište bilo je kopija ili tip nebeskog Svetišća.

Hahn i Edson odlučili su kako su njihova otkrića bila „upravo ono što je rasutom ostatku trebalo“ za tumačenje razočaranja i „za usmjeravanje braće na pravi put“. Složili su se oko podjele izdavačkih troškova ako Crosier „bude želio opisati predmet Svetišća“ na osnovi njihova proučavanja Biblije. Crosier je počeo izdavati otkrića njihova zajedničkog proučavanja u časopisu *Day Dawn* početkom 1845. godine (H. Edson MS).

Zatim je 7. veljače 1846. Crosier prikazao njihove zaključke u časopisu *Day-Star Extra* naslovljene „The Law of Moses“ (Mojsijev zakon). Do tada je razumijevanje Svetišća već prilično dobro sazrelo.

Najvažnije zaključke do kojih su došli Crosier, Edson i Hahn, a izneseni su u „Mojsijevu zakonu“, možemo ovako sažeti: (1) na Nebu postoji doslovno Svetište. (2) Hebrejski sustav Svetišća bio je potpuna vizualna predodžba plana spasenja *oblikovanog po obrascu nebeskog Svetišća*. (3) Jednako kao što su zemaljski svećenici u Svetišću u pustinji imali službu u dva dijela, tako je i Krist imao službu u dva dijela u nebeskom Svetišću. Prvi je dio započeo u Svetinji nakon Njegova uznesenja, a drugi je dio službe započeo 22. listopada 1844. kada je Krist prešao iz prvog dijela nebeskog Svetišća u drugi. Tako je toga dana započeo antitipski ili nebeski Dan očišćenja. (4) Prvo razdoblje Kristove službe bavilo se oproštenjem dok drugo uključuje brisanje grijeha i čišćenje kako Svetišća tako i pojedinačnih vjernika. (5) Čišćenje u Danielu 8,14 bilo je čišćenje od grijeha i stoga postignuto krvlju, a ne vatrom. (6) Krist se neće vratiti na Zemlju sve dok ne dovrši svoju službu u drugom dijelu Svetišća (DS Extra, 7. veljače 1846., 37-44).

Crosierov članak nije prošao nezamiječeno. Zamijetili su ga oni koji će postati vođe sabatarijanskih adventista. Početkom 1847. Joseph Bates je preporučio Crosierovo tumačenje Svetišća kao takvo koje „nadvisuje svako trenutno postojeće tumačenje takve vrste“ (*Opening Heavens*,

25). Po prilici u isto vrijeme Ellen White je napisala kako joj je „Gospodin pokazao u viđenju prije više od godinu dana kako brat Crosier ima istinsko svjetlo o čišćenju Svetišta i ostalom; te kako je Njegova volja da brat C. treba napisati svoj stav koji je iznio u časopisu *Day-Star Extra* od 7. veljače 1846.“ (WLF 12).

Crosier nije bio jedini vjernik „zatvorenih vrata“ koji je pisao o dva razdoblja Kristove službe u nebeskom Svetištu. Bili su tu i Emily C. Clemons koja je negdje oko 1845-ih uređivala časopis vrlo slikovito nazvan *Hope Within the Veil (Nada iza zavjese)*, te G. W. Peavey koji je u travnju 1845. naučavao kako je ‘Krist dovršio službu predstavljenu svagdašnjim službama koje su prethodile desetom danu sedmoga mjeseca, te je toga dana ušao u najsvetije mjesto’ (JS, 24. travnja 1845., 55). Peavey je uočio i povezanost između Daniela 8,14, Hebrejima 9,23-24 i Levitskog zakonika 16 te zaključio kako je Svetinja nad svetinjama nebeskog Svetišta trebala očišćenje Kristovom krvlju na antitipski Dan pomirenja (isto, 7. kolovoza 1845., 166). Vjerovao je, međutim, kako se očišćenje nebeskog Svetišta dogodilo 22. listopada 1844. dok su Crosier i njegovi suradnici smatrali kako je pomirenje nedovršeni proces koji je toga dana započeo. Crosierovo će razumijevanje u konačnici naći svoj put u sabatarijanski adventizam.

Rana viđenja koja je imala Ellen Harmon (Ellen White nakon stupanja u brak 1846.) odnosila su se na temu Svetišta. Njezino prvo viđenje (u prosincu 1844.) odnosilo se na ispravnost pokreta sedmoga mjeseca (od tog je stava odustala – pogledajte WLF 22) a ne na Svetište. No, početkom 1845. izvijestila je o viđenju u kojem je “vidjela kako Otac ustaje s prijestolja i u plamenoj kočiji ulazi u Svetinju nad svetinjama iza zavjese i sjeda“, na početku drugog dijela Kristove nebeske službe (vidi EW 14,15,54-56).

Iako je viđenje Ellen Harmon bilo usklađeno s biblijski utemeljenim zaključcima Crosiera i ostalih, ipak ne smijemo zaboraviti kako ona u tadašnjem adventizmu nije imala nikakav autoritet. Tadašnjim glavnim sudionicima u stvaranju teologije o Svetištu ona je bila potpuno nepoznata. Za njih je ona bila samo sedamnaestogodišnja djevojka koja je tvrdila kako ima viđenja, samo jedan glas među mnogim proturječnim glasovima u „adventizmu zatvorenih vrata“ koji je bio preplavljen mnoštvom pojedinaca koji su tvrdili kako posjeduju karizmatičke darove. Nakon razočaranja bit će potrebno vrijeme za odvajanje istine od laži u kaotičnim okolnostima u kojima se našao adventizam 1845. godine. Mnogi su se problemi u međuvremenu rješavali sveobuhvatnim i intenzivnim proučavanjem Biblije.

Završna točka koju treba razmotriti u odnosu na nebesko Svetište jest otkriće Jamesa Whitea i Josepha Batesa u Otkrivenju 11,19: „Uto se otvori hram Božji što se nalazi u Nebu i pokaza se njegov Kovčeg saveza u njegovu hramu“ (WFL 23). Kako su oni vidjeli, ovaj redak nije samo ukazivao na otvaranje Svetinje nad svetinjama u Nebu (mjesto u zemaljskom Svetištu na kojemu se nalazio Kovčeg) pri samom kraju vremena, već je njihov pogled usmjerio i na Kovčeg saveza i njegov sadržaj – Deset zapovijedi. Ova nas misao dovodi do još jedne točke u razvoju sabatarijanskog identiteta, do sedmoga dana – subote.

Subota i poruka trećeg anđela

Zanimanje za sedmi dan – subotu, među adventistima se pojavilo i prije listopadskog razočaranja. Najprije im je na to skrenuo pozornost J. A. Begg iz Škotske koji se bavio proučavanjem proročanstava. No, pravi polet suboti dali su baptisti sedmoga dana. Ova je skupina početkom

1842. godine prvi put pokušala utjecati na milerite, no *Signs of the Times* odbija izdavanje njihovog materijala (ST, 1. travnja 1841.,3; 6. travnja 1842.,5).

Baptisti sedmoga dana imali su sve veću potrebu za širenjem poruke o suboti. Na zasjedanju njihove Generalne konferencije 1843. godine odlučeno je kako treba poduzeti ratoborniji pristup (nasuprot njihovu uvriježenom stavu) kako bi se unaprijedilo njihovo razumijevanje subote. Tako su na sastanku zaključili kako imaju „svečanu obvezu“ prosvijetliti svoje sugrađane u vezi sa značenjem subote. Konferencija održana 1843. isto je tako poduzela korake kako bi tu odluku provela u djelo. Njihovi su naponi imali neke pozitivne posljedice. Na zasjedanju 1844. zahvalili su Bogu što se pojavilo „dublje i šire zanimanje za ovu temu no što je ikada bilo poznato u našoj državi“ (*History of Seventh Day Baptist General Conference*, 243, 244).

Dijelom se ovo zanimanje pojavilo i među mileritima. Iako sada ne možemo odrediti njegove razmjere, ipak znamo kako se gorljiva baptistica sedmoga dana imenom Rachel Oaks zanimala za drugi dolazak. Do 1844. je prihvatila blizinu drugog dolaska i svoje razumijevanje istine o suboti priopćila je mileritskoj zajednici u Washingtonu u New Hampshireu.

Nekolicina članova te crkve počela je u proljeće 1844. godine držati sedmi dan – subotu. Vrlo je vjerojatan utjecaj washingtonske zajednice na slobodnog baptističko-mileritskog propovjednika Thomasa M. Preblea koji je u ljeto 1844. prihvatio značaj subote.

Uznemirenost oko sedmog dana je do rujna 1844. postala dovoljno velikom tako da je *Midnight Cry* uredničku stranicu dva puta posvetio ovoj temi. „Mnoge su osobe“, pisao je časopis, „morale duboko napregnuti svoj um s obzirom na vjerojatnost obveze svetkovanja *sedmog dana*“ (isto, 12. rujna 1844., 76).

U uvodnicima je zaključeno kako prvi dan tjedna nije biblijska subota. No, zamijetili su kako kršćani nisu obvezni poštivati bilo koje posebno sveto vrijeme. Međutim, ako bi takav zahtjev postojao, „tada smatramo kako je *sedmi dan jedini dan* za čije svetkovanje postoji nekakav ZAKON“ (isto, 12. rujna 1844., 76).

Ovo sjeme sedmog dana – subote, koje je posijano prije razočaranja donijet će više roda početkom 1845. godine. T. Preble je 28. veljače izložio svoja vjerovanja o suboti u *Hope of Israel*. U ožujku je izdao prošireni pregled svojih stajališta na 12 stranica pamfleta ne baš tako istančanog naslova: *A tract, Showing That the Seventh Day Should Be Observed as the Sabbath, Instead of the First Day; „According to the Commandment“* (Traktat, koji pokazuje kako sedmi dan treba držati kao subotu umjesto prvog dana; „Prema zapovijedi“).

Joseph Bates je do travnja 1845. u *Hope of Israel* otkrio Prebleovu raspravu o ovoj temi. On je „čitao i uspoređivao“ Prebleove dokaze „s Biblijom“ i postao osvjedočen „kako nikada nije bilo nikakve promjene“ subote u prvi dan tjedna (SDS [1846.], 40). Od toga trenutka Bates je čvrsto zastupao svetkovanje sedmog dana – subote.

Gorljivi Bates je pokušao o suboti osvjedočiti mladu Ellen Harmon tijekom njihova prvog susreta u ljeto 1846. „Ja nisam“, kasnije je rekla, „osjećala njezinu važnost i smatrala sam kako je griješio u tome što se duže zadržavao na četvrtoj zapovijedi no na ostalih devet“ (LS 95). Ellen i njezin suprug (James White) su iste godine, ali nešto kasnije, prihvatili značaj sedmog dana – subote, vjerojatno nakon proučavanja dokaza u Batesovu *The Seventh Day Sabbath, a Perpetual Sign (Sedmi dan, subota, trajni znak)* izdanom u kolovozu (1T 75). Čini se kako je Bates te jeseni putovao u zapadni New York gdje se sastao s Crosierom, Hahnom i Edsonom.

Tako su Edson i Hahn prihvatili biblijsku subotu, dok se činilo kako Crosier samo odobrava poštovanje subote. Svoja zapažanja o Svetištu su u međuvremenu podijelili s Batesom koji ih je spremno prihvatio stoga što su bila utemeljena na pouzdanom izučavanju Biblije. Tako se krajem 1846. godine mala skupina adventističkih vjernika počela okupljati oko usklađenih učenja o dvama dijelovima Kristove službe u nebeskom Svetištu, te oko obvezujuće naravi sedmog dana – subote (H. Edson MS; YI, 8. ožujak 1910., 4-6).

Batesovo osobno svjedočenje bilo je važno za razvoj sabatarijanskog načina razmišljanja, no još važnije su bile njegove knjige. Bates je u razdoblju od ljeta 1846. do 1849. godine izdao niz knjižica koje su isticale subotu kao ispravan dan i razvile teologiju koja je objedinila ključne doktrine nebeskog Svetišta, drugog dolaska i subote. Štoviše, Bates je te objedinjene doktrine stavio u povijesni tijek događaja koji se kretao od Otkrivenja 11,19 pa sve do kraja 14. poglavlja. *Razvijajući takav objedinjeni skup doktrina stvorio je podlogu buduće srži teologije adventista sedmog dana.*

Temelj Batesove teologije subote bio je traktat *The Seventh Day Sabbath, a Perpetual Sign (Sedmi dan, subota, trajni znak)* prvi put izdan 1846. i značajno revidiran 1847. godine. Ne iznenađuje osobito to što je Bates u izdanju iz 1846. iznio koncept subote prema poimanju baptista sedmoga dana. Stoga je iznio zamisli kako je sedmi dan – subota, ispravan dan za bogoštovlje, te da je papinstvo pokušalo promijeniti Božji zakon (Daniel 7,25). Dvije osobito zanimljive točke u izdanju iz 1846. pokazuju kako je Bates počeo tumačiti subotu u svjetlu adventističkog teološkog okvira. Prva misao se nalazi u „Uvodu“ i govori o tome kako „sedmi dan – subota“ „treba biti obnovljena prije drugog dolaska Isusa Krista“ (SDS [1846.], 1). Ta je zamisao proizašla iz restoracionističkog temelja koji je Bates sa sobom donio iz Christian Connexiona. Prema tome reformacija nije dovršena i neće biti dovršena dokle god sve velike biblijske istine koje su tijekom povijesti bile zanemarene ili iskrivljene ne nađu svoje pravo mjesto u Božjoj crkvi.

U izdanju iz 1846. pojavilo se Batesovo tumačenje subote u kontekstu Knjige Otkrivenja kao drugo značajno obilježje adventizma. Bates je u toj maloj knjižici subotu povezao s Otkrivenjem 14,12: „Na tome se temelji postojanost svetih koji čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa“. Prokomentirao je: „Čini mi se da je sedmi dan – subota, jasnije uključena u ove zapovijedi“ od ostalih devet (isto, 24). Upravo je ovo isticanje uznemirilo Ellen Harmon u ljeto 1846. kada je „smatrala kako starješina Bates griješi zadržavajući se na četvrtoj zapovijedi više no na ostalih devet“ (1T 76). No, Bates se nije povukao stoga što je naišao na kritiziranje. Naprotiv, u svom izdanju *The Seventh Day Sabbath* iz 1847. potpunije će razviti i restoracionistički smisao biblijske subote i njezine apokaliptičke strane.

To izdanje svjedoči kako je između kolovoza 1846. i siječnja 1847. Batesova osobita sabatarijanska teologija učinila velike pomake k zrelosti. U uvodu je naglasio činjenicu da je, prema Otkrivenju 11,19, Svetinja nad svetinjama u Božjem nebeskom Svetištu otvorena, stoga svi mogu vidjeti Kovčeg saveza koji sadrži Deset zapovijedi. To će dovesti, tvrdio je, do „vremen-skog razdoblja kada će se zapovijedi u potpunosti držati“ (SDS [1847.], iii, iv).

U uvodu je povezao novoootkrivenu doktrinu o Svetištu koju je prihvatio tijekom rasprava s Crosierom, Edsonom i Hahnom pred kraj 1846. sa svojim restoracionističkim viđenjem subote. Ta povezanost postat će središnjom točkom u daljem tekstu knjige. Prema njegovu mišljenju

porast zanimanja za subotu nastao je kao posljedica otvaranja Svetinje nad svetinjama krajem 1844. godine. Pojedince je to navelo na usredotočivanje na Otkrivenje 14,12 koje sadrži učenje o tome kako će u posljednjim danima Bog imati svoj narod koji će poštovati Božje zapovijedi. Prema Batesu je „nedvojbeno i potpuno jasno da se na Zemlji može naći takav narod koji je opisan u retku 12, te da se u posljednje dvije godine ujedinjuje u zajednice na osnovi Božjih zapovijedi i vjere ili svjedočanstva Isusova“ (isto, 58, 59). Početak sabatarijanizma smatrao je proročanskim poticajem.

Proročanstvo iz Otkrivenja 14,12, prema Batesu, nije bilo izdvojeni ulomak Pisma već je činilo važan dio sveukupnog tijeka Otkrivenja 14. Bates je prikazao Millerovo propovijedanje poziva na čas suda kao ispunjenje poruke prvog anđela (14,6.7); poruku drugog anđela (14,8) prikazao je kao poziv na „izlaženje“ upućen onim crkvama koje nisu prihvatile biblijsku istinu kako ju je predstavljao milerizam; a poruku trećeg anđela (14,9-11) kao iznošenje prokletstva koje će zadesiti sve koji ostanu u Babilonu. U početnom razmišljanju o ovoj temi smatrao je kako je propovijedanje trećeg anđela završilo 22. listopada 1844. Zatim se otvorio Božji hram na Nebu i skupina vjernika počela se udruživati oko Otkrivenja 14,12 tako što su držali Božje zapovijedi i Isusovu vjeru (isto, 58,59; VSIDS 102-104).

Bates je u ovom kontekstu iznio buduće sabatarijansko razumijevanje žiga zvijeri. Građeci na Otkrivenju 12,17 gdje je sadržana zamisao kako će Bog u posljednje vrijeme imati svoj ostatak koji će „čuvati Božje zapovijedi“, zamijetio je kako „tek predstoji velika bitka zbog obnavljanja i držanja sedmog dana – subote, koja će biti ispit svakoj duši koja uđe na vrata u grad“ (SDS [1847.], 60). Božji narod bit će „progonjen zbog čuvanja zapovijedi“, a progonit će ga oni koji imaju žig zvijeri. „Nije li jasno“, pitao je Bates istražujući Otkrivenje 14,9-12, „da je prvi dan tjedna, na mjestu subote ili svetog dana, žig zvijeri [?]“. Tako će na kraju vremena na Zemlji živjeti samo dvije skupine ljudi – oni koji imaju žig zvijeri i oni koji drže Božje zapovijedi, uključujući i sedmi dan – subotu (isto, 59). Došavši do ovih zaključaka bio mu je potreban još samo mali korak kako bi zaključio da je zapečaćenje 144 000 iz Otkrivenja 14,1-5 povezano s prihvaćanjem subote u Božjem narodu posljednjeg vremena, a ovo tumačenje iznio je u siječnju 1849. kada je izdao *A Seal of the Living God (Pečat živoga Boga)*. Ne čudi stoga kako je početkom 1847. Bates ovakvim načinom razmišljanja zaključio kako je 'Božja sveta subota *sadašnja istina*' (isto, 56; kurziv dodan).

Nemoguće je preneglasiti značaj Batesovog doprinosa razvoju sabatarijanske adventističke teologije. Kao prvi adventistički teolog on je iznio sustav zamisli koji je ujedinio doktrine o drugom dolasku, suboti i Svetištu unutar velike borbe između dobra i zla prikazane u Otkrivenju 11,19-14,20. Nastavljajući graditi na takvom poimanju sabatarijanci će sebe u konačnici vidjeti ne samo kao istinski nastavak mileritskog adventizma već kao proročki narod koji ima žurnu poruku za posljednje vrijeme. Doći će do toga da će propovijedanje vijesti trećeg anđela smatrati svojom dužnošću.

Konačni doktrinarni stup: uvjetna besmrtnost

Osim doktrine o Kristovoj službi koja se sastoji iz dvaju dijelova, a koja se odvija u nebeskom Svetištu, o sedmom danu – suboti i drugom dolasku sabatarijanski adventisti imat će još jedno vjerovanje koje su smatrali „doktrinarnim stupom“. Četvrta doktrina je govorila o pravoj

ljudskoj naravi. U prošlosti je većina kršćana vjerovala, nasljeđujući grčku filozofiju, kako se ljudi rađaju besmrtni. Stoga kada tijelo umre, duh ili duša im odlazi u raj živjeti s Bogom ili pak odlazi u vječno goreći pakleni oganj. No, tijekom povijesti samo je manji broj proučavatelja Biblije ovaj problem promatrao hebrejskim očima, namjesto grčkim, te je nijekao doktrinu o prirodnoj besmrtnosti. Utemeljitelji adventizma pripadali su ovoj drugoj skupini.

Sabatarijanski adventisti su svoje razumijevanje naravi čovječanstva crpili iz dvaju izvora. Prvi izvor je bilo učenje Geoga Storrsa. Storrs je bio metodistički propovjednik koji se 1840. godine, nakon nekoliko godina proučavanja Biblije, uvjerio kako čovjek ne posjeduje urođenu besmrtnost, već je može primiti jedino kao dar od Krista. Stoga će zli koji odbiju taj dar biti potpuno uništeni vatrom pri drugoj smrti. Ovi su ga zaključci naveli da se povuče iz metodističke propovjedničke službe.

Storrs je 1841. anonimno napisao *An Inquiry: Are the Souls of the Wicked Immortal? In Three Letters (Istraživanje: Jesu li duše zlih besmrtni? Tri pisma)*. Sljedeće je godine ponovo izdao proširenu inačicu pod vlastitim imenom naslovljenu: *An Inquiry: Are the Souls of the Wicked Immortal? In Six Sermons (Istraživanje: Jesu li duše zlih besmrtni? Šest propovijedi)*. Storrs se 1842. pridružio mileritskom pokretu, no za njegov pogled na besmrtnost nije se previše čulo s obzirom na to obzirom da su Miller i njegovi suradnici smatrali kako je milerizam pokret koji ima samo jednu doktrinu. U stvari, u travnju 1844. Josiah Litch je, protiveći se Storrsu, započeo izdavanje časopisa od 32 stranice nazvanog *The Anti-Annihilationist*. Storrsov prvi obraćenik bio je propovjednik Charles Fitch koji mu je u siječnju 1844. napisao: „Nakon mnogo razmišljanja i molitve te potpunog osvjedočenja o dužnosti prema Bogu spreman sam stati uz tebe“ po pitanju „stanja mrtvih“ (Charles Fitch piše Georgeu Storrsu, 25. siječnja 1844.). Adventizam će ovo Storrsovo učenje prihvatiti tek nakon 1844. godine.

Drugi izvor razumijevanja zamisli o uvjetnoj besmrtnosti u sabatarijanski adventizam došao je preko Christian Connexiona uz želju za povratkom na biblijska učenja o svakoj temi te izlaskom iz teoloških iskrivljenja koja su se tijekom povijesti uvukla u Kršćansku crkvu. James White i Joseph Bates su iz Connexiona donijeli „uvjetovanost“ besmrtnosti (doktrinu po kojoj se ljudi ne rađaju besmrtni već im je besmrtnost osigurana kao rezultat osobne vjere u Isusa) te anihilaciju ili uništenje (vjerovanje po kojemu će, s obzirom da nemaju urođenu besmrtnost, ljudi nestati u paklenoj vatri, umjesto da budu beskonačno mučeni zato što ne mogu umrijeti).

Ellen Harmon je ove doktrine otkrila iz istog izvora, no neizravno. Kao metodistica bila je odgojena na zamisli o urođenoj besmrtnosti i paklu u kojemu ljudi vječno gore. Ove su doktrine stvorile veliku zbunjenost u njezinu mladom umu. „Kada bi mi ta misao obuzela um, misao kako Bog uživa u mučenju svojih stvorenja koja je načinio na Svoju sliku, činilo mi se kako me zid tame odvaja od Njega“ (LS 31).

Drugačije razumijevanje o ovome donijela je njezina majka koja je zamisao o uvjetnosti najvjerojatnije čula na sastancima na koje je odlazila a održavali su se u crkvi Casco Street Christian (Connexion) church u Portlandu u državi Maine početkom 1840-ih. Ellen je nakon toga čula svoju majku kako o tome raspravlja s prijateljicom te je i ona s njom o tome razgovarala. No, proći će nekoliko mjeseci prije no što će ova djevojka postati uvjerena u biblijsku istinitost ove točke. Konačno je prihvativši, vidjela je kako se lijepo uklapa u adventističku teologiju. I kao što je sama rekla: „Moj je um često bio uznemiren zbog nastojanja na usklađi-

vanju neposredne nagrade ili kazne umrlih s nedvojbenom činjenicom o budućem uskrsnuću i sudu. Ako duša u trenutku smrti ulazi u vječnu sreću ili jad gdje je onda potreba za uskrsnućem jadnog raspadajućeg tijela? No ova nova i divna vjera naučila me razlogu zbog kojega su se nadahnuti pisci toliko zadržavali na uskrsnuću tijela; bilo je to stoga što je u grobu spavalo cijelo biće“ (isto, 48-50).

Ukratko, uvjetna besmrtnost bila je u potpunom skladu s adventističkom teologijom koju su osnivači sabatarijanstva shvatili iz Biblije 1847. godine. Štoviše, podupirala je i učenje o istražnom sudu koje će biti široko prihvaćeno pred kraj 1850-ih.

Sažetak

Sveobuhvatno i temeljito proučavajući Bibliju sabatarijanski adventistički vođe su početkom 1840-ih došli do temeljnog dogovora o najmanje četiri doktrinarne točke: (1) osobni, vidljiv, predmilenijski Isusov povratak, (2) dva dijela Kristove službe u nebeskom Svetištu, (3) vječna trajnost sedmog dana – subote i njezino značenje za posljednje vrijeme, (4) besmrtnost nije urođena, već se prima jedino kao dar od Krista. *Ove četiri doktrine – četiri stupa ili međaša – odvojile su sabatarijance od ostalih milerita, ali i od svih ostalih kršćana. One su dale odgovor na pitanje što je u adventizmu adventističko. Ta su učenja sabatarijancima omogućila pronalaženje identiteta.*

Sabatarijanci su mnoga vjerovanja dijelili s ostalim kršćanima, no njihovo poučavanje i propovijedanje bilo je usmjereno na temeljne doktrine kao sadašnju istinu za njihovo vrijeme. Svoju poruku promatrali su u odnosu na dvije žarišne točke. Prva je bila teološka usmjerenost na „nebesko Svetište kao veliko središte kršćanskog sustava“ – što je bila zamisao koja im je pomogla pri objedinjavanju svih ostalih vjerovanja (RH, 15. prosinca 1863., 21). Druga sjedinjuća žarišna točka njihove teologije uključivala je poruku trojice anđela iz Otkrivenja 14.

Sabatarijanski adventisti su 1848. godine počeli uviđati proročki značaj trojice anđela za njihovo poslanje. James White je 1850. godine izdao važan članak koji je bio sažetak njihovih zaključaka po pitanju ove teme. U članku izjednačuje poruku prvog anđela (vidi Otkrivenje 14,6-7) s mileritskim propovijedanjem o drugom dolasku. Ključnim je smatrao vremenski element poruke „jer je došao čas (vrijeme) njegova Suda“. Napisao je: „Sveukupno adventno mnoštvo nekada je vjerovalo“ kako će se 1843. dogoditi nešto osobito. „Nevjerovanje onih koji sada sumnjaju“, nastavio je, „nije dokaz da smo tada svi pogriješili. Ni prolazak vremena, ni stalno otpadanje i nevjerovanje adventista nisu Božju istinu pretvorili u laž; ona još uvijek ostaje istina“.

White je istaknuo kako je drugi anđeo (vidi Otkrivenje 14,8) „slijedio“ prvog anđela. Kada su crkve počele za milerite zatvarati svoja vrata i isključivati ih, tada je drugi anđeo objavio poruku „pade Babilon... Izidite iz nje, moj narode!“

„Ovo proročanstvo se ispunilo“, ustvrdio je White, „točno, u pravo vrijeme i na pravom mjestu... Čuli smo ga na vlastite uši, naši su ga glasovi objavili, cijelim bićem smo osjetili njegovu snagu, svojim smo očima vidjeli njegov učinak kada je potlačeni Božji narod raskinuo veze koje su ih povezivale s različitim sektama, te kada je pobjegao iz Babilona...“

„Poruka drugog anđela nas je pozvala iz „palih crkava“ ovdje gdje imamo slobodu misliti i djelovati za sebe u strahu Božjem. Osobito je zanimljiva činjenica kako se među vjernicima

u drugi dolazak pitanje subote počelo pretresati neposredno nakon poziva drugog anđela da izađu iz crkvi. Božje djelo kreće se određenim redom. Istina o suboti pojavila se u pravom trenutku kako bi se ispunilo proročanstvo“ (PT, travanj 1850., 65-68).

Nasuprot Batesu koji je smatrao kako je poruka trećeg anđela završena 22. listopada 1844. godine a istina o suboti iz Otkrivenja 14,12 pojavila se nakon toga datuma, White je smatrao kako je poruka trećeg anđela uključivala Otkrivenje 14,12 te kako se tek počela propovijedati u listopadu 1844. (WLF 11). Poruku trećeg anđela iz Otkrivenja 14,9-12 držao je vrhuncem proročkog pokreta započetog Millerovim propovijedanjem poruke prvog anđela. Bila bi to Božja posljednja poruka milosti upućena svijetu koji se upravo nalazio pred velikom žetvom duša pri drugom dolasku prikazanom u redcima 15-20.

White je isto tako istaknuo kako Otkrivenje 13 i 14 te poruka trećeg anđela prepoznaju na kraju vremena samo dvije skupine ljudi. Jedna skupina proganja svete i prima žig zvijeri, dok druga strpljivo nastavlja očekivati Kristov povratak i „ČUVA BOŽJE ZAPOVIJEDI“.

„Nikada do sada nisam imao ovakav osjećaj dok držim pero u svojoj ruci“, pisao je James krećući se k emocionalnom vrhuncu svog izlaganja. „I nikada nisam vidio ni osjetio značaj subote kao u ovom trenutku. Istina o suboti sigurno poput izlazećeg sunca koje se podiže s istoka postaje sve veća u svjetlosti, snazi i značaju sve dok ne postane velika, pečatna istina...“

„Mnogi su se zaustavili kod poruke prvog anđela, neki kod poruke drugog, a mnogi će odbiti poruku trećeg anđela; samo će nekolicina 'pratiti janje kud god ono ide' [Otkrivenje 14,4], uznijeti se i zaposjesti Zemlju. Iako će morati proći kroz oganj i krv ili svjedočiti 'vremenu nevolje kakve nije bilo' oni neće popustiti i 'primiti žig zvijeri' već će se nastaviti boriti i voditi svoj sveti rat sve dok uz zvuk Božjih harfi ne zapjevaju pjesmu pobjede na gori Sionu“ (PT, travanj 1850., 67, 68).

Sabatarijanski adventisti su doista pronašli svoj identitet. Počeli su sebe smatrati proročanskim narodom. Zbog svojih uvjerenja često su o svom pokretu govorili kao o „poruci trećeg anđela“. Po njihovu gledanju, vrijeme osipanja nakon listopada 1844. završilo je i došlo je vrijeme okupljanja tijekom kojega svoju poruku za posljednje vrijeme trebaju propovijedati onima koji su preostali iz milerizma. Kao što je James White u studenom 1849. rekao: „Vrijeme raspršivanja smo imali; ono je prošlost, a sada je *došlo* vrijeme za okupljanje svetih u jedinstvo vjere i zapečaćenje svetom, sjedinjujućom istinom. Da, brate, *došlo* je vrijeme. Istina je da djelo sporo napreduje, no napreduje sigurno i svakim korakom prikuplja snagu... Naše prošlo adventno iskustvo i sadašnje mjesto te budući posao naznačeni su u Otkrivenju 14 tako jasno kako to samo proročko pero može napisati. Hvala Bogu što to vidimo... Vjerujem kako istina o suboti tek treba odjekivati Zemljom, tako kako advent nikada nije... Isus dolazi odvesti siromašne i odbačene *kući*, KUĆI, KUĆI. Ući će oni koji drže cijelu istinu. *Blagoslovljeni* oni koji IZVRŠUJU zapovijedi, oni će, da, ONI će imati pravo na drvo života i ući će u Sveti grad“ (JW piše bratu Bowlesu, 8. studenog 1849.).

Pojašnjenje poruka prvog i drugog anđela

Od kraja 1840-ih do 1850-ih godina sabatarijanci će na nekoliko načina mijenjati svoje prvotno razumijevanje poruke prvog i drugog anđela. Počeli su uvidati kako treća poruka uključuje Otkrivenje 14,12 i započinje u listopadu 1844. godine, te su razumjeli kako su sve tri poruke

trebale biti istodobno objavljivane poslije 1844. iako su ih anđeli počeli priopćavati određenim slijedom. Sabatarijanci su razumjeli da moraju propovijedati sve tri vijesti a ne samo treću. Tako su svoj pokret ponekad nazivali pokretom trećeg anđela, a ponekad pokretom trojice anđela.

U odnosu na poruku drugog anđela iz Otkrivenja 14,8 sabatarijanci su nastavili slijediti vodstvo Charlesa Fitcha tumačeći kako je otpali protestantizam uključen u Babilon jednako kao i rimokatoličanstvo! James White je to 1859. godine ovako izrekao: „Babilon iz Apokalipse bez dvojbe primjenjujemo na cjelokupno pokvareno kršćanstvo“. Pokvarenost je, prema njegovu viđenju, uključivala moralni pad te preplitanje kršćanskih učenja s nekršćanskim filozofijama poput one o besmrtnosti duše. Ovo zadnje učenje dovelo je crkve u stanje u kojemu se nisu mogle obraniti od učenja kakvo je primjerice bio spiritualizam. Babilon je, ukratko, označavao zbrkane, smetene crkve (RH, 10. ožujka 1859., 122, 123).

Vrlo značajan smjer razvoja koji su sabatarijanci razlučili, a koji se odnosio na poruku drugog anđela, bila je propast Babilona u dva dijela ili progresivno propadanje. Zapazimo, Fitch je promatrao Otkrivenje 14,8 i 18,1-4 kao jedan događaj, a James White i sabatarijanci došli su do tumačenja ovih dvaju tekstova kao dvaju odvojenih događaja! Zamijetio je kako se pad Babilona opisan u Otkrivenju 14,8 događa „u prošlosti“ dok se onaj opisan u 18,1-4 događa u sadašnjosti, a osobito i u budućnosti. Kao što je 1859. godine rekao: „Prvo, ona je pala [14,8]; zatim, drugo, ona *postaje* boravištem demona, i „skloništem svih nečistih duhova“, i tako dalje; treće, Božji narod je pozvan da izađe iz nje; i četvrto, na nju se izlijevaju njezina zla“ (*isto*). Stoga, iako je vjerski svijet početkom 1840-ih načinio veliku pogrešku odbacujući biblijsko učenje o drugom dolasku te progoneći ljude koji su se držali tog vjerovanja, taj je pad iz 1840-ih bio tek početak zbrke. Razvoj događaja prije samog kraja vremena odvest će crkve u puno ozbiljniji moralni i doktrinarni metež sve dok Bog konačno ne bude morao odustati od onih beznadno zbrkanih crkvi koje odluče ostati dijelom Babilona.

Sabatarijanci će načiniti još jednu značajnu promjenu mileritskog razumijevanja poruke prvog anđela. Dok su mileriti povezivali prikaz suda iz Daniela 7, čišćenje Svetišta iz Daniela 8,14, i „došao je čas njegova suda“ iz Otkrivenja 14,7 sa sudom koji će se dogoditi pri drugom dolasku, sabatarijanci će ga vidjeti kao predadventni sud, ili, kako su ga oni nazivali, istražni sud! Međutim, zamisao o istražnom sudu neće postati općeprihvaćena sve do pred kraj 1850-ih. Ovaj problem glede istražnog suda je na određeno vrijeme razdvojio Batesa i Jamesa Whitea!

Zamisao o predadventnom sudu nastala je prije razočaranja u listopadu 1844. godine! Josiah Litch je tu zamisao razvio još 1840. i objavio ju je 1841. U to vrijeme glavni je naglasak stavio na sud koji treba prethoditi uskrsnuću (*Address to the Public*, 37). Godinu dana kasnije napisao je kako „ni jedan ljudski sud ne bi razmišljao o izvršenju presude nad osuđenikom sve dok nije završen sudski postupak; a još manje bi to učinio Bog“. Stoga će Bog prije uskrsnuća svako ljudsko djelo iznijeti pred sud. Pri uskrsnuću će izreći presudu na temelju predadventnog istražnog sudskog postupka (*Prophetic Expositions*, svezak 1, 49-53). Nekolicina milerita je prije listopada 1844. prihvatila Litchevu zamisao.

Zatim je, između listopadskog razočaranja i 1850. godine, još nekolicina drugih, uključujući i Batesa, prihvatila zamisao o predadventnom sudu koji je započeo u vrijeme velikog

razočaranja. Enoch Jacobs je, primjerice, u studenom 1844. nakon rasprave o naprsniku za presuđivanje koji se nosio na Dan pomirenja, zaključio: „Ako se nešto toliko presudno kao zasjedanje suda nije dogodilo na deseti dan [22. listopada 1844.] tada se antitip još nije ostvario“, proročanstvo se nije ispunilo i mi smo još u tami (WMC, 29. studenog 1844., [19]). Apollos Hale i Joseph Turner su u siječnju 1845. pozvali na dublje razumijevanje usporedbi o svadbenoj svečanosti. Napose su istaknuli kako u svadbenoj usporedbi u Luki 12 piše kako su ljudi trebali čekati sve dok se Isus ne *vрати sa svadbe*. Isto tako su u svadbenoj usporedbi u Mateju 22 zamijetili prizor suda kada kralj preispituje svoje goste kako bi odredio jesu li odjenuli svadbeno ruho. Turner i Hale su povezali ove svadbene usporedbe s Kristovim primanjem vlastita kraljevstva u prizoru suda iz Daniela 7. Zaključili su kako je Krist, počevši od 22. listopada, trebao obaviti novi posao „u nevidljivom svijetu“. U skladu s tim objavili su: „Sud je započeo!“ (AM, siječanj 1845., 3).

Ovakvim načinom zaključivanja pojedini su adventisti iz vremena nakon razočaranja počeli uviđati kako su središnji mileritski tekstovi, poput suda u Danielu 7 i dolaska zaručnika na svadbu, označili Kristov dolazak na predadventni sud, a ne Kristov dolazak na nebeskim oblacima. Isti su način zaključivanja primijenili i na čišćenje Svetišta iz Daniela 8,14 i na čas suda iz Otkrivenja 14,7. „U odnosu na izraz ‘jer je došao čas njegov Suda’“, napisao je Bates 1847. godine, „mora postojati red i vrijeme kako bi Bog svojim prosudbenim karakterom odlučio o slučajevima svih pravednika te kako bi njihova imena mogla biti zabilježena u Jaganjčevoj Knjizi života, da bi mogli biti potpuno pripravi za značajan trenutak promjene iz smrtnosti u besmrtnost“ (*Second Advent Way Marks*, 6). Prema Batesovu poimanju usavršavanje svetih na Zemlji zbivalo se istodobno s predadventnim čišćenjem Svetišta na Nebu, (tj. sudom; vidi VSDS 69).

James White se s Batesom nije složio oko predadventnog suda! White je 1847. napisao kako „izricanje konačne presude prije prvog uskrsnuća nije nužno, kao što to pojedinci [primjerice Bates] naučavaju; to stoga što su imena svetih zapisana na Nebu, a Isus i anđeli će zasigurno znati koga treba uskrsnuti i okupiti u novi Jeruzalem“ (WLF 24). U rujnu 1850. ponovno je izjavio: „Veliki dan suda bit će dug tisuću godina“ i „a započet će drugim dolaskom“. Zamijetio je kako su „mnogi umovi zbunjeni objavljenim proturječnim pogledima na ovu temu. Neki smatraju kako je dan suda prethodio drugom dolasku. Ovaj pogled zasigurno nema temelja u Božjoj riječi“ (AR, rujanj 1850., 49).

Međutim, negdje između 1850. i 1857. godine J. White je sam došao do Batesova stajališta o predadventnom sudu! Za promjenu njegovog stajališta postoji dokaz na temelju indicija koji se očituje u časopisu *Review* iz veljače 1854. gdje je James White objavio rad J. N. Loughborougha u kojemu je poruka prvog anđela povezana s predadventnim sudom. Iako ga Loughborough nije napisao za objavljivanje, White bilježi u kratkom uvodu kako ga je unatoč tome tiskao stoga što „odgovara na pitanja koja su stavljena pred nas“ (RH, 14. veljače 1854., 29). Sva pitanja koja su se odnosila na Jamesov stav dobila su odgovor u siječnju 1857. kada je pod vlastitim imenom izdao široku raspravu o „istražnom sudu“ (RH, 29. siječnja 1857., 100, 101). Naziv „istražni sud“ je svoju prvu uporabu u tisku doživio nešto ranije istog mjeseca u članku koji je napisao E. Everts (RH, 1. siječnja 1857., 72). Do tada je većina sabatarijanskih adventista već prihvatila predadventni sud.

Teološko pojašnjenje nakon 1850. godine

Protjecanje vremena je po naravi utjecalo na preoblikovanje nekih sabatarijanskih učenja. Određivanje datuma drugog dolaska jest jedna od zamisli koja je doživjela korjenitu promjenu! Nakon velikog razočaranja određivanje datuma drugog dolaska bilo je vrlo rašireno među bivšim mileritima. Tako su William Miller i Josiah Litch počeli očekivati Isusov povratak prije završetka židovske godine 1844. (to znači, do proljeća 1845.). H. H. Gross, Joseph Marsh i drugi određivali su datume tijekom 1846. godine, a kada je ta godina prošla Gross je našao razloge za traženje Krista u 1847. godini (vidi R. Schwartz, *Light Bearers*, 54).

James White se također bavio određivanjem datuma. Negdje do rujna 1845. vjerovao je kako će se Isus vratiti u listopadu iste godine. Bates je isto tako sudjelovao u određivanju datuma. Godine 1850. je, primjerice, pokrenuo uznemirenost oko određivanja vremena tumačeći kako „sedam mrlja krvi na zlatnom oltaru i pred prijestoljem milosti“ predstavljaju „trajanje sudskog postupka živim svetima u Svetinji nad svetinjama“. Budući da svaka mrlja znači jednu godinu tako će Kristova nebeska služba trajati sedam godina i On će doći u listopadu 1851. godine – sedam godina nakon razočaranja (*Explanation of the Typical and Anti-Typical Sanctuary*, 10).

Međutim, jedna osoba među utemeljiteljima sabatarijanskog adventističkog pokreta usprotivila se Batesu: „Draga braćo“, napisala je Ellen White u srpnju 1851. godine, „Gospodin mi je pokazao kako vijest trećeg anđela mora napredovati i objavljivati se rasutoj Gospodinovoj djeci i ne treba ovisiti o vremenu, jer vrijeme (dolaska) više nikada neće predstavljati ispit (vjere). Vidjela sam kako neki upadaju u krivu uznemirenost koja proizlazi iz propovijedanja vremena, te kako je poruka trećeg anđela snažnija od vremena. Vidjela sam kako ova poruka može stajati na svojim vlastitim temeljima i ne treba joj vrijeme koje bi je učinilo snažnijom. Ona će napredovati moćnom snagom, izvršiti svoj posao i ostvariti se u pravednosti.

„Vidjela sam kako su neki pokušavali sve skretati prema vremenu sljedeće jeseni – to jest, radili su svoje izračune u odnosu na to vrijeme. Vidjela sam kako je to pogrešno iz sljedećeg razloga: umjesto svakodnevnog dolaska pred Boga kako bi saznali svoju SADAŠNJU dužnost, oni gledaju unaprijed i prave svoje izračune kao da znaju da će posao biti završen ove jeseni, a ne dolaze pred Boga svakodnevno kako bi upitali što im je dužnost“ (RH, 21. srpnja 1851., 4).

Nije to bilo prvi put da se Ellen White usprotivila određivanju vremena. Već 1845. višeput je upozoravala vjernike kako vrijeme više nije bitno i kako će svaki predloženi datum koji prođe slabiti vjeru onih koji su u njega polagali svoje nadanje. Njezino je prvo viđenje čak dalo naslutiti kako bi grad mogao biti „još vrlo daleko“. Odgovarajući na njezin stav o određivanju vremena neki su je optuživali da kao „zli sluga u srcu svome kaže: ‘Moj gospodar neće doći za dugo’“ (EW, 14,15,22; i 75; WLF 22).

Jasno je rekla kako poruka trećeg anđela omogućuje sigurniji temelj vjere od određivanja datuma. Štoviše, u odnosu na vrijeme ustrajno je preusmjeravala sabatarijance od uznemirenosti prema sadašnjoj dužnosti na Zemlji. Taj će naglasak na kraju postati logičan temelj za osnivanje adventističkih ustanova koje će adventizam sedmoga dana odnijeti u daleke zakutke svijeta.

No prije no što se ovo misiološko iskustvo bude moglo nadati ostvarenju sabatarijanci će se morati pozabaviti svojom krivom doktrinom o „zatvorenim vratima“. To je bilo učenje o

završenom vremenu probe pa je stoga njihova jedina evanđeoska misija bila okupljanje ostalih razočaranih milerita oko poruke trećeg anđela. Nema ni najmanje dvojbe da su u početku svi sabatarijanci prihvatili Millerovo učenje o zatvorenim vratima. Kao što smo ranije zamijetili Miller i ostali izravno su povezivali zatvorena vrata, koja su značila završetak vremena probe, s čišćenjem Svetišta koje je označavalo drugi Kristov dolazak. Ova je jednadžba ukazivala na to da će vrijeme probe završiti na kraju 2300 dana.

Sabatarijanci su prihvatili ovakvo izjednačenje te su sve njihove vođe tijekom nekoliko godina naučavale stajalište o zatvorenim vratima. No, kako je već spomenuto, proučavanje Biblije je uskoro navelo sabatarijance na zaključak kako čišćenje Svetišta nije drugi dolazak, već se odnosi na Kristovu službu u nebeskom hramu.

U tom su trenutku shvatili kako se drže neusklađene teologije! Stoga su promijenili svoje tumačenje čišćenja Svetišta, no nisu ponovno protumačili „zatvorena vrata“. Promjena jednog vjerovanja zahtijevala je i promjenu drugog, no taj dio sabatarijanci nisu odmah uočili.

Već će nastupiti 1850-e prije no što uspiju izgraditi usklađen stav o ovoj temi. Ipak su *postupno* počeli promatrati „zatvorena vrata“ u okviru zatvaranja vrata Svetinje u nebeskom Svetištu 1844. godine kada je dovršena prva faza Kristove službe, te „otvaranje vrata“ druge faze Njegove nebeske službe te iste godine (vidi *SDA Encyclopedia* [1996.], svezak 2, 249-252).

Njihovo novo razumijevanje zatvorenih i otvorenih vrata *na kraju* je uključilo i otvaranje novog božanskog imperativa propovijedanja subote i poruke trećeg anđela iz Otkrivenja 14 „svakom narodu i plemenu, jeziku i puku“ (Otkrivenje 14,6). Stoga će upravo ovo poslanje s vremenom postati temeljem adventističke misijske teologije (vidi P. G. Damsteegt, *Foundations of the Seventh-day Adventist Message and Mission*).

Konačni značajan razvoj nastao u sabatarijanskoj teologiji tijekom 1850-ih bilo je oblikovanje biblijskog dokaza koji će poduprijeti pozivanje suvremenog proroka, te ugrađivanje zamisli o proroku posljednjeg vremena u sabatarijanski teološki sklop. U početku su sabatarijanski adventisti vrlo malo teologizirali o daru koji je primila Ellen White, osim o njegovu odnosu prema Bibliji. Bates je početkom 1847. vjerovao kako je taj dar „darovan za tješjenje i jačanje [Božjeg] ‘raspršenog,’ ‘rastrganog,’ ‘ismijanog naroda’ nakon završetka našeg rada za svijet u listopadu 1844.“ (WLF 21). Njezin suprug je, nakon primjedbe kako je Biblija njihovo „jedino pravilo vjere i prakse“, izjavio kako savršeno otkrivenje u Bibliji ne znači da Bog ne bi i dalje mogao svoj narod voditi „snovima i viđenjima u ovim *posljednjim danima*“ kako je to u Djelima 2 posvjedočio Petar. „Istinska su viđenja dana kako bi nas vodila k Bogu i njegovoj pisanoj Riječi; a ona koja se daju zbog novih pravila vjere i prakse odvojenih od Biblije... trebaju biti odbačena“ (isto, 13). U sličnom smjeru je o Elleninim viđenjima početkom 1846. godine Otis Nichol pisao Williamu Milleru govoreći kako ne treba prezirati proroštvo već sve proročanske tvrdnje treba usporediti s Biblijom, na što je i Pavao poticao u Prvoj Solunjanima 5,20 i 21 (Otis Nichol u pismu WM, 20. travnja 1846.)

Sabatarijanci su tijekom 1856. osjećali sve veću potrebu za razvojem teologije o proročkim darovima i ugrađivanju te zamisli u sveukupnu teologiju. U veljači iste godine James White je napisao članak u kojem je iznio svoje razumijevanje ove teme. Najprije je naveo nekoliko tekstova koji pokazuju kako će darovi Duha (uključujući proroštvo) ostati u Crkvi sve do drugog dolaska. Zatim se usredotočio na tekst u Joelu 2,28-32 u kojemu se nalazi obećanje o izlijevanju

dara proroštva, zamjećujući kako je Pedesetnica bila samo djelomično ispunjenje, a stvarni Joelov naglasak bio je na osobitom izlivanju dara prorokovanja na „ostatak“ koji se spominje u 32. retku. James White je zatim izjednačio ostatak iz Joela 2,32 s ostatkom iz Otkrivenja 12,17 koji će vršiti Božje zapovijedi i „imati Isusovo svjedočanstvo“. A „što je to svjedočanstvo Isusa Krista? Dopustit ćemo anđelu koji je govorio Ivanu da odgovori na ovo pitanje. On kaže: ‘Proročki je duh, zapravo, svjedočanstvo Isusovo’ Otk 19,10.“ White zaključuje kako se tu podrazumijeva ožvjljenje dara prorokovanja kao osobitog znaka Božje crkve u posljednjim danima, dara za koji je bio čvrsto uvjeren da ga njegova supruga posjeduje (RH, 28. veljače 1856., 172). Tako su do 1856. sabatarijanci razborito prihvatili biblijsko razumijevanje dara proroštva i uklopili ga u apokaliptičke ulomke koji su im priskrbili razumijevanje samih sebe i vlastita identiteta.

Pregled

Utemeljitelji Crkve adventista sedmoga dana su se do 1847. držali temeljnih doktrina o drugom dolasku, Svetištu, suboti i stanju mrtvih. Moramo zamijetiti kako je svaka od ovih doktrina bila rezultat proučavanja Biblije, no razvili su ih pojedinci koji nikada nisu postali dijelom sabatarijanskog pokreta. Uloga sabatarijanskih utemeljitelja, osobito Josepha Batesa, bila je ugradnja ovih četiriju doktrina u razumijevanje posljednjeg vremena prikazanog u Otkrivenju 11,19 pa sve do kraja 14. poglavlja. Viđenja što ih je Ellen White primila u tom su procesu izvršila ulogu potvrđivanja, a ne iniciranja (vidi primjerice WLF 18-20, 12)!

Još jedna točka koju trebamo istaknuti o sabatarijanskoj adventističkoj teologiji kasnih 1840-ih jest kako je to *bila teologija, a ne samo popis promišljenih doktrina*. Sjedinjuća žarišna točka njihove teologije nalazila se u apokaliptičkoj jezgri Knjige Otkrivenja. U tekstu koji teče od Otkrivenja 11,19 do 14,20 drugi dolazak se isprepliće s razumijevanjem otvaranja drugog dijela nebeskog Svetišta i eshatološkim značenjem koje imaju Deset zapovijedi, osobito subota! Različite strane ove teologije nisu postojale kao zasebne jedinice. Naprotiv, bila je to jedinstvena cjelina u kojoj je svaka strana bila povezana s ostalim stranama. Postavljanje njihove teologije u okvir posljednjeg velikog sukoba između dobra i zla prikazanog u središtu Knjige Otkrivenja proizvelo je žurnost koja će sabatarijance u konačnici nagnati na širenje misije upozoravanja svijeta.

Sabatarijanci su početkom 1848. imali osobitu teologiju. Zaključili su kako je nastalo vrijeme okupljanja. Stoga su počeli pozivati i okupljati bivše milerite kako bi ih „poučili istini“ (2SG 98). Sabatarijanske su konferencije (koje su trajale od 1848. do 1850.) prije svega služile kao početak okupljanja ljudi na temelju sabatarijanske teologije. Drugi razlog okupljanja bilo je izdavanje knjiga (pokretač je bio Bates), a izdavanje časopisa pokrenuo je James White (vidi MF 319-325). Broj sabatarijanaca će se povećati početkom 1850-ih, a 1861., 1862. i 1863. godina svjedočit će službenom osnivanju Crkve adventista sedmoga dana.

Teološka zadaća adventista u desetljećima nakon 1850-e bit će produblivanje i proširivanje doktrinarnih stupova i apokaliptičkih proročanstava koji su mladoj Crkvi omogućili identitet. Časopisi i knjige koje je zajednica izdavala nikada se nisu umorili od ustrajavanja na „sadašnjoj istini“ te od ustrajavanja na adventističkim razlikovnim naglascima doktrinarnog sustava.

Tijekom tog procesa nastalo je i nekoliko problematičnih smjerova. Prvi je bio kušnja u smislu legalizma. Iako je Ellen White opominjala neka „svoj pogled zadrže na Isusu“ (EW 14), a njezin suprug objavljivao „besplatno i potpuno spasenje Kristovom krvlju“ (PT, travanj 1850., 66), ipak su se pojavila nastojanja koja nisu pomagala. Bates je, primjerice, stalno naučavao kako „čuvanje BOŽJE SUBOTE SVETOM... SPAŠAVA DUŠU“ (SDS [1847], 55, 57). Konačno, nije li Isus bogatom mladiću rekao kako je „držanje zapovijedi jedini način ulaska u život“ (SDS [1846], 19; WLF 21; VSDS 7)?

Druga ozbiljna smetnja uključivala je grubi način na koji su propovjednici zajednice adventista sedmoga dana često obavljali evangeliziranje. Otkrili su da mogu okupiti mnoštvo ako mjesne propovjednike drugih zajednica izazovu na raspravu o temama poput prave subote ili stanja nakon smrti. Ljudi su voljeli dobru svađu i često su punili mjesta na kojima se vodila rasprava dajući tako adventističkom propovjedniku prigodu da ih „evangelizira“. Budući da su bili dobri istraživači Biblije i vješti u raspravljanju, adventistički su propovjednici uvjerali mnoge slušatelje. U svom nastojanju da ih na ovakav način pouče „istinini“, često su pokazivali ratoboran duh, snažan u doktrinarnoj čistoći, ali vrlo slab u ljubaznosti i Isusovu duhu ljubavi.

Treći uznemirujući obrazac razvio se 1870-ih i 1880-ih. Adventističke vođe su sve više ustrajavale na očuvanju i zaštiti svojih teoloških uvida, namjesto da ustrajno napreduju u razumijevanju. Posebno imenovani deseteročlani odbor je na zasjedanju Generalne konferencije 1883. godine odbio tumačenje o sedam truba koje je pripremio jedan propovjednik, djelomično i stoga što bi to „uzdrimalo neke od važnih i temeljnih točaka naše vjere“ (RH, 27. studenog 1883., 741).

Četvrti je trend spisima Ellen White dao značajniju ulogu u tumačenju određenih problema. Na primjer, u prva tri i pol desetljeća postojanja časopisa *Review* njegovi su urednici na postavljena pitanja ustrajno odgovarali samo iz Biblije! Tijekom 1880-ih to se počelo mijenjati i po prvi put se počelo navoditi i ono što je Ellen White napisala o određenoj biblijskoj temi (vidi, primjerice RH, 17. travnja 1883., 250). S vremenom će se ova praksa sve više primjenjivati kako se mlada Crkva bude sve više udaljavala od svojih korijena.

Možemo zaključiti kako je tijekom prvog razdoblja teološkog razvoja adventizma sedmoga dana (1844.-1885.) Crkva odgovorila na pitanje što je u adventizmu doista adventističko. Crkva će ući u 1880-e ističući svoje razlikovne temeljne doktrine povezane unutar jezgre Knjige Otkrivenja. Isto će tako u 1880-e donijeti i četiri problematične sklonosti koje su se razvile u njezinoj ranoj teološkoj prošlosti. Svi ovi činitelji bit će istaknuti na ključnom zasjedanju Generalne konferencije u Minneapolisu 1888. godine kada će se vodstvo Crkve naći u očima s drugim velikim pitanjem identiteta: Što je u adventizmu kršćansko?

PETO POGLAVLJE

Što je u adventizmu kršćansko? (1886.-1919.)

Prvi adventisti sedmoga dana cijenili su svoj identitet. Voljeli su svoje velike temeljne doktrine o drugom dolasku, suboti, nebeskom Svetištu i stanju mrtvih. Proročki lanac koji teče od Otkrivenja 11,19 do 14,20 smatrali su žarišnom točkom svoje teologije. Nisu dvojili oko pitanja je li adventizam proročki pokret. No, u procesu isticanja adventističke strane adventizma uvelike su izgubili iz vida kršćansku stranu svoje teologije. S tim će se problemom ozbiljno suočiti krajem 1880-ih i 1890-ih.

Pozadina neslaganja

Adventizam sedmoga dana će se krajem 1880-ih sučeliti s novom krizom identiteta. Najbolji način otvaranja ove teme jest uočiti kako se adventistička teologija sastoji od dviju vrsta srodnih istina. Prva skupina uključuje adventističke doktrine koje imaju i drugi kršćani: spašavanje milošću po vjeri, važnost Biblije te povijesna uloga Isusa kao Spasitelja svijeta. Druga doktrinarna skupina uključuje adventističke razlikovne temeljne doktrine o kojima smo raspravljali u 4. poglavlju.

Budući da su od devetnaestog stoljeća adventisti živjeli u pretežito kršćanskoj kulturi stekli su sklonost ne isticati vjerovanja koja su im zajednička s drugim kršćanima. Napokon, zašto baptistima propovijedati spasenje milošću kada oni to već vjeruju? Logika je nalagala važnost propovijedanja osobitih adventističkih istina kako bi se ljudi doktrinarno obratili na adventizam sedmoga dana.

Četrdeset godina ovakvog načina evangelizacije dovelo je do neke vrste odvojenosti između adventizma i temeljnog kršćanstva. Stoga je Ellen White mogla napisati o zasjedanju Generalne konferencije 1888. godine (održane u Minneapolisu, država Minnesota) kako adventisti trebaju propovijedati „poruku Evandjelja Njegove milosti“ tako da „svijet više ne govori kako adventisti sedmoga dana govore Zakon, Zakon, Zakon, ali ne poučavaju niti vjeruju Krista“ (TM 92). Ukratko, adventizmu je krajem 1880-ih bila potrebna teološka promjena kursa.

Dva razmjerno mlada pastora iz Kalifornije, Alonzo T. Jones i Ellet J. Waggoner, bit će okidači te promjene. Ovi mladi ljudi postali su poznati po svojim učenjima o značenju deset rogova iz Daniela 7 i o naravi Zakona u Galaćanima. Predsjednik Generalne konferencije, George I. Butler, i urednik časopisa *Review and Herald*, Uriah Smith, odlučno su se usprotivili njihovim teološkim novotarijama. Snažna borba koja je započela sredinom 1880-ih dostigla je vrhunac na zasjedanju Generalne konferencije u listopadu 1888.

Dalekosežni značaj sastanaka iz 1888. godine, kao što ćemo vidjeti na stranicama koje slijede, ne nalazimo u prepoznavanju Zakona u Galaćanima ili značenju deset rogova, već u obnavljanju adventističkog naglaska na planu spasenja! Waggoner je u stvari uporabio podij u Minneapolisu kako bi se s vrlo uskog problema iz Poslanice Galaćanima prebacio na tumačenje opravdanja vjerom u Krista. Tako je njegova početna tema stvorila još šire probleme. Butler i Smith su od početka pretpostavljali kako je sve to dio Waggonerova skrivenog plana.

Ovi stariji ljudi strahovali su kako će novi naglasci koje su Jones i Waggoner donosili u Crkvu ušutkati ili čak razoriti adventistička razlikovna učenja. Stoga sastanke iz 1888. godine trebamo smatrati krizom identiteta prvog reda! Pitanje – Što je u adventizmu adventističko? našlo se pred prijetećim pitanjem – Što je u adventizmu kršćansko? (Za šire razmatranje teološkog značaja minneapoliskih sastanaka pogledajte moje knjige: *User-friendly Guide to the 1888 Message* i *Angry Saints: Tensions and Possibilities in the Adventist Struggle Over Righteousness by Faith*.)

Prije no što prijeđemo na teološki razvoj koji je proizašao iz minneapoliskih sastanaka moramo razumjeti zašto se Waggonerovo i Jonesovo isticanje problema pokazalo tako eksplozivnim. Osnovni je razlog bilo to što se adventizam nalazio usred najveće eshatološke krize u povijesti. Započevši u 1860-im National Reform Association (Udruga za nacionalnu reformu) i neke druge skupine snažno su djelovale na kristijanizaciju Sjedinjenih Država. Glavni program koji se nalazio u samom temelju udruge bila je želja za očuvanjem svetosti nedjelje.

Početakom 1880-ih adventiste su počeli smatrati preprekom pri pokušaju zaštite „dana Gospodnjeg“. Otvoreni je sukob nastao 1882. kada su kalifornijske mjesne vlasti uhitile W. C. Whitea (najmlađeg sina Jamesa i Ellen White) zbog toga što je nedjeljom radio u izdavačkoj kući Pacific Press. Između 1885. i 1888. njihovo žarišno djelovanje premjestilo se u države Arkansas i Tennessee gdje su službeni provoditelji zakona uhićivali adventiste zbog zlodjela obesvećenja nedjelje.

A onda je 21. svibnja 1888. godine senator H. W. Blair u Senatu Sjedinjenih Američkih Država iznio prijedlog zakona koji „dan Gospodnji“ proglašuje „danom vjerskog bogoštovlja“. Blairov Nacionalni nedjeljni zakon je od osnivanja adventističkog pokreta u 1840-im bio prvo takvo ozakonjenje pred Kongresom.

U ozakonjenju nedjelje adventisti sedmoga dana vidjeli su proročku znakovitost. Činilo im se očitim kako se prijeteći približuje stvaranje kipa zvijeri iz Otkrivenja 13, te davanje žiga zvijeri i konačno kraj svijeta. Smatrali su kako se uskoro treba ispuniti ono što su adventisti četrdeset godina propovijedali iz Danielove knjige i iz Knjige Otkrivenja. Imajući to na umu nije teško vidjeti zašto su neke adventističke vođe vrlo snažno i emotivno reagirale kada su neki među njima počeli preispitivati vrijednost nekih strana njihova tumačenja proročanstava te njihovu teologiju Zakona. Takvo je preispitivanje, smatrali su, bilo javna prijetnja samoj srži adventističkog identiteta u trenucima najveće krize!

Zasjedanje Generalne konferencije u Minneapolisu pokazalo se jednom od najvećih prekretnica u razvoju adventističke teologije. Sa sastanaka su proizašla barem četiri važna teološka pitanja: (1) preispitivanje temeljnog autoriteta za rješavanje teoloških i biblijskih pitanja, (2) potpunije razumijevanje opravdanja vjerom u odnosu na poruku trećeg anđela, (3) značajan napredak u adventističkom stavu prema Trojstvu, Kristovoj božanskoj naravi te osobnosti Svetoga Duha, i (4) istraživanje Kristove ljudske naravi! Sada ćemo se okrenuti upravo ovim pitanjima.

Još uvijek „narod Knjige“? – Problem autoriteta

Čini se kako su vođe adventista sedmoga dana do kraja 1880-ih zaboravili radikalne, biblijske, *sola scriptura* (samo Pismo) korijene osnivača adventističke poruke. Nakon 40 godina postojanja crkvene zajednice pojedinci u sadašnjem vodstvu bili su više no spremni uporabiti one izvore doktrinarnog autoriteta koje bi osnivači zajednice svojevremeno bili spremni odbaciti.

Naslućujući ovaj problem, Ellen White se trudila uzdizati središnju ulogu biblijskog autoriteta u adventizmu napisavši u kolovozu 1888. pismo zastupnicima na budućem zasjedanju Generalne konferencije. „Pomno istražujte Pismo“, napisala je, „kako biste vidjeli što je istina. Istina ne može ništa izgubiti ako se podrobno istražuje. Neka Božja riječ govori za sebe, neka ona bude svoj vlastiti tumač... Postoji začuđujuća lijenost kojoj se prepustila velika većina propovjednika koji su voljni da drugi [vjerojatno Butler i Smith] umjesto njih istražuju Pisma; takvi primaju istinu iz njihovih usta kao dokazanu činjenicu, no njihova spoznaja o tome je li to doista biblijska istina nije proizašla iz njihova vlastita istraživanja i dubokog osvjedočenja srca i umova Božjim Duhom... Mnogi, mnogi će biti izgubljeni stoga što svoju Bibliju nisu proučavali uz ozbiljnu molitvu na koljenima... Božja riječ je najveći otkrivač pogrešaka; pred nju... se mora sve iznijeti. Biblija mora biti naše mjerilo svake doktrine i prakse“ (EGW piše braći, 5. kolovoza 1888.).

Unatoč ovako izravnom savjetu tradicionalisti u adventizmu sedmog dana ipak su se pozivali na najmanje četiri oblika ljudskog autoriteta u rješavanju biblijskih i teoloških problema koji su uznemiravali zajednicu tijekom 1888. godine! Prvi oblik bilo je mišljenje stručnjaka, a pokušali su ga uporabiti i Smith i Butler za rješavanje spornih točaka. Odbijajući Butlerovu uporabu stručnog mišljenja za rješavanje problema u Galaćanima Waggoner je odgovorio: „Ne marim što kaže čovjek. Ja želim znati što kaže Bog.“ Tvrдио je kako adventisti sedmog dana „trebaju doista biti protestanti i sve provjeravati samo Biblijom“ (G u G 56,60).

Drugi oblik ljudskog autoriteta bio je utemeljivan na autoritativnom položaju određene osobe u Crkvi. Butler, kao predsjednik crkvene zajednice, bio je osobito sklon ovoj kušnji. Gospođa White se, s druge strane, protivila takvom postupanju. Kratko vrijeme nakon sastanaka 1888. godine ona će pisati kako Butler „misli kako mu njegov položaj daje moć i smatra kako je njegov glas nepogrješiv“ (EGW piše MW, 4. studenog 1888.). Ocrnivši službenički i stručnjački ljudski autoritet u doktrinarnim pitanjima, Ellen White je u prosincu 1888. naglasila kako „starješinu Butlera ili starješinu Smitha ne trebamo smatrati čuvarima doktrina adventista sedmoga dana na taj način da se nitko ne smije usuditi izraziti zamisao koja se razlikuje od njihove. Pozivam vas: istražujte Pismo sami za sebe... Za nas ni jedan čovjek nema takav autoritet“ (EGW piše WMH, 9. prosinca 1888.).

Treći nevaljani oblik uporabe autoriteta bilo je oslanjanje na adventističku tradiciju u rješavanju problema. Smith i Butler učestalo su rabili ovakav argument: ako su adventistički stavovi o Galaćanima i Danielu stajali kao istina tijekom 40 godina tada ih ne treba mijenjati. Smith je čak išao tako daleko da je ustvrdio kako se u slučaju da je tradicija bila u krivu moramo odreći adventizma (US upućuje A. T. Robinsonu, 21. rujna 1892.).

Naravno, Waggoner i Jones odbili su pozivati se na tradiciju. Ellen White je bila na strani reformatora. Upozorila je: „Ako nismo trajno oprezni onda se kao narod sigurno nalazimo u velikoj opasnosti smatrati svoje zamisli, samo stoga što ih dugo gajimo, biblijskim doktrinama koje su po svakom pitanju nepogrešive, i u opasnosti smo svakoga procjenjivati prema mjerilu našeg tumačenja biblijske istine. To je naša opasnost i najveće zlo koje bi moglo doći na nas kao narod“ (MS 37, oko 1890.).

Zadnji oblik ljudskog autoriteta koji je zagovarala Smith-Butlerova skupina u svom pokušaju održavanja tradicionalnog adventizma bila je njihova želja za izglasovanom izjavom koja bi bila nešto poput Vjerovanja (Credo) i tako zacementirala teologiju nastalu prije 1888. godine. Takvim su se pokušajima uspješno odupirali Jones, Waggoner i Ellen White, te njezin sin Willie.

Osim pozivanja na ljudski autoritet Smith-Butlerova frakcija je pokušavala teološke i biblijske probleme rješavati pozivajući se na autoritet Ellen White. Osobito su za Butlera to bile poticajne mogućnosti koje su proizlazile iz takvog načina djelovanja. Između 1. lipnja 1886. i 1. listopada 1888. predsjednik je Generalne konferencije gospođi White poslao niz pisama uz sve veće nastojanje da nju potakne na rješenje tumačenja Zakona u Galaćanima dajući joj svoje svjedočanstvo o ispravnom značenju. Ona je glatko odbila sve njegove ponovljene zahtjeve.

Ellen White nije samo odbila riješiti biblijski problem već je otišla tako daleko da zastupnicima na sastancima u Minneapolisu 24. listopada 1888. kaže kako smatra djelom providenja to što je izgubila svjedočanstva koja je 1850-ih napisala za J. H. Waggonera (oca E. J. Waggonera) i u kojima je jednom zauvijek ciljano razriješla problem. „*Bog u ovome ima svoju nakanu. On želi da idemo k Bibliji i dokaze pribavimo iz Pisma*“ (MS 9, 1888.; kurziv dodan).

Suočeni s njezinom nevoljkošću da „proizvede“ svjedočanstvo o tekstu u Galaćanima, tradicionalisti u Minneapolisu vjerojatno su joj zahvaljivali za taj stav, te što su imali barem njezine tiskane spise o toj temi osobito otkada je naizgled identificirala Zakon u Galaćanima u svom djelu *Sketches From the Life of Paul* (1883.). J. H. Morrison je predočio tekstove iz tog sveska koji su, činilo se, bili nepobitan dokaz u korist Butlerova objašnjenja kako se radi o ceremonijalnom zakonu (vidi WCW, NB #1, str. 63,67). Smatrali su kako su riješili egzegetski problem navodeći riječi Ellen White.

Ellen White je u Minneapolisu ipak na kraju odbila zauzeti taj stav! Govoreći o problemu u Galaćanima tog jutra (prije Morrisonova predavanja) rekla je: „Ne mogu zauzeti stav ni na kojoj strani sve dok ne proučim to pitanje“ (MS 9, 1888.). U tom je kontekstu zamijetila kako je djelovanje providnosti bilo u tome što nije mogla pronaći svoje svjedočanstvo o toj temi koje je pisala J. H. Waggoneru. Neki bi ga zlouporabili tako što bi odvrćali ljude od istraživanja Božje riječi. Morrisonovo pozivanje na *Sketches* pri dokazivanju vlastite tvrdnje nije ju zadivilo. Nemamo dokaza o njezinu mišljenju kako je ovaj problem riješen, niti je u Minneapolisu ona iznijela ikoji navod iz vlastitih spisa kojim bi donijela odluku o bilo kojem teološkom, povijesnom,

ili biblijskom pitanju! Njezini su spisi imali svoju svrhu, no, smatrala je kako njeni spisi nisu trebali zauzimati viši položaj od Biblije kako bi na nju davali dodatne nepogrešive komentare.

Waggoner, Jones i Whiteovi slagali su se oko ispravne uporabe autoriteta u rješavanju teoloških problema. Svi su smatrali kako kršćansko vjerovanje treba određivati jedino prema Bibliji. Stoga su se ujedinili protiv upornog nastojanja tradicionalista na uporabi ičega drugog u rješavanju biblijskih rasprava.

Ellen White je osobito isticala potrebu proučavanja Biblije kada su u pitanju teološke rasprave! „Želimo biblijske dokaze za svaku točku napretka“ (EGW piše GIB i US, 5. travnja 1887.) napisala je 5. travnja 1887. godine. Nekoliko mjeseci kasnije zamjećuje kako je „Božja riječ veliki otkrivač pogrešaka; sve se mora donijeti pred nju. Biblija mora biti naše mjerilo svake doktrine i prakse. ...Ne trebamo prihvaćati ničije mišljenje bez uspoređivanja s Pismom. To je najviši božanski autoritet za pitanja vjere“ (EGW piše braći, 5. kolovoza 1888.).

Gospođa White je tijekom konferencije i nakon nje bila nepokolebljiva u svom stavu kako prijedloge obje strane u raspravi o problemu u Galaćanima treba podložiti ponovnom istraživanju pominjajući proučavanje Biblije. U prosincu 1888. upitala je: „Ako je istinita svaka doktrinarna zamisao kojom smo se bavili, zar onda istina neće podnijeti istraživanje? Hoće li se ona zbog kritike zanjhati i pasti? Ako je tako“, odgovorila je, „onda neka padne, što prije to bolje. Duh koji zatvara vrata pri istraživanju pojedinih istina na kristolik način, nije Duh odozgor“ (EGW piše WMH, 9. prosinca 1888.). Dva dana kasnije pisala je Butleru: „Biblija i samo Biblija, pohranjena u srcu i blagoslovljena Božjim Duhom, može učiniti čovjeka ispravnim i održati ga ispravnim“ (EGW piše GIB i njegovoj supruzi, 11. prosinca 1888.).

Dokazi pokazuju kako su sastanci iz 1888. godine imali za posljedicu ponovno oživljavanje proučavanja Biblije među adventističkim propovjednicima. No, na samom početku sastanaka došlo je do nekih novih problema. Jedan od njih, ali ne najmanji, bila je stalno prisutna kušnja oslanjanja na ljudska mišljenja. No, 1894. godine nije se više radilo o Butlerovim i Smithovim autoritativnim riječima kojih su se ljudi držali, već o autoritetu Jonesa i nekih njegovih suradnika! Istina je da je Ellen White u Minneapolisu, a i kasnije, više puta dala potporu Jonesu i Waggoneru, te je time vrlo vjerojatno pripremila umove mnogih za prihvaćanje svega što bi oni rekli ili napisali.

Tako je 1894. godine S. N. Haskell pisao Ellen White kako članovi prihvaćaju „sve što oni [Jones i W. W. Prescott] kažu gotovo kao od Boga nadahnuto“ (SNH piše EGW, 22. travnja 1894.). Odgovorila mu je kako su Jonesa i Prescottta neki adventisti stavili „tamo gdje bi trebao biti Bog. Prihvaćaju svaku riječ iz njihovih usta umjesto da sami brižljivo traže savjet od Boga“ (EGW piše SNH, 1. lipnja 1894.; za šire proučavanje problema autoriteta u Minneapolisu pogledajte AS, 100-115).

Još jedna problematična strana nakon 1888. bit će razvoj jednog ne baš zdravog običaja uporabe spisa Ellen White, jedne navike koju su mnogi adventisti unijeli u sadašnje stoljeće. Na čelu tog problema nalazio se A. T. Jones! A. T. Jones će adventistima 1890-ih dati četiri krive smjernice protivne stajalištima Ellen White i ostalih utemeljitelja, a odnose se na pitanje autoriteta i uporabe suvremenog dara proroštva.

Najosnovnija pogreška Jonesova pristupa spisima Ellen White tijekom 1890-ih bio je njegov stav o odnosu njezinih spisa i Biblije! Na zasjedanju Generalne konferencije 1893. godine

on je uporabio ulomke iz njezinih djela kao „tekstove“ na kojima je zasnivao neke svoje propovijedi. Tu je praksu običavao primjenjivati kada je „propovijedao našem narodu“, no, nije ju primjenjivao kada bi se obraćao neadventistima! Četiri godine kasnije prema spisima Ellen White odnosio se kao prema „Riječi“ (1893 GCB 39, 69, 358; 1897 GCB 3). Zatim je u čitanju za molitveni tjedan 1894. godine naslovljenom „The Gifts: Their Presence and Object“ (Darovi: Njihova prisutnost i svrha) iznio zamisao kako je jedina „ispravna uporaba *Svjedočanstava*“ „proučavanje Biblije *preko njih*“. Do kraja izlaganja Jones je istaknuo kako je Ellen White dala „nepogrešivo“ tumačenje Biblije te je tako Bibliju podložio njezinim spisima (HM Extra, prosinac 1894., 12). A to je, naravno, bilo upravo ono stajalište koje je ona u Minneapolisu odbacila!

Druga Jonesova pogreška pripisivanje „verbalnog nadahnuća“ spisima Ellen White, dok je treća greška bilo stajalište kako su njezini spisi nepogrešivi ili bez činjeničnih pogrešaka! Oba je ova stajališta ona odbacila, kao što ćemo vidjeti u šestom poglavlju. Suočivši se s činjenicom kako njezino nadahnuće nije osiguralo podatke koji su nepogrešivi u svakoj pojedinosti, Jonesova se vjera u Ellen White početkom dvadesetog stoljeća raspršila, što je imalo za posljedicu da je on postao njezin najglasniji neprijatelj!

Zadnji pogrešan stav koji je Jones ostavio budućim naraštajima adventista jest zamisao kako povijesni i literarni kontekst određene izjave nisu bitni za razumijevanje spisa Ellen White. Izjavio je: „Ja nikada ne tumačim Svjedočanstva. Ja im vjerujem“ (J. H. Kellogg, „Report on the Work of the Sanitarium“, 28. prosinca 1905.). Iako zvuči poput čiste vjere, to mu je zapravo otvaralo mogućnost opovrgavanja njezinih zamisli. Jones je usvojio legalističku uporabu jezika koja je isticala točne riječi koje je neka nadahnutu osoba uporabila, dok je istodobno isključivao bilo kakvo tumačenje onoga što su te riječi mogle značiti u svom literarnom i povijesnom kontekstu. Tom je tehnikom mogao na određeni način izdvojiti riječi i rečenice i prikazati kako su Ellen White i drugi rekli upravo suprotno od onoga što su namjeravali (za više podataka o A. T. Jonesovoj zloporabi spisa Ellen White, pogledajte moju knjigu *From 1888 to Apostasy: The Case of A. T. Jones*, 230-236).

Kao što smo mogli i očekivati, gospođa White se izravno protivila takvoj hermeneutici svojih spisa. Svojim čitateljima je redovito davala upute kako pri tumačenju njezinih spisa trebaju uzeti u obzir vrijeme, mjesto i kontekstualne činitelje (pogledajte *Reading Ellen White*, 77-100).

Uzdići Isusa: Opravdanje vjerom i poruka trećeg anđela

Još jedan teološki problem s kojim se zajednica morala boriti tijekom 1888. bio je plan spasenja. Ellen White je to ovako rekla: „Gospodin je u svojoj velikoj milosti po starješinama Waggoneru i Jonesu poslao najdragocjeniju poruku svome narodu. Ova poruka je pred svijetom trebala još snažnije istaknuti podignutog Spasitelja, žrtvu za grijeh cijelog svijeta. Ona je prikazala opravdanje vjerom u Jamca. Pozvala je ljude na primanje Kristove pravde koja se pokazala u poslušnosti svim Božjim zapovijedima. Mnogi [adventisti] su izgubili Isusa iz vida. Trebali su svoj pogled usmjeriti na Njegovu božansku osobu, Njegove zasluge i Njegovu nepromjenjivu ljubav prema ljudskoj obitelji... Bog je zapovjedio da se ova poruka objavi svijetu. To je poruka trećeg anđela koju treba objavljivati jakim glasom i koja će biti popraćena izlijevanjem Njegova Duha u velikoj mjeri“ (TM 91, 92).

Podupiranje Jonesa i Waggonera nije značilo da se Ellen White slagala sa svime što su ova dvojica reformatora naučavala, čak i na području opravdanja vjerom! Tako je početkom studenog 1888. godine, primjerice, zastupnicima u Minneapolisu rekla kako neke stvari koje je Waggoner rekao o Zakonu u Galaćanima „nisu u skladu s mojim razumijevanjem ove teme“. Kasnije je u istom govoru ustvrdila: „Neka tumačenja Pisma koja je iznio dr. Waggoner ne smatram ispravnima“ (MS 15, 1888.). W. C. White je podržao stav svoje majke. Iz Minneapolisa je pisao svojoj supruzi kako su neki preuranjeno zaključili kako „ona podržava sve njegove poglede“. Zatim je nastavio primijetivši: „Mogao bih dokazati kako je sve ovo netočno“ (WCW piše MW, 27. listopada 1888.).

Važno je isto tako primijetiti kako su oboje, i Waggoner i Ellen White, višeput tvrdili kako Waggonerov i Jonesov doprinos adventističkom poimanju odnosa između Zakona i Evanđelja te poimanju opravdanja vjerom nije neko isključivo adventističko razumijevanje. Stoga je Waggoner i mogao napisati kako bi prihvaćanje njegovog pogleda na odnos između Zakona i Evanđelja u Galaćanima „bio samo korak u približavanju vjeri velikih reformatora, od Pavlovih dana do Lutherova i Wesleyeva vremena“. Nastavio je dodavši kako bi to bio „korak bliže središtu poruke trećeg anđela (G u G 70). Na sličan način je i Ellen White rekla zastupnicima u Minneapolisu kako Waggonerovo učenje o „Kristovoj pravednosti“ nije „nova, već stara svjetlost koju su mnogi umovi izgubili iz vida“ (MS 15, 1888.). Sljedećeg je mjeseca primijetila kako je „starješina E. J. Waggoner iskoristio pruženu prednost da govori razumljivo i predstavi svoje gledanje na opravdanje vjerom i Kristovu pravednost u odnosu na Zakon. To nije bila nova svjetlost, već stara svjetlost stavljena tamo gdje bi se trebala nalaziti u poruci trećeg anđela“ (MS 24, 1888.; više o ovoj temi pogledajte AS 40-43).

Adventistički pogled na opravdanje vjerom koji je postojao prije 1888. moramo istraživati imajući na umu ova upozorenja. Najbolji način pristupa ovoj temi vjerojatno su urednički članci Uriaaha Smitha iz siječnja 1888. U uvodniku za 3. siječnja izjavio je kako su adventistički pioniri nastojali proširiti posljednju objavu drugog dolaska i „*voditi duše ka Kristu u poslušnosti* ovoj posljednjoj ispitnoj istini. To je bila jedinstvena ciljna točka svih njihovih nastojanja, a željeni završetak nije se smatrao postignutim ako duše nisu bile obraćene Bogu i vođene tako da se prosvijetljenom *poslušnošću* svim njegovim zapovijedima nastoje pripremiti za Gospodina s Neba.“ Smith je tu zamisao povezo s tadašnjim pokretom za ozakonjenje nedjelje i porukom trećeg anđela. Zato je podvukao riječ „*drže*“ navodeći Otkrivenje 14,12 (Biblija Šarić, napom. prev.) (RH, 3. siječnja 1888., 8; kurziv dodan). Žarište njegova gledanja na adventizam bilo je poslušno držanje svih zapovijedi. U stvari, *pojedinac je poslušnošću dolazio k Isusu*. Takvo legalističko tumačenje bilo je u potpunom skladu s Josephom Batesom koje je u 1840-im naučavao kako „držanje BOŽJE SUBOTE SVETOM... SPAŠAVA DUŠU“ (SDS [1847], 55).

Isti legalistički naglasak pojavljuje se u Smithovom zadnjem uredničkom članku iz siječnja 1888. godine naslovljenom „Conditions of Everlasting Life“ (Uvjeti vječnog života). Svoje komentare je temeljio na pitanjima koja je bogati mladić uputio Kristu: „Dobri Učitelju, što moram činiti da baštini život vječni?“ Biblijski se odgovor, istaknuo je Smith, može sažeti u jednu tvrdnju: „Pokaj se, vjeruj, *slušaj i živi*.“ Tvrдио je kako je to bio Isusov odgovor. Konačno, nije li Isus rekao mladiću: „*Ako želiš ući u život vječni drži zapovijedi?*“ (RH, 31. siječnja 1888.,

72; kurziv dodan). Ponovilo se isto tumačenje ovog teksta koje je prije 40 godina iznio Bates. No, Bates je išao još dalje i ovu misao povezao s Otkrivenjem 14,12 zamjećujući kako je „ostatak... na kraju spašen držanjem zapovijedi“. (VSDS 5,7). Smith se čvrsto držao tog povijesnog smjera adventističkog poimanja spasenja.

Smith i njegovi suradnici vjerovali su u određeni oblik opravdanja vjerom, no to opravdanje bilo je zasnovano na tekstu iz Rimljanima 3,25 u prijevodu King James koji se vrlo lako može pogrešno razumjeti, a gdje se govori o Kristu koji „pokazuje svoju pravdu opraštenjem predašnjih grijeha“ (Biblija DK – napom. prev.). Stoga je Ballenger i mogao napisati: „Kao zadovoljština za prošle grijeha, vjera predstavlja sve. Doista je dragocjena krv koja briše sve naše grijeha i čini čistim naše izvješće o prošlosti. Božja obećanja samo vjerom mogu postati naša. No mi moramo izvršiti sadašnju dužnost... ‘Slušajte Božji glas i živite, ili, ne slušajte i umrite‘“ (RH, 20. listopada 1891., 642).

Jedna od posljedica uvjerenja kako se opravdanje vjerom odnosi na grijeha iz prošlosti bilo je naučavanje Smitha, Butlera i njihovih prijatelja po kojemu očuvanje tog opravdanja nakon obraćenja biva postignuto „opravdanjem djelima“. Ballenger je kasnije navodio tekst iz Jakovljeve poslanice: „Abraham, otac naš, ne *opravda li se djelima*...?“ (Biblija Šarić). Zatim je zamijetio kako nam „Bog govori kroz svoj Zakon i Isusovo svjedočanstvo, a kada poslušamo, taj nam čin zajedno s našom vjerom osigurava opravdanje“ (Isto, 24. studeni 1891., 723).

Frakcija Smith-Butler je i poslije sastanaka u Minneapolisu zadržala svoje legalističko žarište Otkrivenja 14,12. Stoga je sredinom 1889. Smith napisao članak za *Review* naslovljen „Our Righteousness“ (Naša pravednost). Ljutit na adventiste (iz frakcije Waggoner-Jones) koji su, smatrao je, išli na ruku onima koji su primjedbom kako je naša pravednost „prljava haljina“ htjeli ukinuti zakon, Smith je tvrdio kako će „savršena poslušnost [Zakonu] razviti savršenu pravednost, što je jedini način na koji netko može postići pravednost. ... ‘Naša pravednost’ ... proizlazi iz naše usklađenosti s Božjim zakonom... U ovom slučaju ‘naša pravednost’ ne može biti ‘prljava haljina’“. Zaključio je kako postoji pravednost koju treba „osigurati vršenjem i naučavanjem zapovijedi“ (Isto, 11. lipnja 1889., 376, 377; kurziv dodan).

Još jedan uvid u tradicionalni adventistički pogled na spasenje daje nam bivši predsjednik Butler u članku naslovljenom „The Righteousness of the Law Fulfilled by Us“ (Pravda zakona koju smo mi ispunili). „Među nama postoji mišljenje koje gotovo svuda prevladava“, grmio je Butler početkom 1889., „koje je ugodno ali opasno: ‘Samo vjerujte u Krista i dobro ste.’ ... Isus sve čini.“ Izjavio je kako je „ovo učenje jedno od najopasnijih krivovjerja na svijetu“. Naglasio je kako je cjelovit smisao poruke trećeg anđela „nužnost poslušnosti Božjem zakonu. ‘Ovdje je strpljivost svetih, koji drže zapovijedi Božje i vjeru Isusovu’ (Otkrivenje 14,12; Biblija Šarić).“ Kršćanski je svijet naglo „zastranjivao po pitanju *poslušnosti* moralnom zakonu“, a adventisti su pozvani da uzdignu ovu istinu (Isto, 14. svibnja 1889., 314).

Ključna riječ adventističkih tradicionalista bila je *poslušnost*. Starozavjetni moto *budi poslušan i živi* bio je i njihov moto. No, u adventističkoj je povijesti isto tako postojao i drugi smjer adventističkog poimanja spasenja. James White je taj pogled naglasio 1850. objavljujući „besplatno i potpuno spasenje Kristovom krvlju“ (PT, travanj 1850., 66).

Jones i Waggoner proširili su ovaj drugi smjer. Zbog toga se Waggoner snažno usprotivio Smithovim legalističkim napisima iz 1888. godine. U veljači mu je odgovorio člankom u ča-

sopisu *Signs of the Times* naslovljenom „Different Kinds of Righteousness“ (Drugačije vrste pravednosti). Waggoner je smatrao kako se pojedinac ne može popraviti na osnovi moralne pravednosti književnika i farizeja, kao što je to Smith zahtijevao, stoga što su se oni „uzdali u svoja vlastita djela, a nisu se pokorili Božjoj pravednosti“. Zaključio je kako njihova pravednost ustvari uopće nije bila „istinska pravednost.“ Oni su pokušavali „prljavu, pocijepanu haljinu prekriti odijevajući se u još više prljavih krpa“. Umjesto da sami sebe učine boljima, dopali su u još „gore stanje“. Tvrđio je kako je to stoga što „sve što ne biva po vjeri jest grijeh“ (Biblija Šarić). Ciljajući na tradicionalni adventistički pogled na opravdanje, zamijetio je kako „ljudska pravednost nije ni malo vrednija nakon čovjekova opravdanja no što je bila prije“. Stoga će „onaj koji ima najviše vjere živjeti najispravnijim životom“. To je istina stoga što je Krist „JA-HVE, PRAVDA NAŠA“ (ST, 24. veljače 1888., 119).

Oprečnost dviju teologija jasno se vidi i u Waggonerovim govorima na zasjedanju Generalne konferencije 1891. godine kada je izravno napao stajalište adventista „stare garde“: „Je li to Kristov duh“, pitao je, „koji u nama djeluje kada govorimo kako ćemo mi nadvladati ako nam Krist pruži malu pomoć? Kada kažemo“, odgovorio je, „da... ćemo ostvariti Nebo svojim vlastitim djelom, pa makar i djelomično, tada nijećemo Krista.“ Takva teologija jest odraz „duha koji vodi čovjeka u samostan, muči tijelo i čini pokoru“. To je „samo logičan ishod zamisli kako *mi* moramo nešto učiniti da se oslobodimo od grijeha. To je duh koji naučava kako ne možemo sve povjeriti Kristu i dopustiti mu da za nas odradi našu pravednost.“ Waggoner je zaključio: „Sve što nije potpuno podređeno Kristu, nadahnuto je duhom antikrista“ (1981 GCB 245).

Ako je ključna riječ za tradicionaliste bila „poslušnost“, za Waggonera i Jonesa to je bila „vjera“! Gospođa White je, kao povijesna sudionica sastanaka održanih 1888. godine, dijelila Waggonerovo mišljenje kada je naglašavao opravdanje vjerom. U jednom je trenutku zamijetila kako njegovo učenje za nju ne predstavlja novo vjerovanje već upravo ono o kojemu je razgovarala sa svojim suprugom (MS 5, 1889.). Tijekom zasjedanja Generalne konferencije zapisala je kako je vidjela „ljepotu istine u izlaganju o Kristovoj pravednosti u odnosu prema Zakonu koje je doktor iznio pred nas. Ona je u cijelosti usuglašena sa svjetlošću koju mi se Bog smilovao dati tijekom svih ovih godina mojeg iskustva“ (MS 15, 1888.).

Gledajući unatrag na sastanak 1888. godine u svom je dnevniku zabilježila kako su neki bili u strahu da je Crkva „otišla predaleko po pitanju opravdanja vjerom te da se ne zadržava dovoljno dugo na Zakonu“. Zatim se žalila kako su mnogi adventistički propovjednici iznosili „svoje teme u obliku rasprave i rijetko spominjali... Otkupiteljevu spasiteljsku moć.“ I oni i njihove poruke bili su „lišeni spasiteljske krvi Isusa Krista“. „Među svima koji se nazivaju kršćanima, adventisti sedmoga dana bi trebali prednjačiti u uzvisivanju Krista pred svijetom.“ Adventisti trebaju propovijedati i Zakon i Evanđelje – „združeni, [oni] će osvjedočavati o grijehu“. „Božji zakon“, ustvrdila je, „osuđujući grijeh ukazuje na Evanđelje... Ni u jednom govoru ih ne treba razdvajati“. Mnogo adventista nije vidjelo kako je „Isus Krist slava Zakona“. Išla je i dalje zamjećujući kako je jedan od velikih nedostataka adventizma to što mnogi adventisti imaju „ispravnu teoriju [doktrinarno razumijevanje] istine“ no odlike Kristova karaktera punog ljubavi nisu unijeli u svoja srca i u praktičan život (MS 21, 1891). Ellen White je u studenom 1888. napisala nešto slično: „Moja je dužnost tijekom sastanaka bila predstaviti Isu-

sa i Njegovu ljubav pred našom braćom stoga što sam vidjela potvrđene dokaze kako mnogi nemaju Kristova duha“ (MS 24, 1888.).

Na sastanku 1890. godine zamolila je okupljene propovjednike da svi zajedno odu sa sastanka toliko ispunjeni porukom o Kristovoj pravednosti tako da o tome ne mogu šutjeti. Međutim, ako se to dogodi, rekla je kako će im ljudi „govoriti: ‘Vi ste zbog toga previše uznemireni; pre naglašavate ovu temu, a ne razmišljate dovoljno o Zakonu; sada trebate više razmišljati o Zakonu; nemojte cijelo vrijeme posezati za tom Kristovom pravednošću, već uzdignite Zakon.’“

Na takva „dobronamjerna“ adventistička mišljenja odgovorila je: „*Neka se Zakon pobrine za sebe. Radili smo na Zakonu sve dok nismo postali suhi poput gore Gilboe... Uzdamo se u Isusove zasluge*“ (MS 10, 1890.; kurziv dodan).

Ellen White je jasno rekla kako zamisao o opravdanju s kojom se u Jonesovom i Waggonerovom propovijedanju složila nije neko novo razumijevanje ove teme, već je to isto učenje koje naučavaju evanđeoski kršćani. Ipak, Jones i Waggoner nisu isticali jedino opravdanje vjerom, već su, prema njezinom viđenju, ovo učenje ujedinili s uzdizanjem Božjeg zakona. Stoga ih je Bog podigao ne samo za „objavljivanje Zakona već i za propovijedanje sadašnje istine: Jahve pravednost naša“ (RH, 13. kolovoza 1889., 514).

No, pojedinci među tradicionalistima plašili su se kako bi se „predugim zadržavanjem na temi opravdanja vjerom“ adventizam mogao „odvojiti od svojeg prijašnjeg načina poučavanja dobrim starim doktrinama“. Neki među njima pisali su Ellen White pitajući je ima li naglašavanje opravdanja vjerom ikakve veze s propovijedanjem trećeg anđela ili je u pitanju napuštanje povijesnog adventizma. Ona je odgovorila kako je propovijedanje opravdanja vjerom prava ili „istinska poruka trećeg anđela“ (isto., 1. travnja 1890., 193).

Ovaj smjer istraživanja ukazuje na činjenicu kako su adventisti prije i poslije 1888. sve jasnije shvaćali da su se njihova razmimoilaženja u Mineapolisu vrtjela oko značenja Otkrivenja 14,12.

S tom činjenicom na umu trebamo preispitati razumijevanje koje je postojalo prije 1888. u odnosu na središnji adventistički tekst, na cijeli ulomak koji je stajao na naslovnici časopisa *Review* gotovo cijelo jedno stoljeće. Adventističko tumačenje Otkrivenja 14,12 prije 1888. godine uglavnom je bilo dosljedno. James White je 1850. stvorio obrazac takvog razumijevanja. Pokazao je kako ovaj redak ima tri glavne točke prepoznavanja. To su (1) ljudi koji će biti strpljivi pri čekanju na Isusov dolazak; (2) ljudi koji drže Božje zapovijedi dok čekaju; (3) ljudi koji „drže ‘vjeru’“ odnosno skup vjerovanja koji uključuje „krštenje, Gospodnju večeru, pranje nogu“ itd. (PT, travanj 1850., 67). Ukratko, „vjera Isusova“ iz Otkrivenja 14,12 (Biblija Šarić) značila je poslušnost Isusovim zapovijedima kao dodatak Očevim zapovijedima.

J. N. Andrews je razmišljao na isti način. Naglašavao je činjenicu kako se Isusova vjera „drži na isti način kao i Božje zapovijedi“ (*Three Messages of Revelation XIV, 5.* izdanje, 135). R. F. Cottrell je napisao kako je Isusova vjera „nešto što se može poslušati ili držati. Stoga zaključujemo kako u Isusovu vjeru spada sve što trebamo učiniti kako bismo bili spašeni od grijeha“ (*Bible Class*, 62).

Jones i Waggoner su se usprotivili ovom tradicionalnom tumačenju *Isusove vjere*. Obojica su je povezala s Kristovom pravednošću (vidi ST, 8. prosinca 1887., 743; G u G 70). Ellen White je imala isto razumijevanje. Poruka koju smo primili u Minneapolisu, ustvrdila je, „nisu

samo Božje zapovijedi – koje su dio poruke trećeg anđela – već i *Isusova vjera koja obuhvaća više no što se obično pretpostavlja*“. Poruku trećeg anđela treba „objavljivati u svim njezinim dijelovima... Ako objavljujemo Božje zapovijedi a ostavimo drugu polovicu [Isusovu vjeru] jedva taknutu, tada je poruka upropaštena našim rukama“ (MS 30, 1889.; kurziv dodan).

Ubrzo nakon sastanaka u Minneapolisu gospođa White je dala jednu od svojih najprosvjetljenijih izjava o Otkrivenju 14,12 i središnjem značenju Minneapolisa. Napisala je: „Poruka trećeg anđela je objava Božjih zapovijedi i vjere Isusa Krista. *Božje zapovijedi bile su objavljivane, no adventisti sedmoga dana nisu objavljivali Isusovu vjeru kao jednako značajnu, kao Zakon i Evanđelje koji idu ruku pod ruku.*“ Nastavila je dalje tumačeći značenje Isusove vjere o kojoj „se govori, ali ju se ne razumije“. *Tvrdila je kako Isusova vjera znači da je „Isus postao nositelj naših grijeha kako bi mogao postati naš Spasitelj koji nam prašta grijeh... Došao je na naš svijet i uzeo naše grijeha kako bismo mi mogli uzeti Njegovu pravednost. Isusova je vjera vjerovanje u Kristovu moć da nas spasi obilno i potpuno i u cijelosti.*“ Stoga se adventisti trebaju vjerom „uhvatiti Kristove pravednosti“. Zamijetila je nadalje kako za nju to nije bila nova svjetlost. Ona je to propovijedala od 1844. (MS 24, 1888.; kurziv dodan).

Stoga je ona, skupa s Jonesom i Waggonerom, počela Isusovu vjeru smatrati vjerom u Isusa! Oba su prijevoda grčkog teksta prihvatljiva. S ovim shvaćanjem na pravome mjestu, adventizam je po prvi put imao jasno razumijevanje Otkrivenja 14,12 koje spaja Zakon i Evanđelje! Ellen White je stoga u studenom 1892. mogla tvrditi kako je „glasna vika trećeg anđela već započela otkrivanjem Kristove pravednosti i Krista kao Otkupitelja koji prašta grijeha. To je početak svjetlosti anđela čija će slava ispuniti cijelu Zemlju. Uzdići Isusa... zadaća je [stoga] svake osobe do koje je došla poruka upozorenja (RH, 22. studenog 1892., 722).

Nažalost, Jones je u svom zanosu pogrešno pročitao ovu izjavu, zamijenio glasnu viku (poruku) s kasnom kišom (snagom za objavljivanje poruke) i rasplamsao veliko eshatološko uzbuđenje na zasjedanju Generalne konferencije 1893. godine. Djelomičan razlog Jonesova oduševljenja bilo je i to što je prihvatio da je Anna Rice druga adventistička proročica a njezinu službu smatrao je znakom izlivanja Svetog Duha. Pokazalo se, na žalost, kako je ona bila lažna proročica, no to još nije bilo očito kada su Jones i Prescott zbog toga uzburkali adventizam tijekom 1893. i 1894. godine. U svom karakterističnom oduševljenju Jones nije uočio probleme s gospođicom Rice, niti je zamijetio ne baš tako neprimjetnu razliku između glasne vike (vike jakim glasom, napom. prev.) i kasne kiše (više o ovoj tematici možete naći u AS 57-60, 120-128). Jasan smisao riječi Ellen White jest da je počevši od 1888. Adventistička crkva po prvi put imala odgovarajuće razumijevanje cjelokupnog teološkog značenja teksta iz Otkrivenja 14,12 – teksta koji je u adventizmu smatran posljednjom porukom koja će se propovijedati po cijeloj Zemlji prije velike žetve pri drugom dolasku (Otkrivenje 14, 14-20). Tako je adventistička zajednica dobila poruku „glasne vike“.

Do sada smo u ovom poglavlju istražili dva teološka problema koja su se odnosila na zasjedanje Generalne konferencije 1888. godine. Prvi je bio ponovno potvrđivanje prvotnog adventističkog stajališta o prvenstvu autoriteta Svetog pisma po pitanjima vjere i nauka. Drugi je bio povećavanje svjesnosti u nekih adventista te potreba za revidiranjem razumijevanja u drugih po pitanju odnosa Zakona i Evanđelja te plana spasenja. A sljedeći, tj. treći problem odnosi se na promjenu adventističkog koncepta o Bogu.

Uzdići Isusa: Trojstvo, potpuno Isusovo božanstvo i osobnost Svetog Duha

Rasprave o pitanjima spasenja tijekom 1888. godine pojačale su svijest pojedinih adventista o tome kako je potrebno ispraviti crkveno gledanje na Božanstvo. Pojedinci su postupno shvatili kako tradicionalni crkveni stav o tome nije bio odgovarajuć. Ukratko, adventizmu je bilo potrebno takvo poimanje Krista i Svetoga Duha koje će moći udovoljiti zahtjevima dubljeg razumijevanja plana spasenja.

Kao što je na početku ove knjige zamijećeno, velika se većina najranijih vođa adventista sedmoga dana ne bi mogla složiti s najmanje tri dijela Izjave o vjerovanju iz 1980. godine. To su vjerovanja o Trojstvu, o potpunom Isusovu božanstvu i o osobnosti Svetog Duha.

Pitanje Trojstva te srodna pitanja pripadaju području na kojemu je restoracionistički pokret, osobito Christian Connexion, imao posebno snažan utjecaj na prve adventiste sedmoga dana. Joshua V. Himes je 1835. izložio viđenje o Trojstvu kakvo su imali članovi Christian Connexiona. Himes je zamijetio kako su connexionisti u početku bili uglavnom trinitarianisti, no odbacili su ovo vjerovanje došavši do zaključka kako je ono „nebiblijsko“. Napisao je kako su vjerovali u „jednoga živućeg i istinitog Boga, Oca svemogućeg koji je nestvoren, neovisan i vječan“ te da je „Krist Sin Božji, obećani Mesija i Spasitelj svijeta“. Iz njegove je izjave jasno kako je samo Otac „nestvoren, neovisan i vječan“ iz čega se može zaključiti kako je Krist stvoren, ovisan i kako ga je u postojanje donio Otac. Connexionisti su promatrali Svetoga Duha kao „snagu i energiju od Boga, sveti utjecaj koji dolazi od Boga“ (*Encyclopedia of Religious Knowledge*, ur. T. N. Brown, 1835., 363).

Joseph Bates, James White i drugi connexionisti ove su poglede donijeli u sabatarijanski adventizam. J. White je, primjerice, 1846. godine rekao kako je Trojstvo „stara nebiblijska trinitarijansko vjerovanje“; 1852. je izjavio kako je „stari trinitarijanski apsurd da je Isus Krist pravi i vječni Bog“, a 1877. je rekao kako je „neobjašnjivo Trojstvo“ beskorisno učenje (DS, 24. siječnja 1846., 25; RH, 5. kolovoza 1852., 52; 29. studenog 1877., 172). Njegovo restoracionističko zaleđe odrazilo se u jasnoj izjavi kako je „najveća pogreška koju možemo pripisati reformaciji to što su se prestali reformirati. Da su nastavili ići naprijed sve dok iza sebe nisu ostavili i zadnje tragove papinstva, poput urođene besmrtnosti, škropljenja, Trojstva i držanja nedjelje, Crkva bi sada bila slobodna od svojih nebiblijskih pogrešaka“ (RH, 7. veljače 1856., 149).

J. N. Andrews, koji je na više načina bio najsposobniji učenjak ranog adventizma, slagao se s Whiteovim mišljenjem. Andrews je 1869. zapisao kako je „Božji Sin... imao Boga za Oca te kako je u jednom trenutku u vječnoj prošlosti imao početak svojih dana“ (*isto.*, 7. rujna 1969., 84). A 1874. je tvrdio kako samo Bog Otac ima besmrtnost i kako je Otac dao život Sinu. Prema tome je Kristova besmrtnost bila samo izvedena, a ne izvorna (vidi *isto.*, 27. siječnja 1874., 52).

Uriah Smith je također odbacio Trojstvo. Na primjer, 1890. godine je napisao: „Što se tiče Duha, Biblija rabi izraze koje nije moguće uskladiti sa zamisli da je on osoba poput Oca i Sina. Naprotiv, pokazalo se kako je to božanski utjecaj i jednoga i drugoga, posrednik koji pred-

stavlja njihovu prisutnost i preko kojega oni, kada nisu osobno prisutni, imaju znanje i moć u cijelom svemiru“ (isto., 28. listopada 1890., 664). Sljedeće godine je Smith rekao kako je Duh „tajnovito strujanje kojim oni [Otac i Sin] izvršuju svoj veliki i beskonačni posao“ (1891. GCB 146).

Smith nije samo nijekao osobnost Svetog Duha već je imao i semarijanistički pogled na Krista. Primjerice, 1865. je napisao kako je Krist bio „prvo stvoreno biće čije postojanje datira daleko prije bilo kojeg stvorenog bića ili stvari“ (*Thoughts on Revelation*, [1865], 59). Godine 1898., iste godine u kojoj je izdana knjiga *The Desire of Ages* (Isusov život), još uvijek se držao semarijanističkog stava o Kristovoj naravi. U knjizi *Looking Unto Jesus* napisao je: „Samo Bog je bez početka. U najranijem dobu u kojem može postojati početak, u razdoblju toliko dalekom da je ograničenim bićima to u stvari vječnost, pojavila se Riječ.“ Smith se u to vrijeme ipak odmaknuo od stava da je Krist stvoreno Biće. Kristovo pojavljivanje pridavao je „nekom božanskom poticaju ili procesu“ umjesto „stvaranju“ (str. 10).

Konačno je postojala točka oko koje su se protivnici u Minneapolisu mogli složiti. Stajalište E. J. Waggonera o Kristovoj vječnosti bilo je u biti jednako Smithovom. „Postojalo je vrijeme“, pisao je Waggoner 1890. u svojoj knjizi o opravdanju vjerom, „kada je Krist izašao i došao od Boga,... no to vrijeme je bilo tako daleko u prošlosti vječnosti da je to za ljudsko ograničeno razumijevanje praktično bez početka.“ Nekoliko stranica ranije zapisao je kako „sve stvari u konačnici dolaze od Boga Oca; čak je i sam Krist proizašao i izašao od Oca.“ Waggoner je, kao što je to kasnije učinio i Smith, izbjegao predstaviti Isusa kao stvoreno biće. Umjesto izjave kako se Krist pojavio preko „neke božanske poticaja ili procesa“ Waggoner je tvrdio kako je Krist „rođen, a ne stvoren“ (CR 21,22,19,9).

S druge strane, Waggoner je bio nepopustljiv u dokazivanju „Kristova pravednog položaja jednakosti s Ocem“ (isto., 19). Čini se kako je vjerovao da je Krist u svemu jednak Bogu osim u tome što nije imao vječnost s Bogom u prošlosti. Stoga je poput većine adventističkih vođa bio semarijanist jer je vjerovao kako u tom smislu Krist nije potpuno jednak Bogu.

Još ozbiljniji problem u Waggonerovom slučaju jest njegovo pogrešno mišljenje o tome što znači biti ispunjen ili nastanjen Svetim Duhom. No prije istraživanja ovog problema ipak je potrebno pogledati širi kontekst. Na više načina su 1890-e bile desetljeće Svetog Duha. Pisci poput E. J. Waggonera, A. T. Jonesa, W. W. Prescottta i Ellen White su u adventističkim publikacijama uzdizali ulogu Duha u planu spasenja. Konačno, jednom kada se ljudi upuste u ozbiljno razmišljanje o planu spasenja s biblijskog stajališta postaje nužno teološki se baviti Duhom. Adventistička literatura je o Duhu imala više za reći u 1890-ima no u bilo kojem drugom desetljeću svoga prvog stoljeća postojanja.

No adventisti nisu bili jedini koji su 1890-ih oduševljeno pisali o Svetome Duhu. Tijekom tog desetljeća nastajale su Wesleyan holiness crkve (pokreti svetosti u Wesleyevim crkvama) pa će prve godine novog stoljeća svjedočiti nastanku suvremenog pentekostalizma. Oba pokreta imala su puno toga za reći o djelovanju Svetog Duha u ljudskom životu i u Crkvi. Na drugom kraju teološkog spektra bili su liberalni kršćani koji su razvijali obnovljeno zanimanje za teorije duhovnosti poput teorije o Božjoj imanentnosti te za ideje istočnjačkih religija poput hinduizma koji ima panteističku sliku o Bogu koji je posvuda prisutan.

Prescot, Jones i Waggoner će, svaki na svoj način, biti privučeni prema jednome od ovih dvaju stajališta. Prescott i Jones (koji će posljednje vjerske veze imati s pentekostalcima koji govore jezicima i svetkuju sedmi dan) krenut će u smjeru pokreta svetosti/pentekostalizma unutar teologije duhovnosti, a Waggoner će privući panteizam.

Do zasjedanja Generalne konferencije 1897. godine Waggonerove će panteističke zamisli postati vrlo određene. „Bog je progovorio“, rekao je zastupnicima, „i gle! Riječ se pojavila kao drvo ili kao trava.“ „Gledajte Boga“, zamijetio je pet dana kasnije, „Gdje? – U stvarima koje je stvorio... Neosporivo je da je predivna sila pokazana u vlati trave. Što je ta sila? – Božji vlastiti život, Njegova osobna prisutnost u njoj“ (1897 GCB 34,86,87). Na zasjedanju 1899., poučavajući o temi „Voda života“, Waggoner je ustvrdio kako „se čovjek može opravdati dok se kupa, znajući odakle dolazi voda“ (1899 GCB 80). Njegovo djelo *Glad Tidings* (1900.) sadržavalo je slične zamisli. „Sunčeva svjetlost koja nas obasjava, zrak koji udišemo, hrana koju jedemo i voda koju pijemo, sve su to sredstva kojima nam se prenosi život. Život koji nam se prenosi nije ništa drugo do Kristov život, jer On je život i stoga mi pred sobom i u sebi stalno imamo dokaz o činjenici kako Krist može živjeti u nama“ (str. 92).

Zbog krivih i neodgovarajućih učenja o Svetom Duhu do početka dvadesetog stoljeća nastat će dva sasvim različita problema. S jedne će se strane pojaviti pokret „svetog tijela“ koji je vrlo sličan pentekostalizmu. S druge strane bit će Waggonerovo i J. H. Kelloggovo panteističko učenje. Kao odgovor na ova teološka zastranjenja pojavit će se pokušaj tumačenja biblijskog pojma Trojstva i srodnih doktrina. Međutim, novi teološki pokreti bili su daleko više od same reakcije na probleme na kraju stoljeća. Pojavila se potreba za boljim razumijevanjem božanstva s obzirom na novi naglasak na planu spasenja koji je bio iznjedren 1888. godine.

Zanimljivo je kako u sukobu tijekom 1888. ni na jednoj strani nisu djelovali teolozi kako bi vratili adventizam natrag na biblijski pogled na božanstvo, već je to učinila Ellen White. Iako nije preuzela glavnu ulogu u oblikovanju doktrina koje su bile adventistički doktrinarni stupovi u 1840-im, ipak je tijekom 1890-ih ona pomogla članovima svoje Crkve pri uviđanju nedostataka vlastita razumijevanja. S druge strane, nikada nije razvijala velike rasprave na temu Trojstva, potpune jednakosti Krista s Ocem i osobnosti Svetog Duha. U njezinim se spisima samo pretpostavlja da su one istinite. S vremenom su adventisti počeli preispitivati ove pretpostavke. Tijekom prva četiri desetljeća dvadesetog stoljeća vratili su se Bibliji kako bi proučavali teme koje se tiču božanstva.

Prije istraživanja o doprinosu koji je Ellen White dala adventističkom poimanju božanstva trebamo zamijetiti kako ona, za razliku od njezinog supruga i većine ostalih ranih adventističkih vođa, nije izražavala otvorene antitrinitarističke niti semiarijanističke tvrdnje prije 1890-ih, te nije pokazala otvoreno neslaganje s vođama pokreta. Njezine rane izjave bile su dovoljno nejasne da su se mogle protumačiti i na jedan i na drugi način! Stoga je njezin doprinos ovoj temi bilo pojašnjenje i novi naglasak a ne obrat (vidi Min, listopad 1993., 10-15).

Ellen White je poštovala Jonesovo i Waggonerovo isticanje Kristova božanstva (vidi TM 92). Jones se svakako približio iznošenju trinitarijanističke izjave tijekom 1899. kada je napisao „Bog je jedan. Isus Krist je jedan. Sveti Duh je jedan. I sva tri su jedan: među njima nema

neslaganja ili podjele“ (RH, 10. siječnja 1899., 24). No, ipak će Ellen White u razdoblju između 1888. i 1950. dati najjasniji smjer za potpunu preobrazbu adventističkog mišljenja o temama koje se tiču Trojstva.

Iako nikada nije uporabila izraz „Trojstvo“ tvrdila je kako „postoje tri živuće osobe nebeskog trija, ... Otac, Sin i Sveti Duh“ (Ev 615). Tijekom 1901. pisala je o „vječnim nebeskim dostojanstvenicima – Bogu, Kristu i Svetom Duhu“ (isto., 616). I višeput je o Svetome Duhu pisala kao o „trećoj Osobi božanstva“ (npr., isto., 617; DA 691).

U odnosu na Krista, išla je dalje od semiarijanizma koji su zastupali Smith, E. J. Waggoner i većina ranih adventista, te je prikazivala Isusa ne samo kao biće „jednako Bogu“ već kao „predpostojećeg, samopostojećeg Sina Božjeg“ (Ev 615; usporedi DA 469, 470). Jedna od najprjepornijih i najčudnijih izjava za većinu adventista u 1890-im vjerojatno je bila rečenica u njezinoj knjizi o Isusovu životu gdje je zapisala: „U Kristu je život, izvoran, neposuden i nezveden“ (DA 530).

Mnogi su bili zatečeni snagom te rečenice! Među njima je bio i mladi propovjednik imenom M. L. Andreasen. On je bio uvjeren kako tu izjavu nije napisala ona sama nego su je izmijenili njezini urednici i pomoćnici. Zbog toga je zatražio rukopis knjige na čitanje. Ona mu je rado dopustila uvid u svoju zbirku spisa. Kasnije se sjeća: „Imao sam brojne navode za koje sam htio provjeriti jesu li u izvorniku ispisani njezinim vlastitim rukopisom. Sjećam se kako smo bili začuđeni kada je prvi put izašla knjiga *The Desire of Ages* (Čežnja vjekova ili Isusov život, napom. prev.) stoga što je sadržavala neke stvari koje smo smatrali nevjerovatnima, između ostalog i doktrinu o Trojstvu koja među adventistima u to vrijeme nije bila općeprihvaćena.“

Ostajući nekoliko mjeseci u Kaliforniji, Andreasen je imao dovoljno vremena za provjeru svojih dvojbi. Osobito ga je „zanimala tvrdnja u knjizi *The Desire of Ages* koja je jedno vrijeme izazivala veliku teološku zabrinutost u zajednici: „U Kristu je život, izvoran, neposuden i nezveden. ... Vama se ta izjava ne mora činiti osobito revolucionarnom“, rekao je svojim slušateljima 1948., „ali nama je ona bila takva. Teško smo u nju mogli povjerovati... Bio sam siguran da sestra White nikada nije napisala“ taj odlomak. „No sada sam ga u njezinu rukopisu našao upravo onakvog kakav je tiskan“ (MLA MS, 30. studenog 1948.).

Ellen White je bila vrlo određena po pitanju osobnosti Svetog Duha. Smatrala je kako je Sveti Duh „božanska osoba“ „jednako kao što je i Bog osoba“ (Ev 617, 616). Za nju je Duh bio „treća Osoba božanstva“ (DA 671).

Kao što je gore navedeno, gospođa White je svojim izjavama o Trojstvu, Kristovom potpunom božanstvu i osobnosti Svetoga Duha usmjerila adventizam u novom smjeru. Te su izjave u konačnici ohrabrile i druge adventiste na istraživanje Biblije o ovim temama. No, kao što ćemo vidjeti u sljedećem poglavlju, to proučavanje se događalo u dolazećim desetljećima. Tradicionalna su vjerovanja u adventističkoj teologiji teško izumirala. U stvari, ona još uvijek nisu mrtva. Kako adventizam započinje dvadeset i prvo stoljeće tako se suočava s buđenjem antitrinitarijaničkih zamisli u nekim krugovima koja se temelje na vrlo neadventističkoj pretpostavci kako su najranije crkvene tradicije uvijek i najbolje.

Uzdici Isusa: Dva paralelna smjera u istraživanju Kristove ljudske naravi

Četvrta tema, s najvećim teološkim posljedicama, proistekla je iz sastanaka u Minneapolisu a odnosila se na istraživanja Kristove ljudske naravi! Ova će istraživanja imati dva različita smjera.

Jones, Waggoner i Prescott prvi će smjer dovesti u relativnu zrelost do sredine 1890-ih. Do 1895. razvili su zamisao kako je Krist bio poput svakog drugog Adamova djeteta, uključujući i sklonost ka grijehu, i postavili je kao središnje obilježje svoje doktrine o opravdanju vjerom. Međutim, ta je teologija, kako se čini, imala vrlo malu ulogu u Minneapolisu. Gospođa White će kasnije pohvaliti Jonesa i Waggonera za uzdizanje Isusove „božanske osobe“ (TM 92) no kada je u pitanju njihovo učenje o Kristovoj ljudskoj naravi tada takvog odobravanja nigdje ne nalazimo. U stvari, čitanjem četiriju svezaka spisa pod naslovom *Ellen G. White 1888 Materials* možemo vidjeti kako je ona o toj temi vrlo malo govorila u svojim raspravama u Minneapolisu, a i kasnije. Štoviše, u sačuvanim zabilješkama konferencije iz 1888. rijetko možemo naći da je itko od sudionika zasjedanja spomenuo temu Kristove ljudske naravi.

To još uvijek ne znači kako se ova tema nije pojavljivala. Konačno, najmanje jedna tvrdnja o ovoj temi pojavljuje se u Waggonerovoj knjizi *Gospel in the Book of Galatians* koja je kružila u Minneapolisu. Ako je Krist u svim stvarima postao „poput svoje braće“, kaže se u knjizi, onda je to jednako tvrdnji kako je bio u obličju grešnoga tijela. Waggoner je išao još dalje rekavši: „Ako Krist nije u svim stvarima postao poput svoje braće, onda nam Njegov bezgrešni život ne bi bio ohrabrenje“ (str. 61).

Teologija o Kristovoj ljudskoj naravi koju su iznijeli Jones, Waggoner i Prescott razvijala se tijekom ranih 1890-ih. Iako nije bila previše istaknuta krajem 1880-ih i početkom 1890-ih, do 1893. postajala je sve važnijim dijelom njihove teologije. No, tek na zasjedanju Generalne konferencije 1895. godine Jones ju je iznio u potpuno zreлом obliku! Na sastancima te godine Jones je 26 puta propovijedao o vijesti trećeg anđela. Propovijedi su sadržavale vjerojatno najiscrpniju Jonesovu ili Waggonerovu raspravu o Kristovoj ljudskoj naravi u odnosu prema doktrini o opravdanju vjerom. Jones je svoje propovijedi te godine okrunio svojim pogledom na temu Kristove ljudske naravi kojoj je u cijelosti posvetio šest svojih propovijedi.

Jones je na svoj uobičajen način bio vrlo otvoren kada je svoje poglede iznosio pred zastupnike. „Kristova narav je“, tvrdio je, „baš kao naša narav“. „U Njegovoj ljudskoj naravi nema ni trunčice razlike između njega i vas“. Krist nije došao poput prvog Adama „nego u naravi koju je prvi Adam padom proslijedio svojim potomcima“ (1895 GCB 231,233,436).

Jones je tvrdio kako „u vama i u meni nema ni jedne sklonosti ka grijehu koja nije postojala u Adamu kada je izašao iz vrta“. Krist je pri utjelovljenju uzeo naše tijelo s „potpuno istim sklonostima ka grijehu koje postoje u vama i u meni... Sve sklonosti ka grijehu koje postoje u ljudskom tijelu postojale su i u njegovu ljudskom tijelu“, pa ipak „ni jednoj od njih nikada nije dopušteno pojavljivanje; on ih je sve nadvladao“ (isto., 266,267).

Tako je, prema Jonesu, Isus bio rođen baš kao svako drugo dijete, što znači s grješnim sklonostima. S druge strane, živio je životom bez grijeha. On je u stvari pokazao svemiru da pojedinci u ljudskom tijelu mogu nadvladati grijeh. Isus je u ovome primjer svakom kršćaninu!

Kao što je to Jones rekao: „U Isusu Kristu, dok je bio u grješnom tijelu, Bog je pred svemirom pokazao da može preuzeti grješno tijelo na takav način da se očituje njegova prisutnost, njegova moć i njegova slava umjesto očitovanja grijeha. A sve što Sin traži od svakog čovjeka kako bi to i u njemu postigao, jest da se taj čovjek preda Gospodinu kao što je to Gospodin Isus učinio“ (isto., 303).

Ukratko, Jones je 1905. naglasio kako je Isus, nadvladavši grijeh dok je bio u ljudskom tijelu, otvorio „sveti put“ svakom od svojih sljedbenika kako bi i on činio isto. Svatko može imati „savršenstvo karaktera... u ljudskom tijelu na ovom svijetu“ (*Consecrated way*, 84) ako u njemu prebiva Sveti Duh. Božji narod će takvim načinom života, izjavio je Jones 1897., postati prizor svemiru. Njihovi će životi objavljivati: „Ovdje su oni ‘koji drže zapovijedi Božje i vjeru Isusovu’“ (1897 GCB 279).

Nisu se svi zastupnici na zasjedanju Generalne konferencije 1895. slagali s Jonesovim stajalištem kako je Krist u svakom smislu bio poput palog čovječanstva. Suočili su ga s tvrdnjom Ellen White koja primjećuje kako je Krist „brat u našim slabostima, ali ne i u posjedovanju istih sklonosti“ (2T 202). Jones je na učitiv način pokušao izbjeći ovaj navod, no u svojoj sljedećoj propovijedi morao se njime opsežno pozabaviti. Njegov način rješavanja problema bio je napraviti razliku između Kristova tijela i Kristova uma. „Kako Krist nije imao ‘iste sklonosti’ kao i mi“, tvrdio je, „kada je u Svetom pismu sve vrijeme poput nas i s nama po tijelu... Ne idite predaleko. On je bio načinjen po slici grješnog tijela; ne po slici grješnog uma. Nemojte u to uvlačiti njegov um. Njegovo je tijelo bilo naše tijelo; no njegov um je bio ‘um Kristov’. ... Da je uzeo naš um, kako bismo ikada mogli biti pozvani „neka njegov um bude u vama, koji je i u Kristu Isusu?“ ... To bi već bilo tako. No kakve je vrste naš um? O, on je iskvaren grijehom“ (1895 GCB 312,327).

Ova je tvrdnja osobito zanimljiva stoga što je Jones njome zaniijekao same premise koje su podupirale njegovu teologiju. Bio je primoran priznati kako je Isus imao „našu narav“ samo kada je u pitanju Njegovo tijelo. Ustvrdio je da naš Spasitelj nije imao naše sklonosti stoga što nije imao pali Adamov um. Tako je na kraju Jones pokazao kako je u stvari postojalo mnogo više od „trunčice razlike“ između Krista i ostalih ljudskih bića. Otvoreno govoreći, namjeravao je jedno, a dokazao je posve suprotno!

Ellen White će tijekom 1890-ih te tijekom prvih godina dvadesetog stoljeća iznijeti drugo gledište u odnosu na Kristovu ljudsku narav. Njezin je stav imao važnih sličnosti, ali se i značajno razlikovao od Jonesovog, Waggonerovog i Prescottovog.

Sličan je bio po tome što je tvrdila kako je Krist „uzeo na sebe našu grješnu narav“ i kako je „uzeo na sebe palu, mučeničku ljudsku narav, uniženu i okaljenu grijehom“ te da je uistinu uzeo našu „palu ljudsku narav“ (RH, 15. prosinca 1896., 789; 29. rujna 1896., 613; YI, 20. prosinca 1900., 492).

Stoga nam ne ostaje ni najmanja sumnja kako se Ellen White slagala s reformatorima iz 1888. oko toga da je Krist pri utjelovljenju prihvatio palu, grješnu ljudsku narav. S druge strane, oprečno se protivila njihovoj teologiji o tome kako je Krist bio u potpunosti kao i svako drugo Adamovo dijete bez „trunčice razlike“ između Njega i nas! Ellen White je bila vrlo sigurna u postojanje velikih razlika! Primjerice, 1898. je napisala kako „nije ispravno reći, kao što su mnogi [uključujući Jonesa, Waggonera i Prescottta] rekli, da je Krist bio baš

kao sva djeca... Njegova sklonost k dobru bila je stalni užitak njegovim roditeljima... On je bio primjer ka kojemu sva djeca mogu stremiti... Gledajući njegovo dječje držanje koje je zračilo životnošću, nitko nije mogao reći kako je Krist bio baš poput ostale djece“ (YI, 8. rujna 1898., 704.705).

Izrazila je i svoje gledanje na način na koji su se ostala djeca razlikovala od Isusa. Ukazala je na to kako djeca nemaju „urođenu sklonost“ „za služenje Bogu“, i kako djeca „naginju zlu“ (CT 20; Ed 29). Međutim, Krist je, kako smo gore naveli, imao „sklonost k dobru“. On nije imao grješne sklonosti koje oblikuju naslijeđe svakog drugog Adamova djeteta!

Ellen White je povremeno vrlo otvorena po pitanju razlike između Krista i ostalih ljudi. Primjerice, 1890. je napisala kako Krist „nije na sebe uzeo narav anđela, već čovječanstva, savršeno jednaku s našom vlastitom naravi, ali bez mrlje grijeha. ... Njegova ograničena narav bila je čista i neukaljana. ... Ne smijemo u svojim zamislama postati obični i zemaljski, u našim izopačenim zamislama ne smijemo misliti kako je Kristova izloženost mogućnosti podlijeganja Sotoninim kušnjama unizila njegovu ljudskost te [kako] je posjedovao iste grješne i iskvarene sklonosti kao čovjek. ... Krist je uzeo našu narav, *palu* ali ne i iskvarenu (korumpiranu)“ (MS 57, 1890.).

Njezino najšire razmatranje razlike između Krista i ostalih ljudi pojavilo se 1896. „Budi naročito obazriv“, pisala je W. L. H. Bakeru, „kako razmišljaš o Kristovoj ljudskoj naravi. Nemoj o Njemu pred ljudima govoriti kao o čovjeku s grješnim sklonostima. On je drugi Adam. Prvi Adam je stvoren kao čisto, bezgrješno biće, bez mrlje grijeha; on je bio na Božju sliku. ... Njegovo potomstvo se zbog grijeha radalo s urođenim sklonostima k neposluhu. No, Isus Krist je bio jedinorođeni Sin Božji. On je na sebe uzeo ljudsku narav i bio je kušan na svim područjima na kojima je kušana ljudska narav. On je mogao sagriješiti; mogao je pasti, no, u njemu se ni na trenutak nije pojavila zla sklonost. On je bio napadan kušnjama u pustinji kao što je i Adam bio napadnut kušnjama u Edenu.

„Brate Baker, izbjegni svako pitanje koje se odnosi na Kristovu ljudsku narav a koje bi se moglo pogrešno razumjeti. ... U razmatranju Kristove ljudske naravi strogo pazi na svaku svoju tvrdnju kako se ne bi dogodilo da tvoje riječi znače više no što doista znače, te da tako izgubiš ili potamniš jasna viđenja o Njegovoj ljudskoj naravi stopljenoj s njegovom božanskošću. Njegovo je rođenje bilo Božje čudo“. Gospođa White je zatim nastavila dalje navodeći Luku 1,31-35 gdje je Isus predstavljen kao „sveti“ koji ima Boga za Oca.

Govoreći o tom odlomku napisala je: „Ove riječi nisu bile upućene ni jednom ljudskom biću osim Sinu beskonačnog Boga. Nikada, ni na koji način, ne ostavljaj ni najmanji dojam na ljudske umove kako je u Kristu postojala mrlja ili sklonost k pokvarenosti, ili kako se on na bilo koji način prepustio pokvarenosti. On je bio kušan na svim područjima na kojima je i svaki čovjek kušan, a opet je nazvan 'svetim'. ... Kristovo utjelovljenje je bilo i zauvijek će ostati tajnom. Ono što je otkriveno jest za nas i našu djecu, no neka svako ljudsko biće bude upozoreno ako Krista smatra sasvim ljudskim, takvim kao što smo mi; jer to ne može biti...

„Smatram kako postoji opasnost u pristupanju temama koje se bave ljudskošću Sina beskonačnog Boga. ...

„Postoje mnoga pitanja o kojima se raspravlja a koja nisu nužna za usavršavanje vjere“ (EGW bratu i sestri Baker, 9. veljače 1896.).

Iz navedene rasprave vidljivo je kako je Ellen White imala široko razumijevanje Kristove ljudske naravi. S jedne strane zamijetila je kako je Krist imao grješnu narav, a s druge je strane više puta naglasila kako je On bio drugačiji od ostalih u smislu ne posjedovanja sklonosti ili nagnuća k zlu.

Najbolji način razumijevanja uporabe pojma *sklonost* u djelima Ellen White vjerojatno je upoznavanje s načinom na koji je jedan od pisaca, čija je djela koristila za pripremu nekih svojih materijala o utjelovljenju, rabio ovu riječ. Henry Melvill je bio jedan od njezinih najomiljenijih pisaca. Nekoliko njezinih radova pokazuje kako su bili međusobno usklađeni oko nekih tema. Povjerenstvo za ostavštinu (Ellen G. White Estate) ima u svom vlasništvu obilježeni primjerak knjige *Sermons by Henry Melvill, B. D.* Član ovog povjerenstva, Tim Poirier, proučio je način na koji ju je ona uporabila. Propovijed Henryja Melvilla „The Humiliation of the Man Christ Jesus“ (‘Poniženje Čovjeka Krista Isusa), ističe Poirier, osobito nam pomaže shvatiti i pomiriti prividne oprečnosti u izjavama Ellen White o Kristovoj ljudskoj naravi. Prema Melvillu, pad je imao dvije temeljne posljedice: (1) „nevine slabosti“ i (2) „grješne sklonosti“. Pod „nevinim slabostima“, piše Poirier, „Melvill podrazumijeva glad, bol, slabost, žalost i smrt. „Postoje sasvim nedužne posljedice krivnje. Grijech je donio bol, no bol kao takva nije grijeh“. Pod „grješnim sklonostima“... Melvill podrazumijeva nagnuće ili „sklonost“ ka grijehu. U sažetku rasprave Melvill tvrdi kako prije pada Adam nije imao niti „nevinih slabosti“ niti „grješnih sklonosti“, kako se mi rađamo s oboma, a Krist je uzeo ove prve slabosti a ove druge nije’ (Min, prosinac 1989., 7,8).

Drugim riječima, Melvill je smatrao kako Krist nije bio ni poput Adama prije pada niti je bio jednak palom čovječanstvu nakon pojave grijeha. Čini se kako je to bilo stajalište Ellen White. U stvari, Melvillovo objašnjenje vrlo lijepo odgovara njezinoj izjavi koja je Jonesu donijela tako puno nevolje na zasjedanju Generalne konferencije 1895. godine: Krist „je brat u našim slabostima [Melvillove ‘nevine slabosti’], ali ne posjeduje iste naklonosti [Melvillove „grješne sklonosti“]“ (2T 202).

Kao što smo ranije zamijetili, Jones je upravo ovu tvrdnju nastojao protumačiti, ali je u procesu odstupio od svoje ključne točke prema kojoj nije bilo ni „trunčice razlike“ između Krista i ostalih ljudi. No, ni Jones ni njegovi suradnici nisu potpuno shvatili značenje njegova tumačenja pa su stoga nastavili propovijedati svoje posebno teološko razumijevanje Kristove ljudske naravi te su ga ugradili u svoje poimanje događaja posljednjih dana. Stoga je Waggoner 1901. mogao napisati: „Prije no što dođe kraj te u vrijeme Kristova dolaska morat će na Zemlji postojati narod koji nije nužno velik u odnosu na broj zemaljskih stanovnika, ali dovoljno velik da bi bio poznat po svoj Zemlji i u kojemu će se pokazati „sva punina božanstva“ kao što se pokazala u Isusu iz Nazareta. Bog će pokazati svijetu kako ono što je postigao s Isusom iz Nazareta može postići i sa svakim tko mu se preda“ (*Everlasting Covenant*, 366).

Ellen White je, kao i Jones, Waggoner i Prescott vjerovala kako je „Krist naš uzor“ te kako je On bio „savršeni i sveti primjer koji nam je dan da bismo ga slijedili“. S druge pak strane, odvojila se od njihove teologije kada je dodala kako „*nikada nećemo biti jednaki Uzoru*; no možemo ga oponašati i nalikovati mu prema svojim mogućnostima“ (RH, 5. veljače 1895., 81; kurziv dodan).

Dva smjera teologije o Kristovoj ljudskoj naravi koja su oblikovana tijekom 1890-ih te njihovo značenje za spasenje preneseni su u adventizam dvadesetog stoljeća. M. L. Andreasen će tijekom 1930-ih i 1940-ih dalje razvijati Jones-Waggoner-Prescottov smjer s kristologijom „grješnih sklonosti“. Drugi će smjer ostati ispod površine adventističke teologije sve do sredine 1950-ih kada je otkriveno Bakerovo pismo i kada su adventisti počeli istraživati sve razasute izjave Ellen White o toj temi.

U međuvremenu, između 1890-ih i sredine 1950-ih najsigurnije je bilo reći kako je općeniti stav adventizma bio da je utjelovljeni Krist imao sve iste sklonosti ka grijehu kao i svako drugo Adamovo dijete! Problematika onoga što je u desetljećima nakon Minneapolisa postalo tradicionalni crkveni stav prema Kristovoj ljudskoj naravi, te teološko značenje toga stava, neće biti predmetom ozbiljne rasprave sve do kasnih 1950-ih. No, kao što ćemo vidjeti u sedmom poglavlju, u tom će se trenutku ovo pitanje pretvoriti u jedan od najžešće raspravljanih problema u povijesti ove zajednice.

Pregled svega izrečenog

Događaji oko zasjedanja Generalne konferencije 1888. u Minneapolisu bili su, s koje god ih strane promatrali, traumatični za Crkvu adventista sedmoga dana. Četiri je desetljeća Crkva bila zadovoljna propovijedanjem onoga što je u adventizmu bilo adventističko. Adventisti su voljeli svoju poruku sa svojim razlikovnim doktrinama o drugom dolasku, Kristovoj službi u dva dijela, o suboti i uvjetnoj besmrtnosti - lijepo upakiranima u eshatološki okvir u srcu Knjige Otkrivenja.

Nastanak drugog pitanja – Što je kršćansko u adventizmu? – bio je šok za Crkvu! Bilo je to poput sudara dvaju tektonskih ploča koji je stvorio udarne valove što još uvijek, nakon više od sto godina, odzvanjaju u zajednici. Jedna od tragedija događaja iz 1888. bilo je to što su vođe tradicionalnog adventizma smatrale nova učenja o milosti i vjeri izazovom ili čak nijekanjem Zakonu usmjerenog adventizma iz prošlosti. Mogli su ili su čak trebali promatrati ova dva pitanja kao međusobno dopunjujuća umjesto suprotstavljena. Postojala je potreba stavljanja adventizma u kontekst većeg okvira kršćanske poruke naslijeđene od rane Crkve i reformacije.

Jones i Waggoner, a osobito Ellen White, u svom isticanju vjere u Isusa kao Spasitelja pripremili su način promatranja te komplementarnosti. S ovakvim razumijevanjem adventizam je imao „oba dijela“ poruke trećeg anđela iz Otkrivenja 14,12, imao je Zakon i Evanđelje koji su išli ruku pod ruku!

To rješenje je u nadolazećim desetljećima prošlo gotovo nezamijećeno. Iako se pojavilo veće razumijevanje evanđeoskih tema u desetljećima nakon minneapoliskih sastanaka, ispravno shvaćanje odnosa Zakona i Evanđelja, te adventizma i evanđeoskog kršćanstva, prečesto je zaobišlo većinu adventista! Što se tiče povijesnog događaja samog Minneapolisa i borbe oko opravdanja vjerom, nakon 1890-ih sjećanje će na njih izbledjeti, da bi ponovno oživjelo, kao što ćemo vidjeti u sljedećem poglavlju, krajem 1920-ih.

U međuvremenu, između 1900. i 1920., unutar adventizma izbit će najmanje *pet teoloških sukoba*! Prvi sukob je bio „Pokret svetog tijela“ koji se prebacio s tradicionalnog adventističkog zanimanja za usavršavanje karaktera na fizičko usavršavanje ljudskog tijela prije drugog dolaska. Drugi se ticao vala panteističkih zamisli koji je zapljusnuo zajednicu pod utjecajem ad-

ventističkih vođa poput Kellogga i Waggonera. Treći je uključivao A. F. Ballengerovo odbijanje tradicionalnog adventističkog razumijevanja Svetišta i njegovih službi. Do četvrtog je sukoba dovela Jonesova i Waggonerova ekleziologija s obilježjima pentekostalizma, tj. pokreta svetosti. Ona je nijekala potrebu za crkvenom organizacijom budući da Sveti Duh izravno govori svakom crkvenom članu. A peti je bio dugi sukob oko pojma „svagdašnja žrtva“ iz Daniela 8,13, u kojemu su S. N. Haskell i ostali zastupali takozvani stari stav po kojemu je izraz „svagdašnja žrtva“ značila staro rimsko poganstvo, a Prescott i ostali smatrali su kako izraz „svagdašnja žrtva“ predstavlja Kristovo svećeničko posredovanje u nebeskom Svetištu. Kao u borbi oko zakona u Galaćanima, prije 20 godina, tako je i rasprava o izrazu „svagdašnja žrtva“ bila dijelom i sukob oko uloge Ellen White kao proročkog/povijesnog tumača Biblije. I opet iznova ona je zanijekala tu ulogu! „Ne mogu odobriti“, napisala je „da bilo koji moj spis bude uzet kao rješenje ove stvari“ (1SM 164).

Nikakav osobit napredak ili promjena nisu proizašli iz ovih pet unutarnjih teoloških sukoba! Sljedeći veliki događaj u razvoju adventističke teologije neće proizaći iz unutarnjih zahtjevnosti već iz rastućih podjela u protestantskom svijetu između modernizma i fundamentalizma koje su dosegle kritičnu točku u 1920-ima. Ova vanjska kriza odvest će adventizam prema trećem velikom pitanju identiteta!

ŠESTO POGLAVLJE

Što je u adventizmu fundamentalističko? (1919.–1950.)

Crkva adventista sedmoga dana do 1919. prošla je kroz dvije krize identiteta. Prva kriza, veliko razočaranje iz listopada 1844., dovelo je do pitanja „Što je u adventizmu adventističko?“ Druga kriza, koja je imala svoj vrhunac 1888. u Minneapolisu, nametnula je pitanje „Što je u adventizmu kršćansko?“, te na koji način zajednica treba povezati razlikovne adventističke pridonose teologiji i vjerovanja koja dijeli s drugim evanđeoskim kršćanima.

Adventisti su došli do visokog stupnja jedinstvenosti u odgovoru na prvo veliko pitanje u povijesti svoga teološkog razvoja, no našli su se daleko od slaganja oko drugog pitanja. Teme vezane za pitanje „Što je u adventizmu kršćansko?“ pojavile su se i razvile u određenim smjerovima tijekom 1890-ih, no, događaji oko krize Kellogg/Jones te Prvi svjetski rat spriječili su širu raspravu o problemima iz 1888. tijekom prva dva desetljeća dvadesetog stoljeća. Rasprava o kršćanskim aspektima adventizma nastavljena je do 1920-ih a zajednica se istodobno suočila s trećim velikim izazovom za njezin identitet: Što je u adventizmu fundamentalističko?

Polarizirani teološki kontekst

Za američki protestantizam osobito su traumatične bile 1920-e. Protestantske crkve su se pola stoljeća postupno dijelile na konzervativnu (fundamentalističku) i liberalnu (modernističku) stranu.

Središnji problem ove napetosti bilo je pitanje kako se odnositi prema suvremenom intelektualnom razvoju. Modernisti su prihvatili pristup po kojemu se prilagođavaju modernim kretanjima! Stoga su liberalne crkve prihvatile različite filozofije, poput Darwinove evolucije, i ugradile ih u svoj vjerski sustav kao „različite načine na koje Bog djeluje“.

Liberali su ubrzo teoriju evolucije primijenili na religiju, pa su teolozi poput Jamesa Freemana Clarkea prikazali religiju koja evoluirala iz jednostavne prema složenoj, a kršćanstvo je najrazvijenije od svih velikih svjetskih religija. Kršćanstvo stoga nije bilo usamljeno, već je ono samo predvodilo u dostizanju onoga u što sve religije trebaju evoluirati. Predstojao je još samo

mali korak od evolucijskog razvoja religije prema evolucijskom razumijevanju same Biblije. Mnogi obrazovani ljudi nisu više Bibliju smatrali nadnaravnim djelom Svetog Duha već zbirkom mitova i prvobitnih poimanja vrlo sličnih onima koje nalazimo u drugim nerazvijenim kulturama. Biblija tako više nije bila Božje otkrivenje čovječanstvu, već čovjekovo posezanje za Bogom.

Ove evolucijske zamisli bile su praćene pojavljivanjem znanstvenog ili kritičkog proučavanja Biblije. Odbacivši tradicionalne teorije o nadahnuću, modernisti Bibliju smatraju ljudskim djelom bez ikakva nadnaravnog vodstva. Na proučavanje Svetog pisma primjenjivali su moderne filozofske pretpostavke koje su podloga za proučavanje književnosti uopće.

U samom središtu pretpostavki koje stoje iza modernizma nalazi se autoritet razuma i pronalasci moderne znanosti. Liberalni vjerski sustav odbacuje sve što u Bibliji nije razumsko ili „znanstveno“. Na tom popisu nalaze se vjerovanja u Kristovo uskrsnuće, Njegovo djevičansko rođenje, drugi dolazak, čuda i zamjenska žrtva pomirenja. Konačno, upitali su se liberali o ovom zadnjem vjerovanju, kakva se pravda nalazi u tome da jedna osoba umre umjesto druge? Takva zamisao nema smisla. Bolje je, tvrdili su racionalni modernisti, smatrati Isusa dobrim etičkim primjerom onoga što svi ljudi mogu postati. Ako nešto nije bilo racionalno, onda je trebalo biti protumačeno na takav način da ima smisla za umove dvadesetog stoljeća.

Uz čvrsto vjerovanje u Isusa kao uzora za ono što ljudska bića mogu postati, liberali su se držali vjerovanja kako je ljudska narav u svojoj biti dobra, kako grijeh nije pobuna protiv Boga već neznanje i/ili životinjski ostaci evolucijskog naslijeđa koje je moguće ispraviti odgojem i društvenom reformom, te kako Božje kraljevstvo u svijet ulazi neprestanim procesom evolucije! Stoga Crkva može pomoći dolasku kraljevstva promicanjem društvenih promjena.

Blago rečeno, njihova „nova teologija“ nije očarala sve protestante. Prva dva desetljeća novog stoljeća svjedočila su nastanku konzervativnog odgovora na liberalizam koji će do 1920-ih postati poznat pod nazivom „fundamentalizam“. Doktrine i problemi koje su isticali fundamentalisti bili su upravo oni koje su modernisti nijekali. Iako su se fundamentalistička vjerovanja razlikovala od skupine do skupine, ipak su u svom središtu imala nepogrješivost i verbalno nadahnuće Biblije, djevičansko rođenje Isusovo, Njegovo zamjensko pomirenje, Njegovo tjelesno uskrsnuće te vjerodostojnost čuda. Neki fundamentalisti, poput dispenzacionalista, dodali su svom popisu temeljnih vjerovanja i predmilenijski Kristov povratak, a većina ih je isticala značaj stvaranja umjesto evolucije.

Sukob između modernizma i fundamentalizma uključivao je mnoge probleme, a jedan od njih se odnosio na vjerski autoritet i određivao je sve ostale. Konačno, zaključili su konzervativci, nisu li se liberali odvojili od „kršćanskog“ puta svojim odbacivanjem autoriteta Biblije u zamjenu za ljudski razum? Stoga je središte sukoba, prema viđenju fundamentalista, bila zamisao o Bibliji koja je u svakom smislu potpuno dostojna povjerenja.

U kriznim vremenima je čest slučaj da se sasvim prirodno dogodi pretjerana reakcija na problem! Upravo stoga je fundamentalistički odgovor na liberalizam iznjedrio naglašavanje verbalnog nadahnuća Biblije i biblijsku nepogrešivost. Fundamentalistički tabor je tako zaključio kako su izvorni rukopisi Biblije nadahnuti verbalno od riječi do riječi te su izvan mogućnosti činjeničnih pogrešaka s obzirom na to da dolaze iz pera proroka! Iako su ova učenja već postojala u ranijem protestantizmu, sada su se našla u žarištu, razvijala se i širila tijekom

1920-ih osobito u najkonzervativnijem dijelu protestantizma. Taj dio protestantizma brzo se širio u podijeljenom ozračju 1920-ih.

Adventizam se našao zahvaćen borbom između modernista i fundamentalista. Adventisti su, poput fundamentalista, smatrali kako su ovi problemi od velike važnosti. Odras mentaliteta krize možemo vidjeti u ilustracijama na dva omota knjiga koje su izašle iz adventističkog tiska 1924. godine! Prva se naziva *The Battle of the Churches: Modernism or Fundamentalism, Which?* (Bitka među crkvama: modernizam ili fundamentalizam, koji?) Omot pokazuje liberala koji razbija kristocentrični zaglavni kamen Crkve i stavlja novi s natpisom „evolucija“. Prva rečenica u knjizi glasi: „*Bitka je u tijeku*“. „Mora se donijeti odluka hoće li kršćanstvo prihvatiti Sveto pismo kao pravilo vjere ili će dopustiti da joj racionalizam, ljudske teorije i špekulacije određuju put. ... U ovoj bitci *nema neutralnog područja*“ (str. 7; kurziv dodan).

Druga knjiga, *Christianity at the Crossroads*, (Kršćanstvo na raskrižju) prikazuje čovjeka koji hoda prema svetom gradu. Stojeći na raskrižju suočen je s izborom puta kojim će krenuti – putem modernizma ili fundamentalizma! Početne rečenice ponovno određuju ton knjige. „Kršćanska crkva“, čitamo, „danas se potresa velikom snagom. Dok nastojimo odrediti može li ona stajati postalo je nužnim ispitati njezine temelje“ (str. 5). Na istoj je stranici riječ o tome kako se neprijatelji kršćanstva u 1920-im ne nalaze više izvan Crkve već unutar nje, i to „pod krinkom njezinih branitelja“.

Poruka na koricama ovih knjiga je kristalno jasna. Pisci su u ovoj bitci vidjeli samo dvije mogućnosti – fundamentalizam ili modernizam. Nije postojalo srednje područje već samo dvije potpuno suprotne krajnosti oko središnjeg problema biblijskog autoriteta i ostalih doktrinarnih pitanja. Ova pojednostavljena slika nosi svoju vlastitu nedostatnost s obzirom da ne nudi druga rješenja! Takva polarizirana kretanja su često plod vrućih teoloških previranja. Crkvena povijest obiluje slikama kršćana koji podupiru suprotne krajnosti teološkog stajališta, a teologijom se bave prvenstveno zbog protivljenja suparniku! Adventizam je u svojoj krizi iz 1888. svjedočio učincima te vrste. Ti učinci će postati još vidljiviji u 1920-im dok se adventizam bude kretao prema krajnostima u odnosu na verbalno nadahnuće i nepogrešivost.

U ovom je trenutku potrebno zamijetiti kako adventizam u 1920-im nije bio na kušnji po pitanju liberalizma. Od početaka svog pokreta adventisti su bili ujedinjeni u držanju svih temeljnih vjerovanja fundamentalista, osim njihova tvrdog pogleda na nadahnuće! Na tom području, kao što ćemo kasnije vidjeti, adventizam je u 1920-e ušao vrlo podijeljen, no iz tog desetljeća će izaći još više ujedinjen.

Vođe adventista sedmoga dana tijekom 1920-ih smatrali su kako su u osnovi usklađeni s fundamentalistima, no vjerovali su kako su oni nedostatni u tako temeljnim stvarima kao što je sedmi dan – subota. Stoga su adventisti često tvrdili kako sebe smatraju doista jedinim istinskim fundamentalistima!

Adventizam zauzima čvršći stav prema pitanju nadahnuća

Uhvaćen u raskolničku borbu oko problema autoriteta u 1920-im adventizam će konačno krajem desetljeća svoje razumijevanje problema koji se odnose na nadahnuće usmjeriti prema strani fundamentalista. Predsjednik Generalne konferencije, A. G. Daniells, zapisao je kako su

na crkvenoj biblijskoj konferenciji 1919. godine oni koji su vjerovali u misaono nadahnuće i oni koji su vjerovali u „nadahnuće (riječ po riječ)“ imali „svoje sljedbenike među nama, upravo ovdje na konferenciji“ (1919 BC, 1. kolovoza, str. 1, 2). Adventizam je po ovom pitanju bio podijeljeni tabor u vrijeme ulaska Crkve u 1920-e.

Jedna skupina unutar adventizma oduvijek se držala verbalnog nadahnuća i nepogrešivosti. Prema riječima W. C. Whitea iz 1928. godine, W. W. Prescott je početkom 1880-ih u adventizam donio zamisao o „verbalnom nadahnuću“! „Taj pogled“, napisao je White, „prihvatili su studenti Battle Creek Collegea i mnogi drugi, uključujući tu i starješinu Haskella, a posljedica tog prihvaćanja bilo je unošenje u naše djelo beskrajnih pitanja i nedoumica koje su se stalno umnožavale“ (3SM 454). White je možda bio u krivu kada se radi o vremenu ulaska verbalizma u adventizam, budući da su ga se neki adventisti vjerojatno držali od početka pokreta, no, zasigurno nije pogriješio u odnosu na velike razmjere problema krajem 1920-ih. Još je nešto sigurno, a to je da su se početkom 1920-ih neke adventističke vođe čvrsto držale nepogrešivosti i verbalnog nadahnuća! Stoga je C. P. Bollman mogao 1919. izvijestiti kako je Biblija „nepogrešivo dana“, a L. A. Smith je 1920-ih s odobravanjem zabilježio kako je nedavno održana fundamentalistička konferencija ponovno potvrdila svoje vjerovanje u verbalno nadahnuće (RH, 3. srpnja 1919., 6; 15. srpnja 1920., 20). Početkom desetljeća mnogi su adventisti svoje vjerovanje u nepogrešivost i verbalizam primijenili i na spise Ellen White!

No, treba razumjeti kako se sve adventističke vođe nisu držale fundamentalističkog stava prema nadahnuću. Pojedinci među istaknutim crkvenim vođama zauzeli su umjereniji stav. Ellen White je, zanimljivo, pripadala toj skupini! „Bibliju su“, napisala je 1886. godine, „napisali nadahnuti ljudi, ali ona nije Božji način misli i izričaja. Način je ljudski. Bog nam nije prikazan kao pisac... Pisci Biblije bili su Božji pisari, a ne Njegovo pero. ... U Bibliji nisu riječi nadahnute, već su nadahnuti ljudi! Nadahnuće ne djeluje na čovjekove riječi ili izričaj već na samog čovjeka koji je pod utjecajem Svetog Duha prožet mislima. No, riječi primaju otisak pojedinceva uma. Božanska namisao se udjeljuje. Božanski um i volja mijesaju se s čovjekovim umom i voljom; tako čovjekovi izričaji predstavljaju Božju riječ“ (1SM 21).

O svom vlastitom iskustvu napisala je: „Iako sam pri pisanju svojih stavova kao i pri njihovom primanju ovisna o Gospodnjem Duhu, opet su riječi koje rabim za opisivanje onoga što sam vidjela moje vlastite, osim ako mi ih nije izgovorio anđeo, što ja uvijek stavljam pod znakove navoda“ (RH, 8. listopada 1867., 260).

Stav koji je ona iznijela o misaonom nadahnuću nasuprot verbalnom bio je stav koji je zajednica službeno usvojila na zasjedanju Generalne konferencije 1883. godine. „Mi vjerujemo“, piše u jednom dijelu izjave, „svjetlosti koju je Bog dao svojim slugama prosvjetljavanjem uma, udjeljujući im tako misli, a ne (osim u rijetkim slučajevima) riječi kojima te zamisli trebaju biti izražene“ (isto., 27. studenog 1883., 741).

Ellen White nije odbacila samo verbalno nadahnuće već je zaniijekala i nepogrešivost. Stoga je bila više no sretna zbog mogućnosti ispravljanja činjeničnih pogrešaka u knjigama poput *The Great Controversy* (Velika borba) tijekom revizije 1911. (više podataka o ovoj temi u mojoj knjizi *Reading Ellen White*, 105-112).

Revizija je, međutim, djelovala razorno na „verbaliste“ u adventističkom taboru. Konačno, kako netko može „ispraviti“ ili „revidirati“ verbalno nadahnute spise? Po izlasku novog izdanja

knjige *Great Controversy* (Velika borba) W. C. White je morao pisati S. N. Haskellu kako njegova majka „nikada nije željela da“ s njezinim spisima „postupaju kao da su povijesni autoritet. ...Vjerujem, brate Haskell, kako postoji opasnost od nanošenja štete majčinu radu u tvrdnji kako je on nešto više no što ona sama tvrdi, više no što je otac ikada tvrdio ili više no što su starješine Andrews, Waggoner ili Smith ikada tvrdili. Ne vidim dosljednost u iznošenju tvrdnje o verbalnom nadahnuću kada majka nikada nije iznijela takvu tvrdnju i svakako mislim da bismo načinili veliku pogrešku... upuštanjem u rješavanje povijesnih problema uporabom majčinih knjiga kao autoriteta, kada ona sama ne želi da se one rabe na takav način“ (WCW to SNH, 31. listopada 1912.). Na završetku jednog primjerka tog pisma Ellen White je dodala post scriptum: „Odobravam napomene koje se nalaze u ovom pismu“ i zatim se potpisala svojim imenom.

Do 1919. Daniells i Prescott su nadahnuće promatrali u istom svjetlu kao Whiteovi te kao što je izglasovano 1883. godine. Predsjednik Generalne konferencije je tijekom biblijske konferencije 1919. godine nekoliko puta ustvrdio kako ne prihvaća verbalizam ili nepogrešivost ni kada je riječ o Bibliji niti o spisima Ellen White! Svoj stav protiv nepogrešivosti prikazao je bilježeći kako „u Samuelu piše da je čovjek podigao svoju ruku protiv 800 ljudi koje je pobio; a zatim u Ljetopisima, gdje se govori o istoj stvari, kaže kako je podigao svoju ruku protiv 300 ljudi koje je pobio“ (1919 BC, 30. srpnja, str. 36). Još jedan je sudionik bio protiv nepogrešivosti i verbalizma u spisima Ellen White ističući kako u izdanju knjige *The Great Controversy* (Velika borba) iz 1888. piše kako nije bilo oblaka za vrijeme tamnog dana 19. svibnja 1780. dok u izdanju iz 1911. piše kako „su oblaci bili posvuda“ (isto., 17. srpnja, str. 58; vidi i 10. srpnja, str. 58-62).

S tog krutog pogleda na nadahnuće Prescott se preobratio tijekom rada na reviziji knjige *The Great Controversy* (Velika borba), te je istaknuo kako se stvarni značaj nadahnuća Ellen White pokazuje na većim temama, a ne na činjeničnim pojedinostima. „Primjerice“, rekao je sudionicima biblijske konferencije 1919., „prije no što je sadržaj knjige *The Great Controversy* (Velika borba) bio izmijenjen, ja sam po nekim točkama bio neortodoksan, a nakon što je revidirana bio sam potpuno ortodoksan“ (isto., 1. kolovoza, str. 25). Daniells je također zamijetio kako se njegov pogled na nadahnuće promijenio kada je vidio kako je pojedina poglavlja knjige *The Great Controversy* (Velika borba) Ellen White pisala „ponovno i ponovno i ponovno“. „Nije ... nikome na korist“, tvrdio je, „ustajati i govoriti o verbalnom nadahnuću Svjedočanstava, jer svatko tko je ikada vidio kako se taj posao obavlja zna više, i mogli bismo se toga ostaviti“ (isto., 15.8). S druge strane, pojedinci poput F. M. Wilcoxa, urednika časopisa *Review and Herald*, također su mijenjali svoj stav tijekom 1920-ih, ali u suprotnom smjeru! Stoga je on 1919. mogao tvrditi: „Ja nikada nisam vjerovao u verbalno nadahnuće Svjedočanstava“, a već 1928. je zabilježio kako je držao do „verbalnog nadahnuća Biblije“ i spisa Ellen White (isto., 3; FMW to LEF, 5. kolovoza 1928.).

Nije slučajno što je većina adventističkih vođa, najbližih suradnika Ellen White, nijekala nepogrešivost i verbalizam Biblije i njezinih spisa. Početkom 1920-ih većina istaknutih vođa Adventističke crkve nije imala „kruti stav“ prema nadahnuću. No, kako su oni odlazili dalje od središta zbivanja, dolazio je novi naraštaj koji nije imao blisku povezanost s Ellen White. Osim toga, na oblikovanje stavova mlađih vođa uvelike su utjecali sukobi u 1920-ima.

Krajem desetljeća adventizam će izgubiti uravnoteženi stav prema nadahnuću koji je izglasovan 1883. i kojega se držala Ellen White i oni koji su joj bili najbliži. Događaji tijekom 1920-ih koji su se uglavnom odnosili na vjerovanja o nadahnuću potisnut će ustranu Daniellsa, Prescottta, W. C. Whitea i ostale s umjerenim stavovima prema nadahnuću! U međuvremenu je Crkva u strahu i reakcionarnom raspoloženju otišla čak tako daleko da je za adventističke koledže tiskala udžbenik kojemu je pokrovitelj bila Generalna konferencija, a u kojemu se otvoreno nijekao umjereni stav Ellen White po pitanju misaonog nadahnuća te zastupala nepogrešivost i verbalno nadahnuće svake pojedine riječi! B. L. House je 1926. tvrdio kako je „odabir samih riječi Svetog pisma na izvornim jezicima bio vođen Svetim Duhom“. Išao je i dalje zastupajući nepogrešivo vođenje pri odabiru povijesnih tekstova (*Analytical Studies in Bible Doctrines* [izd. 1926.], 66). Drugi primjer krutog stava koji je desetljećima prevladavao u adventističkoj teologiji nakon 1920-ih pojavljuje se u časopisu *Ministry*, pod podnaslovom „valuable quotation“ (Vrijedan navod). Tu je navedena sljedeća napomena uz očito odobravanje: Biblija je „knjiga božanskih podataka o putu spasenja i ona nema nikakve mane ili pogreške u spisima budući da su napisani pod nadahnućem Duha. Ne samo da je istinita svaka riječ biblijskog nauka, već isto tako nema pogreške u ponuđenim povijesnim podacima niti u bilo kojoj drugoj točki božansko-ljudske spoznaje. ... čak i svaka usputna opaska s područja geologije, kozmologije, astronomije i biologije je istinita“ (Min, Lipanj 1931., str. 20, 21).

Iako će za većinu adventista ovakvi stavovi o nepogrešivosti i verbalizmu u odnosu na nadahnuće sve do 1970-ih biti temelj općeg pristupa ovoj temi, zanimljivo je primijetiti kako je „službeni“ stav Crkve koji nalazimo u Izjavi o temeljnim adventističkim vjerovanjima iz 1931. puno umjereniji! U njemu piše kako je „Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta dano nadahnućem od Boga, te sadrži otkrivenje Božje volje dostatno ljudima, i jest jedino nepogrešivo pravilo vjere i prakse“. Ovdje se ne spominje pitanje nepogrešivosti ili verbalnog nadahnuća, iako je glavni pisac (F. M. Wilcox) čvrsto vjerovao u verbalno nadahnuće Biblije! S druge strane, izjava govori o Bibliji kao „nepogrešivom pravilu vjere i prakse“. Ova izjava bi mogla biti odjek slične izjave u kojoj Ellen White kaže kako „Sveto pismo treba biti prihvaćeno kao autoritativno, nepogrešivo otkrivenje Njegove volje“ (GC vii). Ta se vrsta „nepogrešivosti“, naravno, u velikoj mjeri razlikuje od nepogrešivosti u odnosu na pojedinosti, a koju su prihvatili mnogi adventisti u 1920-im i kasnije. Umjereni stav prema nadahnuću ipak je nastavio postojati usporedo s daleko utjecajnijim „verbalističkim“ modelom!

Narod Knjige ili narod knjiga?

Drugi problem na području nadahnuća tijekom 1920-ih bila je stalna kušnja stvaranja teologije temeljem spisa Ellen White te pokušaja da joj se da jednak autoritet kao Bibliji ili čak veći! Taj se pristup, naravno, protivio stavu koji je ona zastupala cijelog svog života! No, ona je sada bila mrtva pa su pojedini adventisti s njezinim spisima činili ono što su smatrali najboljim.

Tako je C. L. Benson na biblijskoj konferenciji 1919. zamijetio kako su „vani u polju rada naglašavali važnost Duha proroštva [spisa Ellen White] više od Biblije, a mnogi od naših ljudi to i dalje čine“ (1919 BC, 30. srpnja, str. 39). Daniells je o istom načinu razmišljanja rekao kako bi za adventizam bio veliki napredak kada bismo „prema našoj braći koja se razlikuju od nas po tumačenju Svjedočanstava postupali na isti kršćanski način na koji prema njima postupamo

kada se razilazimo u tumačenju Biblije“ (*isto.*, 37). Prescott je vodio istu bitku primijetivši „ako netko ne vjeruje u verbalno nadahnuće Biblije, on je još uvijek držan ispravnim; no, ako netko kaže kako ne vjeruje u verbalno nadahnuće Svjedočanstava, takav često biva odmah odbačen. Ja mislim da je to nezdrava situacija. Na taj se način Duh proroštva stavlja iznad Biblije“ (*isto.*, 30).

Protivnički je tabor uključivao ljude poput Claude E. Holmesa i J. S. Washburna koji su se još uvijek sukobljavali s Prescottom, Daniellsom i W. C. Whiteom oko pretpostavljenog značenja izraza *svagdašnja žrtva* iz Daniela 8,13 koje je dala Ellen White, iako je ona stalno ponavljala kako ne trebaju uzimati njezine spise da bi rješavali probleme. Držeći se nepogrešivosti i verbalnog nadahnuća njezinih spisa, Washburn i Holmes su se složili kako „postoji opasno učenje koje brzo prožima redove naših ljudi“ i „s kojim se treba izravno sučeliti. To učenje je: stav da sestra White nije autoritet za povijest“. Njezini spisi su za njih predstavljali „sve Pismo“. Washburn i Holmes uporabiti će upravo Daniellsovu umjerenost po pitanju nadahnuća Ellen White kako bi ga 1922. godine uklonili s mjesta predsjednika Generalne konferencije (vidi CEH, *Have We An Infallible „Spirit of Prophecy“?* 1,11; JSW, *The Startling Omega and Its True Genealogy*; CEH to AGD, 1. svibnja 1922.).

Nisu samo disidenti poput Holmesa i Washburna bili zaokupljeni središnjim mjestom spisa Ellen White u adventizmu već su ga prihvatili i vođe u središtu pokreta! Tako je F. M. Wilcox mogao 1921. tvrditi kako njezini spisi „čine duhovno tumačenje Pisma“, a 1946. kako su oni „nadahnuto tumačenje“ Biblije (RH, 3. veljače 1921., 2; 9. lipnja 1946., 62). Taj je stav, naravno, bio bliži A. T. Jonesovom stavu iz 1890-ih nego stavu Ellen White prema sukobu iz 1888. oko Zakona u Galaćanima ili kasnijoj proširenoj borbi oko izraza *svagdašnja žrtva*. Mnogi adventisti nisu baš mnogo naučili iz povijesti svoje zajednice kada je riječ o ovoj tematici!

Daniells je bio bliži Jamesu i Ellen White te ostalim pionirima adventizma sedmoga dana kada je zamijetio kako „trebamo svoje tumačenje primati prvenstveno iz ove Knjige [Biblije]. Ja mislim kako Knjiga sama sebe tumači i mislim kako Knjigu možemo u osnovi razumjeti preko same Knjige bez oslanjanja na Svjedočanstva koja bi ju tumačila“. Tajnik za odgoj pri Generalnoj konferenciji, W. E. Howell, zabilježio je kako „Duh proroštva kaže da je Biblija sama svoj tumač“. Na tu primjedbu Daniells je odgovorio: „Da, no ja sam čuo propovjednike kako govore da je Duh proroštva tumač Biblije. Čuo sam to s propovjedaonice u Generalnoj konferenciji prije nekoliko godina [od A. T. Jonesa] kada je rečeno kako su spisi Duha proroštva jedini način na koji možemo razumjeti Bibliju“. J. M. Anderson je dodao: „on je još rekao i ‘nepogrešivi tumač’. Daniells je odgovorio primijetivši kako „nije naš stav i nije ispravno smatrati Duh proroštva jedinim sigurnim tumačem Biblije. To je krivi nauk, krivi pogled. Neće opstati“.

Daniells je u nastavku ispravno zamijetio kako su adventistički pioniri „dobili znanje iz Svetog pisma dok su ga sami proučavali. Rastužim se kada čujem kako neki ljudi govore da je Duh proroštva vodio pionire i dao im sve upute, sve doktrine... Prema samim spisima to nije tako. ... Rečeno nam je kako. ... su oni zajedno istraživali Pisma, proučavali ih i molili se nad njima dok se nisu oko njih složili“. Zatim je izrazio svoje žaljenje nad onim adventistima koji „okolo pretražuju pokušavajući pronaći neku izjavu u Svjedočanstvima umjesto da provode vrijeme u dubokom proučavanju Knjige“ (1919 BC, 30. srpnja, str. 9-11).

Jedna od velikih tragedija adventizma tijekom 1920-ih bila je u tome što većina adventista u nadolazećim desetljećima neće slijediti povijesno i teološki vrijedno Daniellovo stajalište! Naprotiv, adventističkim će pokretom prevladati Holmesovo, Washburnovo i Wilcoxovo stajalište, kao što će često adventistički vjernici i propovjednici rabiti spise Ellen White na takav način da „manje svjetlo“ njezinih spisa postane u praksi „veće svjetlo“ umjesto Biblije (vidi CM 125). Ova će sklonost skupa s naklonošću prema verbalizmu i strogoj nepogrešivosti vladati adventističkom teologijom u desetljećima poslije 1920. godine. Adventizam koji je započeo kao pokret naroda Knjige postao je narod „knjiga“! Adventisti su zaboravili svoju vlastitu povijest.

Oživljeno zanimanje za opravdanje vjerom

Kao što smo ranije zamijetili, adventizam je u prva dva desetljeća potrošio puno svoje snage na događaje oko krize Kellogg/Jones te na Prvi svjetski rat. Kristu i planu spasenja posvećeno je manje pozornosti nego u 1890-im. No to će se početi mijenjati 1919. godine. Te je godine Prescott na crkvenoj biblijskoj konferenciji iznio najmanje 18 studija o Kristovoj osobi i djelu. Sljedeće je godine izdano djelo *The Doctrine of Christ (Nauk o Kristu)*. Trinaest poglavlja tog sveska bavilo se Kristovom osobom i djelom dok su ostala iznosila adventističke doktrine s kristocentričnog stajališta.

Tijekom 1920. Crkva pod Daniellovim vodstvom nastavlja isticati teme o Kristu i spasenju. Na zasjedanju Generalne konferencije 1922. godine izneseno je nekoliko predavanja o pobjedonosnom životu. Nakon toga Daniells je izabran za tajnika Generalne konferencije i predsjednika Ministerial Commission (Povjerenstva za propovjednike) kasnijeg naziva Ministerial Association (Propovjednička udruga/odjel). S tog položaja pokrenuo je nekoliko inicijativa s tematikom o Kristu i spasenju. Jedna od njih je bio niz sastanaka Propovjedničke udruge održan između 1923. i 1925. godine. Na sastancima su se iznosile teme o Kristu koje su izvršile utjecaj na službu vođa kao što su Meade MacGuire, Taylor G. Bunch i Carlyle B. Haynes. Za pokretanje druge inicijative uporabljeno je vrijeme koje je Propovjednička udruga imala na raspolaganju na zasjedanju Generalne konferencije 1926. godine kako bi se istaknule teme o spasenju. Propovjednička udruga je izdala devet propovijedi o opravdanju vjerom koje su iznesene na sastancima 1926. i u obliku brošura stavljene u širok optjecaj.

Važan rezultat sastanaka Propovjedničke udruge iz 1924. bio je Daniellu upućen prijedlog da iz spisa Ellen White sastavi knjigu o opravdanju vjerom koja je zatim izdana pod naslovom *Christ Our Righteousness (Krist naša pravda)*. Gotovo je nemoguće prenatglasiti važnost te knjižice budući da je istraživanje ove teme Daniellsa odvelo unatrag na izučavanje zasjedanja i posljedica Generalne konferencije održane 1888. Do tog trenutka adventističke povijesti zajednica je gotovo potpuno zanemarila temu opravdanja vjerom iz Minneapolisa. Dvije knjige o povijesti adventizma koje je napisao J. N. Loughborough (1892. i 1905.) uopće ne spominju probleme ni sukobe oko Jonesova i Waggonerova predavanja. Ne spominju se ni u velikoj povijesti koju je M. E. Olsen napisao 1925. godine. Na ovaj način Daniells je ponovno oživio ovu izrazito važnu teološku temu.

Još jedan važan događaj u svezi s propovjedničkim sastancima bilo je preobraćenje Le Roya Frooma k središnjoj važnosti Krista i Njegove pravednosti! „Kršćanstvo je“, kasnije je izjavio, „u svojoj srži osobni odnos s Osobom – Isusom Kristom mojim Gospodinom. ... Shvatio sam kako

sam često vjerovao u *poruku* umjesto u *Osobu*. Pronosio sam poruku umjesto istinskog objavljivanja Evanđelja. Svoje osjećaje i svoju odanost dao sam pokretu kojega je Bog opunomoćio umjesto živom Kristu toga pokreta. Poruka treba biti samo sadašnja primjena vječnog Evanđelja, a to Evanđelje je utjelovljeno u Kristu. No, za mene je to bila revolucionarna zamisao, a i za većinu drugih. Bilo je to začudno ali blagoslovljeno buđenje“ (Movement of Destiny, 397, 398).

Buđenje koje je Daniells potaknuo donijelo je promjenu naglaska u adventističkoj literaturi. Ne samo što je tema opravdanja vjerom dobila istaknutije mjesto u subotnoškolskim poukama tijekom 1920-ih već je u tom desetljeću izdano nekoliko važnih knjiga na ovu temu. Uz već spomenute tu su još i: *Christ the Divine One* (1922.) J. L. Shulera, *The Life of Victory* (1924.) i *His Cross and Mine* (1927.) Meade MacGuirea, *The Way to Christ* (1928.) W. H. Bransona, *Saviour of the World* (1929.) Prescottta, te *Studies in Romans* (1930.) M. C. Wilcoxa.

Još dvije studije zaslužuju biti posebno spomenute. Jedna od njih je *The Coming of the Comforter* (Dolazak Tješitelja) (1928.) Le Roy Frooma. Froom je prvi adventist koji je Svetoga Duha prikazao kao Osobu. Kao što je to bilo i u 1890-im, sada obnovljena rasprava o opravdanju vjerom dovela je do popratnog zanimanja za osobu i djelovanje Svetog Duha.

Još jedna knjiga od osobite važnosti, iako je tada nisu takvom smatrali, bila je knjiga Taylora G. Buncha *Forty Years in the Wildernes: In Type and Antitype* (Četrdeset godina u pustinji: tip i antitip) (oko 1928.). Daniellsovo oživljavanje problema sa zasjedanja Generalne konferencije 1888. očito je potaknulo Buncha na osobno istraživanje te teme. On je usporedio adventističko „odbacivanje poruke koja je bila poslana da ih pripremi za nebeski Kanaan“ s izraelskim iskustvom u Kadeš-Barni kada se Božji narod morao vratiti u pustinju na 40 godina (str. 17, 12, 20). Zapazimo da se 1928. godine navršilo 40 godina otkada su održani sastanci i rasprave u Minneapolisu! Držeći to na umu Taylor G. Bunch je tvrdio kako je došlo vrijeme da se adventisti nakon 40 godina usklade s Gospodinom dok se pripremaju za ulazak u samo Nebo. Ova općenita tema ponovno će zaživjeti i u 1950-ima.

Ključna uloga M. L. Andreasena i njegove teologije o „posljednjem naraštaju“

Nemoguće je prenamaglasiti utjecaj M. L. Andreasena na adventističku teologiju dvadesetog stoljeća! Njegov teološki utjecaj toliko je značajan za suvremeni adventistički razvoj da stoga svatko na njega mora na neki način odgovoriti. Pojedinci i skupine unutar Crkve moraju se s njegovom teologijom složiti ili moraju biti protiv nje! Za one koji razumiju njegova učenja ne postoji neutralnost.

Andreasen je vršio administrativne službe u koledžu i konferenciji, napisao je petnaestak knjiga i bio profesor na koledžu i teološkom fakultetu. Bio je najutjecajniji adventistički teolog 1930-ih i 1940-ih! Svetište i Kristovo pomirenje bili su područje njegova osobitog zanimanja. Andreasenov najveći doprinos adventističkoj teologiji je njegova teologija „posljednjeg naraštaja“ koju je u potpunosti razvio do prvog izdanja svog djela *Sanctuary service* 1937. godine. U ovom poglavlju razmotrit ćemo njegovu teologiju iz 1930-ih i 1940-ih. M. L. Andreasenu i njegovom djelovanju krajem 1950-ih i početkom 1960-ih vratit ćemo se u sedmom poglavlju.

Prije istraživanja njegove teologije posljednjeg naraštaja bit će korisno istražiti neke teološke koncepte koji su činili osnovicu njegova promišljanja. Prvi je njegovo isticanje

dvostrukog ili usporednog čišćenja Svetišta na „antitipski“ Dan pomirenja. Prema ovoj teologiji, koja potječe od O. R. L. Crossiera i Josepha Batesa iz 1840-ih, Božji narod na Zemlji mora očistiti hram svoje duše dok Krist čisti Svetište na Nebu! Drugi je koncept zamisao Ellen White koja se nalazi u *The Great Controversy* (Velika borba) i *Early Writings* (Rani spisi) o tome kako će posljednji naraštaj prolaziti kroz vrijeme nevolje bez Posrednika. Treći se odnosi na izjavu u *Christ's Object Lessons* (Isusove usporedbe) kako „Krist željno čeka da se pokaže u svojoj Crkvi. Kada Kristov karakter bude savršeno prikazan u njegovom narodu tada će on doći i uzeti ih k sebi“ (str. 69). Četvrti temeljni koncept Andreasenove teologije jest Jonesovo, Waggonerovo i Prescottovo učenje o tome kako se Isus utjelovio u tijelo koje je bilo poput Adamovog tijela nakon pada, uza sve grešne sklonosti. Stoga je Isus u svakom smislu mogao biti naš uzor pri razvijanju savršenog života! Važno je zamijetiti kako u 1930-im i 1940-im Andreasen nije morao dokazivati ili naglašavati svoju „teologiju grešnih sklonosti“ upravo zbog njezine široke prihvaćenosti u adventističkim krugovima. Istinitost svog stajališta on je jednostavno podrazumijevao. To će se promijeniti krajem 1950-ih kada on počinje vrlo otvoreno iznositi ovu temu. Peti koncept koji je bio u temelju Andreasenove teologije posljednjeg naraštaja usredotočuje se na isti način razmišljanja koji je Waggonera i Jonesa naveo na zaključak kako će Božji narod na kraju vremena biti gledanje svemiru, narod čiji će život objavljivati: „Ovo su oni ‘koji drže zapovijedi Božje i vjeru Isusovu.’“ (Biblija, Šarić)

Tako M. L. Andreasen postaje teološka poveznica između teologije Jonesa/Waggonera/Prescotta poslije 1888. (ali ne i same 1888.) i onih adventističkih skupina koje će nastati u 1960-im i 1970-im godinama kao reakcija na knjigu *Questions on Doctrine* (Pitanja o doktrini)! Ovu reakciju ćemo proučiti u sljedećem poglavlju.

Još jedan koncept ključan za razumijevanje Andreasena jest njegovo čvrsto uvjerenje o nedovršenom Kristovom pomirenju na križu. To je zamisao koja potječe još od Crosierova ranog stava prema nebeskom Svetištu i adventističkog razumijevanja kako je antitipski Dan pomirenja započeo u listopadu 1844! Andreasen je tumačio kako pomirenje ima tri faze. Prva se odnosila na Krista koji je živio savršenim životom. Druga se usredotočila na događaje koji su imali svoj vrhunac na križu gdje „su grijesi koje je [Krist] preuzeo i pobijedio stavljeni na Njega kako bi ih mogao ponijeti na križ i uništiti“ (*Book of Hebrews*, 59).

Treća je faza osobito važna za Andreasenovu teologiju stoga što sadrži, po njegovu mišljenju, poseban adventistički doprinos ovoj temi. „U trećoj fazi“, napisao je, „Krist pokazuje kako čovjek može učiniti ono što je On (Krist) učinio, uz istu pomoć koju je On imao. Ova faza uključuje Njegovo sjedanje s desna Bogu, Njegovu velikosvećeničku službu i konačni prikaz Njegovih svetaca u posljednjoj bitci sa Sotonom, te njihovu slavnu pobjedu... Treća faza je upravo u tijeku u Svetištu na Nebu a istodobno i u Crkvi ovdje dolje“ dok Krist „u svojim svetima na Zemlji uklanja i uništava grijeh“ (isto, 59, 60).

Dio treće faze koji se odnosi na usavršavanje svetih na Zemlji nalazi se u središtu najutjecajnijeg poglavlja u Andreasenovim djelima. To se poglavlje nalazi u knjizi *The Sanctuary Service* (Služba u Svetištu), u izdanjima iz 1937. i 1947. godine. Ovdje dajemo poduži navod iz knjige izdane 1947. S obzirom na to da želimo doprijeti do Andreasenova najistaknutijeg doprinosa adventističkoj teologiji!

„Konačni pokazatelj“, napisao je Andreasen, „onoga što Evanđelje može učiniti u čovječanstvu i preko njega još je uvijek budućnost. Krist je pokazao put “uzimanjem ljudskog tijela. *“Ljudi trebaju slijediti Njegov primjer i dokazati kako ono što je Bog učinio u Kristu, može učiniti i u svakom ljudskom biću koje mu se pokori. Svijet čeka da se to pokaže... Kada to bude postignuto doći će kraj“* (str. 299; kurziv dodan).

Andreasen nadalje zamjećuje kako „plan spasenja nužno mora uključivati ne samo oprostjenje grijeha već i potpunu obnovu. Spasenje *od* grijeha je više no oprostjenje grijeha“ (str. 300). Zatim opisuje proces posvećenja kao postupno nadvladavanje grijeha u ponašanju i pobudama. Govoreći, primjerice, o pojedincu koji je postigao pobjedu nad navikom pušenja duhana zamijetio je kako je „*na tom području posvećen*. Kao što je pobijedio jedan ukorijenjeni grijeh tako treba postati pobjednikom nad svakim grijehom.“ Kada je pojedinac to postigao „tada je spreman za uznesenje... Tada stoji pred Božjim prijestoljem bez krivnje. Krist na njega stavlja svoj pečat. Tada je siguran. Bog je u njemu dovršio svoj posao. Dovođen je prikaz onoga što Bog može učiniti s čovječanstvom. Tako će biti i s *posljednjim naraštajem* ljudi koji žive na Zemlji... *Oni će pokazati kako se može živjeti bez grijeha...* Svi će vidjeti da Evanđelje doista može posvema spasiti. Bog je istinit u onome što kaže“ (str. 300; kurziv dodan).

Zatim će uslijediti sedam posljednjih pošasti, no, Božji narod ništa ne može nagnati na grijeh. „Oni čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa’ Otkrivenje 14,12 (Biblija Šarić)... U posljednjem naraštaju ljudi koji budu živjeli na Zemlji potpuno će otkriti Božju moć posvećenja. Otkrivanje te moći je Božje opravdanje. Ono oslobađa Boga svih optužbi koje je Sotona protiv Njega iznio. *U posljednjem je naraštaju* Bog opravdan, a Sotona pobijeđen“ (str. 303, 304; kurziv dodan)!

U istom poglavlju Andreasen iznosi zanimljivu tezu o tome kako Sotona ipak nije bio konačno pobijeđen iako je „doživio neuspjeh u sukobu s Kristom“. Križ i uskrснуće bili su zasigurno Sotonin uzmak, no pogled se sada prenosi na zadnji naraštaj. Sotona odlazi „da vodi rat protiv ostalih iz njezina potomstva, protiv onih koji vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo“. Otkrivenje 12,17. *Kada bi njih mogao pobijediti tada on ne bi morao biti gubitnik“* (str. 310; kurziv dodan).

Odatle potječe značaj posljednjeg naraštaja! Posljednji naraštaj je središnja točka velike borbe između Krista i Sotone i igra najvažniju ulogu u pomirenju. Sotona izaziva Boga tvrdeći kako ljudi zapravo ne mogu držati Zakon. Bogu je potreban naraštaj ljudi, 144 000 iz Otkrivenja, na koje će moći ukazati i odgovoriti Sotoni: „Evo ‘onih koji drže zapovijedi Božje i vjeru Isusovu’ Otkrivenje 14,12 (Biblija Šarić)... *Bog je svoj najveći dokaz sačuvarao za posljednji naraštaj“* (str. 310-312; kurziv dodan).

„*U posljednjem naraštaju Bog će biti opravdan. Sotona će u ostatku doživjeti svoj poraz. Optužba kako se Zakon ne može držati dobit će odgovor i bit će u cijelosti odbačena! Bog neće imati samo dvoje ili troje koji drže Njegove zapovijedi već cijelu skupinu od 144 000. Oni će savršeno odražavati Božji lik. Oni će biti protudokaz Sotoninim optužbama protiv nebeske vladavine“* (str. 315; kurziv dodan).

„*Veličanstveni je prizor sačuvan do zadnjeg sukoba.*“ Kako bi ovaj prizor bio potpun Bog „se sklanja. Svetište na Nebu se zatvara. Sveti danonoćno vape Bogu za izbavljenje, no On

se pričinja da ne čuje. Božji izabranici prolaze kroz Getsemani... Čini se kako sami moraju voditi svoje bitke. Moraju živjeti pred svetim Bogom bez posrednika“ (str. 316-318; kurziv dodan).

„Po posljednjem naraštaju Bog daje konačni dokaz da ljudi mogu držati Božji zakon i mogu živjeti bez grijeha... Preko zadnjeg naraštaja svetih Bog je konačno opravdan. Preko njih On poražava Sotonu i dobiva svoju parnicu... Čišćenje Svetišta na Nebu ovisno je o čišćenju Božjeg naroda na Zemlji. Koliko li je onda važno da Božji narod bude svet i bez mane! Svaki grijeh u njima mora nestati tako da mogu stajati pred svetim Bogom i preživjeti uz proždirući oganj“ (str. 319, 321; kurziv dodan).

Andreasenove snažne tvrdnje stavile su adventiste kao narod trećeg anđela iz Otkrivenja 14,12 u samo središte pomirenja i velike borbe! Ova opijajuća poruka ponijela je adventizam poput oluje. Postala je prevladavajuća (ali ne i isključiva) adventistička teologija u 1940-im i 1950-im. Andreasen je vrlo vješto isprepleo adventistička shvaćanja prije 1888. s Jonesovim/Waggonerovim/Prescottovim poslije 1888. i stvorio udruženu, adventistima vrlo privlačnu, eshatološku teologiju!

Andreasenova je teologija prevladavala u adventizmu od 1940-ih do kraja 1950-ih no, kao što ćemo u sljedećem poglavlju vidjeti, suočit će se s trajnim izazovom od sredine 1950-ih nadalje. U Andreasenovom učenju oporbeni će stavovi stvoriti veliku podjelu među crkvenim članovima i vodećim misliocima.

No, prije no što se udaljimo od Andreasenovog razumijevanja teologije posljednjeg naraštaja moramo ju pobliže preispitati. Njezine su jake točke bile sljedeće: bavljenje posvećenjem, zatim razumijevanje kako je Božje opravdanje u očima svemira važnije od opravdanja pojedinca, te poimanje kako Sotona optužuje Boga za stvaranje Zakona koji ni jedno ljudsko biće ne može držati.

U ovoj zadnjoj točki počinje se pokazivati slabost Andreasenovih tvrdnji! Negdje oko sredine poglavlja on tvrdi, primjerice, kako je „nužno da Bog osposobi barem *jednog* čovjeka koji drži Zakon. U nedostatku takvog čovjeka Bog gubi, a Sotona dobiva“ (str. 316). Teško je razumjeti zašto je Andreasen stavio ove rečenice u svoje poglavlje stoga što one potkopavaju sve ostalo što je rekao. Konačno, taj *jedan* čovjek bio je Krist. Isus je savršeno držao Zakon. Stoga je i bilo moguće da On postane bezgrješno Janje na Golgoti. Po ovom pitanju Andreasen je na čvrstom tlu. No nažalost u njegovu se poglavlju o posljednjem naraštaju ne radi o tome.

Moramo istaknuti kako se Andreasenovo poglavlje snažno oslanja na razumijevanje tekstova Ellen White iako ju ni u jednom od svojih navoda ne spominje izravno. Očito je slijedio A. T. Jonesovu metodologiju. Jones je tijekom 1894. tvrdio kako je jedini „ispravan način uporabe Svjedočanstava“ „proučavanje Biblije *pomoću njih*, ali na taj način da ono što je u njima izneseno sami uvidimo i provjerimo nalazi li se doista u Bibliji; zatim to iznosimo drugima, ali *ne iz Svjedočanstava već iz same Biblije*“ (HM Extra, Prosinac 1894., 12). O tome je li Andreasen ovu metodologiju preuzeo izravno od Jonesa ili ju je neizravno usvojio iz adventističkog načina stvaranja teologije tijekom 1930-ih i 1940-ih možemo raspravljati. No, izvan svake dvojbe je činjenica kako se Andreasen na sastancima održanim 1888. godine nije slagao s adventističkim pionirima kada su u pitanju savjeti koje je dala Ellen White. S druge strane je

u potpunosti podržavao autoritativnu uporabu spisa Ellen White koju nalazimo u adventizmu poslije 1920-ih, ali za razliku od ostali pisaca koji su otvoreno iznosili navode iz njezinih djela, Andreasen je to činio neizravno.

Još jedna slabost u Andreasenovu tumačenju „posljednjeg naraštaja“ jest neodgovarajuće učenje o grijehu. Andreasen grijeh smatra nizom djela (str. 302). Novi zavjet ovakav stav pridaje farizejima, a ne Kristu i Pavlu. Iako se grijeh odražava na ponašanje, Biblija drži da je ono samo znak dubljeg problema (vidi primjerice Matej 15,18.19; 12,34.35; 5,21.22.27.28). Nažalost, Andreasenov pristup grijehu kao ponašanju utjecao je na njegov pristup posvećenju i savršenosti! Sa stajališta novozavjetne teologije i teologije Ellen White ova Andreasenova teorija zapada u vrlo velike probleme.

Andreasenovo učenje o tome kako križ nije konačno i potpuno porazio Sotonu te kako bi on još uvijek mogao nadvladati, protivno je ne samo Kristovu pobjedničkom uskliku „Svršeno je!“ (Ivan 19,30) već i jasnoj tvrdnji u knjizi *The Desire of Ages* (Isusov život) kako je „uništenje grijeha i Sotone zauvijek osigurano“ Kristovom smrću na križu te je istim događajem „osigurano otkupljenje čovjeka i svemir je postao zauvijek siguran“ (str. 764)!

Protivno Andreasenovoj tvrdnji, Krist je svojim životom i smrću omogućio uvjerljiv dokaz. Prema Andreasenovu pristupu plan spasenja je događaj djelomično usredotočen na čovjeka! U stvari, po njegovoj teologiji, ljudska bića moraju doći do točke kada im Krist nije potreban, već mogu stajati bez posrednika na temelju *vlastitih* postignuća! M. L. Andreasen je do tog tumačenja došao dok je čitao izjave Ellen White o tome kako će ljudi morati stajati bez posrednika i mislio je kako to znači bez Spasitelja. To nije jedino tumačenje ove zamisli no zasigurno je u neskladu s Novim zavjetom i s Ellen White. U stvari, bliže je teologiji Butler/Smith skupine iz razdoblja prije 1888. no tumačenju Ellen White koja je isticala srž poruke trećeg anđela i označila ju kao opravdanje vjerom u radosnu vijest o Božjoj milosti!

Još jedna ključna razlika između Andreasenove teologije usredotočene na čovjeka i novozavjetne teologije pojavljuje se u hvalospjevima u Knjizi Otkrivenje. Svi oni veličaju Boga i Janje za postignutu pobjedu nad Sotonom. Ni u jednome se ne veličaju ljudi koji postižu konačnu pobjedu umjesto Boga.

Najozbiljniji problem Andreasenove teologije posljednjeg naraštaja je taj što ona čini Boga ovisnim o ljudskim bićima, naime, o Adventističkoj crkvi zaslužnoj za Božje opravdanje i konačnu pobjedu! To je, otvoreno govoreći, bilo i najveće krivovjerje Židova iz prvog stoljeća koji su sebe smatrali jedinim putem preko kojega Bog može dovršiti svoje djelo. No, protivno svim takvim teologijama, biblijski Bog će uvijek biti Bog. On nikada nije ovisio ni o jednoj skupini ljudi. Kao što sam napisao u svojoj knjizi *My Gripe with God: A Study in Divine Justice and the Problem of the Cross*: „Pomirenje u cijelosti dolazi od Boga. Započelo je u milosti (nezasluženoj naklonosti) i bit će dovršeno u milosti. *Kristovo djelo će stajati bez obzira na to hoće li ga ljudska bića prihvatiti ili neće.* Čovjekov dio u pomirenju jest njegov odgovor: prihvaćanje Kristovog djela skupa s dobrobitima i odgovornostima, umjesto vlastitih postignuća... *Bez obzira je li po jedino ljudsko biće ikada dokazalo Božju moć tako što je živjelo 'neokaljanim' životom, pomirba bi bila postignuta Kristovim bezgrešnim životom, Njegovom smrću, uskrsnućem i nebeskom službom.* Njegov je bezgrešni život velika činjenica svih vremena; Njegova je smrt pokazala načela Božjeg, ali i Sotoninog kraljevstva; Njegova nebeska služba pruža plodove Njegove postignute pobjede onima koji imaju vjeru u Njega; a Njegov dolazak na početku i na kraju tisućgodišnjice

dovršit će pomirbeno djelo. Biblija poručuje da spasenje dolazi isključivo od Boga“ (str. 141; kurziv dodan).

Nastojanje da se adventizam učini sličnijim kršćanstvu

Ako neki smatraju Andreasenovu teologiju pokušajem uzdizanja onoga što je adventističko u adventizmu ili pokušajem kretanja k teologiji adventističkog sektaštva, tada trebamo ipak zamijetiti kako su tijekom razdoblja od 1919. do 1950., a osobito tijekom 1940-ih, postojali određeni pokušaji da se adventizam učini sličnijim kršćanstvu. U ovom su desetljeću postojali, između ostalog, pokušaji „čišćenja“ i ispravljanja adventističkih tiskanih izdanja. To se može vidjeti na tri područja.

Prvo se područje odnosi na Trojstvo. Kao što smo zamijetili u prijašnjim poglavljima, rani su adventisti bili većinom antitrinitarijanci i semiarijanci. Zamijetili smo i kako su se u desetljeću nakon 1888. ovi stavovi počeli mijenjati. Promjena se ipak nije dogodila brzo, što je vidljivo iz sukoba oko ove teme na biblijskoj konferenciji 1919! Tijekom poslijepodnevna 6. srpnja oko ove teme odvijala se velika rasprava između W. W. Prescottta, H. C. Laceyja i W. T. Knoxa koji su zastupali trinitarijancičko stajalište i Kristovo vječno postojanje u prošlosti (1919 BC, 6. srpnja, str. 51, 52, 56, 62, 63) dok su se ostali držali prijašnjeg stajališta! „Nisam mogao prihvatiti takozvanu trinitarijancičku doktrinu“, tvrdio je L. L. Caviness, „Ne mogu vjerovati da su Otac i Sin, dvije osobe Božanstva, jednaki ... Ne mogu vjerovati u takozvanu doktrinu o trima uvijek postojećim osobama“ (isto. 56, 57).

Zastupnici su tijekom rasprave postali vrlo uznemireni tako da se Daniells morao umiješati i pokušati ih smiriti. Nešto kasnije tog poslijepodneva, istaknuvši kako su mu se za vrijeme proučavanja knjige *The Desire of Ages* otvorile oči te da se u odnosu na ovu temu okrenuo Bibliji, rekao je kako vjeruje u Trojstvo i u Kristovo vječno postojanje u prošlosti. No, u strahu od izazivanja panike među zastupnicima izjavio je: „Nećemo glasovati o pitanjima trinitarijanizma i arijanizma.“ Njegova izjava nije uspjela dovoljno umiriti zastupnike. Stoga je predsjednik Generalne konferencije uzeo riječ po treći put i rekao: „Nemojmo sada postati pomalo uznemireni ili uplašeni. Neka konzervativci ne misle da će se nešto dogoditi, a oni progresivni neka se ne uznemiruju iz straha što se ništa neće dogoditi.“ Predložio je da nastave u dobrom duhu i podijele svu svjetlost koju imaju u odnosu na ovu temu (isto. 58, 67-69)!

Uznemirenost oko Trojstva nastavila se i tijekom 1930-ih. S jedne strane Crkva je po prvi put tiskala izjavu o temeljnim vjerovanjima u Godišnjaku (*Yearbook*) iz 1931. godine. Izjava je bila otvoreno trinitarijancička. Iako je, tehnički gledano, izjava bila neslužbene naravi ipak je ukazivala na smjer koji je odabralo vodstvo Crkve! S druge strane J. S. Washburn, koji se još uvijek borio s Prescotttom oko „novog“ tumačenja izraza *svagdašnja žrtva* iz Daniela 8, optuživao je Prescottta kako nije pravi adventist zbog njegova pogleda na Trojstvo. Prema Washburnovu stavu iz 1940-te „ova užasna doktrina (Trojstvo) koja je presađena iz neznaboštva u Rimsku papinsku crkvu nastoji umetnuti svoju zlu prisutnost u učenje poruke trećeg anđela.“ „Trojstvo je“, tvrdio je, „potpuno strano Bibliji i učenjima Duha proroštva. Otkrivenje nam o tome *ne daje* ni najmanji nagovještaj. Ova strašna neznabožačka zamisao nema mjesta u slobodnom svemiru našeg blagoslovljenog nebeskog Oca i Njegova Sina“ (JSW MS, „The Trinity“).

Predsjednik jedne konferencije bio je toliko zadivljen Washburnovim izjavama da je naručio po jedan primjerak njegova govora za svakoga od svojih propovjednika. No, adventizam se nakon 1940-te ogradio od Washburnovih stajališta! To je postalo očitim kada se pojavila potreba za novim izdanjem djela Uriaha Smitha *Daniel and the Revelation*. U ožujku 1942. godine službenici Generalne konferencije i upravitelji adventističkih sjevernoameričkih nakladničkih kuća sastali su se i odlučili većinu knjige ostaviti onakvom kakvom ju je Smith napisao, no kako će biti potrebne neke izmjene! Među njima je bilo brisanje antitrinitarijaničkih i semiarijaničkih izjava iz knjige stoga što je „uvjerenje našeg odbora kako se ovo učenje ne može poduprijeti ni Biblijom niti Duhom proroštva.“ Iz poštovanja prema onima koji su drugačije vjerovali odbor je kasnije odlučio kako bi „bilo bolje ovu temu uopće ne spominjati u knjizi niti davati bilo kakav komentar već je ostaviti otvorenom kako bi je svi mogli proučavati bez poticanja ili zaprečivanja“ („Report of the Committee on Revision of... ‘Daniel and the Revelation’“; Min, svibanj 1945., 4). Novo izdanje je izašlo 1944. godine! Časopis *Ministry* je tijekom 1945. smatrao svojom obvezom često izdavati objašnjenja koja su se odnosila na novo izdanje te su u svoj svibanjski broj uključili i odabrane tekstove s izjavama Ellen White o Kristovu predpostojanju. Potrebno je napomenuti kako se M. L. Andreasen u cijelosti složio s novim pogledom (vidi RH, 17. listopada 1946., 8).

Drugi značajan pokušaj „čišćenja“ adventističkih tiskanih materijala kako bi se Crkva učinila naizgled ortodoksnijom bio je usmjeren na Kristovu ljudsku narav! U pitanju je slučaj knjige *Bible Readings for the Home Circle* (Čitanja Biblije u okružju doma). Između 1915. i 1949. godine svako izdanje ove knjige sadržavalo je dvije jasne izjave o Kristovoj grešnoj naravi, a takav su stav ostali kršćani često smatrali odbojnim. Ova vrlo raširena adventistička knjiga nije samo tvrdila kako je Krist bio utjelovljen u „grešnom tijelu“ već je tvrdila kako je On imao „grešnu, palu narav“ i kako je rođen s „naklonošću prema grijehu“ (izd. 1915., 174).

Izdavači iz Review and Herald Publishing Association su 1949. godine zatražili od D. E. Reboka, predsjednika crkvenog teološkog fakulteta, da revidira knjigu *Bible Readings*. U novom su izdanju izbrisane napomene o grešnoj naravi i grešnim naklonostima te je stavljena bilješka kako je važno pitanje „koliko daleko“ ide Kristova sličnost ljudima „tajna utjelovljenja koju ljudi nikada nisu bili u stanju razriješiti“ (izd. 1949. [tiskana 1951.], 121).

Ova vrlo značajna promjena u to vrijeme nije izazvala žestoku reakciju, no to će se dogoditi krajem 1950-ih. Tada će je Andreasen i još neki protumačiti dijelom urote u svrhu prevrata tradicionalnog adventizma! Jedan je proučavatelj ove teme uočio kako se između 1940-te i 1955-te iz crkvenih tiskovina nastojalo ukloniti riječi „grešna“ i „pala“ kada su se odnosile na Kristovu ljudsku narav (R. L. Hancock, MS „The Humanity of Christ,“ srpanj 1962.). Nekoliko je uzroka ovoj promjeni! Prvo, ovu tvrdnju su pogrešno razumjeli evanđeoski kršćani koji nisu mogli odvojiti pojmove „biti grešnik“ i „imati grešne sklonosti“; mnogi izvan adventizma su ovo učenje smatrali krivovjerenjem. Oni koji su brisali ove pojmove bili su svjesni mišljenja drugih protestanata, no, ta mišljenja nisu bila jedina ni najvažnija pokretačka snaga koja se nalazila iza ovih promjena. Konačno, s jedne strane su se i neki drugi vodeći protestanti držali teologije grešnih sklonosti, a s druge strane su se isti oni teolozi koji su poticali promjene pridržavali ostalih doktrina koje je većina protestanata smatrala jednako krivovjerenim, poput vjerovanja kako su umrli u stanju snivanja, zatim važnost sedmog dana subote te proročke službe Ellen White. Glavni poticaj na promjenu bio je, čini se, zasnovan na proučavanju Biblije i spisa Ellen White.

Prije no što se udaljimo od teme Kristove ljudske naravi trebamo zamijetiti kako se sporne napomene, koje su postojale u izdanjima *Bible Readings* između 1915. i 1949., nisu pojavljivale ni u jednom izdanju između 1888. i 1915. godine. Bio je to W. A. Colcord koji ih je dodao 1915. godine. Upravo njegove je dodatke Rebok revidirao 1949. godine.

Vjerojatno najuspješniji pokušaj da se adventizam učini što sličnijim kršćanstvu (ili u najmanju ruku uglednijim) došao je iz pera F. D. Nichola, urednika časopisa *Review and Herald* između 1945. i 1966. godine! Nicholov doprinos bio je više povijesni, a manje teološki, no, puno je učinio na pojašnjavanju nesporazuma oko adventizma! Njegova stoljetna povijest milerizma, naslovljena *Midnight Cry*, uklonila je priče o fanatizmu prije razočaranja i ukazala na promatranje milerizma kao većinski protestantskog pokreta tijekom 1840-ih! Djelo *Midnight Cry* koje je Crkva naveliko reklamirala naišlo je na pozitivno prihvaćanje u suvremenom i znanstvenom tisku. Ova reklama je bila korisna, ali za promicanje Nicholova djela koje je zauvijek promijenilo stav znanstvenih krugova prema milerizmu (a kasnije i adventizmu) zaslužno je djelo Whitneyja R. Crossa *Burned-over District* (Cornell, 1950.)! Ostala Nicholova djela, poput *Answers to Objections* (1932., 1947., 1952.) te *Ellen G. White and Her Critics* (1951.) isto su tako utjecala na popravljavanje javne slike o adventizmu.

Još jedan adventist koji je pokušao stvoriti povijesnu dostojanstvenost adventizma bio je L. E. Froom koji je napisao veliko djelo u četiri sveska *Prophetic Faith of Our Fathers* (1946.-1954.). Froom je pokazao kako je adventizam imao poštovanja dostojno proročko nasljeđe utoliko što njegova proročka tumačenja nisu bila jedinstvena već su odražavala zamisli kojih se držao i velik broj ostalih tumača proročanstava tijekom kršćanskog razdoblja.

Pregled

Razdoblje između 1919. i 1950. bilo je vrlo traumatično za američki protestantizam. Takvo stanje nagnalo je adventizam u novu fazu već postojeće krize identiteta. Ovaj put pitanje je bilo: „Što je u adventizmu fundamentalističko?“ Tijekom tog razdoblja adventizam se smatrao usklađenim s fundamentalizmom u većini točaka, pa čak i „fundamentalističkim“ od samih fundamentalista budući da je adventizam imao *sve* temeljne točke učenja, uključujući i adventističke osobitosti poput istine o suboti, stanju mrtvih i Isusovoj službi na Nebu koja se sastoji iz dvaju dijelova.

Tadašnja tendencija odlaska u krajnosti gurnuo je adventizam prema fundamentalizmu na području nadahnuća unatoč crkvenom službeno izglasovanom umjerenom stavu iz 1883. godine! Iako crkveno poluslužbeno stajalište o nadahnuću u Izjavi o temeljnim vjerovanjima iz 1931. ne spominje ni verbalno nadahnuće ni nepogrešivost, ipak su ova učenja bila vrlo duboko i široko rasprostranjena tijekom razdoblja između 1919. i 1950. Fundamentalistička je teorija o nadahnuću u stvari uvelike utjecala na adventističko promišljanje o ovoj temi. Preostali utjecaj Ellen White vjerojatno je bio jedina prepreka na putu da adventizam otvoreno i srdačno prihvati fundamentalistički stav prema nadahnuću. Stoga je adventizam osjećao unutarnju napetost na području nadahnuća, koja je, čini se, postojala ispod praga crkvene svjesnosti.

Pored napetosti oko biblijskog nadahnuća postojao je i problem stava prema spisima Ellen White. Razdoblje koje se protezalo od 1920-ih do 1950-ih nije samo bilo svjedokom sve šire primjene teorije o nepogrešivosti i verbalizmu na njezine spise već i promicanja zamisli o nje-

zinu iskustvu i spisima koju njezini suvremenici nikada nisu prihvatili. Njezini poznanici i suradnici većinom nisu prihvaćali zamisao kako su njezini savjeti jedinstveni, kako su oni 100 godina ispred svog vremena, te kako je sadržaj svih njezinih spisa bio izravno otkrivenje s Neba. Takvo što ona nikada nije ni tvrdila! Naprotiv, ove su tvrdnje nastale nakon njezine smrti i to većinom među njezinim takozvanim sljedbenicima. G. B. Thompson je bio u pravu kada je na biblijskoj konferenciji 1919. rekao: „Da smo uvijek naučavali istinu“ po pitanju nadahnuća Ellen White „sada ne bismo u zajednici imali nikakvih nevolja ni sukoba. No, sukobljavamo se stoga što nismo naučavali istinu i što smo stavili Svjedočanstva na razinu na kojoj po njezinim riječima ne trebaju biti. Mi smo za njih tvrdili da su više od onoga što je ona sama rekla“ (1919 BC, 1. kolovoza, str. 12, 13). Ako je ovo bilo istina 1919. godine dok su mnogi vođe koji su s Ellen White blisko surađivali još bili živi, tim više će to biti istina u 1970-im. Adventizam je na mnogo načina sam sebi stvorio uvjete za sukobe!

Razdoblje od 1919. do 1950. bilo je ispunjeno stalnim napetostima u odnosu na spasenje. Jedna od napetosti bila je između onih koji su naglašavali Andreasenovo razumijevanje teologije posljednjeg naraštaja, te onih koji su nastojali uzdići dodirne točke s ostalim protestantima! Još jedna napetost postojala je oko Kristove službe u nebeskom Svetištu koja se sastojala iz dvaju dijelova. U razdoblju između 1919. i 1950. dvojica su istaknutih vođa napustila pokret iz istih razloga koji su početkom stoljeća potaknuli A. F. Ballengera na odvajanje. Jedan od njih bio je L. R. Konradi koji je nekoliko desetljeća bio predsjednik Europskog polja. Drugi je bio W. W. Fletcher, neko vrijeme predsjednik Južno-azijske divizije u 1920-im, a zatim crkveni službenik u Australiji.

Svi navedeni problemi ponovno će se pojaviti poslije 1950. Sve je bilo spremno za nagle tenzije koje će nastati u adventističkoj teologiji u drugoj polovici dvadesetog stoljeća.

U to vrijeme mnogi su adventisti pogrešno prepoznali odlike tog razdoblja koje se protezalo od 1920. do sredine 1950-ih nazivajući ga i smatrajući ga „povijesnim adventizmom“! Većina adventista nakon 1955. nije poznavala povijest teološkog razvoja svoje zajednice. Većina tih adventista stoga nije imala mogućnosti razumjeti činjenicu da su i teologija nastala u desetljećima nakon 1920-te, a i način na koji se do te teologije dolazilo bili vrlo strani adventistima u prvim desetljećima povijesti njihove zajednice. Ukratko, ono što mnogi smatraju „povijesnim adventizmom“ u stvari je kasniji razvitak. Istinska narav adventističkog identiteta postat će problem oko kojega će biti najviše zabrinutosti, rasprava i sukoba kako zbog prošlosti zajednice tako i zbog događaja koji su se dogodili u 1950-ima. Adventizam se od 1950-ih nalazi u stalnoj teološkoj napetosti.

SEDMO POGLAVLJE

Adventizam u teološkoj napetosti (1950.-)

Do 1950. godine adventizam je već bio star više od jednog stoljeća. Tijekom tog stoljeća Crkva se morala sučeliti s nekoliko teoloških izazova njezinu identitetu. Prvi je došao s velikim razočaranjem u listopadu 1844. kada je središnje pitanje bilo: „Što je u adventizmu adventističko?“ Drugi je došao s buđenjem kristocentričnosti krajem 1880-ih kada je pitanje bilo: „Što je u adventizmu kršćansko?“ Treći je izašao na površinu 1920-ih s problemom: „Što je u adventizmu fundamentalističko?“

Ovaj niz pitanja i odgovori na njih značajno su utjecali na oblikovanje i razvoj adventističke teologije. Novo razdoblje koje je započelo 1950-ih razlikovalo se po tome što umjesto da jedno pitanje postane središnjom točkom, sva su se tri pitanja postavljala istodobno u različitim adventističkim skupinama. Različita pitanja i različiti odgovori na njih zajedno su doveli do teoloških napetosti unutar adventizma koje su zauzimale prvo mjesto u crkvenim raspravama dok se Crkva kretala iz dvadesetog u dvadesetprvo stoljeće.

Tijekom razdoblja nakon 1950. različite skupine adventističkih članova poistovjećivale su se s jednim od prijašnjih pitanja. Stoga razumijevanje teoloških problema koji uznemiruju današnji adventizam ovisi o razumijevanju kretanja zamijećenih u ranijem adventističkom teološkom razvoju!

U ovom poglavlju bavit ćemo se postojećim napetostima u četiri različita smjera (potragom za povijesnim adventizmom, potragom za značenjem 1888., potragom za ulogom Ellen White i potragom za teorijom nadahnuća) te dati kratak pregled ostalih teoloških pitanja važnih za adventizam na početku dvadeset prvog stoljeća.

Neka značajna kretanja

Povijest je poput stalno tekućeg i promjenjivog toka. Ni adventistička povijest nije otporna na ta kretanja. Kao što je prva polovica dvadesetog stoljeća svjedočila snažnoj profesionalizaciji u široj kulturi, tako je to bilo i u adventizmu. Profesionalizacija je s vremenom utjecala i na crkvene škole. Jedan od prvih nagovještaja promjene bilo je osnivanje Adventističkog teološkog fakulteta početkom 1930-ih. Izvorna nakana teološkog fakulteta nije bila osposobljavanje

propovjednika već omogućavanje diplomskog studija nastavnicima koji su predavali religiju (vjeronauk) na adventističkim koledžima. Ovaj je potez nastao zbog zahtjeva za podizanjem razine obrazovanja na koledžima. Adventistički nastavnici koji su predavali religiju nisu više mogli imati završen samo preddiplomski studij.

Diplomski je studij po naravi značio kako će se adventisti baviti pitanjima u svezi s Biblijom i vjerovanjima koja raniji naraštaji nisu postavljali ili barem nisu trajno postavljali. Biblijski učitelji su 1943. organizirali Bible Research Fellowship (Društvo za istraživanje Biblije), forum za raspravljanje o važnim biblijskim pitanjima. Tijekom desetljeća svoga postojanja ova skupina je istražila oko 120 stručnih radova s različitom tematikom, od „zatvorenih vrata“, jubilejskog kalendara, duhovnog značenja Svetišta, pa do Armagedona. U članstvo Društva bilo je do 1952. godine uključeno 91 posto svih biblijskih učitelja s adventističkih koledža u svijetu u kojima se poučavalo i studiralo na engleskom jeziku.

Rasprave pokrenute u Društvo za istraživanje Biblije bile su plodonosne u nekoliko smjerova. Jesensko zasjedanje Generalne konferencije 1952. godine je, primjerice, izglasovalo institucionalizaciju djelovanja Društva stvaranjem Office of Biblical Research (Ureda za istraživanje Biblije) (sadašnjeg naziva Biblical Research Institute – Institut za istraživanje Biblije) te stalnog tijela pod nazivom „Committee for Biblical Study and Research“ (Odbor za proučavanje i istraživanje Biblije). Nakon toga je prvotno Društvo raspušteno. Dobra strana ove promjene bila je u tome što je Crkva sada imala službeni Institut za intelektualne usluge („think tank“) kojemu je svrha bila stalno preispitivanje osjetljivih problema. Slaba strana, smatrali su neki, bila je u tome što je sloboda raspravljanja mogla postati ograničena, a što nije bio slučaj dok nije postojao izravni nadzor Generalne konferencije (više o Društvo vidi AHer, ljeto 1978., 39-52).

Tijekom 1952. godine dogodio se još jedan uspon i izravan preokret koji je pokrenulo Društvo tijekom prve crkvene biblijske konferencije održane nakon 1919. godine. Predsjednik Generalne konferencije smatrao je kako se ta biblijska konferencija ne treba baviti „sporednim problemima koji nemaju izravnog utjecaja na plan spasenja“ već kako treba istražiti središnje teološke probleme Adventističke crkve (*Our Firm Foundation*, sv. 1, str. 47). Rasprave same po sebi nisu sadržavale ništa revolucionarno, no popis govornika je u određenoj mjeri predstavljao mlađi naraštaj teologa. Jedna značajna promjena jest da je s popisa izostavljeno ime nedavno umirovljenog M. L. Andreasena, dok se ime mladeg muškarca, Edwarda Heppenstala, nalazi na popisu! Sudionici su u izlaganjima preispitali Andreasenovu teologiju, ali i Heppenstalovo razumijevanje iskustva novog saveza.

Treći događaj na koji je izravno utjecalo Društvo za istraživanje Biblije bilo je izdavanje sedam svezaka Biblijskog komentara adventista sedmoga dana (*Seventh-day Adventist Bible Commentary*) (1953.-1957.). Gotovo svi pisci i urednici *Komentara* bilo su članovi Društva. Revolucionarnost pristupa proučavanju Biblije koji je u adventizam donio *Komentar* teško mogu razumjeti adventisti koji žive 50 godina poslije tog događaja. Prvi put u povijesti Crkva je načinila dokument koji se na sustavan i objašnjavajući način bavio cijelom Biblijom. Metodološki se *Komentar* služio tekstovima iz Biblije na izvornim jezicima, arheološkim dokazima te uspoređivanjem različitih načina čitanja starih tekstova. Ukratko, *Komentar* je bio stručno djelo u kojemu su uporabljene različite akademske metodologije razvijene u svrhu istraživanja Biblije.

Još je značajnije što se *Komentar* odmaknuo od središnje tradicije adventističkog načina proučavanja Biblije koji je uglavnom imao apologetsku nakanu i rabio metodu dokaznih tekstova! Namjesto obrambenog pristupanja Bibliji urednici *Komentara* su dopuštali Bibliji da govori. Povijesni, kontekstualni te lingvistički pristup Bibliji uporabljen u *Komentar*u nastojao je Crkvi predstaviti Bibliju kao Božju riječ koju On tijekom stoljeća upućuje svom narodu a ne kao „knjigu odgovora“ na pitanja Adventističke crkve. *Komentar* zauzima pokoran stav nastojeći slušati što Biblija govori umjesto da iznese jedino moguće tumačenje Biblije. Tako *Komentar* priznaje različita tumačenja različitih tekstova kako bi čitatelji mogli doći do vlastitih zaključaka! Prema riječima jednog od urednika: „Proučavanje Biblije je, prema *Komentar*u, postalo stalno putovanje u istinu“ (AHer, ljeto 1998., 26-34).

Tijekom 1960-ih i 1970-ih stalno će rasti broj akademski obrazovanih biblijskih stručnjaka. Ne samo da je sve više crkvenih nastavnika religije imalo doktorsko zvanje već su sredinom 1970-ih i početkom 1980-ih neke crkvene ustanove počele nuditi zvanje doktora filozofije te doktora teologije iz nekoliko područja religijskih studija. Istodobno je i crkveno vjerništvo postajalo sve obrazovanije. S tim profesionalizmom došla je i želja za preispitivanjem teoloških, povijesnih pa čak i socioloških posljedica Adventističke crkve i crkvenih sustava vjerovanja. Neovisne organizacije poput Association of Adventist Forums (Udruge adventističkih foruma) (godina osnutka 1967.), te njihov časopis *Spectrum*, smatrali su kako se trebaju baviti istraživanjem osjetljivih tema i predlagati nove smjerove djelovanja Crkve.

Kao što se moglo očekivati, tradicionalističko krilo Crkve razvilo je svoje vlastite organizacije i tiskovine, poput Hope International (Međunarodna nada) i časopisa *Our Firm Foundation* (ne treba ga pomiješati s knjigom istog naslova iz 1952.). Uloga ovih konzervativnih organizacija i časopisa nije bilo istraživanje razmjera promjene već zastupanje onoga što su oni smatrali „povijesnim adventizmom“ i pozivanje na povratak „dobrim starim doktrinama“ iz prošlosti.

Ukratko, do 2000. godine Adventistička crkva je na više načina postala drugačija od one iz 1940-ih. Mnoge od ovih promjena utjecat će na način na koji su adventisti stvarali teologiju. Sada ćemo se okrenuti teološkom razvoju u razdoblju koje je započelo 1950.

Prvi smjer: Potraga za povijesnim adventizmom

Nova kriza i teološko „postrojavanje“ nastalo je 1956. godine nakon izlaska rujanskog broja časopisa *Eternity* Donalda Greya Barnhousea i članka naslovljenog „Jesu li adventisti sedmoga dana kršćani?“ Uz očito odobravanje L. E. Frooma i R. A. Andersona (tadašnjih vođa Odjeljenja za propovjedničku službu pri Generalnoj konferenciji) Barnhouse je M. L. Andreasena (adventističkog vodećeg teologa tijekom 1930-ih i 1940-ih) i njegovu teologiju smjestio na adventistički „rub ludila“ te je dao nagovještaj kako su Andreasen i ostali takve vrste „slični izbezumljenim i neodgovornim osobama na raznim područjima fundamentalnog kršćanstva.“

Nasuprot tome, Barnhouse je podržao ono „zdravo vodstvo“ Crkve „koje je odlučno u obuzdavanju svakog vjernika koji se nastoji držati stavova koji se razlikuju od stavova odgovornog vodstva Crkve.“ Misleći na „zdravo vodstvo“ adventista, Barnhouse je zaključio kako mu je drago „reći da smo oduševljeni biti pravični prema toj ozloglašenoj skupini iskrenih vjernika, i u umu i srcu izdvojiti ih iz skupine potpunih krivovjeraca poput Jehovinih svjedoka,

mormona i kršćanskih scijentologa, te ih priznati otkupljenom braćom i članovima Kristova tijela“ (*Eternity*, rujan 1956., 6. 7. 45).

Između proljeća 1955. i ljeta 1956. održan je niz od oko 18 rasprava na kojima su sudjelovali s jedne strane Froom, Anderson i W. E. Read (ravnatelj Instituta za istraživanje Biblije), te s druge strane Barnhouse i Walter Martin (specijalist za američke kultove kojega je nakladnička kuća Zondervan Publishing House opunomoćila za pisanje knjige o adventizmu). Na kraju tog niza rasprava istaknuti vođa konzervativnog evandeoskog pokreta proglasio je adventizam ortodoksnim, što se nikad prije nije dogodilo. Martin je pročitao velik broj adventističkih publikacija i na sastanke je dolazio s brojnim pitanjima o crkvenim vjerovanjima. Ova pitanja pokrivala su široko područje adventističke teologije, no četiri su se osobito izdvajala u Martinovim opaskama: „(1) Kristovo pomirenje nije dovršeno na križu; (2) spasenje je rezultat milosti plus djela Zakona; (3) Gospodin Isus Krist bio je stvoreno biće koje nije postojalo od vječnosti; (4) Krist je pri utjelovljenju uzeo čovjekovu grešnu palu narav“ (*Our Hope*, studeni 1956., 275).

Čini se kako Froom, Anderson i njihovi suradnici nisu bili potpuno iskreni kada su pred Martinom i Barnhouseom glede spomenutih opaski izrekli mišljenje kako se „velika većina nikada nije držala ovih drugačijih mišljenja“ (*isto.*, 274). Barnhouse je to na sljedeći način stavio u odnos prema podacima koje je primio od adventističkih vođa o Kristovoj ljudskoj naravi: „Većina Crkve uvijek je njegovu [ljudsku narav] smatrala bezgrešnom, svetom i savršenom unatoč činjenici kako su neki njihovi pisci ponekad ušli u tisak s protivnim stavovima potpuno neprihvatljivim za većinu Crkve.“ U tom kontekstu je Froom zajedno sa suradnicima govorio o adventističkom „rubu ludila“ i „izbeumljenim i neodgovornim osobama“ (*Eternity*, rujan 1956., 6). Povijesno istraživanje pak pokazuje kako je istina bila upravo suprotna kada je u pitanju Kristova ljudska narav ili čak vjerovanje o dovršenom pomirenju te Kristovom vječnom postojanju.

Adventističko vodstvo je u jesen 1957. izdalo knjigu *Questions on Doctrine*, kao poluslužbeni odgovor na pitanja koja su postavili Martin i Barnhouse. Froom i Anderson su pisci većine teksta ovog sveska koji je bio proširen među adventistima, a dopro je i do stotina neadventističkih svećenika i predavača teologije. Froom je procijenio kako je do 1970. ukupan broj knjiga u optjecaju prelazio 138.000 primjeraka.

Uz nekoliko iznimaka, knjiga *Questions on Doctrine* adventističku je teologiju predstavila na način na koji ju je Crkva izražavala prije 1950-ih, no, upravo te iznimke učinit će je izrazito proturječnom knjigom. Reakcija na nju u konačnici će se razviti u odvojeni pokret unutar adventizma!

Martin je svoj odgovor na *Questions on Doctrine* dao u izdanju nakladničke kuće Zondervan tijekom 1960-ih u knjizi naslovljenoj *The Truth About Seventh-day Adventism* (Istina o adventizmu sedmoga dana). Martin je adventističkoj teologiji pristupio s velikim poštovanjem i zaključio je kako adventisti nisu kult već su uistinu kršćani. No, s druge strane naglasio je ono što je smatrao pogreškama i slabostima adventističke teologije! Posljedično, odjeljenje za propovjedničku službu je odgovorilo na Martinovu knjigu sa 16 pojašnjavajućih članaka u časopisu *Ministry* koje je Crkva kasnije pretočila u knjigu naslovljenu *Doctrinal Discussions*! No, nisu svi u konzervativnoj protestantskoj skupini bili zadovoljni knjigom *Questions on Doctrine* ni Martinovom knjigom. Pisac Norman F. Douty u svojoj je knjizi *Another Look at Seventh-*

day Adventism (1962.) (Drugi pogled na adventizam sedmoga dana) smatrao kako su Martin i Barnhouse bili u procjeni previše blagonakloni, te da se u stvari adventizam odvojio od učenja Božje riječi iz kuta povijesnog kršćanstva! Na sličan je način i Herbert S. Bird 1961. smatrao kako je adventizam „ozbiljno iskrivljenje Evanđelja“ (*Theology of Seventh-day Adventism*, 130).

Barnhouse je napisao predgovor Martinovoj knjizi. Osjećajući podijeljenost među adventistima oko knjige *Questions on Doctrine* istaknuo je kako samo „one adventiste sedmoga dana koji slijede Gospodina na isti način na koji to čine njihove vođe koje su nam protumačile doktrinarno stajalište njihove Crkve treba smatrati istinskim udovima Kristova tijela“ (str. 7). Iz ove izjave se može zaključiti kako su neki adventisti još uvijek bili svrstani u skupinu kultova!

Vođa te skupine, kao što se moglo naslutiti, bio je nitko drugi do M. L. Andreasen, najutjecajniji adventistički teolog tijekom 1940-ih, a istodobno i onaj koji je bio svrstan među one „na rubu ludila“ u razgovorima s evanđeoskim kršćanima tijekom 1955. i 1956. godine! Na knjigu *Questions on Doctrine*, te na niz članaka koji su izašli između 1956. i početka 1960-ih u časopisu *Ministry*, a koji su podržavali neke od „novih“ teoloških razumijevanja iznesenih u knjizi, Andreasen je odgovorio pismima *Letters to the Churches*. Iz Andreasenova kuta gledanja knjiga *Questions on Doctrine* pokazivala je da se adventističko vodstvo prodalo evanđeoskim kršćanima i izdalo povijesni adventizam.

Dvije točke koje su istaknute u knjizi *Questions on Doctrine*, - a to su dovršeno pomirenje na križu (teološki problem koji je naizgled bio protivan glavnoj točki adventističkog vjerovanja poslije 1845., vjerovanje da je pomirenje počelo u listopadu 1844.) te Kristovo rođenje s bezgrešnom ljudskom naravi – osobito su razbjesnile Andreasena zato što je ta „nova teologija“ predstavljena ovim dvama zamislama sasvim potkopala njegovu „teologiju posljednjeg naraštaja“!

Problem dovršenog pomirenja bio je na neki način semantička prilagodba učinjena kako bi omogućila adventističkim vođama da u razgovoru s Barnhouseom i Martinom pojasne svoje vjerovanje u dostatnost Kristove smrti! Bili su sigurni u ovaj pristup stoga što su mogli navesti kako je Ellen White u stvari rekla da se pomirenje dogodilo na križu! Stoga su pisci knjige *Questions on Doctrine* mogli u skladu s evanđeoskim kršćanima reći kako je Isus „omogućio“ žrtveno pomirenje na križu, a ipak se ne odreći adventističkog razumijevanja da je pomirenje nastavljeno u nebeskom Svetištu gdje Krist „primjenjuje“ zasluge svoga žrtvenog pomirenja (vidi QOD 341-355). Čak je i Andreasen u tumačenju ove teme govorio o Kristovoj smrti na križu kao o pomirenju (*Hebrews*, 59, 60). No, u žaru trenutka nije zamijetio spretnu prilagodbu navedenu u knjizi *Questions on Doctrine*. Andreasen je smatrao kako pisci ove knjige „ne mogu naučavati da je pomirenje na križu bilo konačno, dovršeno i potpuno dostatno, a istodobno vjerovati u drugo pomirenje, isto tako konačno, koje se dogodilo 1844. To je nemoguće i besmisleno“ (LC 24).

Ako je problem oko pomirenja moguće promatrati kao semantičku prilagodbu u svrhu komunikacije, to se nikako ne može reći za problem Kristove ljudske naravi. Naprotiv, učenje o toj temi u knjizi *Questions on Doctrine* predstavlja obrat u odnosu na stav većine u Adventističkoj crkvi u prvoj polovici stoljeća. Upravo ta promjena dovest će do pojave sukoba.

Andreasen je u svojim Pismima (*Letters*) ustvrdio: „Nitko ne može tvrditi kako vjeruje u Svjedočanstva i kako istodobno vjeruje u novu teologiju da je Krist bio izuzet od ljudskih

sklonosti. Ili vjeruje jedno ili drugo. Crkva je sada pozvana na odluku. Prihvaćanje učenja iz knjige *Questions on Doctrine* uvjetuje odricanje od vjere u Dar [spise Ellen White] koji je Bog dao svom narodu... Duboko sam ožalošćen gledajući kako se razaraju temeljni stupovi [adventizma]" (isto., 10, 18).

Za ovu točku Andreasen je imao puno čvršći povijesni temelj i oslonac no što je to bio slučaj kada je u pitanju pomirenje. Adventističke vođe koje su sudjelovale u ovom razgovoru ne samo da su imale priliku pregledati Barnhouseov članak u časopisu *Eternity* od rujna 1956. koji je tvrdio kako se samo razmjerno mali broj adventista na „rubu ludila“ ranije držao vjerovanja u Kristovu grešnu narav, već su pisci knjige *Questions on Doctrine* svoje tvrdnje pogrešno podupirali dokazima o toj temi iz spisa Ellen White koje su naveli u dodatku knjige. Ovdje se radi o tome da naslovi koji su služili kao uvod u navode iz djela Ellen White nisu uvijek vjerno odražavali tekstove koji su proizašli iz njezina pera. Na stranici 650, primjerice, čitamo kako je Krist „uzeo bezgrešnu ljudsku narav.“ Ne samo da Ellen White to nikada nije rekla, već je tvrdila upravo suprotno – kako je Krist „uzeo na sebe našu grešnu narav“ (RH, 15. prosinca 1896., 789).

Stoga je Andreasen bio opravdano zabrinut ukazavši na promjenu u knjizi *Questions on Doctrine* koja se odnosila na Kristovu ljudsku narav. Kada je u pitanju sama činjenica promjene tada je on bio u pravu, no upravo je tumačenje ove točke stvorilo nekoliko važnih problema. Prvi je u postojanju izvrsnih dokaza o tome kako Ellen White nije imala isto stajalište kao Andreasen kada je riječ o Kristovoj grešnoj naravi. Ona je, primjerice, otvoreno rekla kako je Isus kao dijete za razliku od ostale djece imao sklonosti k dobru umjesto grešnih sklonosti. Tako je Andreasenova teologija o ovoj temi bila u skladu s Jonesovom, Waggonerovom i Prescottovom, ali ne i s poimanjem koje je imala Ellen White u odnosu na točan sadržaj i tumačenje „grešne“ Kristove naravi (u svrhu raščlanjivanja razlike između dvaju stajališta vidi poglavlje 5).

Koristan doprinos knjige *Questions on Doctrine* je u tome što će konačno biti prikupljene i tiskane izjave Ellen White o Kristovoj naravi koje nisu bile u skladu s tradicionalnim adventističkim razumijevanjem. S druge strane, žalosno je što u knjizi nalazimo krivo usmjerujuće naslove ispred nekih njezinih izjava te što u nju nisu uključeni i drugi navodi o istoj temi koji naizgled nisu u skladu s osnovnom tezom njezinih pisaca!

Drugi važan problem koji je Andreasen nametnuo bilo je to što je preneglasio važnost teme Kristove naravi zapisavši kako je to bio „temeljni stup.“ Iako je točno da je to bila važna strana *njegove* teologije, utemeljitelji adventističke poruke nisu je smatrali stupom! Kada se slična napetost pojavila tijekom 1888. oko Zakona u Galaćanima, Ellen White je primijetila kako su „postojali dokazi o tome da oni nisu znali što su stari međaši... Iskrivili su zamisao o tome što su bili stari međaši u adventizmu. Zatim je ukazala unatrag na iskustvo nakon 1844. kada su rani adventisti prvi put razumjeli puno značenje poruke trojice anđela. „Jedan od međaša u ovoj poruci,“ napisala je „bio je Božji hram što ga je na Nebu vidio njegov narod koji traga za istinom, te Kovčeg u kojemu se nalazio Božji zakon. Svjetlost subote iz četvrte zapovijedi svijetlila je svojim jakim zrakama na putu prekršitelja Božjeg zakona. Smrtnost zlih je stari međaš. Ne mogu dozvati u sjećanje više ništa što bi pripadalo skupini starih međaša. Sva ova buka oko mijenjanja starih međaša je izmišljena“ (MS 13, 1889). Moguće je da bi iste riječi izrekla i za posljednji adventistički „međaš“ o Kristovoj naravi! Ona sama Kristovoj utjelovljenoj naravi

sigurno nikada nije dala takav položaj, iako su ga mnogi okupljeni oko Jonesa/Waggonera/Prescott/Andreasena nastojali staviti u središte.

Treći važan problem koji je Andreasen stvorio u svezi s dokazom protiv „novog“ pogleda na Kristovu narav jest to što je svoj dokaz temeljio na pozivanju na spise Ellen White istaknuvši kako pojedinac mora prihvatiti ili *Questions on Doctrine* ili Ellen White. Kao u sukobima oko tumačenja Zakona u Galaćanima te oko tumačenja izraza „svagdašnja žrtva“ iz Daniela 8 koji su isto tako bili proglašeni „stupovima“ vjere, adventizam će se sučeliti s trećim problemom s kojim će se boriti na temelju njezinih spisa. Nesreća je u tome što je svaki naraštaj vidio nove međaše „povijesnog“ adventizma zasnovane na pretpostavljenoj potpori autoriteta Ellen White. Tijekom prva dva sukoba ona je bila živa te je tražila od sukobljenih strana da ne upotrebljavaju njezine spise na takav način. Možemo zaključiti kako bi vjerojatno isti savjet uputila i u posljednjoj krizi oko međaša vjere.

Andreasenov napadački stav prema Crkvi potaknuo je crkveno vodstvo da mu oduzme propovjedničku punomoć i povuče njegove knjige iz adventističkih izdavačkih kuća! Kao što je bilo za očekivati, ovi potezi su uzrokovali sindrom mučenika koji je, uz teorije urote koje su uključivale stav Generalne konferencije kojim se ona „prodala“ evanđeoskim kršćanima, stvorio razlog na koji su se usredotočili i oko kojega su se okupili adventistički disidenti. Iako se Andreasen prije smrti pomirio s crkvenim vođama, a Crkva opozvala oduzimanje punomoći, šteta je bila učinjena.

Andreasenova teologija je pripremila središte oko kojeg su se mnogi okupili. Pitanje savršenstva kao sastavnog dijela njegove teologije posljednjeg naraštaja nije bilo mrtvo. Mnogi vjernici i znatan broj propovjednika zadržao je ovaj stav iako su mnogi drugi propovjednici, profesori teologije i administrativni djelatnici krenuli u drugom smjeru. Vrlo utjecajna osoba koja je zastupala neku vrstu perfekcionizma uključenog u Andreasenovu teologiju bio je Robert Brinsmead, australski vjernik-laik koji je početkom 1960-ih imao vrlo velik utjecaj i na međunarodnoj razini.

Najutjecajniji stručnjak koji se usprotivio Andreasenovoj teologiji posljednjeg naraštaja bio je Edward Heppenstall. Heppenstall se usredotočio na pitanje „Što je u adventizmu adventističko?“ u odnosu na crkveni sustav vjerovanja. Podržavajući učenja koja su bila „stupovi“ adventističkih pionira usprotivio se Andreasenovu obliku povijesnog adventizma u pitanjima Kristove ljudske naravi i pomirenja. I Heppenstall je, poput knjige *Questions on Doctrine*, naglašavao pomirenje na križu uz nastavak službe na Nebu tijekom antitipskog Dana pomirenja. Uz to je još isticao učenje o tome kako ljudska bića ne mogu sama od sebe činiti dobro, učenje o opravdanju vjerom u odnosu na cjelokupni plan spasenja, o tome kako ljudi ne mogu postići ono što su neki ljudi smatrali bezgrešnom savršenošću, učenje o tome kako Isus nije bio poput ostale djece palog Adama, te o iskustvu novog saveza.

Heppenstallova teologija bila je evanđeoski oblik teologije te je u svakom slučaju više od Andreasenove usredotočena na križ i Krista. To se najjasnije vidi u Heppenstallovu razumijevanju usavršavanja karaktera. Udaljujući se od zamisli o bezgrešnosti, o perfekcionizmu i od učenja kako ljudi moraju doći do točke gdje mogu stajati sami bez Krista te ostalih Andreasenovih zamisli, Heppenstall je tvrdio kako „Biblija nigdje ne izjednačuje savršenost s bezgrešnošću kada govori o Božjem djetetu“ te da „spasenje milošću znači riješiti se ludosti umetanja

vlastitog ja u središte [plana spasenja] vjerujući kako moramo dostići bezgrešnu savršenost da bismo bili sigurni u spasenje“ (*Perfection*, 63, 82). Usredotočivši se na činjenicu kako je grijeh mnogo dublji od samih djela, te kako je grijeh dio ljudske naravi, Heppenstall je istaknuo kako „grijeh ne vlada“ u kršćaninovu životu, no „ostaje prisutan“ u smislu da ljudska narav sa svojim urođenim ograničenjima ne može bez pogreške čak ni raspoznati potpunu Božju volju (*isto.*, 69, 73). Umjesto izjednačavanja savršenosti s bezgrešnošću Heppenstall je dokazao iz Biblije kako je savršenost u stvari duhovna zrelost i hodanje s Bogom u ljubavi. Savršenost je stoga relativna, naglasio je navodeći misli Ellen White o ovoj temi (*isto.*, 65, 88, 77). S ovakvim se zaključcima vratio temeljnoj wesleyjevskoj zamisli o savršenosti kao ljubavi u dinamičnom rastu, zamisli koja se nalazila u središtu razumijevanja ove teme kakvo je imala i Ellen White (vidi primjerice COL 67-69).

Edward Heppenstall je imao najveći teološki utjecaj u adventizmu od početka 1950-ih do ranih 1970-ih. Svoje zamisli iznio je u crkvenim časopisima no najpotpunije ih je iznio u javnost tijekom svojih umirovljeničkih godina u djelima *Our High Priest* (1972.), *Salvation Unlimited* (1974.) i *The Man Who Is God* (1977.).

Iako su Heppenstallova djela bila utjecajna, još je utjecajnije bilo njegovo profesorsko djelovanje. Svojim je predavanjima na koledžu i na teološkom fakultetu utjecao na naraštaj propovjednika i predavača religije. Teme koje je Heppenstall naglašavao odzvanjale su i u drugim učionicama preko profesora Hansa LaRondellea i Raoula Dederena, a s propovjedaonica preko Morrisa Wendena i to od 1970-ih do 1980-ih.

Jedan od Heppenstallovih miljenika bit će u Crkvi osobito zapažen. Heppenstall je sredinom 1950-ih prepoznao darovitost Desmonda Forda. Dopisivanje između Heppenstalla i mladog Australca pokazuje u početku odnos profesora i studenta. No, Ford će na kraju nadići Heppenstalla u nekim teološkim područjima s kojima se Heppenstall kao njegov mentor neće složiti. U međuvremenu su se tijekom 1960-ih obojica borila protiv krajnosti i iskrivljenja prisutna u Andreasen/Brinsmeadovoj perfekcionističkoj teologiji.

Napetosti oko točne naravi plana spasenja nastavile su postojati ili su se još pojačale u adventizmu tijekom 1970-ih, s tim što je jedna strana naglašavala grešnu Kristovu narav, posvećenje i savršenost, a druga razlike između Krista i ostalih ljudskih bića te je uzdizala križ i opravdanje. Značajni događaji u raspravi dogodili su se na godišnjim zasjedanjima 1973. i 1974. kada je predsjednik Generalne konferencije pozvao na buđenje i reformaciju te 1976. na konferenciji u Palmdaleu na kojoj se o temi opravdanja vjerom raspravljalo s različitim stajališta.

Ford je svoju teologiju otkrio u Palmdaleu kada je tvrdio kako pojam opravdanja vjerom treba ograničiti samo na opravdanje. Službeno izvješće s konferencije napisano je na takav način da su obje strane mogle tvrditi da su pobijedile. No, pozornim se čitanjem (vidi RH, 27. svibnja 1976., 4-7) može jasno vidjeti kako su se konferencijski zastupnici samo složili da ostanu u napetosti po pitanju Kristove ljudske naravi te po pitanju je li opravdanje vjerom isključivo opravdanje ili uključuje i posvećenje! Svi su se pak složili oko spasenja po vjeri. No, sukob se nastavlja! Neki su, poput Herberta Douglassa u knjizi *Why Jesus Waits* (1976.) naglašavali posvećenje i savršenost posljednjeg naraštaja na kraju spektra, Ford je smatrao kako je opravdanje, (to jest biti proglašen pravednim), opravdanje vjerom u cijelosti, dok su svi ostali tražili

ravnotežu. Predsjednik Generalne konferencije Neal C. Wilson je 1979. zahtijevao moratorij na „javno iznošenje potankosti i prijepornih strana teologije opravdanja vjerom“ (AdvRev, 24. svibnja 1979., 4), no problematične strane ove teme nisu nestale.

Do kraja 1970-ih Robert Brinsmead se zanjihao iz jedne krajnosti u drugu te je zauzeo Fordovo stajalište o opravdanju vjerom! Brinsmead je tada zaključio kako novozavjetno Evanđelje i teorija o istražnom sudu „nisu sukladne“ (*Judged by the Gospel*, 55). U procesu dolaska do tog zaključka on je odbacio adventističko razumijevanje Kristove službe koja se sastoji iz dva dijela i čiji je drugi dio započeo 1844. godine!

Uskoro je postalo očito kako je i Ford došao do istih zaključaka! Njegovo iznenađujuće predavanje na Pacific Union Collegeu u listopadu 1979. pokazalo je kako se Ford nije razlikovao od nekih adventista samo u odnosu na zamisli o spasenju već je odbacio jedan od temeljnih stupova adventističke teologije i odbacio je ono što se samo po sebi razumije. Crkva mu je stoga dala šest mjeseci za pripremu dokumenta o svom stajalištu u kojem bi protumačio svoje zaključke.

Ford je iznio svoje iscrpno tumačenje „Daniela 8,14, - Dana pomirenja, te istražnog suda“ na posebnom sastanku crkvenih službenika i profesora u Glacier Viewu u Koloradu u kolovozu 1980. godine. Između ostalog Ford je tvrdio kako je Krist ušao u Svetinju nad svetinjama pri uznesenju i kako je značaj 1844. u tome što je te godine Bog podigao sebi narod kojemu je povjerio svoju posljednju poruku upućenu svijetu. Nakon sastanaka u Glacier Viewu crkveno vodstvo je Fordu oduzelo propovjedničke punomoći i on je otišao u neovisnu službu!

Reakcije na Fordovu krizu bile su brojne. Heppenstall je bio razočaran što nije Forda uspio odvratiti od njegova stajališta u Glacier Viewu i nakon toga mu je napisao kako je „iznenađen koliko je daleko otišao ulijevo u odnosu na Bibliju i doktrinu“ (E. Heppenstall upućuje dr. i gđi D. Ford, 15. listopada 1982.). Još reakcionarnije naravi bilo je postavljanje Colina i Russella Standisha (koji su poput Forda bili Australci), te posebne skupine koja se kasnije razvila u Hope International (izdavači časopisa poznatog pod naslovom *Our Firm Foundation*). Adventisti iz ovog segmenta Crkve smatrali su sebe vjernicima „povijesnog adventizma“. Po pitanju spasenja često su se držali stajališta Smith/Butler skupine prije 1888. dok su se istodobno slagali s Andreasenovim vjerovanjem u posljednji naraštaj te u teologiju Kristove ljudske naravi koju je zastupao Andreasen, te još ranije Jones i Waggoner, tj. nakon 1888. godine!.

Djelo Hansa LaRondellea *Christ Our Salvation: What God Does for Us and in Us* (Krist naše spasenje: Što Bog čini za nas i unutar nas) (1980.) prikazuje treću vrstu reakcije. U ovoj se knjizi prema činu spasenja odnosi kao prema cjelini i nastoji se odmaknuti od jednostranog isticanja ili samog opravdanja ili samog posvećenja. Četvrta reakcija došla je iz Generalne konferencije koja je poduzela široko istraživanje kako bi djelovali nasuprot Fordu, čvrsto temeljeći crkveno tumačenje proročanstava i Svetišta na Bibliji i u manjoj mjeri na adventističkoj povijesti. Institut za istraživanje Biblije tijekom desetljeća koje je započelo 1981. godine izdao je osam važnih svezaka za koje je Crkva smatrala kako će odgovoriti na pitanja koja je postavljao Ford, a koja su ranije uznemiravala Ballengera, Fletchera i Conradija: *The Sanctuary and the Atonement* (1981.); *Selected Studies on Prophetic Interpretation* (1982.); *Symposium on Daniel* (1986.); *70 Weeks, Leviticus, and the Nature of Prophecy* (1986.); *Issues in the Book of Hebrews* (1989.); *Doctrine of the Sanctuary: A Historical Survey* (1989.); *Symposium on Revelation, I. knjiga* (1992.); *Symposium on Revelation, II. knjiga* (1992.).

Kada pogledamo unatrag, vidimo da je važno jasno razumjeti kontekstualne teološke korijene adventističke teologije, te cjelovito promatrati Pismo, ako se adventisti žele uhvatiti u koštac s nekim problemima oko spasenja koji su se pojavili u Crkvi između 1960. i 1980. Uistinu je važno razumjeti kako osnovni opis spašene osobe u Novom zavjetu ne znači biti opravdan niti biti posvećen već biti „u Kristu“. Tko je u Kristu nužno mora biti oboje, i opravdan (proglašen pravednim) i posvećen (odvojen za svetu službu). U stvarnom iskustvu, nasuprot apstraktnoj tvrdnji, pojedinac ne može imati jedno bez drugoga! Biblijska slika je sljedeća: kada je pojedinac opravdan, istodobno je i nanovo rođen i preobražen (vidi moju knjigu *Pharisee's Guide to Perfect Holiness: A Study of Sin and Salvation*, 1992.). S druge strane važno je odmaknuti se od grčke/srednjovjekovne/monastičke zamisli savršenosti kao bezgrešnosti ili nečega što se nikada ne mijenja prema hebrejsko/biblijskoj zamisli o savršenosti, a koja znači zrelu ljubav (vidi primjerice Matej 5,43-48; COL 67-69)! Treće, ključno je prepoznati kako Biblija u stvari ne razrješava tajnu Kristove ljudske naravi do u potankosti! Reći kako je On bio „u obličju grešnoga tijela“ (Rimljanima 8,3; Filipljanima 2,7) nije rješenje problema. Neki su tvrdili kako ovaj pojam označava „točno takav“ dok su drugi zamijetili kako taj pojam znači „sličan“. Konačno, druga tvrdnja glasi: kraljevstvo je nebesko „slično“, može se usporediti gorušičnu zrnu (Matej 13,31), ali nije gorušično zrno.

Na povijesnoj se razini vrlo lako može zaboraviti da je adventizam nasljednik anabaptističkog/restoracionističkog krila reformacije a ne luteranskog ili kalvinističkog! Adventističko razumijevanje na samom početku bilo je kako će sva biblijska učenja, nijanse i ravnoteža u Crkvi biti obnovljeni (eng. restored, napom. prev.) prije kraja vremena. Rani adventisti stoga nisu bili voljni prihvatiti uvide u odnos između Zakona i Evanđelja na način na koji ih je iznio Luther u svom odgovoru na srednjovjekovni legalizam, već su usvojili način razmišljanja koji je nastojao (iako ne u potpunosti besprijekorno) pomiriti teologiju Propovijedi na gori s Rimljanima 3-5! Potrebno je zamijetiti kako za Pavla „poslušnost vjere“ (Rimljanima 1,5; 16,26 – važni tekstovi, poput zgrade na početku i na kraju Poslanice Rimljanima) ima jednaku važnost kao i opravdanje vjerom! Prema Poslanici Rimljanima Pavao nije protiv poslušnosti već protiv djela poslušnosti učinjenih izvan odnosa vjere s Bogom. On je zastupao život „vjere koja očituje svoju snagu ljubavlju“ (Galaćanima 5,6). Tako je Waggoner više no jedanput zamijetio navodeći Pavlove riječi: „A sve što ne biva po vjeri jest grijeh“ (vidi Rimljanima 14,23) (Biblija Šarić).

Ova nas misao vraća wesleyevskim korijenima adventističke teologije. Genijalni Wesley se vratio Pavlovom pogledu na spajanje opravdanja i posvećenja u kršćaninovu životu. U tom je smislu bio korektiv reformaciji koja je imala sklonost odlaziti u suprotnu krajnost od rimokatoličanstva koje je usmjereno k djelima! Wesley je postavio doktrinu o biblijskom savršenstvu na mjesto srednjovjekovnog pogleda na savršenost koji je pak proizlazio iz grčke filozofije te iz ranog asketsko/monastičkog razdoblja Crkve. Ponovno je sagledao biblijsku sliku kada je uvidio kako je savršenost u stvari zrela ljubav koja neprestano raste. U tom je istom smislu i Ellen White rabila ovaj pojam.

Razumijevanje povijesnog konteksta rane adventističke teologije nije samo od pomoći, već je imperativ dok Crkva nastoji ploviti između različitih krajnosti tijekom svojeg teološkog razvoja! Ako netko želi istinski raspravljati o povijesnom ili čak kršćanskom adventizmu tada mu je važno razumijevanje povijesti.

Drugi smjer: Potraga za značenjem 1888.

Godine 1947. pripremljena je pozadina za drugi smjer teoloških sukoba koji su uzdrмали suvremeni adventizam kada je L. H. Christian, potpredsjednik Generalne konferencije, napisao kako „neki ubojice braće koji sebe nazivaju reformatorima pokušavaju tvrditi kako je zasjedanje [Generalne konferencije 1888.] bilo poraz; dok je istina da se ono ističe kao slavna pobjeda... Ni na jednom okupljanju u našoj cjelokupnoj povijesti Gospodin nije na tako istaknut način donio takvu svjetlost i pobjedu svom narodu“ (*Fruitage of Spiritual Gifts*, 219).

Ova tvrdnja nije dugo ostala neosporena. Tri godine kasnije tinjajući su problemi iz 1888. buknuli u plamen kada su dva misionara koja su djelovala u Africi, Robert J. Wieland i Donald K. Short u svoje ime predali službenicima Generalne konferencije svoje istraživanje naslovljeno „1888 Re-examined“ (1888. preispitana). Wieland i Short nisu okolišali: adventizam sedmog dana „nije postigao napredak sukladan proročkom predodređenju. Svijet još nije istinski uskomešan trostrukom porukom iz Otkrivenja 14“. I dok su se crkvene vođe mogle ponositi svojim postignućima ova dvojica nisu dvojila o tome kako je adventizam „podbacio“. Srž problema bilo je neprihvatanje Jonesove i Waggonerove poruke iz 1888. Wieland i Short nastojali su vratiti Crkvu istini iz Minneapolisa preko onoga što su oni nazvali „skupnim pokajanjem“ (*1888 Re-examined*, 1. izd. 4, 46, 47, 201-203, 232-234).

Izvorni rukopis teksta *1888 Re-examined* njegovi pisci nisu tiskali već su ga umnožavali na šapirografu i dijelili odabranim službenicima Generalne konferencije. Vodstvo se sastalo s mladim misionarima nastojeći im pokazati kako njihovi zaključci nisu valjani, zakleli su ih na šutnju o ovoj temi i poslali ih natrag u Afriku! No, njihov je rukopis odbio šutjeti. Tiskan je bez pristanka njegovih pisaca te je svojim dokazima počeo vršiti utjecaj na neke adventiste. Krajem 1950-ih došao je u ruke A. L. Hudsona, neovisnog tiskara iz Bakera u Oregonu. Hudson, koji je podupirao Andreasena i Brinsmeada, počeo je pokretati odobravanje zamisli iznesenih na stranicama rukopisa.

Tako je Wielandov i Shortov izazov upućen crkvenom vodstvu počeo tijekom 1950-ih i 1960-ih kružiti pripremajući put za sukob u dvadesetom stoljeću oko teološkog značaja minneapoliskih sastanaka! Jedna je strana naglašavala pobjedu u Minneapolisu dok je druga taj sastanak smatrala žalosnim neuspjehom. Sam naslov A. V. Olsonova djela *Through Crisis to Victory* (Kroz krizu do pobjede) (1966.) bio je dokazno pogonsko gorivo onima koji nisu vidjeli pobjedu. No L. E. Froomovo djelo *Movement of Destiny* (1971.) bilo je još eksplozivnije zbog svog zahtjeva da oni koji su „uporno guslali“ po crkvenom neuspjehu sada „javnim priznanjem“ prihvate opravdanje vjerom (str. 358, 357, 364). Njegov javni poziv u knjizi koju su u predgovoru i uvodu preporučili predsjednici Generalne konferencije i Sjevernoameričke divizije prekinuo je dvadesetdvogodišnju javnu šutnju Wielanda i Shorta o ovoj temi. Froomova taktika sukobljavanja potakla ih je na pisanje „*An Explicit Confession... Due the Church*“ (1972.). Wieland i Short su objasnili kako su oni u pravu a kako je Crkva u krivu, te su uputili svoj poziv na „skupno“ pokajanje a i na pokajanje „Crkve“ (str. 1, 19, 38-46). U godinama nakon 1972. Wieland i Short su napisali dugi niz knjiga, letaka i ostalih materijala na temu poruke iz 1888. godine. S njihovog stajališta, Froomov izazov je bio poziv providnosti, te i „službeni“ poziv Crkve na djelovanje u širenju svoga vjeroispovijedanja. Tijekom dvadesetog stoljeća sudionici rasprave oko pobjede i poraza u sukobu oko Minneapolisa doista su postali tvrdokorni.

Wieland i Short su do kraja 1980-ih imali potporu vijeća nazvanog *1888 Study Committee*, skupine koja je čvrsto stajala iza njihova općenitog tumačenja Waggonera i Jonesa te koja je tiskala knjige s ovom tematikom i redovito održavala svoje vlastite „sastanke pod šatorima“ i svoje konferencije. Poput povijesnih adventista i oni su na određeni način djelovali kao manja organizacija unutar veće organizacije Crkve adventista sedmoga dana.

Do 1988. skupina pobornika 1888. imala je već vrlo razvijenu teologiju. Predgovor drugom izdanju knjige *1888 Re-examined* lijepo je sažeo njezine temeljne strane: (1) „Kristova žrtva nije samo osigurana već je i djelatna za cijeli svijet, i to tako da je jedini razlog zbog kojega pojedinac može biti izgubljen to što je odlučio oprijeti se spasonosnoj Božjoj milosti.“ (2) „Kristova je žrtva zakonski opravdala ‘svakog čovjeka’.“ (3) Opravdanje vjerom je više od zakonske izjave o oslobađanju od optužbe – „ona mijenja srce“. (4) Vjernici trebaju steći iskustvo novog saveza u kojemu Bog ispisuje Svoj zakon u njihova srca. (5) Božja ljubav je djelatna, a ne pasivna stoga što je Bog aktivan u istraživanju grešnika. (6) „Teško je biti izgubljen, a lako je biti spašen ako pojedinac razumije i vjeruje koliko je dobra vijest zapravo dobra.“ (7) Krist je došao u „paloj, grešnoj naravi čovjeka nakon pada“ i pokazao je savršenu pravednost. (8) Isus je „osudio grijeh u tijelu“ ... stoga je u svjetlosti Njegove službe grijeh postao nepotreban. Nemoguće je imati istinsku novozavjetnu vjeru u Krista i nastaviti grijehiti. ... Biti istinski ‘čovječan’ znači imati kristoliki karakter.“ (9) „Jedini element koji je potreban Božjem narodu kako bi se pripremio za Kristov povratak jest... istinska novozavjetna vjera. ... Nemoguće je imati vjeru, a ne pokazivati pravednost u životu stoga što prava vjera djeluje preko ljubavi.“ (10) Opravdanje vjerom koje su propovijedali Jones i Waggoner „veće je od onoga što su poučavali reformatori i od onoga što danas razumiju suvremene crkve“ (str. vi-viii).

Prije procjenjivanja ove teologije važno je pogledati nekoliko drugih stvari koje su isticali Wieland, Short i njihovi sljedbenici. Prvo, iako izbjegavaju neke prizvuke rječnika opravdanja djelima koje nalazimo u adventizmu prije 1888. godine, Andreasen i mnogi suvremeni „povijesni adventisti“, a tako i Wieland i Short s njihovim sljedbenicima, usvojili su srž Andreasenove teologije posljednjeg naraštaja. Short, primjerice, u djelu „*Than shall the Sanctuary Be Cleansed*“ tvrdi kako „na cijelom naraštaju pojedinaca koji budu živjeli u isto vrijeme ostaje ispunjenje vjekovnog plana“. Takvi vjernici moraju pokazati kako je moguće živjeti bez grijeha. Stoga će „posljednji naraštaj Božjeg naroda izreći sud nad cjelokupnom ljudskom rasom iz prošlih stoljeća kao i svih živućih ljudi. Oni će potvrditi kako nema razloga za neuspjeh i grijeh“. Kao i kod Andreasena i ovdje nalazimo primjenu istog završetka povijesti svijeta koji je usredotočen na ljude u smislu da konac svijeta ovisi o Božjem narodu koji živi bezgrešnim životom (str. 70, 76-78).

Druga točka koju je potrebno zamijetiti jest kako teologija 1888. smatra da se dio neuspjeha Crkve nalazi u zanemarivanju poziva na kasnu kišu upućenog 1893. godine na zasjedanju Generalne konferencije. Stoga, kako je to rekao Wieland: „Vodstvo [1893.] nije odbacilo doktrinu o opravdanju vjerom već početak kasne kiše i jaki glas“ (Min, lipanj 1988., 2). Budući da su smatrali kako su Jonesova i Waggonerova učenja u praksi, ali ne i u teoriji, barem tijekom 1896. godine, imala gotovo neograničenu potporu Ellen White, oni koji su Jonesa i Waggonera svrstavali u istu skupinu s Ellen White i nazivali ih „nadahnuti trio“ (*1888 Re-examined*, 2. izd.,

75), skoro da nisu mogli razumjeti činjenicu kako je Jones upravo na toj konferenciji nastojao ostvariti kasnu kišu preko svjedočanstava lažnog proroka (vidi poglavlje 5).

Neki dobri uvidi Wilandova i Shortova razumijevanja poruke iz 1888. bili su: isticanje Krista, vjere i milosti; učenje o Božjoj ljubavi i Njegovoj aktivnoj potrazi za izgubljenim grešnicima; naglašavanje radosti u kršćanskom životu te poruka kako je dobra vijest bolja no što to većina ljudi misli.

No njihove teme imaju i problematičnu stranu. Naučavali su da je zamisao o opravdanju vjerom koju su iznosili Jones i Waggoner veća i drugačija od razumijevanja reformatora i evanđeoskog kršćanstva. Prepoznajmo da su E. J. Waggoner i Ellen White dosljedno odbacivali ovu zamisao. Druga problematična zamisao jest to što ih temeljna usklađenost s Andreasenom u odnosu na probleme kao što su Kristova ljudska narav, središnja uloga ljudi u ostvarenju kraja svijeta, te bolna andreasenovska savršenost ostavlja otvorenima za istu vrstu problema o kojima smo raspravljali u poglavljima 5 i 6, a koja se bave Andreasenovom teologijom posljednjeg naraštaja! Treći problem Wielandova i Shortova tumačenja je u tome što su neki od njihovih dokaza utemeljeni na nepoznavanju povijesti. Da je Jones, primjerice, bio uspješan na zasjedanju Generalne konferencije 1893. godine, to bi Crkvu odvelo u karizmatske ispade a ne u obećanu kasnu kišu, budući da je on upravo tada bio duboko uključen u fanatizam koji je predvodila lažna proročica Anne Rice. Četvrti problem je u tome što su sljedbenici Wieland/Shortova načina razmišljanja tek trebali naučiti pouku o autoritetu iz Minneapolisa. Ellen White je poduprla neka učenja ovih ljudi, no u svojim učenjima sigurno se nije složila sa svime što su oni naglašavali i naučavali! Ako je pogrešno čitati Bibliju očima Ellen White, onda je još problematičnije čitati njezine spise i Bibliju s Jonesova i Waggonerova stajališta. Ovo je vjerojatno najveća temeljna poteškoća onih koji su slijedili Wielandovo i Shortovo vodstvo.

Peto problematično učenje je nebiblijska zamisao o opravdanju koje nije samo osigurano već je i bezuvjetno, tako da se svatko rađa zakonski opravdan. Adventistički pisac Jack Sequeira govori isto kao i Wieland i Short kada piše: „Bog je stvarno i bezuvjetno spasio sve čovječanstvo na križu tako da smo tim činom opravdani i izmireni s Bogom. ... Ja vjerujem kako će jedini razlog što će netko biti izgubljen biti taj što će on ili ona voljno i uporno odbijati Božji dar spasenja u Kristu“ (*Beyond Belief*, 8). Ova se zamisao uvelike razlikuje od Biblije koja naučava kako je Krist umro za sve ljude, no, spasenje dolazi kao odgovor vjere u Božju potpuno postignutu žrtvu. Biblija smatra vjeru neophodnim uvjetom za opravdanje! Biblijski naglasak nalazi se u prihvaćanju Božje ponude, umjesto u njezinu neodbacivanju!

Gledajući unatrag čini se kako su obje strane u problemima iz 1888. imale prevelika očekivanja od svojih stajališta tijekom 1950-ih i 1960-ih. Sigurno je da sastanci u Minneapolisu nisu bili potpuna pobjeda, kako su to neke crkvene vođe tvrdile. S druge strane, mnoga temeljna tumačenja koja su iznosili Wieland i Short nisu bila u skladu ni s Biblijom ni s adventističkom poviješću! Ellen White iznosi vrlo vjerojatno tumačenje značaja Jonesove i Waggonerove poruke iz 1888. Iz njezina kuta gledanja Jones i Waggoner su isprepleli adventističke uvide o Božjem zakonu u kontekstu srži Knjige Otkrivenja s evanđeoskim naglaskom na spasenju u Kristu. Tako su objedinili Zakon i Evanđelje, Božje zapovijedi i Isusovu vjeru, i to onako kako su prikazani u poruci trećeg anđela iz Otkrivenja 14,12. (Za proširenu raspravu o problemima

sa sastanaka iz 1888. vidi moje knjige *Angry Saints* [1989] i *A User-Friendly Guide to the 1888 Message* [1998].)

Treći smjer: Potraga za ulogom i autoritetom Ellen White

Treći smjer koji je doveo do podjele u adventističkim krugovima u razdoblju poslije 1950-ih odnosio se na ulogu i autoritet Ellen White. Napetosti oko ove teme ranije su izbijale na površinu u suprotnosti između stvarnosti, o kojima se otvoreno raspravljalo na biblijskoj konferenciji 1919., i općeprihvaćenih adventističkih videnja i uporabe. Nakon smrti Ellen White 1915. godine, desetljećima se javljaju nastojanja, čak i sve snažnija, da se njezini spisi stave u središte adventističke teologije! Isto tako postoji i sklonost prema širenju mitologije kojom je okružen njezin život i služba. Tako su naširoko kružile zamisli kako je ona bila sto godina ispred svog vremena, kako su njezini savjeti jedinstveni, nepogrešivi i kako je svaka riječ nadahnuta, kao i vjerovanje kako je sve zamisli i činjenice primala izravno nebeskim otkrivenjem. Prve dvije trećine dvadesetog stoljeća isto su tako bile svjedocima rasprostranjenog prihvaćanja zamisli kako spisi Ellen White trebaju služiti kao božanski komentar Biblije. Kada je riječ o uporabi spisa Ellen White, mnogi su adventisti pretvarali u „veće svjetlo“, ono što je ona sama nazivala „manjim svjetlom“ (CM 125).

Ovakva nastojanja će se suočiti s ozbiljnim izazovima tijekom 1970-ih i 1980-ih. Njezina uloga u adventizmu, njezina jedinstvenost, nadahnuće, autoritet i odnos spram Biblije bit će stalnim predmetom rasprava! Zanimljivo je da su svi ovi problemi već bili riješeni tijekom 1840-ih, 1880-ih i 1890-ih godina, te se o njima razmišljalo tijekom biblijske konferencije 1919! No, adventizam je uglavnom zaboravio na svoju povijest i na prisutne odgovore na pitanja koje su već ranije brižljivo dale osjetljive crkvene vođe. Zbog toga će mnoga stara pitanja ponovno doći na raspravu u zadnjoj trećini dvadesetog stoljeća.

Crkva je tada imala rastući naraštaj visoko obrazovanih teologa i povjesničara koji su imali vještine potrebne za vrednovanje istinitosti različitih stajališta iznova potvrđivanih od 1920-ih pa nadalje. Krajnji rezultat će crkveno razumijevanje službe Ellen White postaviti na čvršći temelj, ali sam postupak kao takav bit će mučan za Crkvu ali i za mnoge vjernike.

Rasprava je započela 1970. kada je *Spectrum* (adventistički časopis neovisan o Crkvi) izdao članke o Ellen White pozivajući na ponovno preispitivanje njezinih spisa u smislu njezina odnosa prema drugim piscima i društvenom te intelektualnom okruženju u kojemu je pisala. Sljedećih nekoliko godina *Spectrum* je donio nekoliko članaka koji su pokazivali kako je Ellen White upotrijebila materijale drugih pisaca. Članci su tvrdili kako je njezino posuđivanje bilo najobimnije u povijesnim djelima. Iako ovakva vrsta posuđivanja ne bi toliko iznenadila adventiste u devetnaestom stoljeću koji su u časopisu *Review and Herald* često nailazili na reklame knjiga kojima se ona služila te su stoga sami mogli vidjeti usporednosti, no bio je to velik udarac naraštaju crkvenih vjernika othranjenih na mitu o njezinoj jedinstvenosti te na zamisli o tome kako sve što je proročica zapisala dolazi putem otkrivenja izravno od Boga. Pozorni su čitatelji, naravno, u uvodu u knjigu *The Great Controversy* (Velika borba) mogli zamijetiti njezinu napomenu o uporabi tuđih djela, no većina nije razmišljala o punom značenju onoga što su pročitali. No, uvod nije omogućio podatke o mjeri uporabe. Bilo kako bilo, činjenice koje su otkrivene povijesnim istraživanjem postale

su prijetnjom ne samo „mitologiji“ koja je stvorena oko Ellen White već i prijetnjom autoritativnoj ulozi koju je ona imala u Crkvi.

Sljedeća faza razvoja novog istraživanja o Ellen White nastala je 1976. kada je Ronald L. Numbers objavio djelo *Prophetess of Health*. Numbers je tvrdio kako je ona iznosila mnoge zamisli o zdravlju iz tadašnjeg vremena te je uporabila i zamisli zdravstvenih reformatora svoga vremena! Povjerenstvo za ostavštinu Ellen G. White odgovorilo je iste, 1976. godine na Numbersovu knjigu izdavanjem *A Critique of the Book Prophetess of Health*. Tu su vrednovali poglavlje po poglavlje tvrdeći kako je Numbers izostavio neke važne dokaze te je povremeno pogrešno pročitao njezine izvore određenih tema. U knjizi *Critique* izražena je zabrinutost zbog „ozračja cinizma“ koje je prožimalo cijelu Numbersovu knjigu (str. 11).

Nakon 1976. uslijedilo je trajno preispitivanje Ellen White i njezina djela. Jedan događaj u tom smjeru uključivao je i adventističkog pastora pod imenom Walter Rea! Njegovo istraživanje ga je dovelo do zaključka da je Ellen White vrlo obilno posuđivala kada su u pitanju djela *The Desire of Ages* (Isusov život) i *Patriarchs and Prophets* (Patrijarsi i proroci). Kao odgovor na tvrdnje pastora Waltera Reae predsjednik Generalne konferencije Neal Wilson je osnovao odbor koji se trebao s njim susresti i istražiti njegove dokaze. Iako su neki članovi ovog odbora smatrali kako Rea nema učenu preciznost, ipak je odbor u cjelini osvjedočen kako je posuđivanje iz suvremenih djela bilo obimnije no što se to ranije smatralo. Rea je svoja otkrića izdao 1982. godine pod nazivom *The White Lie*.

Prema Wilsonovoj tvrdnji, Generalna konferencija željela je „potpuniju spoznaju“ istine o nadahnuću te o naravi uporabe drugih pisaca u djelima Ellen White! Stoga je opunomoćila Freda Veltmana, stručnjaka za Novi zavjet i eksperta za tekstualnu analizu, kako bi sveobuhvatno proučio uporabu izvora u djelu Ellen White *The Desire of Ages* (Isusov život) (vidi AdvRev, 9. srpnja 1981., 4-7). Nakon vremenskog razdoblja koje odgovara petogodišnjem redovitom studiju Veltman je zaključio kako je Ellen White posuđivala u vrlo znatnoj mjeri, no to nije bilo slijepo posuđivanje! Naprotiv, ona je „upotrebljavala tuđe spise svjesno i ciljano“. Takvo posuđivanje pokazuje kako je ona imala svoju „izvornost“ i nije bila „ropski ovisna o svojim izvorima“. „Neovisnost“ Ellen White „treba vidjeti u njezinom odabiru. Izvori su joj bili slugom, nikada gospodarom“. Svoj je krajnji proizvod oblikovala kako bi odgovarao poruci koju je željela prenijeti svojim čitateljima (Min, listopad 1990., 4-7; Prosinac 1990., 11-15).

Slijedenjem drugog smjera istraživanja Georg Rice je 1983. izdao djelo *Luke, a Plagiarist?*. Njegovo je polazište bila tvrdnja kako je adventizam ranjiv stoga što je imao vrlo neodgovarajući pogled na nadahnuće, usredotočujući svoje razumijevanje gotovo potpuno na oblik nadahnuća u kojemu su proroci svoje podatke primali putem otkrivenja izravno s Neba. Kako bi ukazao na slabosti tog stava Rice je preko knjige o Luki prikazao kako su biblijski pisci rabili istraživanja i postojeće spise kako bi načinili svoje nadahnute knjige. Ovaj širi pogled na nadahnuće očito je bio primjenjiv na raspravu o nadahnuću Ellen White te o njezinoj uporabi izvora. Riceova otkrića su se u teoriji spojila s Veltmanovim. Zajednički su započeli adventizmu osiguravati temelj za razvoj istančanijeg razumijevanja otkrivenja i nadahnuća.

Još je dublje povezana s pitanjima oko Ellen White, knjiga Georgea R. Knighta *Myths in Adventism* (1985.), koja je svoje čitatelje nastojala odvojiti od pogrešnih shvaćanja koja su postala vrlo snažna u desetljećima nakon 1920., te osigurati temelj hermeneutike zasnovane na

načelima tumačenja i primjene njezinih savjeta za vjerništvo krajem dvadesetog stoljeća. Ovu je drugu zadaću autor kasnije proširio u knjizi *Reading Ellen White* (1997.).

Ostala proučavanja usredotočila su se na odnos Ellen White prema Bibliji te njezino povijesno odbijanje uloge „nadahnutog tumača“ koju su joj drugi pripisivali. Tako se između 1980-ih i kraja 1990-ih adventizam počeo revnije baviti teorijskim pitanjima koja su okruživala službu Ellen White.

U međuvremenu se Crkva po pitanju svakodnevne uporabe njezinih spisa nedvojbeno podvajala kako se približavala 2000. godina, i to snažnije nego 1950-ih i 1970-ih. Mnogi visoko obrazovani vjernici su zaključili kako je Ellen White u najboljem slučaju bila staromodna, a u najgorem varalica. Ovaj je dio adventista imao sklonost pridavati sve manju i manju pozornost njezinim savjetima.

U drugu krajnost otišli su oni koji su Ellen White učinili najvišim teološkim autoritetom, barem u praksi ako ne u teoriji. Ova je velika skupina bila sklona stvarati svoju teologiju većinom na temelju njezinih spisa smatrajući ih nepogrešivima u svakoj pojedinosti te verbalno nadahnutima.

Iako svjesni problema i pitanja, svi drugi su ostali pri stavu da je službom Ellen White adventizam primio životni dar koji je Crkva zlouporabila i pogrešno razumjela. Stoga su vidjeli potrebu da njezinoj službi daju čvršći teorijski temelj.

Mnogi adventisti, naravno, nisu bili svjesni problema i vrlo su naivno promatrali cjelokupnu problematiku. Budući da su svoje stavove prema ovoj temi naslijedili iz narodne mudrosti koja je vladala adventizmom od 1920-ih do početka 1960-ih, bilo ih je potrebno obrazovati na područjima naravi njezina nadahnuća, odnosa njezinih spisa prema Bibliji, te načina primjene načela iz njezinih knjiga u okruženju dvadeset prvog stoljeća. Povjerenstvo za ostavštinu Ellen G. White je ovu potrebu pokušalo zadovoljiti izdavanjem djela Herberta Douglasa *Messenger of the Lord* (1998.).

Četvrti smjer: Potraga za teorijom nadahnuća

Problemi oko nadahnuća Biblije usko su vezani s temom Ellen White. Bavljenje ovom temom za adventiste nije bilo ništa novo. U prethodnim poglavljima vidjeli smo vrlo umjeren stav Ellen White prema ovoj tematici te smo govorili o izglasavanju na zasjedanju Generalne konferencije 1883. u korist misaonog, a ne verbalnog nadahnuća! Isto tako smo zamijetili kako su postojeći pritisci u određenom vremenu gurnuli adventizam prema stavovima verbalnog nadahnuća i nepogrešivosti koje su zastupali fundamentalisti tijekom 1920-ih, a koji su uvelike oblikovali Crkvu u razdoblju koje je trajalo od 1920-ih do 1950-ih! Ove raširene fundamentalističke pretpostavke nastavile su postojati i u desetljećima nakon 1950-ih.

U međuvremenu su se u Crkvi odvijali određeni događaji koji će utjecati na adventističko razumijevanje nadahnuća. Jedan od njih je i prvi svezak djela *Selected Messages* koji je izdan 1958. a sadržavao je glavne izjave Ellen White o ovoj tematici. Njezina umjerenost po pitanju nadahnuća te njezino zastupanje koncepta misaonog nadahnuća bili su po prvi put lako dostupni adventističkom čitateljstvu.

Drugi je događaj uključivao porast broja adventista koji su stekli diplome iz teologije te ostalih znanstvenih područja koja su ih mogla izložiti različitim oblicima literarne i biblijske

kritike te autoritativnoj uporabi ljudskog razuma kao osnove za stvaranje teologije. Tijekom 1970-ih i 1980-ih Crkva se u nekoliko navrata bavila posebice temom nadahnuća te pravilnim načinom tumačenja Biblije. Sjevernoamerička divizija i Institut za istraživanje Biblije su, primjerice, 1974. godine održali niz biblijskih konferencija na ovu temu. Prateće dokumente za ove biblijske konferencije izdao je Institut za istraživanje Biblije u obliku niza stručnih radova podvrgnutih pomnom uređivanju te naslovljenih *A Symposium on Biblical Hermeneutics*. Jedan od izdanaka ovih sastanaka iz 1974. bilo je djelo Gerharda Hazela *Understanding the Living Word of God* (1980.) u kojemu opsežno obrađuje ovu temu. Uslijedilo je zatim 1985. njegovo djelo *Biblical Interpretation Today*.

Pitanje pravilne metodologije za tumačenje Biblije bilo je središnja točka sastanka 1981. godine nazvanog Consultation II. Bio je to sastanak održan nakon Glacier Viewa, na kojem su se našli crkveni službenici i stručnjaci s nakanom smanjivanja napetosti nakon izbijanja krize oko Desmonda Forda. Sudionici sastanka su se unekoliko razlikovali u mišljenjima oko toga što podrazumijeva model nadahnuća u kojemu Biblija ima i ljudsku i božansku stranu. Uz ovo su usko vezana i različita motrišta u odnosu na uporabu povijesno-kritičke metode u proučavanju Biblije.

Tema povijesno-kritičke metode ponovno je isplivala na površinu tijekom godišnjeg sastanka Odbora Generalne konferencije u listopadu 1986. Na sastanku je usvojen dokument naslovljen: „Bible Study: Presuppositions, Principles and Methods“ (Proučavanje Biblije: pretpostavke, načela i metode). U njemu je ponovno potvrđeno adventističko stajalište kako su „66 knjiga Starog i Novog zavjeta jasno i nepogrešivo otkrivenje Božje volje i Njegova spasenja. Biblija je Božja riječ i samo ona je mjerilo po kojemu se moraju ispitivati sva učenja i iskustva“ (Min, travanj 1987., 22).

Glavna uloga ove izjave bila je iznošenje smjernica za proučavanje Biblije. Tijekom postupka je zanjekana uporaba povijesno-kritičke metode koju su povijesno oblikovali neadventistički biblijski stručnjaci. „Stručnjaci koji upotrebljavaju ovu *klasički formuliranu* metodu djeluju na temelju *pretpostavki* koje prije proučavanja biblijskog teksta odbacuju vjerodostojnost zabilježenih čuda i ostalih nadnaravnih događaja ispričanih u Bibliji. Adventistima je neprihvatljiva čak i prilagođena uporaba ove metode koja, zadržavajući načelo kritike, *Bibliju podređuje ljudskom razumu*“ (isto., kurziv dodan). Nakon ovih riječi dokument o proučavanju Biblije nastavlja pozivati na brižljivu literarnu, povijesnu i kontekstualnu analizu Biblije.

Dva ključna činitelja u navedenom ulomku jesu nijekanje prevlasti razuma nad Biblijom te odbacivanje naturalističkih *pretpostavki* u pozadini povijesno-kritičke metode. Nadmoć razuma te naturalističke pretpostavke, kao što smo vidjeli u poglavljima 5 i 6, nalazili su se u samom temelju liberalizma iz 1920-ih. Stoga je ovaj dokument u tom smislu bio na čvrstom, umjerenom tlu. Nažalost, predgovor koji je sadržavao ovo mišljenje bio je uzrokom vlastitih problema u adventističkim akademskim krugovima. Neki stručnjaci su smatrali kako u povijesno-kritičkoj metodi nije moguće odvojiti pretpostavke od metodoloških elemenata dok su drugi adventistički akademici jednako čvrsto smatrali to odvajanje mogućim! Posljedično, prva je skupina nastojala rabiti metodologiju uz preimenovanje načina izučavanja u povijesno-gramatički ili povijesno-biblijski, dok je velika većina iz druge skupine odbacila pretpostavke

povijesno-kritičke metode smatrajući ih „*klasički formuliranim*“, no, zadržavala bi pravo na uporabu njezine metodologije! Stoga je za većinu adventističkih biblijskih stručnjaka to bio uglavnom semantički problem. S druge strane nedvojbeno je kako su neki stupili na liberalno tlo prihvaćanjem nadmoći razuma i naturalističkih pretpostavki povijesno-kritičke metode. Na duge staze zapravo i nije važno kako pojedinci nazivaju svoju metodu proučavanja Biblije nego jesu li se opredijelili za naturalističke pretpostavke povijesno-kritičke metode „*klasički formulirane*“ ili vjeruju kako je Biblija istinsko božansko otkrivenje Božje volje koje nam omogućuje znanje koje zemaljskim bićima nije dostupno ni na koji drugi način. Nesreća je u tome što se u mnogim raspravama o ovoj temi žarište pomicalo s teme vjere i usmjeravalo na naziv.

Prije no što se udaljimo od područja nadahnuća trebamo zamijetiti kako su pitanja autoriteta i hermeneutike najvažnije teološke teme s kojima se Crkva može susresti. Napokon, stavovi ljudi spram autoriteta i spram pretpostavki, a koji su osnovica tih stavova, određivat će i sve ostale zaključke.

Pitanje autoriteta bilo je središnje pitanje adventizma u svim njegovim razvojnim razdobljima, a i dalje će to biti sve do dolaska. Ako đavao pobijedi na području autoriteta tada dobiva cijelu igru! Stoga će odnos prema autoritetu uz načela tumačenja Biblije određivati budućnost adventizma.

Važnost ove teme ipak ne smije gurnuti adventizam u nestvarne i nebiblijske krajnosti u bilo kojem smjeru, kao u slučaju fundamentalizma (i adventizma) tijekom 1920-ih. Povijest nam ovdje može pomoći.

Kako adventističko stajalište izglasovano 1883., tako i način na koji je Ellen White razumijevala nadahnuće, predstavljaju tradicionalno umjereno stajalište. Zauzeli su srednje stajalište unatoč tomu što je rani adventizam po pitanju nepogrešivosti i verbalizma imao svoje ekstremiste poput S. N. Haskella, A. T. Jonesa i u početku W. W. Prescottta. Polarizacija koja je postojala u većinskom protestantskom svijetu tijekom 1920-ih, kao što smo vidjeli u 6. poglavlju, zasigurno je na području nadahnuća gurnula adventizam prema fundamentalističkoj krajnosti.

Iako su odluke Generalne konferencije iz 1883. i spisi Ellen White izražavali umjerenost, u adventizmu su na ulasku u dvadeset prvo stoljeće u praksi postojale obje krajnosti! Na jednom kraju spektra bili su oni koji su stavljali razum iznad otkrivenja i na taj način preuzeli srž teološkog liberalizma. Iako ovaj dio adventizma nije stvarao knjige o nadahnuću, u nekim se djelima očituje njihova metodologija. Kao što su, primjerice, liberali tijekom 1920-ih odbacili Kristovu zamjensku žrtvu, smatrajući to primitivnom zamisli, tako su postupili i neki adventisti. Poput liberala koji su smatrali kako je razumnije Kristovu žrtvu na križu razumjeti prije svega kao dobar primjer i moralni utjecaj koji bi trebao nadahnuti sve čovječanstvo na istu vrstu samopožrtvovnosti, tako su i pojedini adventisti na sličan način racionalno objasnili teoriju križa. No, jedini put dolaska do takvog zaključka jest odbaciti jasno biblijsko učenje o Kristovoj zamjenskoj smrti i nadomjestiti ga tumačenjem kojemu se manje prigovara, te koje predstavlja „*racionalnije*“ objašnjenje usuglašeno s ljudskim umom. Zamjenska žrtva je oduvijek bila problematična onima koji su razum stavljali iznad otkrivenja! Pavao se ovim problemom bavio još u prvom stoljeću. No, rasprava oko zamjenske smrti nije središnji problem. Naprotiv, ispod površine nalazi se pitanje autoriteta, odnosno je li razum ili je otkrivenje glavni izvor iz kojega proistječu teološka stajališta.

Na drugom kraju spektra, kada je u pitanju nadahnuće, nalaze se adventisti koji jasno promiču ekstremne fundamentalističke tvrdnje iz 1920-ih. U jednoj nedavno izdanoj knjizi, primjerice, pisalo je kako su „sve tvrdnje koje Biblija iznosi o bilo kojoj temi – o teologiji, povijesti, znanosti, kronologiji, brojkama, i tome slično – potpuno pouzdane i sigurne“ (*Issues in Revelation and Inspiration*, 63).

Jedna od najvećih potreba adventizma jest literatura koja bi temu biblijskog nadahnuća razvijala navođenjem činjenica iz samog Pisma. Potrebno je nastojati otkriti kako Biblija vidi samu sebe; koje tvrdnje iznosi o sebi; koja vrsta iznesenih podataka je ušla u njezin razvoj te kako se odnosi prema različitim skupinama podataka. Nažalost, ovo vrlo često nije način na koji se pisci odnose prema ovoj temi. Naprotiv, u većini slučajeva ljudi iznose tvrdnje umjesto Biblije na sistematski način, a zatim odlaze u Bibliju kako bi našli potvrdu za svoje zaključke! Slijedenjem ovakve metode oni silaze s platforme biblijskog autoriteta i uzlaze na platformu prosvjetiteljskog racionalizma. Velika pogreška fundamentalizma bila je u tome što se protiv racionalizma borio njegovim vlastitim oružjem umjesto da je dopustio Bibliji da ona govori sama za sebe. Ovaj je pristup bio kušnja i nekim adventistima.

Oni koji tvrdnje Ellen White uzimaju za ozbiljno daju nam uvide u djelo suvremenog proroka. Način na koji je pripremala i tumačila svoje vlastite spise pokazuje način na koji je nadahnuće djelovalo u njezinu slučaju, a što je, čini se, bilo vrlo slično onome što Biblija otkriva u odnosu na svoje vlastite pisce. Za pretpostaviti je stoga kako njezino iskustvo osvjetljava opću temu nadahnuća. Njezini su spisi isto tako prosvjetljujući s obzirom na to da Crkva posjeduje velik broj njezinih autografa (izvornih rukopisa). Tko god je pregledao njezine rukopise, koji sadrže mnoštvo umetaka među redovima, teško može vjerovati u verbalno nadahnuće. Tko god je čuo njezinu vlastitu samoprocjenu te ispitivao njezine spise ne može se držati nepogrešivosti. Stajalište o nepogrešivosti proistječe od njezinih takozvanih sljedbenika, a ne iz njezinih tvrdnji! Njezini vlastiti stavovi vodili su u suprotnom smjeru.

S obzirom na važnost teme biblijskog nadahnuća adventisti su napisali iznenađujuće mali broj knjiga koji se njome bavi. Jedna od njih je knjiga Aldena Thompsona *Inspiration: Hard Questions, Honest Answers* (1991.). Ona je u adventističkoj zajednici pokrenula brojne rasprave za i protiv njezinih zamisli. No, daleko važnija od različitih strana u raspravi bila je odlučnost u nastavljanju istraživanja problema oko nadahnuća i tumačenja Biblije. Ta zadaća u adventističkoj teologiji još traje. Nadamo se da će Crkva pristupiti preuzimanju ove zadaće u duhu adventističkih pionira koji su proučavali samu Bibliju, umjesto da na Bibliju primjenjuju racionalistički model a zatim tvrde kako su pravovjerni samo oni koji se slažu sa zaključcima tog modela.

Pregled

Razdoblje koje je započelo 1950-ih bilo je u teološkom smislu vrlo teško za adventizam. Zadnje razdoblje crkvenog teološkog razvoja ispunjeno je neprestanim napetostima. Naravno da su teološke napetosti u adventizmu oduvijek postojale, no od 1950-ih su imale sklonost kretati se sve dosljednije k srednjoj fazi. U današnje vrijeme sva stara adventistička pitanja, (tj., što je adventističko? kršćansko? fundamentalističko?) kruže istodobno. Ne postavljaju se samo sva pitanja istodobno već adventisti koji su bili usredotočeni na probleme u različitim razdobljima

crkvenog teološkog razvoja na njih odgovaraju na vrlo različit način. Neki, primjerice, još uvijek smatraju adventizam adventističkim i osobito važnim dok drugi smatraju kako je adventizam kršćanski i daje odgovore, a treći polažu adventističku nadu u odanost fundamentalizmu. U ovoj borbi identiteta razvile su se teološke krajnosti koje nastavljaju uznemiravati adventizam. Stalno prisutno pitanje teološkog identiteta koje je više od 150 godina poticalo crkvene teološke rasprave nastavlja oblikovati raspravu dok se adventizam nastoji maknuti s mrtve točke u sadašnjoj krizi identiteta. U zaključnom poglavlju vratit ćemo se zbivanjima u ovoj krizi.

U međuvremenu je važno zamijetiti kako problemi koji se tiču spasenja i nadahnuća, o kojima smo raspravljali u ovom poglavlju, nisu jedini važni problemi u suvremenom adventističkom teološkom dijalogu. Drugi problemi o kojima se raspravlja uključuju ulogu i značenje biblijskog „ostatka“, zatim doktrinu o Crkvi ili ekleziologiju, značenje izvještaja iz Postanka o stvaranju i potopu, te narav apokalipse. Dva su zadnja desetljeća dvadesetog stoljeća svjedoci kako su po ovom zadnjem pitanju neki adventisti odbacili historicističko tumačenje Daniela i Otkrivenja, koje je od samog početka adventizma bilo u njegovu središtu, i prihvaćaju načela proročkog tumačenja koja su u skladu s futurističkim pa čak i preterističkim razumijevanjem. Svaka prilagodba tumačenja u ovim smjerovima bi naravno učinila nužnim redefiniranje samog adventizma, budući da adventizam sedmoga dana svoj temeljni identitet kao pokret nalazi u historicističkom tumačenju proročanstava, osobito tekstova u Otkrivenju 11,19 pa sve do kraja 14. poglavlja.

Osim ovih problema u suvremenom adventizmu mogle su se vidjeti i druge promjene. Iznenađujuće je što se tijekom 1990-ih dogodilo buđenje antitrinitarijanizma i semiarijanizma zbog toga što je to bilo vjerovanje većine najranijih adventista. Ovakvo opredjeljenje izgleda čudnim u Crkvi koja se temelji na suprotstavljanju uporabi predaje kao teološkog autoriteta. No, ovakav preokret po pitanju autoriteta nije jedini u adventističkoj povijesti. U svakom slučaju, buđenje ovog problema više se temelji na srednjovjekovnoj logici nego na restoracionističkom adventizmu iz devetnaestog stoljeća.

Još jedno pročišćavanje adventističke teologije tijekom 1980-ih i 1990-ih može se promatrati ili kao promjena načina izražavanja određene zamisli ili kao promjena vjerovanja. U pitanju je istražni ili predadventni sud! Raniji je adventizam bio sklon gledati na sud oštrijim tonom zbog toga što Bog *ne dopušta* da uđu oni koji nisu bili vjerni. Odnedavna se naglasak više stavlja na vjerovanje kako je Bog „za“ ljude, On je na njihovoj strani i želi da što više ljudi *uđe u kraljevstvo*. Ovo novo gledanje na stvari prikazuje suca, u biblijskom smislu riječi, koji je na strani grešnika a suđenje je potvrđivanje činjenice kako mogu biti sa sigurnošću spašeni i kako će biti sretni na Nebu. Heppenstall je rekao kako će Božji sud biti u korist grešnika! „Božji narod se nema čega plašiti na sudu. Sveci posljednjih dana mogu osjećati povjerenje i sigurnost pri suočavanju sa sudom kada će njihova imena biti priznata pred Ocem i andeoskim vojskama“ (*Our High Priest*, 121, 207). Stoga se u 1990-im mnogi adventisti u svojim razmišljanjima o sudu usredotočuju na sigurnost umjesto nesigurnosti.

Posljednja strana suvremenog teološkog dijaloga u adventizmu jest problem kraja vremena kojemu nikako ne dolazi kraj. Ovo pitanje stvara probleme zbog adventističkog propovijedanja kako ne treba gubiti nadu u *blizinu* dolaska. No, pitanje koje Crkva ne može izbjeći jest kako tu nadu zadržati unatoč trajanju vremena. Da je adventizam, primjerice, prihvatio Jone-

sovu i Waggonerovu poruku ili da su vjernici pokazali vrstu savršenosti koju Bog očekuje, tada bi došao kraj. Drugi su se adventisti posvetili traženju sljedećeg uzbuđenja u smislu „znakova vremena“. Povremeno se njihov eshatološki adrenalin podigne samo da bi opet opao. Drugi opet, koji su u većini slučajeva naklonjeni učenosti, nastoje rješavati problem ispitivajući što je Isus mislio kada je rekao: „trgujte time dok se ja ne vratim“. Čitajući Mateja 25,31-46 (usporedba o posljednjem sudu) u kontekstu Mateja 24 i 25 oni se sve više usredotočuju na društvenu etiku i crkvenu odgovornost za dosezanje siromaha i paćenika tijekom vremena iščekivanja. Rješenja su različita no problem je isti za sve adventiste u vrijeme kada Crkva započinje dvadeset prvo stoljeće. No, i utemeljitelji Crkve su se suočili s istim problemom – kako biti adventist u vjerovanju i životu dok Crkva očekuje drugi dolazak.

OSMO POGLAVLJE

Što sve ovo znači?

Ova kratka knjiga prikazuje povijest adventističke teologije kao napredujuću potragu za identitetom. Ta je potraga vodila postmileritski sabatarijanski adventizam tijekom četiriju vrlo različitih razdoblja od kojih je svako imalo svoje krize i pitanja. Kriza tijekom 1844. potakla je razočarane adventiste na odgovor na pitanje: „Što je u adventizmu adventističko?“ Sukob tijekom 1888. natjerao ih je na sučeljavanje s pitanjem: „Što je u adventizmu kršćansko?“ A liberalni izazov u 1920-ima nagnao ih je na određivanje onoga što je u adventizmu fundamentalističko. Događaji u Crkvi tijekom 1950-ih potaknuli su različite skupine adventista na postavljanje svih ovih pitanja u isto vrijeme. Njihovi su odgovori bili priprema Crkve za teološke napetosti u desetljećima nakon 1950. godine.

Pouke o podijeljenosti

Najznačajnija pouka koju možemo dobiti pri proučavanju razvoja adventističke teologije jest kako je uvijek opasno „stvarati teologiju protiv svoga brata“. Najveće podjele unutar adventizma mogu nam pomoći u razumijevanju ovog problema. Dvije strane na kraju 1990-ih usredotočene su na izvorne prekretnice u adventističkom teološkom razvoju: na iskustvo iz 1888. i na fundamentalističku krizu iz 1920-ih. Polarizacija je prisutna na objema prekretnicama. *Glavni razlog ove polarizacije je taj što u želji za bijegom iz jedne vrste uočene pogreške ljudi često zauzimaju suprotno stajalište.*

Na početku dvadeset prvog stoljeća teologija se oblikuje prije svega na dvije fronte s tim što stara pitanja predstavljaju crte podjele. Stoga u sukobima između onih koji naglašuju ono što je u adventizmu adventističko i onih koji naglašuju ono što je u adventizmu kršćansko postoji trajno prisutna opasnost da će protivničke strane u svojim tumačenjima postajati sve jednostranije.

Za one koji naglašuju ono što je u adventizmu adventističko postoji opasnost gubitka dodira s osnovnim kršćanstvom dok se usredotočuju na nebiblijske izvore smatrajući ih teološkim autoritetom te istinsku biblijsku zamisao o savršenosti silom pretvaraju u neku vrstu bezgrešnog perfekcionizma. Druga je krajnost trajno prisutna opasnost da u nastojanju izbjegavanja

pogreške onih koji naglašuju ono što je u adventizmu adventističko neki padaju u kušnju nijekanja svoga adventizma naglašujući samo jednu stranu te tako gube dodir s adventističkom stranom svoje vjere. Predložio bih postojanje odgovarajućeg održivog srednjeg područja za one koji se drže oboga, i onoga što je kršćansko i onoga što je adventističko u njihovoj vjeri, ali samo i samo ako svoj pogled ne skidaju s Biblije. Takvi moraju izbjeći neispravno kretanje koje je ugrađeno u sam postupak stvaranja teologije kada ona prije svega predstavlja zadaću stvaranja teologije koja se suproti njezinu protivniku. Iskrivljujući činitelj stupa u igru kada pojedinci, svjesno ili nesvjesno, svoj *glavni* naglasak stavljaju na stvaranje odmaka između sebe i onoga što smatraju pogrešnim te kada zaključe kako ne mogu ništa značajno naučiti od onih koji se od njih razlikuju.

Crta podjele na području nadahnuća u biti se odvija na isti način. Dok se neki pojedinci plaše liberalizma i prividno se hvataju fundamentalizma iz 1920-ih (u procesu ga očito miješajući s umnim sklopom prvotnog kršćanstva), drugi se pak adventisti u želji da izbjegnju onome što smatraju teološkim pogreškama i fundamentalističkim krajnostima suočavaju s vrlo stvarnom opasnošću upadanja u liberalno kršćanstvo istog razdoblja. U temelju ove polarizacije nalaze se hermeneutički/epistemološki problemi prvog reda, osobito oni oko prvenstva između otkrivenja i razuma. No, sve strane trebaju priznati kako modernistički pogled (što su ga prigrlili liberali u 1920-ima) koji je usvojio prosvjeteljski stav o nadmoći ljudskog razuma nad Pismom nije ni malo zdraviji od fundamentalističke pogreške koja je pomiješala okorjelost 1920-ih s Kristovim i apostolskim načinom razmišljanja. Ponovno imamo srednji put koji rabi razum u kontekstu okvira osnovanih na biblijskom otkrivenju.

Svaka je vjerska skupina u nevolji ako svoju teologiju, i kada svoju teologiju, oblikuje prije svega na protivljenju nekom stvarnom ili zamišljenom suprotnom stajalištu. Ovakvo postupanje priprema podlogu za sve brže koračanje k daljnjoj polarizaciji i dodatnim teološkim iskrivljenjima. Pojedinci moraju biti svjesni ovih opasnosti dok nastoje stvarati biblijsku teologiju u duhu kršćanskog adventizma u njegovu najboljem izdanju. U knjizi *Adventism in Conflict* (1955.) A. Leroy Moore pogađa u središte svojom raspravom o onome što naziva „paradoksalnim razmišljanjem“. Prevelik broj ljudi je, kaže on, uvježban u „promatranju samo jedne strane istine“. Paradoksalno razmišljanje mora biti otvoreno za sve strane u raspravi. „Istinski paradoks ne miješa istinu s pogreškama već sjedinjuje suprotna načela Božje riječi od kojih je svako bitno za ono drugo“. Samo u slučaju uviđanja svih strana paradoksa ljudi mogu doći do istine (str. 15, 21, 22, 25).

U skladu s Mooreovim prijedlogom i ja bih ustvrdio kako su različiti smjerovi mislilaca u Adventističkoj crkvi, te kako trebaju jedni druge zbog ravnoteže! Teško je, ako ne i nemoguće da je bilo koja skupina u cijelosti u krivu ili u cijelosti u pravu. Sve su strane u sukobu uglavnom uvidjele neke strane istine kao i dijelove pogrešaka. Svatko može nešto naučiti od onih koji imaju teološka stajališta protivna njihovim! No, kako bi mogli učiti, pojedinci moraju usvajati i odražavati Kristov duh – stav koji ne samo da želi drugima sve najbolje, već koji za-država otvorenost za istinu iz svih izvora. Takva otvorenost zahtijeva od ljudi ne samo gajenje voljnosti da čuju one koji se od njih razlikuju već i da se ne skrivaju iza ideoloških obrambenih stajališta.

Pouke o „teološkoj ukočenosti“

Zamijetili smo u prvom poglavlju ove knjige da su adventistički pioniri imali zamisao o „sadašnjoj istini“ koja je bila pokretljiva, a ne ukočena. To je jedan od razloga zbog kojega su izbjegavali Vjerovanje. Jedna od posljedica te otvorenosti jest adventistička teologija koja ima razvojnu povijest. Ona se s vremenom preoblikovala tako što su je neke promjene vodile u smjeru postajanja sve više biblijskom, a neke u postajanje sve manje biblijskom. Izbjegavanjem krutosti Vjerovanja adventistička je teologija ostajala otvorenom za ispravke.

Ta se savitljivost odražava u vrlo važnom predgovoru nedavne (1980.) crkvene izjave o temeljnim vjerovanjima. Čitamo: „*Adventisti sedmog dana prihvaćaju Bibliju kao svoje jedino vjerovanje* i drže određena temeljna vjerovanja učenjem Svetog pisma. Ovdje navedena vjerovanja sadrže crkveno razumijevanje i izričaj učenja Pisma. *Promjene ovih tvrdnji mogu se očekivati* na zasjedanjima Generalne konferencije *kada Sveti Duh povede Crkvu k potpunijem razumijevanju biblijske istine* ili ona pronade bolje jezične izraze kojima bi izrekla učenja svete Božje riječi“ (vidi dodatak; kurziv dodan).

Ova značajna izjava u skladu je s duhom adventističkih pionira. Žaloso je što najraširenije izdanje knjige *Seventh-day Adventists Believe...* (1988.) ne spominje niti raspravlja o ovom prevažnom predgovoru. Ova nam knjiga nudi po jedno poglavlje za raspravu o svakom od 27 temeljnih vjerovanja, ali nažalost izostavlja ono što bi bilo središnje vjerovanje onih koji su osnovali Adventističku crkvu – zamisao kako Bog uvijek vodi svoj narod k sve većoj istini. Crkva će se odvojiti od mudrosti svojih utemeljitelja na samoj početnoj točki svoga sustava vjerovanja ako ikada dođe do točke na kojoj sadašnja istina gubi svoju pokretljivu narav.

Ipak su u svakom razdoblju adventizma postojali oni koji su željeli zadržati određena vjerovanja svoga doba u obliku Vjerovanja. To je bilo tako u 1880-im kada su neki htjeli staviti na razinu Vjerovanja pitanja poput Zakona u Galaćanima i prepoznavanja deset rogova. Nedvojbeno bi neki s početka dvadesetog stoljeća htjeli dati autoritet Vjerovanja i izraza *svagdašnja žrtva* iz Daniela 8, dok bi oni na kraju dvadesetog stoljeća davali potporu Vjerovanja izjavama na područjima poput Kristove ljudske naravi ili određenog pogleda na nadahnuće ili proučavanje Biblije.

Kada bi takvi pokreti uspjeli, unatoč tomu što bi iza svega mogle biti najbolje namjere, njihovi nositelji bi nastojali sačuvati svoje razumijevanje adventističkog povijesnog identiteta. No, možemo naslutiti kako bi pri postupku očuvanja adventističkog sadržaja u stvarnosti mogli ubiti njegov živi duh. Adventistički su utemeljitelji pokazali veliku mudrost u razumijevanju dinamične naravi sadašnje istine te u tvrdnji kako je „Biblija njihovo jedino Vjerovanje“.

Pouke o teološkim bitnostima

Svaki naraštaj adventista sedmoga dana ima obvezu dodavanja svog posebnog područja zanimanja bitnostima adventizma. Tu smo pokretljivost vidjeli na djelu u Minneapolisu 1888., a ona je živa i danas. Postojali su i još uvijek postoje mnogi kandidati za položaj „stupa“ u adventističkom sustavu vjerovanja. No, adventistička povijest pokazuje dvije glavne skupine istina koje određuju što znači biti adventistički kršćanin.

Prvu skupinu čine središnje potporne doktrine razvijene u prvim godinama adventizma: sedmi dan - subota, drugi dolazak, dva dijela Kristove službe u nebeskom Svetištu, uvjetna besmrtnost te trajnost duhovnih darova (uključujući i dar proroštva) sve do kraja vremena. Ove su istine odredile sabatarijanski adventizam a kasnije i adventizam sedmoga dana koji se razlikuju od ostalih adventista i ostalih kršćanskih skupina.

Druga vrlo važna skupina vjerovanja u adventističkoj teologiji sastoji se od brojnih vjerovanja koja adventizam dijeli s ostalim kršćanima: božanstvo; božansko nadahnuće Biblije; problem grijeha; Isusov život, zamjenska smrt i uskrsnuće; plan spasenja. Minneapolis je značio početak osvjetljavanja ovih istina.

No, osobitost adventizma ne nalazi se toliko u razlikovnim doktrinama niti u onima koje dijeli s ostalim kršćanima, već u spoju obaju načina razumijevanja unutar okvira teme velike borbe koju nalazimo u apokaliptičkoj jezgri Knjige Otkrivenja 11,19 pa sve do kraja 14. poglavlja. Upravo ovaj proročki uvid odvaja adventiste sedmoga dana od ostalih adventista, od ostalih svetkovatelja subote i od svih ostalih kršćana. Upravo je teologija velike borbe (koju je najprije obradio Bates sredinom 1840-ih) vodila adventizam prema promatranju sebe kao proročkog naroda. To je razumijevanje pokrenulo adventiste k najudaljenijim zakucima na Zemlji u nastojanju da objave poruku trojice anđela prije velikog žetvenog dana. *Kada to izgubi iz vida, adventizam sedmoga dana izgubit će i svoju posebnost. Tada će ona postati samo još jedna bezazlena Crkva s nekim vrlo čudnim doktrinama umjesto da bude dinamičan proročki pokret* (za više podataka vidi moju knjigu *Millennial Fever and the End of the World*, 327-342).

U svim vremenima adventisti su imali istu kušnju da se usredotoče na rubove svoje teologije umjesto na njezino središte! Imajući to na umu, Ellen White upozorila je adventiste svoga vremena „neka se čuvaju ovih sporednih problema koji imaju sklonost udaljiti um od istine“ (CWE 47). Ovo je još uvijek dobar savjet. Zdrav će se adventizam uvijek baviti središnjim temama svoje poruke, a postat će nezdrav kada se bude nastojao baviti problemima za koje Biblija nema jasno učenje te kada u središte adventističkog nastojanja stavi stvari koje su s Božjeg stajališta neznatne. Crkvu stalno treba podsjećati kako se stvari koje Biblija ne naučava *jasno* nikako ne mogu kandidirati za postajanje doktrinom.

A što je s dolaskom?

Jedno od najjasnijih biblijskih učenja jest učenje da će se Isus Krist ponovno vratiti na nebeskim oblacima. Cjelokupna Biblija ukazuje na kraj svih stvari kada će Bog iskorijeniti problem grijeha. Adventizam je na čvrstom temelju dok čeka drugi Isusov dolazak. Vrijeme dolaska nije sigurno, ali sam događaj jest!

Očekivanje drugog dolaska bilo je razlogom postojanja Adventističke crkve koja se povijesno smatrala nositeljem poruka trojice anđela iz Otkrivenja 14, svijetu u potrebi. S tog stajališta se adventistički identitet temelji na viđenju iz Otkrivenja o kraju vremena kada će Bog imati svoj narod na Zemlji koji će strpljivo čekati dolazak svoga Gospodina i koji će držati Njegove zapovijedi i biti s Isusom u odnosu vjere koja spašava (vidi Otkrivenje 14,12). Najbolji sažetak adventizma u 150 godina dugoj adventističkoj teološkoj potrazi za identitetom još se uvijek nalazi u tekstu iz Otkrivenja 14,12.

DODATAK

Temeljna vjerovanja adventista sedmog dana

Adventisti sedmog dana prihvaćaju Bibliju kao svoje jedino vjerovanje i drže određena temeljna vjerovanja učenjem Svetog pisma. Ovdje navedena vjerovanja sadrže crkveno razumijevanje i izričaj učenja Pisma. Promjene ovih tvrdnji mogu se očekivati na zasjedanjima Generalne konferencije kada Sveti Duh povede Crkvu k potpunijem razumijevanju biblijske istine ili ona pronade bolje jezične izraze kojima bi izrekla učenja Božje svete riječi.

1. Sveto pismo

Sveto pismo ili Biblija, Stari i Novi zavjet, pisana je Božja riječ, dana božanskim nadahnućem preko svetih Božjih ljudi koji su govorili i pisali pod utjecajem Svetoga Duha. U svojoj Riječi Bog je povjerio čovjeku znanje nužno za spasenje. Sveto pismo je nepogrešiva objava Njegove volje. Ono je mjerilo karaktera, provjera iskustva, autoritativna objava istine i vjerodostojni izvještaj o Božjem djelovanju u povijesti. (2 Pet 1,20.21; 2 Tim 3,16.17; Ps 119,105; Izr 30,5.6; Iz 8,20; Iv 17,17; 1 Sol 2,13; Heb 4,12)

2. Sveto Trojstvo

Postoji jedan Bog: Otac, Sin i Sveti Duh, jedinstvo tri vječne Osobe. Bog je besmrtn, svemoguć, sveznajući, iznad svega i uvijek nazočan. On je neograničen i izvan moći ljudske spoznaje; pa ipak poznat po onome kako se sam objavio. On je vječno dostojan da Ga obožava, poštuje i da Mu služi sve što je stvoreno. (Pnz 6,4; Mt 28,19; 2 Kor 13,14; Ef 4,4-6; 1 Pt 1,2; 1 Tim 1,17; Otk 14,7)

3. Bog Otac

Bog vječni Otac je Stvoritelj, Izvor, Održavatelj i Vladar svega što je stvorio. On je pravedan i svet, milostiv i milosrdan, spor na srdžbu i obilan u nepokolebljivoj ljubavi i vjernosti. Osobine i moći koje pokazuju Sin i Sveti Duh također su objave o Ocu. (Post 1,1; Otk 4,11; 1 Kor 15,28; Iv 3,16; 1 Iv 4,8; 1 Tim 1,17; Izl 34,6; Iv 14,9)

4. Bog Sin

Bog vječni Sin utjelovio se u Isusu Kristu. Preko Njega je sve stvoreno, otkriven Božji karakter, postignuto spasenje čovječanstva i On će suditi svijetu. Vječni pravi Bog postao je i pravi čovjek Isus Krist. Začet je po Svetom Duhu i rođen od blažene Djevice Marije. Živio je i pretrpio kušnje kao ljudsko biće, ali je primjerom savršeno pokazao Božju pravednost i ljubav. Svojim čudesima pokazao je Božju moć i otkrio se kao obećani Mesija. Stradao je i dragovoljno umro na križu za naše grijeha i umjesto nas, uskrsnuo je iz mrtvih i uznio se da bi u nebeskom Svetištu služio za nas. On će ponovno doći u slavi da napokon oslobodi svoj narod i obnovi Zemlju. (Iv 1,1-3.14; Kol 1,15-19; Iv 10,30; 14,9; Rim 6,23; 2 Kor 5,17-19; Iv 5,22; Lk 1,35; Fil 2,5-11; Heb 2,9-18; 1 Kor 15,3.4; Heb 8,1.2; Iv 14,1-3)

5. Bog Sveti Duh

Bog vječni Duh sudjelovao je s Ocem i sa Sinom u stvaranju, utjelovljenju i otkupu. On je nadahnjivao pisce Svetoga pisma. On je Kristov život ispunio silom. On privlači i osvjedočava ljude; one koji se odazovu obnavlja i preobražava u Božje obličje. Poslan od Oca i Sina da uvijek bude s Njegovom djecom, On daje Crkvi duhovne darove, osposobljava je da svjedoči za Krista i u skladu sa Svetim pismom upućuje u potpunu istinu. (Post 1,1.2; Lk 1,35; 4,18; Dj 10,38; 2 Pt 1,21; 2 Kor 3,18; Ef 4,11.12; Dj 1,8; Iv 14,16-18.26; 15,26.27; 16,7-13)

6. Stvaranje

Bog je Stvoritelj svega. U Svetom pismu otkrio je vjerodostojni izvještaj o svojoj stvaralačkoj djelatnosti. Za šest dana Gospodin je stvorio "nebo i zemlju" i sve živo na njoj i otpočnuo sedmog dana prvoga tjedna. Tako je ustanovio subotu kao trajnu uspomenu na završeno stvaralačko djelo. Prvi čovjek i žena stvoreni su po Božjem obličju kao kruna stvaranja. Povjerenost im je da upravljaju zemljom i da se o njoj odgovorno staraju. Kad je stvaranje svijeta bilo završeno, sve je bilo "veoma dobro", te je svjedočilo o Božjoj slavi. (Post 1.2; Izl 20,8-11; Ps 19,1-6; 33,6.9; 104; Heb 11,3)

7. Ljudska priroda

Čovjek i žena stvoreni su na Božju sliku, s osobnošću, moći i slobodom da misle i djeluju. Iako su bili stvoreni kao slobodna bića, svatko je od njih bio nedjeljivo jedinstvo tijela, uma i duha; čiji su život, dah i sve ostalo ovisili o Bogu. Kad naši praroditelji nisu poslušali Boga, i kad su se htjeli osloboditi ove ovisnosti, pali su sa svog uzvišenog položaja što su ga uživali pred Bogom. Izgubili su savršeno Božje obličje i postali su podložni smrti. Njihovi potomci dijele s njima ovu grešnu prirodu i njezine posljedice. Rađaju se sa slabostima i sklonostima k zlu. No Bog je u Kristu pomirio svijet sa sobom te svojim Duhom obnavlja u smrtnicima koji se kaju obličje njihova Stvoritelja. Stvoreni Bogu na slavu pozvani su da ljube Njega i jedan drugoga te da se brinu za sredinu u kojoj žive. (Post 1,26-28; 2,7; Ps 8,4-8; Dj 17,24-28; Post 3; Ps 51,5; Rim 5,12-17; 2 Kor 5,19,20; Ps 51,10; 1 Iv 4,7.8.11.20; Post 2,15)

8. Velika borba

Cijelo čovječanstvo uključeno je u veliku borbu između Krista i Sotone u odnosu na Božji karakter, Njegov zakon i Njegovu vlast u svemiru. Ovaj je sukob započeo na Nebu kad je jedno stvoreno biće, obdareno slobodom izbora, u želji za vlašću postalo Sotonom, Božjim neprijateljem, i povelu u pobunu dio anđela. To je biće, Sotona, unijelo duh pobune i u ovaj svijet kad je navelo Adama i Evu na grijeh. Njihov grijeh uzrokovao je izopačivanje Božjega lika u čovjeku, nered u stvorenom svijetu, i napokon njegovo konačno uništenje u sveopćem potopu. Pred očima svega što je stvoreno ovaj svijet postao je pozornicom sveopćeg sukoba u kojem će na kraju Bog ljubavi biti opravdan. Da bi pomogao svom narodu u ovoj borbi, Krist šalje Svetog Duha i vjerne anđele da ga vode, štite i podržavaju na putu spasenja. (Otk 12,4-9; Iz 14,12-14; Ez 28,12-18; Post 3; Rim 1,19-32; 5,12-21; 8,19-22; Post 6-8; 2 Pt 3,6; 1 Kor 4,9; Heb 1,14)

9. Kristov život, smrt i uskrsnuće

Kristovim životom savršene poslušnosti Božjoj volji, Njegovim trpljenjem, smrću i uskrsnućem Bog je čovjeku pribavio jedino sredstvo očišćenja od grijeha. Tako oni koji vjerom prihvaćaju ovo očišćenje mogu imati vječni život, a sve što je stvoreno može bolje razumjeti beskrajnu i svetu Stvoriteljevu ljubav. Savršeno očišćenje pomiruje pravednost Božjeg zakona i milosrđe Njegova karaktera, jer ono ujedno osuđuje naš grijeh pružajući nam oprost. Kristova smrt je zamjena za našu smrt, ona pomiruje i preobražava. Kristovo uskrsnuće najavljuje Božju pobjedu nad silama zla, a onima koji prihvaćaju očišćenje On osigurava konačnu pobjedu nad grijehom i smrću. Kristova pobjeda nad smrću proglašava Ga Gospodarom pred kojim će se pokloniti svako koljeno na Nebu i na Zemlji. (Iv 3,16; Iz 53; 1 Pt 2,21.22; 1 Kor 15,3.4.20-22; 2 Kor 5,14.15.19-21; Rim 1,4; 3,25; 4,25; 8,3.4; 1 Iv 2,2: 4,10; Kol 2,15; Fil 2,6-11)

10. Iskustvo spasenja

Božja beskonačna ljubav i milost učinili su Krista, koji nije znao za grijeh, grijehom radi nas, da bismo mi u Njemu mogli postati pravednicima pred Bogom. Vođeni Svetim Duhom mi osjećamo potrebu za pokajanjem, priznajemo svoju grešnost, kajemo se za svoje prijestupe i izražavamo vjeru u Isusa kao Gospodina i Krista, našu Zamjenu i Uzor. Ovu vjeru kojom prihvaćamo spasenje daje božanska sila u Riječi i dar je Božje milosti. U Kristu smo opravdani, usvojeni kao Božji sinovi i kćeri i oslobođeni vlasti grijeha. Duhom smo nanovo rođeni i posvećeni. Duh obnavlja naš um, upisuje Božji zakon ljubavi u naše srce i daje nam silu da živimo svetim životom. Ostajući u Njemu postajemo sudionicima božanske prirode i imamo sigurnost spasenja sada i na sudu. (2 Kor 5,17-21; Iv 3,16; Gal 1,4; 4,4-7; Tit 3,3-7; Iv 16,8; Gal 3,13.14; 1 Pt 2,21.22; Rim 10,17; Lk 17,5; Mk 9,23.24; Ef 2,5-10; Rim 3,21-26; Kol 1,13.14; Rim 8,14-17; Gal 3,26; Iv 3,3-8; 1 Pt 1,23; Rim 12,2; Heb 8,7-12; Ez 36,25-27; 2 Pt 1,3.4; Rim 8,1-4; 5,6-10)

11. Crkva

Crkva je zajednica vjernika koji prihvaćaju istinu da je Isus Krist Spasitelj i Gospodin. Poput Božjeg naroda u starozavjetna vremena, i Crkva je pozvana iz svijeta. Vjernici se sjedinjuju na bogoslužju, u zajedništvu, u proučavanju iz Božje riječi, u Večeri Gospodnjoj, u služanju svim ljudima i objavljivanju Evanđelja cijelom svijetu. Autoritet Crkve proistječe od Krista koji je utjelovljena Riječ, i iz Pisma koje je napisana Riječ. Crkva je Božja obitelj; njeni vjernici, koje je Bog usvojio kao svoju djecu, žive na temelju novoga zavjeta. Crkva je Kristovo Tijelo, zajednica vjernika čija je Glava sam Krist. Crkva je nevjesta za koju je Isus umro da bi je mogao očistiti i posvetiti. Prigodom Njegova povratka u slavi On će izvesti pred sebe vjerne svih vjekova otkupljene Njegovom krvlju, «bez ljage i bore», slavnu Crkvu, «svetu i bez mane». (Post 12,3; Dj 7,38; Ef 4,11-15; 3,8-11; Mt 28,19-20; 16,13-20; 18,18; Ef 2,19-22; 1,22.23; 5,23-27; Kol 1,17.18)

12. Ostatak i njegova zadaća

Sveopću Crkvu tvore svi koji istinski vjeruju u Krista, ali u posljednjim danima, u razdoblju široko rasprostranjenog otpada, pozvan je ostatak da vrši Božje zapovijedi i čuva vjeru Isusovu. Ovaj ostatak najavljuje dolazak vremena suda, objavljuje spasenje preko Krista i navješćuje približavanje Njegova drugog dolaska. Ovo navještanje prikazano je simbolom trojice anđela u Otkrivenju 14; ono se zbiva u isto vrijeme kad i djelo suda na Nebu, te na Zemlji izaziva kajanje i reformu. Svaki je vjernik pozvan da surađuje u ovom objavljivanju po cijelom svijetu. (Otk 12,17; 14,6-12; 18,1-4; 2 Kor 5,10; Jd 3,14; 1 Pt 1,16-19; 2 Pt 3,10-14; Otk 21,1-14)

13. Jedinstvo Kristova Tijela

Crkva je jedno Tijelo s mnogo udova koji su pozvani iz svakog naroda, plemena, jezika i puka. U Kristu smo svi «novo stvorenje»; razlike u rasi, kulturi, obrazovanju, nacionalnosti, pa razlike između velikih i malih, bogatih i siromašnih, muškog i ženskog - ne smiju nas dijeliti. Svi smo jednaki u Kristu koji nas je istim Duhom povezo u zajedništvo sa sobom i međusobno; trebamo služiti bez pristranosti i ustezanja. Kroz Kristovu objavu u Pismu sudionici smo iste nade i vjere, i nastojimo svjedočiti svima. Ovo jedinstvo ima svoj izvor u jedinstvu Trojednog Boga koji nas je prihvatio kao svoju djecu. (Rim 12,4.5; 1 Kor 12,12-14; Mt 28,19.20; Ps 133,1; 2 Kor 5,16.17; Dj 17,26.27; Gal 3,27.29; Kol 3,10-15; Ef 4,14-16; 4,1-6; Iv 17,20-23)

14. Krštenje

Krštenjem priznajemo svoju vjeru u smrt i uskrsnuće Isusa Krista, i svjedočimo o svojoj smrti grijehu te o odluci da živimo novim životom. Tako mi priznajemo Krista kao Spasitelja i Gospodara, postajemo Njegovim narodom i vjernicima Njegove crkve. Krštenje je simbol naše zajednice s Kristom, oprosta naših grijeha i našeg primanja Svetoga Duha. Ono se obavlja uronjavanjem u vodu i uvjetovano je priznanjem vjere u Isusa i dokazima pokajanja za grijeh. Njemu prethodi poučavanje iz Pisma i prihvaćanje njegova nauka. (Rim 6,1-6; Kol 2,12.13; Dj 16,30-33; 22,16; 2,38; Mt 28,19-20)

15. Gospodnja večera

Gospodnja večera je čin uzimanja udjela u simbolima Kristova tijela i krvi kao izraz vjere u Njega, našega Spasitelja i Gospodara. Svojom nazočnošću u ovom zajedništvu Krist se zbližava sa svojim narodom i jača ga. Uzimanjem udjela u Gospodnjoj večeri mi s radošću objavljujemo «smrt Gospodnju dok On ne dođe». Priprema za Večeru uključuje preispitivanje, pokajanje i priznanje. Učitelj je naredio da služba pranja nogu treba označiti obnovljeno čišćenje, izraziti spremnost na uzajamno služenje u duhu Kristove poniznosti i sjediniti naša srca u ljubavi. Udio u ovom zajedništvu otvoren je za sve kršćane koji vjeruju. (1 Kor 10,16.17; 11,23-30; Mt 26,17-30; Otk 3,20; Iv 6,48-63; 13,1-17)

16. Duhovni darovi i službe

Bog svim vjernicima svoje Crkve u sva vremena poklanja duhovne darove koje svatko treba upotrijebiti u dragovoljnoj službi iz ljubavi na opću dobrobit Crkve i ljudskog roda. Darovi Svetoga Duha, koje On dodjeljuje svakom vjerniku po svojoj volji, obuhvaćaju sve sposobnosti i službe koje su potrebne Crkvi radi izvršenja zadaće koju joj je Bog povjerio. Prema Bibliji ovi su darovi vjera, liječenje, proroštvo, propovijedanje, učenje, upravljanje, mirenje, tješjenje, samoprijegorna služba, i ljubav za pomaganje i hrabrenje ljudi. Neke je vjernike Bog pozvao i obdario ih Duhom za službe kao što su pastoralna, evanđeoska, apostolska, i za službu poučavanja koja je naročito potrebna pri osposobljavanju vjernika za služenje, za izgradnju Crkve, za duhovnu zrelost i za unapređivanje jedinstva u vjeri i spoznavanju Boga. Kad vjernici koriste ove duhovne darove kao izraz Božje milosti, Crkva je zaštićena od razornih utjecaja lažnih nauka, ona raste pod Božjim okriljem i izgrađuje se u vjeri i ljubavi. (Rim 12,4-8; 1 Kor 12,9-11.27.28; Ef 4,8.11-16; Dj 6,1-7; 1 Tim 2,1-3; 1 Pt 4,10.11)

17. Dar proroštva

Jedan od darova Svetoga Duha jest proroštvo. Ovaj dar je jedan od znakova raspoznavanja Crkve ostatka i očitovao se u službi Gospodnje vjesnice Ellen G. White. Njezini spisi trajan su i vjerodostojan izvor istine koja Crkvi pruža utjehu, upute, usmjerava je i navodi na popravljanje. Oni također jasno otkrivaju kako je Biblija mjerilo svakog učenja i svakog iskustva. (Jl 2,28.29; Dj 2,14-21; Heb 1,1-3; Otk 12,17; 19,10)

18. Božji zakon

Velika načela Božjeg zakona sadržana su u Deset zapovijedi i potvrđena u Kristovu životu. Ona izražavaju Božju ljubav, i obvezuju sve ljude u svim vremenima. Ovi su propisi temelj Božjeg saveza s Njegovim narodom i mjerilo na Božjem sudu. Posredovanjem Svetog Duha oni ukazuju na grijeh i izazivaju potrebu za Spasiteljem. Spasenje je u cijelosti po milosti, a ne po djelima, ali je plod spasenja poslušnost zapovijedima. Poslušnost razvija kršćanski karakter i daje osjećaj zadovoljstva. Ona je dokaz naše ljubavi prema Gospodinu i naše brige za bližnje. Poslušnost vjerom otkriva Kristovu silu koja preobražava život i time snažno svjedoči za Krista. (Izl 20,1.17; Ps 40,7.8; Mt 22,36-40; Pnz 28,1-14; Mt 5,17-20; Heb 8,8-10; Iv 16,7-10; Ef 2,8-10; 1 Iv 5,3; Rim 8,3.4; Ps 19,7-14)

19. Subota - dan odmora

Stvoritelj je nakon šest dana stvaranja počnuo sedmoga dana i ustanovio subotu za sve ljude, kao uspomenu na stvaranje. Četvrta zapovijed Božjeg nepromjenjivog Zakona zahtijeva poštovanje sedmog dana, subote, kao dana odmora, bogoslužja i služnja u skladu s učenjem i djelom Isusa, Gospodara subote. Subota je dan radosne zajednice s Bogom i bližnjima, simbol otkupa u Kristu, znak našeg posvećenja i vjernosti, vizija naše vječne budućnosti u Božjem kraljevstvu. Subota je Božji trajni znak Njegovog vječnog zavjeta s Njegovim narodom. Radosnim svetkovanjem ovog dana, od zalaska do zalaska sunca, proslavljamo Božje stvaralačko i otkupiteljsko djelo. (Post 2,1-3; Izl 20,8-11; Lk 4,16; Iz 56,5.6; 58,13.14; Mt 12,1-12; Izl 31,13-17; Ez 20,12.20; Pnz 5,12-15; Heb 4,1-11; Lev 23,32; Mk 1,32)

20. Upraviteljska služba

Mi smo upravitelji kojima je Bog povjerio vrijeme i prilike, sposobnosti i imovinu, blagoslove zemlje i njena dobra. Njemu smo odgovorni za pravilno korištenje povjerenih vrijednosti. Mi priznajemo Boga kao Vlasnika svojom vjernom službom Njemu i našim bližnjima, i davanjem desetine i darova za objavljivanje Evanđelja i napredak Njegove Crkve. Upraviteljska služba je prednost koju nam je Bog dao da bismo razvijali ljubav i pobjedu nad sebičnošću i lakomošću. Upravitelj se raduje blagoslovima koje drugi primaju zbog njegove vjernosti. (Post 1,26-28; 2,15; 1 Ljet 29,14; Hag 1,3-11; Mal 3,8-12; 1 Kor 9,9-14; Mt 23,23; Rim 15,26.27)

21. Kršćansko vladanje

Mi smo pozvani da budemo pobožan narod koji misli, osjeća i djeluje u skladu s nebeskim načelima. Da bi Sveti Duh mogao u nama obnoviti karakter našega Gospodina, mi prihvaćamo samo ono što će u našem životu proizvesti moralnu čistoću, zdravlje i radost po uzoru na Krista. To znači da naš odmor i rekreacija trebaju odgovarati najvišim mjerilima kršćanskog ukusa i ljepote. Iako priznajemo razlike u kulturi, naša odjeća treba biti jednostavna, skromna i skladna, dolična onima čija se prava ljepota ne sastoji u izvanjskom ukrašavanju nego u neprolaznim ukrasima plemenitog i tihog duha. To također znači da se trebamo razumno starati o svome tijelu, budući da je ono hram Svetoga Duha. Pored dovoljno kretanja i odmora, trebamo usvojiti zdravu prehranu i uzdržavati se od hrane koju Pismo proglašava nečistom. Budući da su alkoholna pića, duhan i neodgovorna uporaba lijekova i opijata štetni za naše tijelo, trebamo se uzdržavati i od njih. Umjesto toga trebamo se uključiti u sve što naše misli i tijelo dovodi u sklad s Kristom. On želi da budemo zdravi, radosni i čestiti. (Rim 12,1.2; 1 Iv 2,6; Ef 5,1-21; Fil 4,8; 2 Kor 10,5; 6,14-7,1; 1 Pt 3,1-4; 1 Kor 6,19.20; 10,31; Lev 11,1-47; 3 Iv 2)

22. Brak i obitelj

Bog je stvorio brak u Edenu, a Isus ga je potvrdio kao doživotnu zajednicu između čovjeka i žene u ljubavi. Za kršćanina brak je zavjet kojim se obećao Bogu i svom bračnom drugu. U tu zajednicu trebaju ulaziti samo oni koji dijele zajedničku vjeru. Uzajamna ljubav, poštovanje i odgovornost temelji su ovog odnosa koji treba odražavati ljubav, svetost, bliskost i trajnost odnosa između Krista i Njegove Crkve. Što se tiče rastave, Isus je učio da onaj koji napušta svog

bračnog druga, osim za preljub, i stupa u brak s drugim - čini preljub. Iako odnosi u obitelji katkad nisu idealni, supružnici, koji se potpuno posvete jedno drugome u Kristu, mogu postići zajedništvo u ljubavi vodstvom Svetoga Duha i uz pomoć Crkve. Bog blagoslivlja obitelj i želi da njeni članovi pomažu jedan drugome u kršćanskom sazrijevanju. Roditelji trebaju odgajati svoju djecu da ljube i slušaju Boga. Svojim primjerom i riječima trebaju ih osvjedočiti kako Krist poučava s ljubavlju, nježno i pažljivo, jer želi da ona postanu udovi Njegova tijela, članovi Božje obitelji. Jedna od posljednjih Božjih evanđeoskih poruka svijetu jest poziv na zbližavanje u obitelji. (Post 2,18-25; Mt 19,3-9; Iv 2,1-11; 2 Kor 6,14; Ef 5,21-23; Mt 5,31.32; Mk 10,11.12; Lk 16,18; 1 Kor 7,10,11; Izl 20,12; Ef 6,1-4; Pnz 6,5-9; Izr 22,6; Mal 4,5.6)

23. Kristova služba u nebeskom Svetištu

Na Nebu postoji Svetište koje je postavio Gospodin a ne čovjek. U njemu Krist služi za nas, stavljajući vjernicima na raspolaganje zasluge svoje žrtve pomirnice koju je prinio na križu jedanput za sve. Naš Veliki svećenik ustoličen je prigodom svoga uzašašća, kad je i otpočeo svoje posredovanje. Godine 1844., na kraju proročkog razdoblja od 2300 dana, započeo je drugo i posljednje razdoblje svoje službe pomirnice. To je djelo istražnog suda čija je svrha konačno uklanjanje grijeha, a ispunjenje je simboličke službe u negdašnjem hebrejskom Svetištu na Dan pomirenja. U toj simboličkoj službi Svetište se čistilo krvlju životinjskih žrtava, dok se na Nebu čišćenje obavlja Isusovom krvlju i Njegovom savršenom žrtvom. Istražni sud otkriva nebeskim bićima tko je između mrtvih zaspao vjeran Kristu i tko je, prema tome, u Njemu dostojan ustati iz groba o prvom uskrsnuću. Ovaj sud također otkriva tko između živih živi u Kristu, vrši Božje zapovijedi i čuva vjeru Isusovu te je tako u Njemu spreman za preobraženje i ulazak u Njegovo vječno kraljevstvo. On dokazuje Božju pravednost u spašavanju onih koji vjeruju u Isusa i objavljuje da će oni koji su ostali vjerni Bogu ući u Njegovo kraljevstvo. Završetak ove Isusove službe označit će kraj vremena milosti za ljudski rod, neposredno prije Njegova drugog dolaska. (Heb 8,1-5; 4,14-16; 9,11-28; 10,19-22; 1,3; 2,16.17; Dn 7,9-27; 8,13.14; 9,24-27; Br 14,34; Ez 4,6; Lev 16; Otk 14,6.7; 20,12; 14,12; 22,12)

24. Kristov drugi dolazak

Drugi Kristov dolazak blažena je nada Crkve i veličanstveni vrhunac Evanđelja. Spasiteljev dolazak bit će doslovan, osoban i vidljiv na cijelom svijetu. Kad se On vrati, uskrsnut će svi pravednici i zajedno sa živim pravednicima bit će preobraženi i uzeti na Nebo, dok će nepravednici pomrijeti. Skoro potpuno ispunjenje većine proročkih objava, zajedno sa sadašnjim stanjem svijeta, ukazuje da je Kristov dolazak blizu. Vrijeme Njegova dolaska nije otkriveno, pa smo stoga pozvani da budemo uvijek pripravnici. (Tit 2,13; Heb 9,28; Iv 14,1-3; Dj 1,9-11; Mt 24,14; Otk 1,7; Mt 26,43-44; 1 Sol 4,13-18; 1 Kor 15,51-54; 2 Sol 1,7-10; 2,8; Otk 14,14-20; 19,11-21; Mt 24; Mk 13; Lk 21; 2 Tim 3,1-5; 1 Sol 5,1-6)

25. Smrt i uskrsnuće

Plaća grijeha je smrt. Međutim, Bog, koji je jedini besmrtnan, dat će vječni život onima što ih je otkupio. Do toga dana smrt je besvjesno stanje svih ljudi. Kad se javi Krist, koji je naš Život, uskrsli pravednici i živi pravednici bit će proslavljeni i uzeti u susret svome Gospodinu. Drugo uskrsnuće, uskrsnuće nepravednika, dogodit će se tisuću godina kasnije. (Rim 6,23; 1 Tim 6,15.16; Prop 9,5.6; Ps 146,3.4; Iv 11,11-14; Kol 3,4; 1 Kor 15,51-54; 1 Sol 4,13-17; Iv 5,28.29; Otk 20,1-10)

26. Tisućgodišnjica i kraj grijeha

Milenij je tisućgodišnja Kristova vladavina sa spašenim pravednicima na Nebu, između prvog i drugog uskrsnuća. U to vrijeme sudit će se mrtvim nepravednicima; Zemlja će biti potpuno pusta, bez živih ljudskih stanovnika. Na njoj će biti zatočeni Sotona i njegovi demoni. Na kraju tog razdoblja Krist će sa svojim spašenim pravednicima i Svetim gradom sići s Neba na Zemlju. Mrtvi nepravednici će uskrsnuti i zajedno sa Sotonom i njegovim anđelima okružiti Grad, ali će ih oganj od Boga uništiti i očistiti Zemlju. Tako će svemir zauvijek biti oslobođen grijeha i grešnika. (Otk 20; 1 Kor 6,2.3; Jer 4,23-26; Otk 21,1-5; Mal 4,1; Ez 28,18.19)

27. Nova zemlja

Na novoj zemlji, na kojoj vlada pravednost, Bog će otkupljenima pripremiti vječni dom i savršene okolnosti za vječni život, ljubav, radost i učenje u Njegovoj nazočnosti. Ondje će boraviti sam Bog sa svojim narodom, a patnje i smrti više neće biti. Velika borba bit će završena i grijeha više neće biti. Sve živo i neživo objavljuvat će da je Bog ljubav, i On će vladati zauvijek. Amen. (2 Pet 3,13; Iz 35; 65,17-25; Mt 5,5; Otk 21,1-7; 22,1-5; 11,15)